

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

RABGŪZİ'NİN KİSASŪ'L-ENBİYÂ
ADLI ESERİNDE FİİLİMSİLER

Süheyla TUNÇ

YŪKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-Süheyla TUNÇ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

RABGŪZİ'NİN KİSASŪ'L-ENBİYÂ

ADLI ESERİNDE FİİLİMSİLER

VERBALS IN THE RABGUZİ'S KİSASŪ'L-ENBİYÂ

NAMED WORK

Hazırlayan

Süheyla TUNÇ

YŪKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Süheyla TUNÇ tarafından hazırlanan “Rabgûzî'nin Kısasü'l Enbiyâ Adlı Eserinde Fiilimsiler” adlı tez çalışması.....tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....(İmza)

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2021

(İmza)

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2021

Süheyla TUNÇ

İmza

ÖZET

RABGŪZÎ'NİN KISASŪ'L-ENBİYÂ ADLI ESERİNDE FİİLİMSİLER

YŪKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: SŪheyla TUNÇ

Danışman: Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

2021 - (XX + 166)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Bu çalışmada RabgŪzî'nin KısasŪ'l-Enbiyâ adlı eserinde yer alan fiilimsilerin ortaya konulması hedeflenmiştir. KısasŪ'l-Enbiyâ eseri üzerinde yapılan daha önceki çalışmalarla Harezmi Türkçesi ileri seviyeye taşınmak istenmiştir. Cümle içinde anlatım kolaylığı sağlayan fiilimsiler, yan cümleler oluşturmaktadır. KısasŪ'l-Enbiyâ üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde fiilimsiler konusunda derinlikli bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu eser üzerinde fiilimsiler konusunda çalışmanın faydalı olacağı düşünülmüştür.

Orta Türkçe döneminde yer alan Harezmi Türkçesi, Karahanlı Türkçesinden doğmuş ve yerini Çağatay Türkçesine bırakmıştır. KısasŪ'l-Enbiyâ'nın, Harezmi Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan önemli bir kaynak eser olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışmayla KısasŪ'l-Enbiyâ'nın içindeki fiilimsiler, dilbilim disiplini ölçüleriyle değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Bu tez çalışmasında Aysu Ata'nın KısasŪ'l-Enbiyâ adlı eseri, kaynak eser olarak kullanılmıştır. KısasŪ'l-Enbiyâ'da dört farklı isim-fiil eki, on farklı sıfat-fiil eki bulunduğu görülmüştür; en fazla örneğe ulaşılan fiilimsi çeşidi ise zarf-fiil olmuştur. Bu eserde elli altı zarf-fiil eki bulunmaktadır. Harezmi Türkçesindeki bu zarf-fiil zenginliğinin Türkçenin o dönemdeki gelişmişliğinin ve anlatım imkânlarının genişlemiş olduğunun bir göstergesidir.

Çalışmada, eserde yer alan fiilimsi ekleriyle ilgili örnek cümleler tespit edilmiş ve eklerin durumu incelenmiştir.

Yapılan bu incelemede fiilimsiler; "Giriş" bölümünden sonra "İsim-Fiiller", "Sıfat-Fiiller", "Zarf-Fiiller", "İsim Fiillerden Türeyen Zarf-Fiiller", "Sıfat-Fiillerden Türeyen Zarf-Fiiller", "Zarf-Fiil Ekleriyle Kurulan Birleşik Fiiller" olmak üzere altı ana başlık altında incelenmiştir. "Sonuç" bölümünde fiilimsilerle ilgili bulunan sonuçlar ortaya konulmuştur. "Kaynakça" bölümünde çalışmada faydalanılan kaynaklar gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harezmi Türkçesi, İsim-Fiil, KısasŪ'l-Enbiyâ, Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil

ABSTRACT

VERBALS IN THE RABGUZİ'S KISASÜ'L-ENBİYÂ NAMED WORK

M. Sc. Thesis

Preparer: Süheyla TUNÇ

Advisor: Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

2021 - (XX + 166)

Kırsehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Jury

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Prof. Dr. Nadir İLHAN

In this study, it was aimed to identify the verbs contained in Rabgūzī's work Kīsasū'l-Enbiyā. Earlier studies on the work of Kīsasū'l-Enbiyā suggested that Khorezmian Turkic Language be moved to an advanced level. Verbs that provide ease of expression in a sentence form side sentences. In the study of the studies on Kīsasū'l-Enbiyā, it was observed that there was no depth study on verbs. It was thought that it would be useful to study verbs on this work.

Khorezmian Turkic Language, which was located in the middle Turkish period, was born from Karakhanid Turkish and replaced by Chagatai. It has been revealed that Kīsasū'l-Enbiyā is an important source work reflecting the linguistic features of Khorezmian Turkic Language. In this study, verbs in short-term Kīsasū'l-Enbiyā were evaluated with the measures of the discipline of linguistics.

In this dissertation, Aysu Ata's work Kīsasū'l-Enbiyā was used as a source work. Kīsasū'l-Enbiyā has four different gerund suffixes and ten different participle suffixes, while the most recent type of verb has been gerundium. There are fifty-six gerundium octaves in this work. This gerundium richness in Khorezmian Turkic Language is an indication of the sophistication of the Turkish language at that time and the expansion of expression opportunities.

Example sentences related to verb suffixes included in the work were identified and the status of suffixes was studied.

In this review, verbs were examined under six main headings: "Gerunds", "Participles", "Gerundium", "Gerundium Derived From Gerunds", "Gerundium Derived From Participle", "Compound Verbs Formed By Gerundium" after the "Introduction" section. In the "Conclusion" section, the results found in relation to verbs are presented. In the "Bibliography" section, the sources used in the study are shown.

Keywords: Khorezmian Turkic Language, Gerund, Kīsasū'l-Enbiyā, Participle, Gerundium

ÖN SÖZ

Fiilimsiler konusu gramer kitaplarında birçok farklı terimle karşılanmaktadır. Cümle içinde yan cümle oluşturan fiilimsiler, anlatım zenginliği ve anlatılmak isteneni uzatmadan kısa yoldan anlatım olanağı sağlar. Muharrem Ergin'e göre Türkçedeki bu yapılar dilin anlatım imkânları ve akıcılığı bakımından Türkçenin üstün yönlerinden birini oluşturmaktadır.

Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî tarafından yazılan Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser, Harezmi Türkçesinin ilk mensur eserlerinden olup Türk dili tarihi açısından içerdiği dil malzemesi yönüyle önemli ve zengin bir kaynaktır.

Kısasü'l-Enbiyâ, genel olarak Harezmi Türkçesinin gramerini tek başına ortaya koyabilecek değerli bir eserdir. Harezmi Türkçesinin fonetik, morfolojik, leksik ve sentaktik yapısının incelenebilmesi yanında Harezmi Türkçesinin fiilimsi varlığının ortaya konabilmesini de sağlayabilecek önemli bir dil hazinesidir.

Tez çalışmasında esas alınan kaynaklar, Aysu Ata'nın Türk Dil Kurumu Yayınlarından çıkan Ankara'da 1997 yılında yayımlanan Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî Kısasü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları) I Giriş-Metin-Tıpkıbasım, II Dizin adlı eserleridir.

Bu çalışmayla Orta Türkçe döneminin önemli alanlarından biri olan Harezmi Türkçesinde kullanılan fiilimsi ekleri tespit edilmiş ve Rabgûzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ eseri taranarak dönemin fiilimsi yapıları gösterilmiştir. Ortaya çıkan fiilimsiler tasnif edilmiş ve eserden seçilen örneklerle tanımlanmıştır. İsim-fiillerden dört tane, Sıfat-fiillerden on tane ekin örneklerine ulaşılmış ve bu ekler alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Zarf-fiillerin elli altı farklı ekiyle ilgili örnekleri bulunmuş ve onlar da ayrıca bölümler hâlinde ele alınıp incelenmiştir. En fazla ek ve örneğin zarf-fiilde çıktığı gözlenmiştir. Dillerin; isimler ve fiillerden sonra edatları ürettiği, fiilimsiler üretebilen bir dilin de çok ileri düzeyde bir gelişmişliği gösterdiği inkâr edilemez. Bu bakımdan Harezmi Türkçesindeki bu zarf-fiil zenginliğinin Türkçenin o dönemdeki gelişmişliğinin ve anlatım imkânlarının genişlemiş olduğunun bir göstergesi sayılmalıdır.

Fiilimsi eklerinin açıklanmasından ve örneklendirilmesinden sonra ulaşılan verilere dayanarak bir değerlendirme yapılmış ve sonuç yazılmış, yararlanılan kaynaklar kaynakçada belirtilmiştir.

Tanıklarına ulaşılan filimsilerin cümlede kullanıldığı eklerin yapısı incelendiğinde hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan unsurlar saptanmıştır. Harezmi Türkçesi, Karahanlı Türkçesinden özellikler taşıyan ve kendinden sonra gelen Çağatay Türkçesinin dil özelliklerini de barındıran zengin bir içeriğe sahiptir.

Yüksek lisans ders döneminde kendilerinden ders aldığım Prof. Dr. Nadir İLHAN, Dr. Öğr. Üyesi Songül ERDOĞAN, Prof. Dr. Seyfullah KORKMAZ hocalarıma bana öğrettikleri bilgiler ve kattıkları güzellikler için teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. Nadir İLHAN ve Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ hocalarıma bu tezi daha iyi hâle getirme noktasındaki yardım ve destekleri için çok teşekkür ederim. Bu tez konusunun seçilmesinde bana yol gösteren, verdiği bilgilerle yolumu aydınlatan, fikirleriyle ufkumu açan, tezimi inceleyerek katkılarda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Kırşehir-2021

Süheyla TUNÇ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	ii
BİLDİRİM.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
FİİLİMSİLER.....	1
HAREZM TÜRKÇESİ.....	2
KISASÜ'L-ENBİYÂ.....	4
I. BÖLÜM.....	4
1.1. İSİM-FİİLLER.....	4
1.1.1. -mAk.....	5
1.1.1.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	6
1.1.1.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı.....	6
1.1.1.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	8
1.1.1.1.2.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	8
1.1.1.1.3. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	9
1.1.1.1.3.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	9
1.1.1.1.3.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	9
1.1.1.1.3.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	9
1.1.1.1.3.4. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	10
1.1.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı.....	10

1.1.1.2. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	12
1.1.1.3. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı.....	12
1.1.1.4. Yüklem Olarak Kullanılışı.....	12
1.1.1.5. Soru Cümlesinde Yüklem Olarak Kullanılışı.....	13
1.1.1.6. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	14
1.1.2. -mAkılk.....	15
1.1.2.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	15
1.1.2.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	15
1.1.2.1.1.1. Yönelme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	15
1.1.2.1.2. Edatlarla Kullanılışı.....	15
1.1.2.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	15
1.1.3. -mA.....	16
1.1.3.1. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	16
1.1.4. -(İ)ş/-(U)ş.....	17
1.1.4.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	17
1.1.4.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	17
1.1.4.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	17
1.1.4.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	17
1.1.4.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	17
1.1.4.1.2.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	17
1.1.4.1.3. Edatlarla Kullanılışı.....	17
1.1.4.2. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	18
1.1.4.3. Soru Edatıyla Kullanılışı.....	18
1.1.4.4. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	18
II. BÖLÜM.....	18

2.1. SIFAT-FİİLLER.....	18
2.1.1. Geçmiş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri.....	20
2.1.1.1. -DUK.....	20
2.1.1.1.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	20
2.1.1.1.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	20
2.1.1.1.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	20
2.1.1.1.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	21
2.1.1.1.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	21
2.1.1.1.1.2.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	21
2.1.1.1.1.2.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	21
2.1.1.1.1.3. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	22
2.1.1.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı.....	22
2.1.1.1.2. Sıfat Olarak Kullanılışı.....	22
2.1.1.2. -miş.....	23
2.1.1.2.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	23
2.1.1.2.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	23
2.1.1.2.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	23
2.1.1.2.1.1.2. İlgi Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	23
2.1.1.2.1.1.3. İsim Tamlamalarında Kullanılışı.....	24
2.1.1.2.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	24
2.1.1.2.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	24
2.1.1.2.1.2.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	24
2.1.1.2.1.2.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	24
2.1.1.2.1.2.4. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	25

2.1.1.2.1.2.5. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	25
2.1.1.2.1.3. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	25
2.1.1.2.1.4. Edatlarla Kullanılışı.....	26
2.1.1.2.2. Sıfat Olarak Kullanılışı.....	27
2.1.1.2.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	28
2.1.1.2.4. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı.....	29
2.1.1.2.5. Yüklem Olarak Kullanılışı.....	31
2.1.1.2.6. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	31
2.1.1.3. -GAn, -ğan, -An.....	31
2.1.1.3.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	32
2.1.1.3.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı.....	32
2.1.1.3.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	33
2.1.1.3.1.2.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	33
2.1.1.3.1.2.2. İlgi Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	35
2.1.1.3.1.2.3. İsim Tamlamalarında Kullanılışı.....	35
2.1.1.3.1.3. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	36
2.1.1.3.1.3.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	36
2.1.1.3.1.3.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	36
2.1.1.3.1.3.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	36
2.1.1.3.1.3.4. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	37
2.1.1.3.1.3.5. II. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	38
2.1.1.3.1.4. Çokluk Ekiyle Kullanılışı.....	38
2.1.1.3.1.5. Edatlarla Kullanılışı.....	39
2.1.1.3.1.6. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	40

2.1.1.3.2. Sıfat Olarak Kullanılışı.....	40
2.1.1.3.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	44
2.1.1.3.4. Yüklem Olarak Kullanılışı.....	45
2.1.1.3.5. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	45
2.1.1.3.6. Şimdiki Zaman Sıfat-Fiili İşlevinde Kullanılışı.....	46
2.1.1.3.7. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili İşlevinde Kullanılışı.....	46
2.1.1.4. -(I)GII, -(U)GII, -glu.....	47
2.1.1.4.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	47
2.1.1.4.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı.....	47
2.1.1.4.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	48
2.1.1.4.1.2.1. Yönelme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	48
2.1.1.4.1.3. Çokluk Ekiyle Kullanılışı.....	48
2.1.1.4.2. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	48
2.1.1.4.3. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı.....	48
2.1.2. Geniş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri.....	48
2.1.2.1. -Ur, -Ar, -r, -(y)Ur.....	48
2.1.2.1.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	48
2.1.2.1.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	48
2.1.2.1.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	48
2.1.2.1.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	49
2.1.2.1.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	49
2.1.2.1.1.2.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	49
2.1.2.1.1.2.3. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	49
2.1.2.1.1.3. Çokluk Ekiyle Kullanılışı.....	50
2.1.2.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı.....	50

2.1.2.1.2. Sıfat Olarak Kullanılışı.....	50
2.1.2.1.3. Soru Ekiyle Kullanılışı.....	52
2.1.2.1.4. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	52
2.1.2.1.5. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı.....	53
2.1.2.1.7. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	58
2.1.2.2. -mAz, -mAs.....	58
2.1.2.2.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	58
2.1.2.2.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	58
2.1.2.2.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	58
2.1.2.2.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	59
2.1.2.2.1.2.1. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	59
2.1.2.2.1.3. Edatlarla Kullanılışı.....	59
2.1.2.2.2. Sıfat Olarak Kullanılışı.....	59
2.1.2.2.3. Soru Ekiyle Kullanılışı.....	60
2.1.2.2.4. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	60
2.1.2.2.5. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı.....	61
2.1.2.2.6. Yüklem Olarak Kullanılışı.....	63
2.1.2.3. -mAzlık, -mAslık.....	63
2.1.2.3.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	63
2.1.2.3.1.1. Ayrılma Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	63
2.1.2.3.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	63
2.1.3. Gelecek Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri.....	63
2.1.3.1. -GU, -ku.....	63
2.1.3.1.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	64

2.1.3.1.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı.....	64
2.1.3.1.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	64
2.1.3.1.1.2.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	64
2.1.3.1.1.3. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	64
2.1.3.1.1.3.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	64
2.1.3.1.1.3.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	65
2.1.3.1.1.3.3. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	65
2.1.3.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı.....	65
2.1.3.1.1.5. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	66
2.1.3.1.2. Sıfat Olarak Kullanılışı.....	66
2.1.3.1.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	67
2.1.3.1.4. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	67
2.1.3.2. -GÜİUK.....	67
2.1.3.2.1. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	68
2.1.3.2.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	68
2.1.3.3. -GUÇI, -ICI.....	68
2.1.3.3.1. İsim Olarak Kullanılışı.....	68
2.1.3.3.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı.....	68
2.1.3.3.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı.....	69
2.1.3.3.1.2.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	69
2.1.3.3.1.2.2. Yönelme Hâli Ekiyle Kullanılışı.....	69
2.1.3.3.1.3. Çokluk Ekiyle Kullanılışı.....	69
2.1.3.3.1.4. Edatlarla Kullanılışı.....	70
2.1.3.3.2. Sıfat Olarak Kullanılışı.....	70

2.1.3.3.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı.....	70
2.1.3.3.4. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı.....	70
2.1.3.3.5. Yüklem Olarak Kullanılışı.....	70
2.1.3.3.6. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	71
III. BÖLÜM.....	71
3.1. ZARF-FİİLLER.....	71
3.1.1. -A.....	72
3.1.1.1. İkileme Kurma Göreviyle Kullanılışı.....	74
3.1.1.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	74
3.1.2. -(y)U.....	74
3.1.2.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	77
3.1.2.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı.....	77
3.1.3. -DI erse.....	78
3.1.3.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	82
3.1.3.1.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	82
3.1.3.1.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	84
3.1.3.1.3. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	85
3.1.3.1.4. II. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	85
3.1.3.1.5. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	85
3.1.3.2. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	87
3.1.4. -GAÇ.....	88
3.1.4.1. Edatlarla Kullanılışı.....	89
3.1.5. -GAI, -GAIU, -kayı.....	89
3.1.5.1. Soru Ekiyle Kullanılışı.....	92

3.1.6. -GİnçA, -GUnçA, -KunçA.....	92
3.1.6.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	94
3.1.7. -IbAn, -UbAn, -ban.....	95
3.1.8. -mAdIn.....	96
3.1.8.1. Edatlarla Kullanılışı.....	97
3.1.9. -mAyIn.....	97
3.1.10. -(D)p, -(U)p, -p.....	99
3.1.10.1. Fiilimsilerin Önünde Kullanılışı.....	112
3.1.10.1.1. İsim-Fiillerin Önünde Kullanılışı.....	112
3.1.10.1.2. Sıfat-Fiillerin Önünde Kullanılışı.....	112
3.1.10.1.3. Zarf-Fiillerin Önünde Kullanılışı.....	114
3.1.10.2. Birleşik Fiillerde Kullanılışı.....	116
3.1.11. -y.....	118
3.1.11.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	118
3.1.12. (er)ken.....	119
IV. BÖLÜM.....	120
4.1. İSİM-FİİLLERDEN TÜREYEN ZARF-FİİLLER.....	120
4.1.1. -mAkdIn.....	120
4.1.1.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	121
4.1.1.1.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	121
4.1.2. -mAkGA.....	121
4.1.3. -mAkdA.....	123
V. BÖLÜM.....	124
5.1. SIFAT-FİİLLERDEN TÜREYEN ZARF-FİİLLER.....	124

5.1.1. -DUKDA.....	124
5.1.2. -GAndA.....	125
5.1.3. -GAn+iy.+dA.....	126
5.1.3.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	126
5.1.3.1.1. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	126
5.1.3.1.2. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	126
5.1.4. -GAndIn.....	126
5.1.4.1. Çokluk Ekiyle Kullanılışı.....	127
5.1.4.2. Edatlarla Kullanılışı.....	127
5.1.5. -gAn+iy.+dIn.....	128
5.1.5.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	128
5.1.5.1.1. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	128
5.1.5.1.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	128
5.1.6. -GAnğA.....	128
5.1.7. -mİş+iy.+çA.....	129
5.1.7.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	129
5.1.7.1.1. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	129
5.1.7.1.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	129
5.1.8. -mİşDA.....	130
5.1.8.1. Edatlarla Kullanılışı.....	132
5.1.9. -mİş+iy.+dA.....	133
5.1.9.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	133
5.1.9.1.1. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	133
5.1.9.1.2. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	133

5.1.10. -mİşdIn.....	134
5.1.10.1. Edatlarla Kullanılışı.....	134
5.1.11. -mİşdAn.....	135
5.1.12. -mİş+iy.+dAn.....	135
5.1.12.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	135
5.1.12.1.1. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	135
5.1.13. -mİşğA.....	135
5.1.14. -ArdA, -UrdA.....	136
5.1.15. -Ar+iy.+dA.....	138
5.1.15.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı.....	138
5.1.15.1.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	138
5.1.15.1.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı.....	138
5.1.16. -ArGA.....	138
5.1.17. -ArdIn.....	140
5.1.18. -mAzdA, -mAsdA.....	140
5.1.18.1. Edatlarla Kullanılışı.....	140
5.1.19. -mAzdIn, -mAsdIn.....	141
5.1.19.1. Edatlarla Kullanılışı.....	141
5.1.20. -mAzdAn, -mAsdAn.....	142
5.1.20.1. Edatlarla Kullanılışı.....	142
5.1.21. -mAsğA.....	142
5.1.22. -gUçA.....	142
5.1.23. -gUğA.....	143
VI. BÖLÜM.....	144

6.1. ZARF-FİİL EKLERİYLE KURULAN BİRLEŞİK FİİLLER.....	144
6.1.1. TEZLİK FİİLİNDE KULLANILIŞI.....	144
6.1.1.1. -A bér-.....	144
6.1.1.2. -(y)U bér-.....	145
6.1.1.3. -A kıp-.....	146
6.1.1.4. -A kór-.....	146
6.1.1.5. -(y)U kór-.....	147
6.1.2. YETERLİLİK FİİLİNDE KULLANILIŞI.....	147
6.1.2.1. -A bil-.....	147
6.1.2.1.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	147
6.1.2.2. -(y)U bil-.....	148
6.1.2.2.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	149
6.1.2.3. -A al-.....	149
6.1.2.3.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	149
6.1.2.4. -A kel-.....	150
6.1.2.5. -(y)U kel-.....	150
6.1.2.5.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı.....	151
6.1.3. SÜREKLİLİK FİİLİNDE KULLANILIŞI.....	151
6.1.3.1. -A tur-.....	151
6.1.3.2. -(y)U tur-.....	152
6.1.3.3. -(I)p tur-.....	153
6.1.3.4. -A kıal-.....	154
6.1.3.5. -(y)U kıal-.....	154
6.1.3.6. -(I)p kıal-.....	154

6.1.3.7. -A başla-	154
6.1.3.8. -(y)U başla-	155
SONUÇ	158
KAYNAKÇA	161
ÖZGEÇMİŞ	166

GİRİŞ

FiİLİMSİLER

Vecihi Hatiboğlu, Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü adlı eserinde fiilimsinin “*Olumsuzu yapılan, tümleç alan fakat eylem çekimine girmemiş bulunan kelime.*” olduğunu belirtir (Hatiboğlu, 1969: 39).

Zeynep Korkmaz, Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü adlı eserini “çekimsiz fiil” maddesinde fiilimsileri “*Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiil niteliğindeki -mAk, -mA, -Iş/-Uş; -An, -AcAk, -mIş/-mUş; -(y) Ip/-(y) Up ve -ArAk gibi eklerle kurulan ad-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiiller.*” olarak tanımlar (Korkmaz, 2017a: 104-105).

Tahsin Banguoğlu, fiilimsi konusunu “yatık fiiller” başlığı altında inceler: “*Fiilin isimleşmiş şekilleri sayılan yatık fiiller fiil kişi ekleri almazlar (fakat ad olarak iyelik ekleri alanları vardır) ve ancak tamamlanmamış bir yargıya yüklem olurlar. Bitmemiş fiil adını da buradan alırlar.*” (Banguoğlu, 2015: 419). Söz dizimi içinde tamam olmasa da bir yargıya yüklem olabilen yatık fiiller, Türkçede ad, sıfat ve zarf görevlerinde kullanılmakla diğer fiillerden ayrılmaktadır.

Korkmaz, fiilimsi konusunu bitmemiş fiil özelliğinde olan fiillerden oluşan “çekimsiz fiiller” başlığı altında ele alır. Korkmaz, “*Çekimsiz fiiller, bir oluş, bir kılış ve bir durum bildirdikleri, olumlu ve olumsuz biçimleri yapılabildiği, bir türlü zaman gösteren ekler de alabildiği için bu yönleri ile fiil özelliği taşırlar.*” (Korkmaz, 2017b: 747) diyerek çekimsiz fiillerin fiil olma özelliğini vurgular. Korkmaz, bu fiillerin çekime girme özellikleri olmadığı için ad sınıfına da dâhil olduklarını belirtmiştir. Çekimsiz fiillerin, ad gibi kullanılarak cümle içinde ad, sıfat ve zarf görevi üstlenmiş fiil şekilleri olduğundan dolayı ad çekimi ve iyelik eklerini alabildiği ifade edilmiş, cümle içinde özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olarak bulunabildiği için ad olma özelliklerine de vurgu yapılmıştır.

Güncel Türkçe Sözlükte fiilimsi tanımı “*Fiilden türetilen, olumsuzu yapılabilen mastar, sıfat-fiil, zarf-fiil vb. türleri bulunan ad, eylemsi.*” olarak verilir (URL1).

Mehmet Hengirmen, fiilimsileri “*Eylemden türeyen, tümleç alan, olumsuz yapılan ama eylem çekimine girmeyen sözcüklere eylemsiler denir.*” şeklinde tanımlar (Hengirmen, 2006: 248).

Tahir Nejat Gencan, fiilimsiyi “*Eylemden türedikleri hâlde ad, sıfat, bağlaç görevlerinde de kullanılan ve yan önerme kuran çifte görevli sözcüklere eylemsi denir.*” şeklinde tanımlar (Gencan, 1979: 379).

Haydar Ediskun, “*Bir eylem adı oldukları için isim; bir ismi niteledikleri için sıfat; iki cümleciği bağladıkları için bağlaç olan; özne, nesne, tümleç aldıkları için de cümlede yüklem görevinde bulunan kelimelere fiilimsi denir.*” diyerek fiilimsileri cümle içinde aldıkları görev bakımından tanımlar (Ediskun, 1985: 246).

Ahat Üstüner, “*Fiilimsiler fiillerin isim şekilleridir. Hareket kavramı taşıyabilirler, ancak çekimli fiiller gibi şahıs ekleri alarak bağımsız bir cümlede yüklem olmazlar. İsimler gibi ‘imek’ yardımcı fiilini alarak yüklem olabilirler. Hiç değişmeyen zarf-fiiller dışındaki fiilimsiler, mastar ve sıfat-fiiller iyelik eki alabilirler. Fiilimsi kavramıyla cümlede ortaya çıkan, kalıcı olmayan isimler kastedilir. Bunlardan mastarlar ve sıfat-fiiller birbirine daha yakındır. Sıfat-fiiller zaman kavramı taşımakla mastarlardan ayrılırlar. Zarf-fiiller ise yüklem olamaz ve iyelik eki alamazlar. Kısaca fiilimsiler hareket kavramı taşımakla ve fiil soylu kök veya gövdelerden türemekle fiillere; cümlede isim, sıfat, bağlaç ve zarf gibi kullanılmakla isimlere benzerler. Mastarlar, zarf-fiiller ve sıfat-fiiller fiilimsi adı altında birlikte zikredilirler.*” diyerek fiilimsi hakkında söylenenlerle ilgili genel bilgileri aktarır (Üstüner, 2000: 9).

HAREZM TÜRKÇESİ

“*Bir doğu İran kavminin adı olan Harezmi, bu kavmin bir zamanlar yaşadığı Amu Derya (Ceyhun) ırmağının aşağı yatağının sağ ve solundaki bölge için kullanılır olmuştur. Bu bölgede yaşayan halka da Harezmî adı verilmiştir.*” (Paçacıoğlu, 1995: 115).

“*Harezmi başlangıçta özerk bir eyalet iken daha sonra Selçuklulara tâbi bir devletin ve çok geniş bir sahaya hükmeden bir imparatorluğun kurulduğu yer oldu.*” (Argunşah ve Sağol Yüksekaya, 2016: 162). XII. yüzyılda kültür merkezi olarak ön plana çıkan Harezmi siyasi oluşumlar neticesinde Türkleşti (Argunşah ve Sağol Yüksekaya, 2016: 162).

“Doğu Türkistan hariç Orta Asya'nın büyük kısmında, özellikle Batı Türkistan'da ve Altın Ordu sahasında XIII-XIV. yüzyıllarda kullanılan müşterek yazı diline merkez Harezmi olduğu için Harezmi Türkçesi adı verilir.” (Üstüner, 2017: 145).

“Harezmi Türkçesi, Harezmi bölgesinin 1017'de Gazneli Mahmud tarafından fethedilmesi ve bölgenin Türkleşmeye başlamasından sonra, bu bölgede oluşan edebî dildir.” (Akar, 2012: 165).

“Harezmi Türkçesi büyük oranda Karahanlı Türkçesine ve Harezmi sahasının Türkleşmesinde rol oynayan Oğuz, Türkmən, Kıpçak ve Kanglı gibi Türk boylarının konuşma dillerine dayanır. Dolayısıyla Harezmi Türkçesi Oğuz, Kaşgar, Kıpçak ve Kanglı şivelerinin karma bir kalıbı olmuştur.” (Üstüner, 2017: 146).

“XIII. yüzyılda Karahanlı Türkçesinden gelişen ve XV. yüzyılda yerini Çağatay Türkçesine bırakan bu lehçe, Karahanlıcadan teşekkül etmesinin yanı sıra, çeşitli boyların lehçelerini de yansıtmaya bakımından ilginç bir yazı dili olmuştur.” (Argunşah ve Sağol Yüksekaya, 2016: 164).

Korkmaz, Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi adlı eserinde Harezmi bölgesinin Karahanlı, Kıpçak-Oğuz vb. Türk kavimlerinin iç içe olduğu bir bölgede bulunduğu için Oğuzca özelliklerin Kısasü'l-Enbiyâ'da yer aldığını belirterek bu özelliklerin yansıtıldığı örnekleri ifade etmiştir:

1. Eski Türkçede olduğu gibi yer yer kapalı e ünlüsünün bulunması: *bër-, ér* gibi.
2. Birden çok heceli sözlerde hece başı *ğ-/g-*'lerinin eriyip kaybolması: *bulğa->bula-* (111r-19) gibi.
3. Addan sıfat türetme eki *+llg/+lug*'un seyrek olarak *+ll* biçimine dönmesi: *köjül+li* (195r-2) gibi.
4. Sözcük ve ek sonu *-ğ/-g* ünsüzlerinin eriyip kaybolması: *ka muğ>ka mu* “hep, bütün” (51v-16) gibi.
5. Ön seste *t->d-* değişimi örneklerinin yer alması: *ta kı>da kı* “da/de, daha” (59r-11) gibi.
6. Kısasü'l-Enbiyâ'daki *+lñ/+nñ/+nUñ* ilgi durumu eki yanında 43 yerde *+im* biçiminin de yer almış (*men+im*) olması.

7. *Geniş zaman ekinin 1. Teklik şahıs çekiminde -mAz-men yanında Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi -mAz-In ve -mAn şekillerinin de bulunması: men bil-mez-in (13r-119) gibi.*

8. *Eserde 12 yerde er- cevher fiilinin i- biçiminde geçmiş olması vb.*” (Korkmaz, 2013: 73).

KISASÜ’L-ENBİYÂ

Kıyasü’l-Enbiyâ eserinin yazarı Nâsirü’d-dîn bin Burhânü’d-dîn Rabgūzî’dir. Yazar, kitabın giriş kısmında Ribat Oğuzlu, Burhan’ın oğlu ve kadı olduğunu dile getirmiştir (Ata, 1997: XI).

Farsça bir tercümeden Türkçeye adapte edilmiş olan Kıyasü’l-Enbiyâ, M. 1310 (H. 710). yılında tamamlanarak Moğol prensi Nâsireddîn Tok Buga’ya sunulmuştur (Eckmann, 1998: 175).

Kıyasü’l-Enbiyâ “peygamber kıssaları” anlamına gelmektedir. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında önemli bir yeri bulunan Kıyasü’l-Enbiyâ’da peygamberlerin hayat hikâyeleri ve mucizeleri, sahabenin ve dört halifenin menkıbeleri anlatılmaktadır (Ercilasun, 2011: 371).

Kıyasü’l-Enbiyâ adlı eserin Leningrad’da 6, İsveç’te 2, Paris’te 1ve Bakü’de 1 nüshasının olduğu ifade edilmiştir. İlk kez İlminskiy tarafından basılan Kıyasü’l-Enbiyâ ile ilgili Şemsüddin Hüseyin, Katanov, P. M. Melioranskiy, S. E. Malov, K. Grönbech gibi bilim insanlarının çalışmaları bulunmaktadır (Ata, 1997: XX-XXI).

Kıyasü’l-Enbiyâ üzerine en değerli çalışma Aysu Ata’nın hazırladığı birinci cildinde metin ikinci cildinde dizin bulunan çalışmalarıdır. Bu tez çalışmasında Aysu Ata’nın bu çalışmalarından faydalanılmıştır.

I. BÖLÜM

1.1. İSİM-FİLLER

Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü adlı eserinde ad-fiil maddesinde “*Fiilin kök ve gövdelerine getirilen belirli eklerle fiilin bir ad gibi kullanılması; ad gibi kullanılan fiil. Türkçe -mAk, -mA, -Iş/-Uş ekleriyle yapılan üç türlü ad fiil vardır.*” açıklamasını yapar (Korkmaz, 2010: 9).

Gürer Gülsevin, “*Mastarlar fiillerin isim şekilleridir. Bu yüzden herhangi bir ismin gireceği bütün hâllere girer ve isimlerin aldığı bütün ekleri alırlar.*” demiştir (Gülsevin, 2017: 132).

Hengirmen, Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü adlı eserinde isim-fiiller konusunda “eylemlik” başlığı altında ele alır. Eylemliklerin, eylemlerin adını bildirdiği, tümleç olan ve isim gibi kullanılan sözcükler olduğu ve sözcük kök ya da gövdelerine -mak, -ma, -iş ekleri getirilerek yapıldığı ifade edilir. İsimlerin ve isim soylu sözcüklerin tüm özelliklerini barındıran eylemlikler, isim durum eklerini, çatı eklerini ve olumsuzluk eklerini alabilmekte cümle içinde özne ya da tümleç olarak kullanılmaktadır. Eylem çekimine girmeyen eylemlikler, zaman kiplerine bağlı olmadığı için eylemlerden ayrılmaktadır” der (Hengirmen, 1999: 175).

Hatiboğlu, Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü adlı eserinde eylemlik için “*Tümleç alan ve ad gibi kullanılan eylem soylu kelime.*” tanımını yapar (Hatiboğlu, 1969: 39).

Ediskun, “*İsim-fiiller, bir yandan bir eylem adı oldukları için isim, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir. İsim-fiile mastar da denilir.*” bilgisini verir (1985: 247).

Necmettin Hacıeminoğlu, “*İsim-fiil, fiilin ad şekli, yani kılış, durum veya oluşun adıdır. Türkçede -mak/-mek, -ma/-me, -ış/-iş ekleriyle yapılan üç türlü isim-fiil vardır. İsim-fiillerde kişi anlamı olmadığı gibi zaman anlamı da yoktur.*” bilgisini verir (Hacıeminoğlu, 2013: 162).

“Mastar”, “eylemlik”, “ad fiil” gibi farklı terimlerle açıklanan isim-fiilin, fiil kök veya gövdesine eklenen bazı özel eklerle cümle içinde hem isim hem fiil görevlerinde kullanılabilen sözcükler türettiği farklı araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir.

Çalışmaya konu olan Kısasü'l-Enbiyâ eserinde örneklerine ulaşılan isim-fiil ekleri şunlardır: “-mAk / -mAklik / -mA ve -(I)ş”.

1.1.1. -mAk

Muharrem Ergin, -mak, -mek ekini “Fiilden İsim Yapma Ekleri” başlığı altında ele alır. Fiillerin hareket isimlerini oluşturma fonksiyonunda kullanılan bu ekin bütün fiil kök ve gövdelerine getirildiğini ifade eder. Fiil isimlerine eskiden beri masdar, -mak, -mek ekine masdar eki denildiğini belirtir, Türkçede masdar adında farklı bir sözcük çeşidi olarak kullanımın onaylanmasının gerekli olmadığını dile getirir (Ergin, 2011: 184-185).

“Fiilin mastar (infinitive) biçimi diye de adlandırılan -mAk eki, fiildeki soyut hareketleri adlandıran, onları ad biçimine sokan bir ektir. Geçişli geçişsiz, olumlu olumsuz her türlü fiil kök ve gövdelerine gelerek geçici kılış adları türetir. Bu bakımdan dildeki fiil sayısınınca geniş olan bir kullanılış alanı ve işlekliliği vardır.” (Korkmaz, 2017b: 162).

Nesrin Bayraktar, tarihî Türk lehçelerinin belirli metinleri üzerinden taramaları ve geniş çaplı araştırmalar yaparak hazırladığı Türkçede Fiilimsiler adlı eserinde Harezmi Türkçesinde -mAk ekinin fiillerin bildirdiği hareketi gösterme göreviyle -mağ/-mek biçimlerinde oldukça yaygın şekilde kullanıldığını söyler. İsmi hâl ekleriyle ve iyelik ekleriyle birlikte kullanımlarının olduğundan bahseder. Ayrıca bu ekin türmek, çakmak gibi kalıcı isimlerde de kullanıldığı ifade eder (Bayraktar, 2004: 14).

Himmet Biray, “Fiilden İsim Türeten Ekler” başlığı altında bulunan -mak eki ile ilgili “-mak ekiyle yapılmış isimlerin diğer türemiş isimlerden ayrılan en önemli yanı hareket isimleri olmalarıdır. Diğer eklerin meydana getirdiği isimler, bir iş, bir oluş veya bir nesne adına işaret ederler. Bu isimler, soyut veya somut olsun kalıcı bir varlığı temsil ederler.” açıklamasını yapar (Biray, 1999: 83).

Gülsevin, en işlek kullanılan mastar ekinin -mAk olduğunu belirtir (2017: 132). Bu açıdan Kısasü'l-Enbiyâ'da tespit edilen örneklere bakıldığında en çok kullanılan isim-fiil ekinin de -mAk eki olduğu görülmektedir.

Janos Eckmann, -mağ / -māk masdar ekiyle yapılan isim fiillerin isim görevinde kullanıldığını ve isim çekim ekleriyle iyelik eklerini aldığını belirtir (Eckmann, 2011: 21).

Rabgūzī'nin eserinde en çok örneği tespit edilen isim-fiillerin -mAk ekinin “-mağ, -mek, -mağ” şekilleriyle oluşmuş olanlarıdır. Bu isim-fiil ekinde hem -ğ tonsuz biçiminin hem de -ğ tonlu biçiminin kullanıldığı görülmüştür.

1.1.1.1. İsim Olarak Kullanılışı

1.1.1.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı

“Kaçan İdi ‘azze ve celle Ādemni **yaratmağ** tiledi erte Cebrā‘il’ge hitāb keldi; “barğıl yēr yüzindin bir awuç toprak ketürğil.” (5v/13-14).

“Bu şerī‘atde kurbānı **köyürmek** haram boldı, **yemek** helāl boldı.” (15r/4).

“Üç tekbir birle sevāb artuğ bolsun tēp dört tekbir birle namāz kıldı, anda kēdin bu sünnet kıyāmetğa teği kefen **sarmağ**, namāz **kıлмаğ**, gürge **kömmek** sünnet qaldı.” (19v/2-3).

“ ‘Azrā‘ilni anda kördi aydı: ey meleke‘l-mevt cān **bermek** açığın işitip-men, meniñ cānımnı alğıl cān **bermek** açığın köreyin,” (20r/19-20-21).

“Hitāb keldi; ey Nūh sendin **aymağ** mendin **işitdürmek**.” (23r/14-15).

“Ol **yügürmek** bu kün hācīlarğa sünnet qaldı.” (48v/10).

“İsmā‘īl yēti taş alıp atdı, ol yērde taş **atmaq** hācīlarğa sünnet qaldı.” (51r/6-7).

“İbrāhīmka konuq **istemek** farīza erdi, konuqsuz rūze açmas erdi, konuq tiledi bulmadı.” (59r/18-19).

“ ‘Ālem içinde yığaçnı havāğa taşlap yana **tutmaq** Yehūdādın qıldı.” (64r/12).

“Yarlıq keldi: ey Ya‘kūb **sormaq** sendin **sözlemek** mendin.” (72v/5-6).

“Su‘āl: yalawaç oğlanları **satılmaq** revā ermes, Yūsufnı qul menizlig satdılar hikmet ne erdi?” (72v/20-21).

“Evvel adaqınga kişen **urmaq**, ékinç qatıq nırçaqğa **mündürmek**, üçünç yıraç yerge éltip **satmaq**.” (73v/5-6).

“Köz körgeni cemāl ol / **Sewmek** anı helāl ol” (78v/18).

“Konuq aydı: é[l] pād-şāhını **qarğamaq** yaraqsız bolur.” (87v/20-21).

“Kullar qadrin **bilmek** ol bolur kim bu kün Mısr halkının barın āzād kılgay-sen.” (93r/16-17).

“Yūsuf aydı: ahtarıp baqalın tapmasaq yangay-miz oğrının elin **keşmek** eger tapsaq neteg bolur.” (97r/16-17).

“Yūsuf aydı: bizniñ töremizde oğrının elin **keşmek**, berge **urmaq**, māl almaq turur.” (97r/19).

“Zelīhā aydı: ey Yūsuf men seni imdiğe teğrü sewdügüm andın erdi kim senin körkün cemālın bar erdi, körklügni **söwmek** ‘ayb ermes.” (110r/12-13).

“Ékinçi ol erim gannın erdi maña yavumas erdi, on sekiz yaşda aña tüşdüm bu künge teğrü er birle **qavuşmaq** lezzetin körmişim yoq,” (110r/13-14-15).

“İdi dīdārını **körmek** revā bolmas, Mūsīğa bolmağay erdi, körgülük revā ermesni **tilemek** yalawaqlardın neteg revā bolur.” (122r/16-17).

“Evvel vaqtsız tiledi anı üçün, dīdār kamuğlardın üstünrek turur andın astınraq ni‘metlerni bulmas erken üstünrek ni‘metni **bulmaq** muhāl turur.” (122v/8-9).

“Andın soñ sıgır, buzağı **boğuzlamak** belāsığa mübtelā boldılar.” (127v/14-15).

“Dāvūd şerī‘atinde bir kimerse bir kıznı qolar-men tēse özge kimerse ol kıznı **qolmaq** revā yoq erdi.” (135v/9-10).

“Sormayın tek **turmaq** hükmi turur ammā işletgen az turur.” (136v/16-17).

“ol çağırlar ol köllerge qoydurur-men atlar suw **ičmek** kēlseler nāçār suw ornığa çağırnı içip esürgeyler uça bilmegeyler,” (140r/12-13).

“Aymışlar: burunkı zamānede edğüler ayıqlar ölgendin s[on] şüretin kılip aña **baqmaq** revā erdi,” (142v/20-21).

“Yūnus aydı: ey kāfir meniñ teñrim altun kümüşdin ermes, kamuğnı **yarlıqamaq** erklik turur.” (153v/7-8).

“Yūnus aydı: ey Cebre‘īl ança zamān bērgil Mevlīniñ yalawaçı bolup mundağ tulas **barmaq** lāyık imes.” (154v/7-8).

“Cebre‘īl oğul bağışlağayın **temek** neteg revā bolur, kamuğnı bağışlağan Mevlī turur.” (169r/1-2).

“Aymışlar: ‘İsîğa bir maqāmda **turmaq** revā er[mes] erdi, anıñ yörümekide ‘illetliglerge menfa‘at bar erdi.” (171v/1-2).

“Dārū keltürdiler, Zū‘l-Karneynga **yazılanmaq** hācet boldı evge kirdi erse yana bayaqı şüretni kördi,” (174v/3-4).

“Ol kuş aydı: yıparlıg tonlar **keymek**, biyik binālar **qoparmaq** halāyık arasında belgürdi mü?” (177r/4).

“Resül ‘aleyhi’s-selāmnı mi‘rācğa **eltmek**, feriştelerni körgüzmek taqı peygamberlerni körgüzmek erdi.” (209v/13-14).

“Nebiyi-yi mürsel melek-i muqarreb teğmes yerge teğdi ammā Mevlī ta‘ālāğa zāt sarıdın yavuştı **temek** revā bolmas,” (211v/2-3).

“Bular Mekke arqışın urğalı kelmiş erdiler, arqışını **urmaq** oñay erdi, urmıšta kedin ğanīmin almak erdi yana çerig birle sançışmaqđın qatıgraq ğanīmin ma yok.” (221v/1-2).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıqadı: yalawaqlarğa yarıqlanmıšta kedin sançışmadın yarıq **çıqarmaq** revā bolmas.” (223r/7-8).

“Ebū Handel sabr kılğıl Mevlī ta‘ālā saña taqı adın za‘ıflarğa feraħ bergey, biz ol qavm birle ‘ahd kılduq ‘ahdni **bozmaq** bizdin lāyık bolmağay.” (226r/19-20).

1.1.1.1.2. Hāl Ekleriyle Kullanılışı

1.1.1.1.2.1. Yükleme Hāli Ekiyle Kullanılışı

İsmet Güsel Sev, Tarihī Türk Lehçelerinde Hāl Ekleri adlı eserinde Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme eklerinden “*kök ve tabanlarda, zamirlerde ve iyelik eklerinde +nI*” ekinin kullanıldığını ifade eder ve örnekler verir (Sev, 2007: 199). Kısasü‘l-Enbiyā‘da -mAk ekinin yükleme hali eklerinden +nI ekiyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

“Sen kim-sen kim Muḥammedni **yumaqni** men‘ kılur-sen yumaq sünnetin Muḥammed koyup turur.” (14v/8-9).

“Bu kün bu dünyāda Muḥammed ümmetini fazīḥat **qılmaqni** revā körmedüm,” (15r/8-9).

“[Bu] kün bu dünyāda mü‘minniñ qurbān[1]nı **köyürmekni** ḥarām kıldı” (15r/11).

“İbrāhīm bildi kim kāfir aḥmaq turur, aydı: yazuqluğnı ıdmaq tirgüzmek bolmaz kerek erdi kim bu öltürgeniñni tirgüzgil tēse aḥmaq kāfir birle **ḥüccetleşmekni** hoş körmedi.” (40v/1-2-3).

“Şeytān kelip mancınıq **etmekni** öğretti,” (41r/10).

“İbrāhīm[ğa] ölüg **tirgüzmekni** kuşlarda körgüzdi, yana ‘Üzeyrğa öz teninde körgüzdi ḥikmet ne erdi?” (55v/18-19-20).

“Ol ḥalde Cebrā‘ıl keldi aydı: Mevlī ta‘ālā ḥiṭāb kılur: dost dostğa **ulanmaqni** unamaz mu bolur.” (56r/18-19).

“Lūt qoş **sürmekni** qođdı, aydı: ey Cebrā‘ıl ne keltürdüñ?” (57v/21).

“Cebrā‘ıl keldi aydı: ey İbrāhīm Mevlī yarlıqar Lūtnı saqlağan men ermes mü erdim, sen Lūt[ğa] konuq **edlemekni** qođduñ.” (59v/1-2).

“Anıñ üçün zindānga **salmaḡnı** ihtiyār kıldılar.” (87r/15).

“Mısr meliki ne bildi oḡrını **kullanmaḡnı** sizler aña oḡretü berdiniz,” (99v/13-14).

“Ölümnü özleriñe revā körmediler yer yüzindin **tarılmaḡnı** revā körmediler.” (127r/19-20).

“**ęeşmekni** özünñdin kitergil, hācetsiz yerge barmaḡıl.” (131r/14).

“İnşā’a’llāh **temekni** unuttı, ol kēçe kamuḡ hatunlarığa bardı seksen toḡuzı hāmile bolmadı birisi hāmile boldı,” (145v/14-15).

“On kün keçti er hatunğa hatun erge yavumadılar, aş su **içmekni** saḡınmadılar,” (154r/9-10).

“Yarlıḡ boldı Zālūcāğa: seniñ karnıñı Yūnusğa zindān kıldım, anı **yemekni** saña hārām kıldım, anı emgetmegil.” (156v/2-3).

“ ‘ömri içinde bir hac **keltürmekni** farz kıldım, tamām yazuḡları üçün bir tevbe kabül kıldım bolğan yazuḡların baḡısladım.” (213v/14-15).

“Resül ‘aleyhi’s-selām aydı: ey İdrīs bu maḡāmğa teḡmişde maña ümmet **bolmaḡnı** neñdin ārzü kılar-señ?” (214v/19-20).

“Kaçan ta‘ām sözin işittiler erse kaḡuḡ **yapmaḡnı** ‘ār kördiler, kaḡuḡ açtılar, ta‘ām keltürdiler, aşadı.” (228v/21).

“Aydılar: munuñ hūkmige kirmen **öldürmekni** unayur, tédiler.” (229v/18-19).

“İdiyā cān **bermekni** Muḡammedge āsān kılu bergil, tēyür erdi.” (237v/3-4).

1.1.1.1.3. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyā’da *-mAk* isim-fiil ekinin I.-II.-III. tekil ve III. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri de bulunuyor:

1.1.1.1.3.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Uşbu kitmekdin **ölmekimni** tiler erşen senā / Men öñünde öleyin sen içimni yandırmaḡıl” (50v/11).

“Ey Dāvūd bilmedün mü ün üküşlüki meniñ **işitmekimni** temes” (136r/3).

1.1.1.1.3.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“bözçi aydı: ey şeyḡ, seniñ **kelmekiñ** bizge sewünç boldı.” (18v/3).

“Yana aymışlar: bu tört kuş **ölmekiñe** hācet ne erdi?” (55r/18-19).

1.1.1.1.3.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“İdrīs kabül kıldı, ni‘metlerin kördi erse çıkarğa unamadı şart<ğa> muḡālif **bolmaḡnı** revā körmedi,” (20v/8-9).

“Taḡı cevāb: İdi ‘azze ve celle dīdāringa taḡ **tölenmekige** ta‘līḡ kıldı.” (122r/17-18).

“Mevlī ta‘ālā dīdārın su‘ālğa mükāfāt **bolmaḡnı** revā körmedi.” (123r/9).

“Aymışlar: Mūsī dīdār **bulmaḡnı**ğa ‘illetler bu ermes erdi.” (123v/2).

“Yarlıḡ kełdi: ey meniñ ḡabībim Muḡammed bu ne kerāmet bolur, Süleymān üçün kün yansa namāzın vaḡtında ödese seniñ kerāmetiñ üçün ümmetiñ kaḡā namāzlar **ötemekin**

kıyāmetğa teği meşrū‘ kıldım, bir künde yüz rek‘at namāznıñ kazāsını öteseler vaqtında ötemiş teg qabūl kılgay-men.” (140v/15-16-17-18).

“Aymışlar: ‘İsīğa bir maqāmda turmaq revā er[mes] erdi, anıñ **yörümekide** ‘illetliglerge menfa‘at bar erdi.” (171v/1-2).

“Beşāret bu eki harf ‘Ömerniñ imānga **kirmekige** sebep boldı.” (196v/13).

“Bu süre **aymağınğa** sebep ol erdi kim Resūl ‘aleyhi’s-selām bir tünle Mekke içinde yörüür erdi.” (208r/10-11).

“Aymışlar: kim Muḥammedniñ **aşmaqıma** münkir bolsa Cebre’İlniñ **eltmekige** münkir bolur.” (218r/20-21).

“ ‘Alīli ‘Āyişeli ara ‘adāvet **bolmaqıma** sebep bu söz erdi.” (234v/16).

1.1.1.1.3.4. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Su‘āl: **Öltürmekleri** ekidin ḥālī ermes, ya İshāk ya [Ya‘qūb] qanın helāl körmek birle bolğay.” (70r/13-14).

“Yetmiş yıl, seksen yıl mü‘minler okıyurlar, uçmağğa **kirmeklerige** sebep bolsa ne ‘aceb bolğay.” (196v/13-14).

“tiriglikleri ḥaq sözlemek birle **bèrmekleri** hediye erdi, dāyim qorqunç içinde erdiler,” (201r/1-2).

1.1.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā isimli eserinde tespit edilen örneklerde -mAk ekinin “üçün, kerek, birle, kerekmes, taqı” edatlarıyla kullanıldığı görülmüştür.

“Bu yer su üze yaratıldı erse toqtamadı teprenü başladı, anı **toqtamak üçün** tağları yaratdı anıñ basılduruqı boldı.” (3r/18-19).

“Yana yarlıg boldı: ey Ādem, saña **yarlıqanmaq kerek** erse Mekkege bargıl, meniñ üçün bir ew qopargıl.” (13r/17-18).

“Anda kedin Qābīl ḥamr içdi, butğa tapandı, otğa tapandı, ünler ötkürü başladı Ādem bildi erse Qābīlni ol işlerdin **yıgmaq üçün** kırk miñ er ıddı kelip Qābīlni kördiler,” (17r/1-2-3).

“Ḥitāb keldi: Ey Şīs bu nūr ḥabībüm Muḥammed Muştafāniñ nūri turur, vaşiyet kıdur-men oğlanlarğa cüftlerini nikāh kılsunlar, **sewmek birle** kavışmasunlar.” (17v/21-18r/1).

“Yana rivāyetde İbrāhīmü’n-Necefī ekindük namāzın keçrek öteyür erdi sordılar erse; olarğa ‘azāb yünülrek **bolmaq üçün** tedi.” (22r/15-16-17).

“Kiminiñ kıyruqın tartğuga kimersenin kuvveti yetmes erdi, ‘Avacnı anı **tutmaq üçün** kiwürdi, Mevlī ta‘ālā helāk kılmadı.” (26r/21-26v/1).

“Kamuğ tağlar baş kötürdiler kimi bizge tölengey tēp, Cedī tağı kamuğ tağlardın aşak turur tevāzu‘lıg kıldı maña bu kerāmet qaydın bolğay tēp Mevlī anı üdürdi kimi aña **tölenmek birle** ağırladı.” (26v/10-11-12).

“Za‘īf uşaq boğunluğlarını **kölmek** üçün tölendi olarğa anıñ-çün ‘Ādiler atadılar,” (29v/4-5).

“Nemrūd aydı: ol nerseni men andın kördüm uluğ işler turur, anıñ tenrisi birle **yaraşmaq kerek** tedi.” (42v/19-20).

“Sāreni körmedin **işitmek birle** köñüllüg boldı,” (45r/20).

“Cebrā’ıl aydı: biz keldimiz bularnı helāk kılıp seni **qutqarmaq üçün.**” (61r/2-3).

“Su’āl: Öltürmekleri êkidin hālî ermes, ya İshāk ya [Ya’küb] qanın helāl **körmek** birle bolğay.” (70r/13-14).

“Ağın yarağ bolmadı erse Yūsufnı **almaq üçün** ‘Azīzge terğtb kıldı, bolmadı erse öñin melikke bardı iltimās kıldı,” (77v/7-8).

“Aymışlar: yat qurtkanı evge **kirgüzmeq kerekmes**, eger qayu evge kirse buzmay çıqmas.” (80v/10-11).

“Ya’küb aydı: evvel sözüm ol turur kim bu nerseler kim sizler êltip erdiñiz, çuvällarñızdın çıqtı, yañılıp salmış bolğaylar, sizge haram turur yā ho[d] sizlerni **sınamaq üçün** qoymış bolğaylar,” (94v/14-15-16).

“Qamuğ ‘ālem bilsünler kim etni tırnaqdın **ayırmaq kerekmes.**” (105r/19-20).

“Su’āl: ol köñlekni közge **sürtmeq birle** Ya’kübñ közleri açıldı hikmet ne erdi?” (106r/3-4).

“Yana yarlıg boldı qapuğlarñğa qan suwadılar, tünle çıqarda biri birini **tanımaq üçün.**” (115r/16-17).

“Fir‘avn aydı: andağ kulnı suwğa **baturmaq kerek.**” (116r/20).

“Toyğınça et şeker yédiler, bular birisi ta‘ām yemişde kedin ol etdin alıp yarın **yemek üçün** qoydı, kège ol et sasıdı.” (118v/20-21).

“Qārūn aydı: ey dervīş Mūsī sendin **qutulmaq üçün** tıtağ kıldı,” (124r/13-14).

“Yana biri aydı: devāt birle elini tepere **urmaq kerek.**” (135v/3).

“Haberde kelmiş: Qaçan ‘ālem āhirğa tegse kamuğları qutulğaylar, ibtilā üçün halāyıqğa vesvese **qılmaq üçün.**” (146r/17-18).

“Oğul qayu kız qayu erdükin **bilmek üçün** qollarığa suw qoydurdılar, suwnı az qoyğanlarnı oğul tédiler köp qoyğanlarnı kız tédiler.” (149r/4-5-6).

“Loqmān aydı: anı tükkel aytmaqğa kuvvetim yok, eger **bilmek kerek** erse bir öw kızın qolğan abuşkanı keltürin” (165r/8-9-10).

“Yana aydı: Mevlī saña bu aqar orta, uluğ arıq ermes kiçig arıq ermes suw berdi **yuvunmaq üçün.**” (169r/15-16).

“Seddige Zū’l-Qarneyn kirip çıqıp **işlemeq üçün** qapuğ kılmış erdi êki tahtalıg, ol qapuğnı ölçediler otuz arşun uzunı.” (176r/3-4-5).

“Tamuğğa yibergenimiz **köydürmeq üçün** ermes **keçürmeq üçün** turur.” (188r/1-2).

“Eger Resūlni sizge ata tēsem siz andın ol sizdin **qaçmaq kerek** erdi,” (200v/7-8).

“tiriglikleri haq **sözlemeq birle** bērmekleri hediyye erdi, dāyim qorqunç içinde erdiler,” (201r/1-2).

“ ‘Ömer islāmğa **kirmeq birle** müsülmānlıq küçlendi, leşker yığıldı, imdi sançışğıl tēp fermān boldı.” (203r/17-18).

“Cevāb ol turur kim Mevlī ta‘ālā yarlıkar: biz Muḥammedni aşurdük bizin āyātımıznı qādirlikımıznı ve aḥadlıkımıznıñ nişānlarını **körgüzmeq üçün.**” (209r/12-13).

“Resül ‘aleyhi’s-selâmnı mi‘râcğa iltmek, ferîştelerni **körgüzmek tağı** peygamberlerni körgüzmek erdi.” (209v/13-14).

1.1.1.2. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

“İsim-fiiller, isim kategorisine dahil vasıf isimleri olduklarından yardımcı fiillerle birleşik fiil teşkil edebilirler. Bu bakımdan bilhassa bol- yardımcı fiili ile isim-fiillerin meydana getirdikleri birleşik fiillere Eski Türkçede sıkça rastlanır.” (Eraslan, 1980: 57).

Rabgūzī’nin eserinde bu ekin “bol- ve tur-” yardımcı fiilleriyle kullanılmış örnekleri vardır:

“ ‘Arab tilinçe öte keçgüçi **temek bolur.**” (29v/5).

“İbrāhīm bildi kim kâfir ahmaq turur, aydı: yazuqluğni **ıdmaq turgüzmek bolmaz** kerek erdi kim bu öltürgeniñni turgüzgil tесе ahmaq kâfir birle hücçetleşmekni hoş körmedi.” (40v/1-2-3).

“Yūsuf aydı: bizniñ töremizde oğrınıñ ęlin keşmek, berge urmaq, māl **almaq turur.**” (97r/19).

“Ol hâlde Mevlī ‘azze ve celle tecellī nūrın ol tağğa saldı, tecellī ma‘nisi **açılmaq bolur.**” (121r/16-17).

“Bular mundın **çıkmaq boldı**, olar andın **kelmek boldılar** kılıç birle sizlerni kırarlar.” (204r/10-11).

“Cevāb: lügat içinde eşek arıgsızni yığlap hoşlanmışta burnını yoқaru **kötürmek bolur.**” (232r/13-14).

1.1.1.3. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı

Kemal Eraslan, “er- fiilinin isimlerle teşkil ettiği birleşik fiilin çekimli şekli bildirmeyi kurduğundan, cümlelerin yüklemine teşkil eder.” açıklamasını yapar (Eraslan, 1980: 59).

Kıyasü’l-Enbiyā’da bu ekin “er-” fiiliyle yüklem ismi olarak kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

“Zelihā oğramakı **azmaq erdi**” (82r/3).

“Neteg kim ‘İsī su’ālī mā’ide erdi bērdi, İbrāhīm su’ālī қоşlar **tirilmeki erdi** bērdi.” (123r/9-10).

“Resül ‘aleyhi’s-selâmnı mi‘râcğa iltmek, ferîştelerni körgüzmek tağı peygamberlerni **körgüzmek erdi.**” (209v/13-14).

“Bular Mekke arqışın urğalı kelmiş erdiler, arqışını urmaq oñay erdi, urmışta kēdin ğanīmin **almaq erdi** yana çerig birle sançışmaqđın qatığraq ğanīmin ma yoқ.” (221v/1-2).

1.1.1.4. Yüklem Olarak Kullanılışı

“Bu köñlüm murādğa **teğınmek tiler** / Telim hâkklar ara **öğünmek tiler**” (76v/2).

“Kün ay secde kılgay arıg yüzge men / Bu kün atdın inip **yükünmek tiler**” (76v/3).

“Seniñ birle bolup **avunmağ tiler**” (80r/13).

“Fir‘avn aydı: bu Mūsī cādūlukı birle sizlerni bu eliñizdin **çıkarmağ tileyür** sizler ne tēyür-siz?” (112r/2-3).

“Hüccetler aydıştılar, āhiri nev-rüz künige **yıgılmağ buldılar.**” (112r/20).

“Resül ‘aleyhi’s-selām aydı: Mevlī ta‘ālā Süleymānga kāfir birle **sançışmağ fermānladı**, ol vağtda Süleymānñ yetmiş hatunı bar erdi.” (145v/10-11).

“Aymışlar: tegme biri öz öñide oğlanları miñ [silah]lıg yarağ teg er körmegünçe **ölmek yoğ** olarğa, hatunları hem andağuk tēp aydı.” (174v/21-175r/1).

“Muhammed Ka‘bedin ayrıldı yana kıyāmet kün körüşgüsi ammā bir **ayrılmağ bar** kim özge **körüsmek yoğ,**” (188r/20-21).

“Yarlıg keldi: ey Muhammed sen ümmetiñga **yarlığanmağ tileyür-sen**, ümmetiñni mundin burun yarlıqap turur-men, yarlıkamasam imān bērmegey erdim.” (212v/8-9-10).

“Teñri ‘azze ve celle bizge bir yalawaç ıdtı kim ‘ālem<de> andağ yalawaçnı köz körmüş yoğ, anıñ şıfatın kulaqlar işitmiş yoğ, kimersenıñ köñlüne me keçmiş yoğ, kamuğ peygamberlerğa selām ve tañıyyāt aytur, kardaşlarını **ulamağ buyurur,**” (233r/1-2-3).

1.1.1.5. Soru Cümlesinde Yüklemler Olarak Kullanılışı

“Su‘āl: Ādemni toprağdın **yaratmağğa ne hikmet erdi?**” (6r/14).

“Su‘āl: Ādem ve Havvānı buğday yığağdın **yığmağda ne hikmet erdi?**” (9v/17-18).

“Su‘āl: Ādemni uçmağğa **kivürmekke hikmet ne erdi?**” (10r/1).

“ey Cebrā‘ıl meniñ tilekimge anıñ bilmekligi yeter, **tilemek ne hācet turur?**” (42r/6-7).

“Su‘āl: Mekkede taş telim erdi, beş tağdın taş **keltürmekde ne hikmet bar erdi?**” (52v/12-13).

“Yana aymışlar: **bu tört kuş ölmekine hācet ne erdi?**” (55r/18-19).

“Cānın aldı kökke ağıdurdı, kamuğ yalawaçlar cānı utru yörüdiler, su‘āl kıldılar: **cān bērmek katığlıkı neteg turur?**” (56r/20-21).

“Olar ekidin iraq tururlar, anıñ üçün kim enbiyā uruğı erdiler **kan tökmekke nelük oğradılar?**” (70r/14-15).

“Su‘āl: ol ekeğüniñ zindānga **kirmekine sebep ne erdi?**” (87v/13-14).

“Su‘āl: Mevlī ta‘ālā ayakçıga şeytān teşvili birle **unutdurmağda hikmet ne erdi?**” (89r/8).

“Su‘āl: Zelihā Yūsufnı söwer erken **tayaqlatmağda hikmet ne erdi?**” (91r/14).

“Su‘āl: ekin arasında kavbaş **sançmağda ne fayide bar?**” (95r/12).

“Su‘āl: köz **tegmekde hikmet ne [tur]ur?**” (95r/18-19).

“Sewünçi özge māl aytmayın buğday bēreliñ **tēmekde hikmet ne erdi?**” (97r/3).

“Ya‘kūb Yūsuf ekileri hem yalawaç erdiler, **seksen yıl ayrılmağda sebep ne erdi?**” (105r/13-14).

“Su‘āl: Mevlī yalawaçınğa mundağ **sanmağ revā bolur mu?**” (156v/8-9).

“Su’āl: orta arıq bérmeke hikmet ne erdi?” (169r/17).

“Su’āl: Muhammed ümmeti barçadın ilgerü ermiş, son çıkmakğa hikmet ne erdi?” (207r/15-16).

“Sordum: yā Cebre’ıl mundağ yıglamağı ne üçün turur?” (209v/7).

“Su’āl: yağa teşbih kılmakda hikmet ne turur?” (211v/5).

“Resül şahābesin yolsuz öldürmek revā mu?” (240r/18-19).

1.1.1.6. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Bayraktar, *-mAk* ekinin fiillerin hareket isimlerini yapma görevinden başka çakmak, boğmak gibi kalıcı isimler yapma görevinde de kullanımı olduğunu bildirir (Bayraktar, 2004: 11).

Korkmaz, kalıplaşmaya uğrayan mastarların kendilerinde bulunan hareket gösterme özelliğini yitirdikten sonra somut veya soyut nesnelere adı olarak kullanıldığını belirtir (Korkmaz, 2018: 55).

Fatma Özkan, “*-Mak, -Mek* Eki İle Yapılan Kalıcı İsimler” başlıklı yazısında tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde *-mak, -mek* eki ile ilgili kalıcı isimlere yer verir. Özkan’ın bu yazısında yer verdiği bazı kalıcı isimler yumak, başmak, barmak, tokmak, etmek, ötmek örnekleridir (Özkan, 2004). Bu kalıcı isimlerin Rabgūzī’nin Kıyasü’l-Enbiyā isimli eserindeki örneklerine yer verilmiş, bu örneklerden başka Rabgūzī’nin eserinde bulunan diğer örnekler yaşmak, boğmak, türmek ve yarmaktır.

“Mevlī ‘azze ve celle Havvānı eğri sühükdin yaratdı, anı üçün tişiler könülmes eğri sühük turur, tēp halk arasında **yumağ boldı.**” (7v/10-11).

“İdi ‘azze ve celle yigdeniñ otını kiterdi kırımasun tēp, anı üçün kâzirler ton tökmeğe **toğmak** andın **qılurlar** ton köymesün tēp.” (12r/20-21).

“Kimi tamām boldı erse Nühnuñ kâfir ewlügi tennürda **etmek bişürürde** tennür içinde suw çıqdı,” (24r/19-20).

“Bizge yel kelür ermiş yarağın kılalıñ tēp yarıkların keddiler, **yaşmak** başığa **urundılar**, oğul kızların, yılkı qaraların tağlarğa kiwürdiler.” (29v/11-12-13).

“Kulluğ bağ bağlanğan boyunğa **boğmak ne gerek**, haşv üni birle inegen kulakğa altun ısırga ne yaraşur.” (77r/5-6).

“Yūsuf ewdin çıkğaç tişiler aşukup bıçağ birle **türmek keşip** Yūsuf ağzığa tikke bēreliñ tēp kese başladılar,” (85v/15-16).

“Bu kelmişde **yarmaqları yok** erdi tawar, çuvāl, kiyiz, argamçı alıp keldiler, arqalarığa yükple yalbaru ıñrayu kirdiler,” (101v/15-16).

“Melik **barmakın tişledi**, kitāb okımış ‘ākıl erdi, aydı: kimdin keldiñ?” (153r/4-5).

“**Barmağı** sındusı birle ay liķāsın **yarguçı** / Keçmedi Çın Māçin içre özi teg çın yarguçı” (181v/19).

“Bu yigit işitip **bařmaķın** olarga **ala bērdi**, men sizge mizāh kıldım tēdi.” (204r/15-16).

“Ūçelesin öldürdiler, Mekkeliglerde uluğların olar erdi, **boğmaķ** arasında seng meñiz.” (221v/20-21).

“Resūl ‘aleyhi’s-selām yarlıķadı: řen bargıl ĥatunuğā ayğıl, tennūr ağzın açmasun, **ötmeklerin çıķarmasun** men kelginçe, tēp.” (228v/8-9).

1.1.2. -mAkIik

Gürer Gülsevin, ikinci derecede işlek olarak kullanılan -mAKIik mastar ekinin, -mAk eki ile benzer fonksiyonda kullanıldığını belirtir (Gülsevin, 2017: 133).

Bayraktar, -mAkIik ekiyle ilgili “*İlk olarak Karahanlı Türkçesi dönemine ait eserlerde {-mAk+Iik} biçimiyle karşımıza çıkan ek; Harezmi, Kıpçak ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde de kullanılmaya devam etmiştir. Türkiye Türkçesinde ise kullanımdan düşmüştür.*” açıklamasını yapar (Bayraktar, 2004: 319). Eraslan, -maķlık / -meklik ekinin Eski Türkçe, Orta Türkçe, Hārezmi Türkçesi ve özellikle Çağatay Türkçesinde bolca kullanıldığını ifade eder (Eraslan, 2004a). Harezmi Türkçesi döneminin eserlerinden olan Rabgūzī’nin eserinde -mAKIik ekinin örnekleri aşağdaki birkaç kelimedede görölmüştür:

Harezmi Türkçesi eserlerinden biri olan Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā isimli eserinde “-maķlık, -meklik, -meklig” şekillerinde oluşan birkaç örneğe rastlanılmıştır.

1.1.2.1. İsim Olarak Kullanılışı

1.1.2.1.1. Hāl Ekleriyle Kullanılışı

1.1.2.1.1.1. Yönelme Hāli Ekiyle Kullanılışı

Rabgūzī’nin eserinde bu ekin “+ķa” yönelme hāli ekiyle kullanılan örneği tespit edilmiştir.

“ya’nī bizge **ķawuřmaķlıķķa** yawuřtuñuz, tēyür erdiler.” (246r/8).

1.1.2.1.2. Edatlarla Kullanılışı

Kısasü’l-Enbiyā eserinde bu ekin “üçün” edatı ile kullanıldığı bir örnek tespit edilmiştir.

“Mevlī ķudretin **ķörmeklik üçün** üze közin yaratdı.” (6v/12-13).

1.1.2.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

“ey Cebrā’īl meniñ tilekimge anıñ **bilmekligi** yeter, tilemek ne ĥacet turur?” (42r/6-7).

1.1.3. -mA

Banguoğlu, “Fiilden Üreme İsimler” başlığı altında “-me Adları” ve “-me Sıfatları” şeklinde iki ayrı alt başlık içinde -mA ekini değerlendirir (Banguoğlu, 2015:264-265-266-267).

Eckmann, -ma/-me ekiyle ilgili “*Sık sık müşahhas isimler hâlinde de kullanılan mücerret fiil isimleri yapar.*” açıklamasını yapar (Eckmann, 2013: 53).

Biray, “-ma'nın asıl işlevi, fiillerin hareketlerden kaynaklanan iş isimlerini yapmaktır.” demiştir (Biray, 1999: 90).

Yakup Karasoy, “Türkçede -ma (-me) Ekinin Yeri” makalesinde dil bilgisi kitaplarında -ma ekiyle ilgili yapılan açıklamalara yer vermiş, ekin çağdaş Türk lehçelerindeki durumunu incelemiş ve bu ekle ilgili açıklama ve değerlendirmelerini ortaya koymuştur (Karasoy, 2004).

Kıyasü'l-Enbiyâ'da bu ekin “-ma, -me” şekilleriyle kullanılmış örnekler tespit edildi:

“ëy cādūlar Mevlî ta'ālā yarlıkar, siz meniñ yalavaçımın burun sen kemişgil tēdiniz meniñ 'izzetim ve celālim haqqı hürmeti sizlerge İmān hil'atin **kēydürme** küni bu künni olarğa tuğurmağay-men.” (112v/9-10-11).

1.1.3.1. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Korkmaz, -ma/-me ekinin kalıplaşması ile ilgili “*Hareket ifade etmeyen iş isimleri yapar. Sıfat olarak da çok kullanılır. Kalıplaşarak adî isimler türetilbilecek bir ek hâline gelme özelliği -mak/-mek'ten daha kuvvetlidir.*” açıklamasını yapar (Korkmaz, 2018: 55).

“Ëki yarım yaşlıg, kızıl kaşga, tört adağı sökül buzağusı bar erdi, anı yawlağ sewer erdi, anı keltürüp boğuzladı **sökülme** kılıp konuqlarğa keltürdi, öñleriñe koydı.” (59v/6-7-8).

“On [miñ] atlıg er kırşap yöriğü teg onmiñ veziri bar erdi, **teğme** veziriniñ on miñ sançışur er<i> bar erdi.” (62v/8-9-10).

“**Teğme** vilāyetniñ beğleri kelip altun kümüş, yılkı kara, māl tawar yıgdılar alğuçı boldılar,” (75r/6-7).

“Yüzi körklüg, saçları ca'd, özden boğluğ, ürün yüzlüg, keyik közlüg, yinçe bëllic, toñ bileklig, toluğ yençüklüg, **teğirtme** başlıg.” (85v/13-14).

“Aymışlar: ol altı tişiniñ zindānga saldurmaqda maqşūdları ol erdi kim Yūsufnı zindānga salsalar Zeliḥādın ırak bolğay, biz **teğme** vaqtda barıp Yūsufnı ündete baqqay-miz, körklüg yüzün toya körgey-miz.” (87r/1-2-3).

“İşlegen beşegüniñ birisi cüzāmlig erdi birisi sımar közlüg erdi, üçünçisi aksağ erdi, törtünçü teni şışuğ erdi, beşinçi **ısıtma** erdi kamuğdın kiçigrek ol erdi.” (130v/12-13-14).

“İnanmadı[lar] **çalmasın**ın uçı taşda kalmış erdi anı körgüzdi, aydılar: yığaçnıñ tüpin keşsek başıdın çıkar,” (168v/6-7-8).

“Özi ferşte atı ‘arşda himmeti andın ediz / Yüzi kündin köp yarukraq alnı aynıñ **egmesi**” (181v/6).

“Ol bulut èltip uçmañ hüllesine yörgep yıdığlar mu‘aṭtar kılıp közlerige **sürme** tartıp saçların örüp uçmañ hüllesine yörgep keltürüp anası önide koyar erdi.” (183v/10-11).

“Hâtem-i zerrin-nigînim perde içre **tügme** teg / Kızledim men **tegmeler**din teğmesün tęp yat közi” (249v/5).

1.1.4. -(I)ş/-(U)ş

Eckmann, “-ş/-ış/-iş/-uş/-üş” ekleriyle ilgili “*Hareketi veya hareketin sonucunu andandıran isimler yapar.*” bilgisini verir (Eckmann, 2013: 55).

Kıyasü'l-Enbiyâ eserinde bu ekin “-ış, -iş, -uş” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

1.1.4.1. İsim Olarak Kullanılışı

1.1.4.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

1.1.4.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Rabgüzî'nin Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserinde Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme hâli eklerinden +I ekiyle kullanılan örneği tespit edilmiştir.

“Dāvūdğa barur-men ol şart birle kim tünle **konuşı** mende bolsun,” (135r/11-12).

1.1.4.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Rabgüzî'nin eserinde -(I)ş isim-fiil ekinin I. ve III. tekil şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

1.1.4.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Ant içti, men bitimedim kimersege bitig bitimedim, **bilişim** ma yok, kılını Mısrқа idmişim yok,” (240r/16-17).

1.1.4.1.2.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Ādem Mevlîğa küwendi lâ-cerem **yanışı** Mevlîğa yavuk boldı.” (9v/2-3).

“Resül ‘aleyhi’s-selâmnıñ (...) **téyişi** bu turur.” (50r/18-19).

1.1.4.1.3. Edatlarla Kullanılışı

“Ant içti, men bitimedim kimersege bitig bitimedim, **bilişim ma** yok, kılını Mısrқа idmişim yok,” (240r/16-17).

1.1.4.2. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

Kıyasü'l-Enbiyâ eserinde bu ekin “bol-” yardımcı eylemiyle kullanılan bir örneği tespit edilmiştir.

“bu kün seniñ üçün cān fidā kılğan men bolayın, yarın ceddiñ Muştafā şefā‘atidin **aluş bolğan** men bolayın, tēp sançışğa kirdi bu şi‘rlerni aytıp tokuš kıldı.” (246v/15-16).

1.1.4.3. Soru Edatıyla Kullanılışı

“Resül ‘aleyhi’s-selām aydı: bu **turış ne?**” (223r/15-16).

1.1.4.4. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Korkmaz, “-ş / -ış / -iş” ekinin kalıplaşma yoluyla daha çok soyut kavram ifade eden isimler oluşturduğunu ifade eder (Korkmaz, 2018: 55-56).

“Ol kün Mekke kâfirleri Bedr **tokušı** öçi üçün hatunların, oğlanların bile alıp çıktılar, erenlerige barıp tēgmesi erenlerin öge ediz yerge ağıp, defler urup şi‘r aytu başladılar.” (223r/17-18-19).

“bu kün seniñ üçün cān fidā kılğan men bolayın, yarın ceddiñ Muştafā şefā‘atidin **aluş bolğan** men bolayın, tēp sançışğa kirdi bu şi‘rlerni aytıp **tokuš** kıldı.” (246v/15-16).

II. BÖLÜM

2.1. SIFAT-FİİLLER

Ediskun, “*Sıfat-fiiller, bir yandan bir ismi niteledikleri için sıfat, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir. Sıfat-fiillere ortaç da denir.*” bilgisini verir (Ediskun, 1985: 249).

Hengirmen, sıfat-fiil konusunu “ortaç” başlığı altında inceler. Eylemin sıfat olarak kullanılan biçimi olan ortaçlar bazen isim olarak kullanılmaktadır. “*Ortaçlar çatı eklerini alır, olumsuz ve edilgen biçimleri yapılır ve zaman kavramı taşır. Bu nedenle diğer sıfatlardan ve eylemliklerden ayrı özellikler gösterir.*” (Hengirmen, 1999: 288).

Ergin, nesnelere hareket niteliklerini karşılayan fiil şekilleri olarak adlandırılan partisiplerin isim cinsinden kelimeler içinde bulunmakta olduğunu hareket hâlinde olan nesnelere için kullanıldığını ve hareket hâlindeki nesneyi bildirdiğini vurgular. Partisiplerin fiillerin isim şekilleri olduğunu ve isim fiil adıyla anılması gerektiğini söyler. Ergin, fiilden isim yapım eklerine yakın bulunan fiil işletme eklerinden olan partisip eklerinin asıl işlevinin geçici hareket isimleri oluşturmak olduğunu belirtir. (Ergin, 2011: 333).

Hacıeminoğlu, Karahanlı Türkçesi Grameri adlı eserinde “*Sıfat-fiil, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şekildir (geçmiş günler, oturan adam, satılacak eşya). Zaman anlatımı taşımaları yönünden isim-fiillerden ayrılırlar.*” açıklamasını yapar (Hacıeminoğlu, 2013: 163).

Güncel Türkçe Sözlük’te sıfat-fiil için “*Fiilden -en, -r, -ecek vb. eklerle türetilmiş ad ve sıfat görevinde kullanılan kelimeler, ortaç, durum ortacı, partisip.*” tanımı yapılmıştır (URL2).

Banguoğlu, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran biçimine sıfat-fiil denildiğini ifade eder ve geçmiş günler, oturan adam, satılacak eşya örneklerini verir (Banguoğlu, 2015: 422).

Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü’nde sıfat-fiil için “*Sayı ve şahsa bağlı fiil çekimine girmeyen, fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şekli.*” tanımını verir (Korkmaz, 2010: 189).

Tuncer Gülensoy, sıfat-fiiller için fiillerin zamana bağlı sıfat ve isim şekilleri olduğunu ifade eder (Gülensoy, 1988: 111).

Bilgehan Atsız Gökdağ, “Oğuz Grubu Türk Şivelerinde Sıfat-Fiiller” adıyla hazırladığı doktora tezinde sıfat-fiiller için Türkiye Türkçesinde kullanılan terimlere şu şekilde yer vermiştir:

“Sıfat-fiil: (Tahsin Banguoğlu, H. Ediskun, Kaya Bilgegil)

İsim-fiil: (Kemal Eraslan, Zeynep Korkmaz)

Ortaç: (J. Deny, Ahmet C. Emre, Vecihe Hatiboğlu, Sözcük Türleri)

Partisip: (Muharrem Ergin, Faruk K. Timurtaş, Saadet Çağatay)

Sıfat-eylem: (Tahir Nejat Gencan).” (Gökdağ, 1993: 27).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde geçmiş zaman ifadesi taşıyan sıfat-fiil eklerinden “-DUK / -mİş / -GAN, -KAn, -An / -(I)GII, -(U)GII, -glu”; geniş zaman ifadesi taşıyan sıfat-fiil eklerinden “-Ur, -Ar, -r, -(y)Ur / -mAz, -mAs / -mAzIIk, -mAsIIk”; gelecek zaman ifadesi taşıyan sıfat-fiil eklerinden “-ĠU, -Kū / -ĠUIUk / -ĠUÇI, -ICI”; örnekleri tespit edilen eklerdir.

2.1.1. Geçmiş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri

2.1.1.1. -DUK

Bayraktar, -DUK ekiyle ilgili “Geçmiş zaman anlamı verir. Orhon Türkçesinden itibaren kullanılmaya başlar. Türkiye Türkçesine gelinceye dek her dönemde kullanılmıştır. İsmi hâl eklerini, iyelik eklerini alır.” bilgilerini verir (Bayraktar, 2004: 47).

Ergin, şekil ve zaman eki hâline geçmeyen bu partisip ekinin geçmiş zaman ifade ettiğini ve çok kullanıldığını ifade eder. Bu ekin en belirgin özelliğinin iyelik eki olarak kullanıldığını söyler ve iyelik ekiyle kullanımı noktasını vurgular (Ergin, 2011: 335).

Üstüner, Türkiye Türkçesi yanında Oğuz grubu Türk lehçelerinde de bolca yer alan -DIK / -DUK sıfat-fiil ekinin cümle içinde farklı görevlerde kullanıldığını ve Anadolu ağızları içinde işlek ve bolca kullanılan bir ek olduğunu belirtir (Üstüner, 2000: 94).

Eraslan, Eski Türkçeden itibaren bütün lehçe ve şivelerde kullanılan -duk / -dük, -tuğ / -tük ekinin şekil ve zaman eki hâlinde kullanılmadığını ifade eder (Eraslan, 1980: 37).

Bozkurt, “Geçmiş zaman ortacı kurar. Genellikle tekil iyelik ekleri ile birlikte kullanılır.” demiştir (Bozkurt, 2012: 149).

Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyā adlı eserinde bu ekin, “-duk, -dük, -dig, -düg” şekilleriyle oluşmuş örnekleri tespit edilmiş ve başlıklara ayrılarak incelenmiştir. -DUK ekinin bulunduğu örnekler -d sesiyle yani tonlu sestem oluşmuş örneklerdir, bu ekin -t'li yani tonsuz sesle örneği bulunmamaktadır.

2.1.1.1.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.1.1.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.1.1.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Sev'in eserinde belirttiği Harezmi Türkçesinde yer alan ve Rabgūzī'nin eserinde bulunan yükleme eklerinden “kök ve tabanlarda, zamirlerde ve iyelik eklerinde +nI” ekinin kullanıldığı birkaç örnek bulunmuştur (Sev, 2007: 199).

“Ey kâşkī seniñ birle çıksa erdim, ne bolduğunı öz közüm birle körgey erdim.” (72r/12-13).

“Şiddik aydı: sizge sewüngü kün turur, men bildügümni siz bilse erdiñiz sewünmegey erdiñiz.” (236r/15-16).

Sev'in eserinde ifade ettiği Harezmi Türkçesinde kullanılan ve Rabgūzī'nin eserinde bulunan yükleme eklerinden "3. teklik ve çokluk şahıs iyelik ekinde ve bu iyelik ekiyle oluşturulmuş zamirlerde +n" ekiyle kullanılan birkaç örneğe yer verilmiştir (Sev (2007: 199)).

"Zelīhā aydı: ey melik bu künye teđrū Yūsufnıñ zindānda erdükin unutmuş-men, yok erse 'ışkıında özümni öltürgey erdim.'" (91r/6-7-8).

"Oğul kayu kız kayu erdükin bilmek için kollarığa suw koydurdılar, suwnı az koyğanlarını oğul tédiler köp koyğanlarını kız tédiler." (149r/4-5-6).

"Karabaşları aydılar: ey seyyide-i 'Arab bizdin nelük kızlar-şen a[nın] Muhammed erdükin, bilür-şen anı sevgenin nişānesi yüzünde belgölüg turur." (190v/12-13).

"Hüseyn kayda erdükin bilür erken adın yerde ister erdi," (244v/13-14).

2.1.1.1.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde -DUK sıfat-fiil ekinin I.-II. ve III. tekil şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

2.1.1.1.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

"Bu **sordukum** anıñ için erdi kim 'Aziz bilsün kim men aña hıyānet saķınmadım,'" (91v/1-2).

"Zelīhā aydı: ey Yūsuf men seni imdige teđrū **sewdüğüm** andın erdi kim seniñ körkün cemālin bar erdi, körklügni söwmek 'ayb ermes.'" (110r/12-13).

"**Kıldukum** işlerniñ te'vili bu turur." (131r/2).

"Şiddik aydı: sizge sewüğü kün turur, men **bildüğümni** siz bilse erdiñiz sewünmegey erdiñiz." (236r/15-16).

2.1.1.1.1.2.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

"Ey kāşki seniñ birle çıkşa erdim, ne **bolduğunı** öz közüm birle körgen erdim." (72r/12-13).

"Neteg tēse aydılar: biz üstün şen astın bolsañ Tenri-men **tédükiñ** yalğan bolmas mu?" (113r/14-15).

"Aymışlar: yetegü **erdükiñe** delil ol turur kim Mevlī ta'ālā yarlıķar:" (179v/1-2).

"Haķ ta'ālādnıñ nidā kelgey: ey bendem nāme seniñ turur, yazuķ kıldın taķı peşimān bolup āh kıldın, ol āh **tédükiñ** için kamuğ yazuķıñıñı yarlıķadım taķı ma'şiyetiñni tã'atğa bedel kıldım." (191r/18-19-20).

2.1.1.1.1.2.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

"Bu kün namāzda yime rükū' bir, secde eki **bolduķı** anıñ için turur." (9r/12-13).

"İsmā'ıl kelmişde bu sözlerni aytu bērdi, İsmā'ıl aydı: ol atam turur, sen anı ağırlamamış-sen ewün eşigin kitergil **tédigi** seni aymış," (49r/16-17).

"Altınç cevāb: Yūsuf karındaşları birle eğğü mu'āmelet **kılduķı** taķı olarnıñ cefāsına şabr **kılduķı** için." (66r/9-10).

“Zelīhā aydı: ey melik bu künge teğrū Yūsufnıñ zindānda **erdükin** unutmış-men, yok ırse ‘ıřkında özümni öltürgey ırdim.” (91r/6-7-8).

“Efzāl-ı a‘māl-i enbiyā üze farīza için Dāv[ud] tefahhūs **kılmadıķı** için ‘itāb keldi, řavāb-ı cevāb bu turur.” (135v/11-12).

“Oğul kayu kız kayu **erdükin** bilmek için kollarıģa suw kıoydurdılar, suwnı az kıoyğanlarını oğul tédiler köp kıoyğanlarını kız tédiler.” (149r/4-5-6).

“Kıarabaşları aydılar: ey seyyide-i ‘Arab bizdin nelük kızler-señ a[nıñ] Muħammed **erdükin**, bilür-señ anı řevgeniñ niřānesi yüzünde belgölüg turur.” (190v/12-13).

“Ammā ‘ulemā raħimehumu’llāh mi‘rācģa barmışı neteg **erdüki** iħtilāf kılmışlar.” (217v/1-2).

“Hüseyn kıayda **erdükin** bilür erken adın yerde ister erdi,” (244v/13-14).

2.1.1.1.1.3. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“Efzāl-ı a‘māl-i enbiyā üze farīza için Dāv[ud] tefahhūs **kılmadıķı** için ‘itāb keldi, řavāb-ı cevāb bu turur.” (135v/11-12).

“Hüdhüd aydı: bardım ırse **körmedük** yerlerini kördüm, señ körmegen nersedin ĥaber kıeltürdüm.” (147r/18-19).

“Ĥamd u senā ol İdige kim maña Kıur‘ān yiberdi, ĥamd u senā ol Tenriģe kim meniñ keçmiş **keçmedük** yazuķlarımıñı yarlıķadı,” (210v/18-19).

2.1.1.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı

Rabgüzī’nin eserinde -DUK ekiyle ilgili bulunan örneklerin “taķı ve için” edatlarıyla kullanıldıģı belirlenmiştir.

“Altınç cevāb: Yūsuf kıarındaşları birle edģü mu‘āmelet **kıldıķı taķı** olarnıñ cefāřına řabr **kıldıķı için.**” (66r/9-10).

“Efzāl-ı a‘māl-i enbiyā üze farīza için Dāv[ud] tefahhūs **kılmadıķı için** ‘itāb keldi, řavāb-ı cevāb bu turur.” (135v/11-12).

“Aymışlar: kāzirler ırdiler, ĥalāyık tonların **aķ[artduķ] için** ĥavārī atadılar.” (171v/4-5).

“Ĥaķ ta‘ālādın nidā kelģey: ey bendem nāme seniñ turur, yazuķ kıldıñ taķı peřimān bolup āħ kıldıñ, ol āħ **tédükiñ için** kıamuğ yazuķıñıñı yarlıķadım taķı ma‘řiyetiñi tã‘atģa bedel kıldım.” (191r/18-19-20).

2.1.1.1.2. Sıfat Olarak Kullanılışı

“**Kıldıķum iřlerniñ** te’vili bu turur.” (131r/2).

“Hüdhüd aydı: bardım ırse **körmedük yerlerini** kördüm, señ körmegen nersedin ĥaber kıeltürdüm.” (147r/18-19).

“Ĥamd u senā ol İdige kim maña Kıur‘ān yiberdi, ĥamd u senā ol Tenriģe kim meniñ keçmiş **keçmedük yazuķlarımıñı** yarlıķadı,” (210v/18-19).

2.1.1.2. -miş

Ediskun, “-miş yapıları sıfat-fiiller, geçmiş zaman anlamıyla birlikte geçici nitelikler bildirirler” açıklamasını yapar (Ediskun, 1985: 251).

Eraslan, bu ekin Eski Türkçeden itibaren isim-fiil eki olmasının yanı sıra geçmiş zaman şekil ve zaman eki olarak da kullanıldığını söyler (Eraslan, 1980: 41).

Annemarie Von Gabain, -mış, -miş eki hakkında “*Etken ve edilgen karakterli, zaman bakımından belirsiz isim fiil; sık sık da yüklem ismi yapar*” bilgisini verir (Gabain, 1988: 53).

Kıyasü'l-Enbiyâ eserinde bu sıfat-fiil eki, “-mış, -miş” şekilleriyle oluşmuş sadece dar ünlü örnekler tespit edilmiş ve başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

2.1.1.2.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.1.2.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.1.2.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde bu ekin Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme hâli eklerinden “+nI” ekiyle oluşmuş örnekleri tespit edilmiştir.

“Mundağın tegme bir yerde tã'at **kılmışını** ağdurup bu dünyāge çıkardı,” (4v/2-3).

“Kabül [e]mse ayturlar: bargıl yazığa **körmüşini** aytu bērgil.” (22r/19-20).

“Tağı atanğa aygıl: keçmiş **barmışını** kodsun, kızını yaraştırup maña ıdsun,” (65r/1-2).

“Anı sakındım öltürmedim, anda kēdin Resül ‘aleyhi’s-selāmka keldim aydım, körmüşim **işitmişini** aytu bērdim.” (229r/14-15).

Rabgūzī'nin eserinde, Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme hâli eklerinden “+n” ekiyle kullanılan örnekleri de vardır:

“Andın soñ emgeklerin aytdı ammā qarındaşları **kılmışın** aytmadı atam köñli qarındaşlarımdın savumağay tēp.” (107r/2-3).

“Kimerse Süleymānñ heybetidin kaşığa kele bilmes erdi, bir yıl tayağğa tayanıp turdı **ölmüşin** kimerse bilmedi.” (151r/16-17).

2.1.1.2.1.1.2. İlgi Hâli Ekiyle Kullanılışı

“Ma'nisi ol bolur: eki **boğuzlanmışını** oğlı-men.” (49v/15).

“Yūsuf aydı: men bilür-men, meni sewer-sen, sewmekniñ ‘alāmeti ol turur kim **sewmişini** tilekinçe yörise.” (69r/11-12).

2.1.1.2.1.1.3. İsim Tamlamalarında Kullanılışı

“Ma'nîsi ol bolur, êki **boğuzlanmışnıñ oğlı**-men.” (49v/15).

“Yūsuf aydı: men bilür-men, meni sewer-sen, sewmekniñ ‘alāmeti ol turur kim **sewmışnıñ tilekinçe** yörise.” (69r/11-12).

2.1.1.2.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde -mış sıfat-fiil ekinin I.-II.-III. tekil ile I. ve III. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

2.1.1.2.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“İbrāhīm aydı: on kün boldı rūze **açmışım** yok.” (59v/5-6).

“Üç kün boldı aç-men, közüm yaruķı oğlanımı yitürüp turur-men, ol açığdın üç kün boldı aş **yemişim** yok.” (72v/7-8-9).

“Êkinçi ol erim ğannın erdi maña yavumas erdi, on sekiz yaşda aña tüşdüm bu küñge teğrü er birle qavuşmaq lezzetin **körmişim** yok,” (110r/13-14-15).

“Men anadın **toğmışım** teg hem erür-men uşbu kün / İmdige teğrü tenimge teğmedi er lezzeti” (110v/4).

“Mūsī aydı: men sizlerdin qorqmas-men, öz köñlümçe **kelmişim** yok,” (117v/5-6).

“Süleymāndın sordı, aydı: hergiz hāmmāllıq **qılmışım** yok, zāruret birle bu yerge tüşdüm.” (144r/8-9).

“bēş yüz yıldın beri Mevlīğa **yazmışım** yok, bilmes-men ornum uçmağda mu-dur ya tamuğda mu?” (155r/16-17).

“Ant içti, men bitimedim kimersege bitig bitimedim, bilişim ma yok, qulnı Mışrqa **ıdmışım** yok,” (240r/16-17).

2.1.1.2.1.2.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Qabül [e]t]mese ayturlar: bargıl yazığa **körmişin**ni aytu bērgil.” (22r/19-20).

“Aydı: kirtünür-men, ançası bar meni dostluqqa qabül **qılmışın** [bar mu?]” (54v/21).

“Sen **aymışın** ‘örf ve ‘ādet içinde yok.” (75v/2).

“Tālūt aydı: mundın burun özünñi hīç **sınamışın** bar mu?” (133r/19-20).

“Biziñ hāzretimizde **yazmışın** bes [ta]mām mu erdi bu pād-şāhlıq merkebinge miner-sen.” (158r/3-4).

2.1.1.2.1.2.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Beytü'l-Maqdis hārāb bolmışda **bolmışın**ğa yığlamış üçün, anıñ üçün qarnı ürün boldı.” (13v/2-3).

“ ‘Ulemālar aymışlar: Qābilniñ ökünçi Hābilni öltürmiş üçün ermez erdi, **öltürmişine** ökünse tevbe kılğay erdi qabül bolmağay erdi, ökünçi ol erdi ölüñni yerge kömgüsin bilmes erdi, arqasına kötürgen üçün ökündi.” (16r/14-15-16-17).

“Taķı aymışlar: bir yıl içinde olarnıñ zinā **qılmışı** vaķt bulinsa cādülük [ög]renür.” (22r/17-18).

“Ādemdin tā gāyet hīç zillet **tuymışı** yok ərđi, Cebrā’ıl keldi aydı: ey İbrāhīm Sāreğa ayğıl sabr kılsun.” (48r/3-4).

“Sāre kördi ol nūr İbrāhīmdin kitmiş, öwkese keldi ol nürdin ümīdsiz **kalmışına** katıg künilep İbrāhīmniñ yaqasın tutdı.” (48r/1-2).

“Mundın burun **tuğmışı türemişi** yok, yüzi tegirmi, başı yumğak, saçı kara, sağdın soldın kırk küjeklig, birin tartsa aşuqınga teğer, qoğsa tuluñlarında yığrılır,” (75r/13-14-15-16).

“Andın soñ emgeklerin aytdı ammā qarındaşları **kılmışın** aytmadı atam köñli qarındaşlarımdın savumağay tēp.” (107r/2-3).

“Vehb İbni Münebbih aytur: andın burun soñ ħalāyıkını kimerse **tēmişi** yok ərđi.” (136r/5).

“Kimerse Süleymānñ heybetidin qaşığa kele bilmes ərđi, bir yıl tayağğa tayanıp turdı **ölmişin** kimerse bilmedi.” (151r/16-17).

“Ol duman teg köp tümen toğ turğuzup yüz miñ ‘arab / **Kelmışinde** bir avuç tofrağ atıban tarğuçı” (181v/20).

“Ma’nī tarafıdın andağ bolur kim bu tört şahābeni yētmış ēki til birle **öğmiş** bolğay.” (202v/8-9).

“Yana Resūl ‘aleyhi’s-selām kişi qoymış ərđi, andağuk her kim keçerde Muħammedin sorsalar aytur ərđi: köz andağ **körmiş** yok, kulak andağ er şıfatın **işitmiş** yok.” (203v/13-14).

“Aydı: İblīsge ol ħāl tüşmişdin berü közümüz yaşı **qurumışı** yok.” (209v/7-8).

“Bir qavıl ol turur Muħammed Muştafā şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem mi’rācğa **ağmış** teni birle ərđi hem cānı birle ərđi.” (217v/2-3).

“Teñri ‘azze ve celle bizge bir yalawaç ıdı kim ‘ālem<de> andağ yalawaçnı köz **körmiş** yok, anıñ şıfatın kulaklar **işitmiş** yok, kimersenıñ köñlüne me **keçmiş** yok, qamuğ peygamberlerğa selām ve taħıyyāt aytur, qardaşlarını ulamağ buyurur,” (233r/1-2-3).

2.1.1.2.1.2.4. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Aymışlar: ol ħalde Hāmān koptı Fir‘avn üçün cevāb aytağğa oğradı, Mūsī Hāmānga men‘ kıldı: saña **kelmışimiz** yok tek turğıl Fir‘avn cevāb aytsun tēdi.” (112r/13-14-15).

“Biz kendü tā‘ün **körmişimiz** yok, ol üç nerse söz ərdes.” (153r/11).

“Tēmişler, qoñşılar sorsa özindin yarağsız iş **körmişimiz** yok, tēdiler.” (234v/16-17).

2.1.1.2.1.2.5. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Cevāb: Ādemni **körmişleri** yok ərđi ammā Cinn bini’l-Cānnı körmiş erdiler, ma’siyetlerin bilür erdiler.” (5r/10-11).

“**Aymışları** bu turur: kēçe bolsa Ye’cūc ve Me’cūc yeriñe barurlar,” (160r/12).

“ ‘Osmān aydı: maña gāvğā kełtürüp qaşd **kılmışları** kün İdi ‘azze ve celle ħazretinde on nerse bar kim maña bērdi,” (201v/5-6).

“Hīç vaqtde mundağ **emgenmişleri** yok ərđi, köñüllerine kirdi,” (232r/19).

2.1.1.2.1.3. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“ey seyyide-i ‘Arab hīç vaqt mundağ sūdāmız **bolmamış** ərđi kim bu yol Muħammed berekātı[đın] boldı.” (190v/16-17).

“havadakça kırgenimni kördiler erdi, çıkarımda **körmemiş** ər dilər, men yurtda qaldım.” (234r/15-16).

2.1.1.2.1.4. Edatlarla Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde -mİş sıfat-fiil ekiyle ilgili tespit edilen örneklerde “üçün ve tēg” edatlarıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Ādem kulavuz üçün, ékinç qarınça Süleymānga ögüt **bərmiş** üçün, üçünç qarluğaç süretü'l-ħaşr āħirīn oqır üçün.” (13v/1-2).

“Beytü'l-Mağdis ħarāb bolmışda bolmışınğa **yıqlamış** üçün, anı üçün qarnı ürün boldı.” (13v/2-3).

“Törtünç hüdhüd Süleymānga élçi **bolmış** üçün, bəşinç suw baqası Nemrüd otınğa su **keltürmüş** üçün, altınçı ‘asel arısı andın ādemīğa şifā bolur üçün.” (13v/3-4-5).

“Cebrā'ıl keldi, aydı: ey ādem oğlu, sen **yemiş** teg Ĥavvā tūkel yese ər di kıyāmetğa tegi oğlanların qaxtlıq körmegey ər dilər.” (14r/10-11).

“ ‘Ulemālar aymışlar: Qābılınñ ökünçi Hābılını **öltürmüş** üçün ərmez ər di, öltürmişine ökünse tevbe kılgay ər di qabul bolmağay ər di, ökünçi ol ər di ölügüni yerge kömgüsün bilmes ər di, arqasına kötürgen üçün ökündi.” (16r/14-15-16-17).

“Atı Teşekkür ər di, telim nevħa birle **yıqlamış** üçün Nūħ atandı.” (22v/17-18).

“Qarluğağa sordı; nelük sözlemes tēp, qarluğaç aydı: meniñ birle sözleşdi kamuğ ətlerde suw baqasınınñ eti tatlıg tēp, aydı: keç **qalmış** üçün qorqup sözleyümes tēdi,” (26r/1-2-3).

“Erkek tawuq kefil boldı, qarğa bardı, ölügler telim boldı anı yēgüğe bolup keç qaldı, erkek tawuq uğğa **kirmiş** üçün kimige kirip kimi tamınğa aşıp qanat tokıp qarlayu başladı.” (26v/14-15-16-17).

“Şālih du‘ā kıldı ol taş ınranu başladı, bir inen çıqdı olar **tilemiş** teg, bir ançada inen botaladı inen botası birlen qopdı otlayu başladı.” (34v/19-20-21).

“anda kēdin aydı: bu iş siz **aymış** teg ermes, ançası bar, sizin nefsiniz sizni bu işke yolqıladı sizdin çıkarın kıldıñız, maña şabrdın adın çāre yoq turur.” (72r/17-18-19).

“Tüzülmüş monçuq yipi **üzilmiş** teg tarılgay.” (114v/16-17).

“Yarlıg keldi: ey meniñ ħabībim Muhammed bu ne kerāmet bolur, Süleymān üçün kün yansa namāzın vaqtında ödese seniñ kerāmetin üçün ümmetin qazā namāzlar ötemekin kıyāmetğa tegi meşrū‘ kıldım, bir künde yüz rek‘at namāznıñ qazāsını öteseler vaqtında **ötemiş** teg qabul kılgay-men.” (140v/15-16-17-18).

“ ‘Ömer sewünüp öre qopup aydı: bi’llāh ki atañızdın işitdiñiz mü taqı Resüldin **işitmiş** teg siz işitdiñiz mü?” (200r/9-10).

“Yana yarlıqadı: kim ‘Alīni köñül birle söwse meniñ ümmetiminñ üçde birini **söwmüş** teg bolğay, [a]nıñ sevābı bērilgey.” (201v/18-19).

“Atası qarındaşı oğlını saña ıdtı bizni **bulğamış** teg seniñ mülküñni me buzğu teg tururlar.” (232v/10-11).

“ ‘Amr aydı: ey melik men aymadım mu bular saña secde kıлмаğaylar ‘ālemlükler **qılmış** teg, tēp.” (232v/20-21).

“İşittiniz erse mü’minler gümān **eylemiş** tēg nelük aymadınız, arıǵlayu sözlegenlerge sevāb derece bēildi.” (235r/17-18).

“Hākilerka melāmet keldi, bu ēkeǵu er ve hatun **sakınmış** tēg nelük sakınmadı tēp ‘Abdullāhni Musattāhni, İhsānnı had urdılar.” (235v/5-6).

“İdi ‘azze ve celledin yētmiş yolu fermān yetildi, dost[um] Muḥammed birle rıfık<u>müdār<ā> kılǵıl, cānını yavaşılk yumşaklık birle alǵıl, adınlardın **almış** tēg almaǵıl tēp.” (237v/7-8).

2.1.1.2.2. Sıfat Olarak Kullanılışı

“Tilese uçmaǵa kirer erdi, tilese kökke aǵar erdi, anadın **tuǵmış** kündin berü üç miñ yıl ‘ömr keçürdi.” (4v/8-9).

“Bardı say yer buldı, suwı **siñmiş** ol yerde qondı adaǵı balçık boldı,” (27r/2-3).

“Olar kabül kıldılar, inen olarnıñ arasında otuz yıl turdı, olarnıñ keziki **bolmış** kün tewe botası birle taǵda otlar erdi,” (35r/7-8-9).

“Yūsufnıñ qarası körünmes bolǵunça botası **qalmış** inen tēg ırayu qaldı,” (69v/4-5).

“Bu hālde arqışdın soñ **qalmış** bireǵu yetip keldi Yūsufni topraq qıçup yatur kördi,” (74r/9-10).

“Qaçan Yūsuf Zelīhā olturǵan ewge kirdi erse Zelīhāni kördi **bezenmiş** türlüǵ tonlar keymiş, özini Yūsufǵa ‘arza kıldı.” (80v/18-19).

“Munda üküş qavller bar: biri ol turur kim ün işitti kim: ey Yūsuf qanatı **yolunmış** qıç teg bolur mu-şen?” (83r/4-5).

“Yūsufnıñ kırk hācibi boldı, kırk miñ satqun **almış** qul qarabaş[ı] boldı.” (92v/19-20).

“Bir kıızıl ‘alemi bar erdi, kıızıl altundın, yinçü yāqūt birle murassa‘ kılǵan kevkebler **ornatmış** ol ‘alemi kötürseler yel anı tepretse kök kökrer erdi, hālāyık anı işitip bī-hüş bolur erdiler.” (106v/7-8-9).

“Mūsī kelip **tarılmış** süñüklerin yıǵıp Ken‘ānǵa ǵlttı atası qatıda qoydı.” (108r/8).

“**Tüzülmüş** monçuk yipi üzilmüş teg tarılǵay.” (114v/16-17).

“Kırk yıl mundaǵ kün keçürdiler şeker yeyü, **söklünmiş** et yeyü, anuq ton keyip bulut kölegesinde turdılar.” (118v/18-19).

“Men **kaçmış** **qorqmış** kişi-men, māl tavarım yoq,” (143v/18).

“Bir qurtka qonşıları bar erdi, k[üyeviñ]ni köreyin tēp Süleymānnı kördi, iç tonni destārındın bir kesek **yırtmış** adaqıǵa çulǵamış [erdi].” (143v/20-21).

“Melik barmaqın tişledi, kitāb **oqımış** ‘āqıl erdi, aydı: kimdin keldiñ?” (153r/4-5).

“Nā[ib]ler barıp ol aǵzı baǵlıǵ çuvālnı keltürdiler, melik öninde aǵzın açtılar, bir **soyulmuş** koy çıqtı.” (164v/5-6-7).

“Ol **keçmiş** kışşalarını ayttı, atam maña üç naşīhat kılmış erdi, anı sınaǵayın tēp bu işni kıldım, atam sözi rāst çıqtı.” (164v/7-8).

“Şehrge kirdi erse **qurumış** ölüǵler kördi ıslanmay sasımay turur, bu ne hāl turur? tēp sordı.” (173v/20-21).

“Andın soñ aydı: kıtır keltürün, kıtır **erimiş** baqır bolur.” (175v/12-13).

“Ol zamān havāda sansız saķıssız kuşlar köründi, kamuğı aķ, adaķları tumşuķları kıızıl, teğme biriniņ tumşuķında bir taş, topraķdın **bişürülmüş** bāķilā endāzesinçe uçup ķeldiler Ka‘beni bir öwrüldiler.” (180r/18-19-20-21).

“hāy Eymene ol arığ sılığ turur ķol tartđıl, tēp, üstün baķdım erse ev saķfı **açılmış** bir keşek aķ bulut indi” (183v/5-6-7).

“Mekkege altı menzil **ķalmıř** yer bar erdi, kaçan arķıř ol menzilge teğseler sevinçilemekge kişi ozdurur erdiler,” (190r/12-13).

“Aydım: ĥurmā içinde **ezilmış** suw bar.” (206r/15-16).

“Eger Mūsī kavmini etekleri ölimeyin tilsiz teņizdin keçürdüm erse Muĥammed Muřtafa ‘aleyhi’s-selāmnı tamuđdın andađ keçürgey-meņ ki **ölümüş** etekleri ķurutmađay.” (207r/1-2-3).

“Ĥamd u senā ol İdıge kim maņa Ķur‘ān yiberdi, ĥamd u senā ol Teņrige kim meniņ **keçmiş** keçmedük yazuķlarımını yarlıķadı,” (210v/18-19).

“Açlık boldı **köymüş** süñüknı yēdiler, itni yēdiler, ķanğa **bulđanmış** yünni yēdiler, yemek üçün bir birini öltürdiler,” (225r/1-2).

“Selken bin El-Beşer atlığ mübāriz erdi, anı bu işke ıdı, ol aydı: men barıp bu işni bitüreyin ammā Muĥammed bin Müslim anıñ süt **emmiş** ķarındaşı turur, birle barsun anı ündep evdin çıkarsun.” (227v/3-4-5).

“Rivāyet kılır Ebū Sa‘īd El-Fārnāni kaçan tevelerge yüklep taņđsız ıdıtlar erse ķuruđ idişler, eški **ķurumış** kaplar tewedin tüşüp ķaldı ammā yaraştılar erse teweler ürktiler,” (228r/8-9).

“Ķaçan Bedr toķuşı boldı erse ol **asramış** atına minüp keldi,” (230v/21-231r/1).

2.1.1.2.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

Rabgüzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde bu ekin “bol-” yardımcı fiiliyle kullanılan örneklerine yer verilmiştir.

“resül yarlıķadı: ol kün İsmā‘īl evlüği etmek **bērmüş** bolsa erdi İbrāhīm du‘āsı bereķātında bu kün Mekke de aşlık ucuz bolđay erdi.” (49v/2-3).

“İsmā‘īl aydı: teņri yarlığı **bolmuş** bolsa miņ cānım bolsa fidā kıldım tēp rızā bērdi.” (50v/19-20).

“Mālik aydı: kimerse Teņriđe yazđan bar erse tevbe kılıñ, kimersenı āzār **ķılmıř** bolsañız ‘özr kılıñ,” (74r/13-14).

“Ya‘ķüb aydı: evvel sözüüm ol turur kim bu nerseler kim sizler eltıp erdiñiz, çuvāllarñızdın çıktı, yanılıp **salmış** bolđaylar, sizge ĥarām turur yā ĥo[d] sizlerni sınamak üçün **ķoymış** bolđaylar,” (94v/14-15-16).

“Ābid aydı: Teņri ‘azze ve celledin **ķaçmış** bolđay-seņ, kitgil meni meşđül kıлмаđıl.” (155r/10-11).

“Baĥīrā aydı: bu tüş yoruğı ol bolđay kim ay āĥirü’z-zamān peyđamberi turur, Muĥammed Muştafa ol çıkđusu ya **çıkılmış** bolđay, ol seni alđay seņiņ ķoynuñğa kirgende vahy ķelgey peyđamberlik teğürgey,” (186v/20-21-187r/1).

“Ātike aydı: **işitmiş** bolđay-siz biziņ ‘Abdu’llāhdın bir oğul ķaldı,” (187r/9-10).

“İblis ‘aleyhi’l-la‘ne anı köre bilmeyin tağga minip çağırdı: ey ādemīler **bilmiş** boluñ uş Hazrec bu mezmūm birle ‘ahd kıldılar.” (204r/9-10).

“Yana biri aydı: alman, başmağ erniñ ‘izzeti bolur, anı aldık ęerse dūnyā ‘izzetin **almış** bolur-miz tēdiler.” (204r/16-17).

“Ammā Kayşerni aymışlar islām keltürdi, ba‘zı aymışlar islām keltürgeli oğradı, ammā öz mülki zevāl bolmağdın kōrktı, ęerigin **sınamış** bolup kōrgü urdı,” (230r/9-10).

“Ol kēçe meñi **sormış** bolmasa ęerigni tüşün tēmiş, ęerig arasında söz tüşmiş, tüşgü vaqt ermes tüşgü yēr ermes,” (234r/17-18).

“**Bilmiş** boluñ Muşafanı biziñ aramızdın çıkarğu teğ tururlar, bizni anıñ firākı birle mübtelā kılğu teğ tururlar.” (236r/16-17).

2.1.1.2.4. Yükleme İsmi Olarak Kullanılışı

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde bu ekin “er-” yardımcı fiiliyle yükleme ismi olarak kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

“Cevāb: Ādemni kōrmişleri yok erdi ammā Cinn bini’l-Cānnı **kōrmiş** erdiler, ma‘siyetlerin bilür erdiler.” (5r/10-11).

“İdi ‘azze ve celle Ādemğa hırfe **öğretmiş** erdi, Şisğa bözçilik öğretü bērdi, kamuğ hırfelerde oñay bolğay dēp, ew içinde kölgede oturup işlegil tēdi.” (18r/1-2-3).

“Ādem anı **unutmış** erdi, tandı Mevlī ta‘ālā ol bitigni ferişterler tanuqluğı birle ıdu yarlıkadı,” (19r/17-18).

“öknüp yığlaştılar; hāzretde yüzümüz suwı kalmadı tēp Mevlī ‘azze ve celle bizni bēş nersedin **yığmış** erdi: kan tökmekdin, rüşvet almağdın zinā kılmağdın, küç teğürmekdin, hāmır içmekdin.” (21v/20-21-22r/1).

“Ağınlar uçdılar Lebed kaldı, ol yērde ök öldi, Loğmān ma cānı yet[di] ol karam bulutğa yētmış miñ burunduğ **urmış** erdiler,” (30v/1-2).

“Bir kün İsmā‘ıl awğa **barmış** erdi, İbrāhīm İsmā‘ilni köre keldi, Sāre İbrāhīmğa ant bērdi tewedin inmegil tēp.” (49r/10-11-12).

“Din şerī‘at tütününi atlanıp köndürgüğe / Mevlī **bērmış** erdi elginde risālet ta[mğası]” (53v/20).

“ma‘nisi bulun bolur, şeytānnı bir vaqtda **bulnamış** erdi, anıñ üçün İsrā‘ıl atandı.” (62r/5-6).

“yığladı aydı: ey anam, sendin **adırlmış** erdim imdi atamdın tağı adırdım, tağı artuğrak kul tēp satıldım.” (74r/6-7).

“Seniñ işleriñni bitüreyin meni imāndın tayumağıl, **tēmiş** erdi.” (78v/20-21).

“Cevāb: Zeliḥānnı iḥsānı hevā birle **bulğanmış** erdi.” (81v/11-12).

“Rivāyet kılurlar kim Yūsuf Ken‘āndın çıkgalı yēgirmi yēti yıl tamām **bolmış** erdi.” (93r/19-20).

“Aymışlar: Fir‘avn kapuğında uluğ meydānlar bar erdi, teğme bir meydān başında Zengīler, Ḥabeşiler, Deylemīler sağçı erdi, ammā ḥāş meydān başında arslanlar, barslar, pīller, itler, toñuzlar **[k]elmiş** erdi, kimersege başçı bolmasa kirü bilmes erdiler.” (111r/4-5-6-7).

“Fir‘avn suw yüzinde taht urup oturur erdi, ol-ok yerde yazılanmağğa yer **kılmış** erdi yana tahtğa oturur erdi.” (111r/17-18).

“ ‘Amālika melik ol haberni bilip yawlak qorktı, Fir‘avn helāk bolğanın **işitmiş** erdi.” (117v/3).

“Sāmīrī Cebre’īlni tanıdı anıñ üçün kim Sāmīrīni Cebre’īl qanatı üze **igitmiş** erdi.” (126r/2-3).

“Dāvūd ornıñğa kelip sağ qolın üze yattı ‘Azrā’īl cānın aldı, ölmesdin burun mülk ü memleketni Süleymānğa **tapşurmuş** erdi.” (137r/2-3-4).

“Yana yetmiş tün oyağ turdı Mevlī ta‘ālā yelni taqı suwnı musahhar kıldı, yer kök arasında ne kim **yaratmış** erse kamuğnı musahhar kıldı, kamuğı boyun sundılar.” (137v/7-8-9).

“Aymışlar: Küne islām kabül kıldı, Süleymān söwmişdin islāmsız **almış** erdi.” (142v/7-8).

“Bir qurtka qonşıları bar erdi, k[üyeviñ]ni köreyin tep Süleymānnı kördi, iç tonnu destārındın bir kesek yırtmış adaqıñğa **çulğamış** [erdi].” (143v/20-21).

“Aydı: ey Belkīs uwtanmas mu-sen, anıñ bendesi erken munça ni‘met **bêrmış** erken küñge tapunur-sen?” (150r/7-8).

“İlyās aydı: İdiyā meniñ ecelim **yetmiş** erse tileyin bu kâfirdin yawlak qorqar-men.” (158v/13).

“İnanmadı[lar] çalmasınıñ uçı taşda **qalmış** erdi anı körgüzdi, aydılar: yığaçnıñ tüpin kessek başdın çıkar,” (168v/6-7-8).

“Bir kün bu tıtağ birle eki yığaç yer top ura bardılar, anda arığ tonlarını saldı, jende tonlar yaşurup **keltürmüş** erdiler, anı keydiler,” (178r/12-13-14).

“Tevrīt ve İncilde āhirü’z-zamān peygamberiniñ na‘tı ve şıfatı **bitilmiş** erdi,” (189r/5-6).

“Varaqa tersā bolup erdi, İncīlni ‘Arab tilinçe **bitmiş** erdi, kartayıp erdi, Hadice kelip aydı.” (194r/4-5).

“Mevlī ta‘ālā rahmetindin eksülmes erdi ammā Resūlğa Cebre’īl haber **bêrmış** erdi,” (195v/15-16).

“Yana Resūl ‘aleyhi’s-selām kişi **qoymış** erdi, andağuk her kim keçerde Muhammeddin sorsalar aytur erdi: köz andağ körmişi yok, kulak andağ er şıfatın işitmişi yok.” (203v/13-14).

“Bular Mekke arkışın urğalı **kelmış** erdiler, arkışnı urmak oñay erdi, urmıšta kedin ğanīmin almaq erdi yana çerig birle sançışmağdın qatığraq ğanīmin ma yok.” (221v/1-2).

“Aymışlar: bir hatun eri birle nezzāreğa **çıkmış** erdi, qaçan şahābelerniñ andağ sançışıp ölgenlerin kördiler erse ekeğü boyun alışıp toquştılar, şehīd boldılar,” (224v/15-16).

“Bu tişi fālçı erdi, mundın burun bir sıgun qapuğğa kelip moynuzı birle qapuğnı **qakmış** erdi.” (227v/12-13).

“Burunqı bitig teğdi erse bitigni yırttı, ekinçi bitig yetti, burunqı bitig eltgenge **aymış** erdi.” (231r/10-11).

“Aymışlar: oğlı Şīrūneni atası Kısra anıñ üçün **buqağulamış** erdi,” (231v/8-9).

“havdaçka kirgenimni kördiler erdi, çıkarımda **körmemiş** erdiler, men yurtda qaldım.” (234r/15-16).

“Eger bileyin t y r  rsen  şitgil, ol k n  afv n ornında sen **bolmış**  rsen Res l ‘aleyhi’s-sel m h remine bu sađınđnı sađınđay mu  rdin?” (235v/1-2-3).

“İbn Mülcem k n l **aldurmış** erdi,  olđalı kişi ıdtı, barđan kişiğe  att m aydı: benim könlüm tilegen işni kılsa bolur-men, t di.” (241v/21-242r/1-2).

“ ‘Abdu’ll h Z beyrni **ağırlamış** erdiler, Hüseyin keldi erse im metlik kıldı,” (245r/8-9).

“Müslim bin ‘Ağıl bu  erig kelmezdin oza H seyin a bitig **ığmış** erdi,” (245v/1).

2.1.1.2.5. Yüklem Olarak Kullanılışı

“ ‘Osm nnin  atunı fery d kılmişta Hasan ve Hüseyin rağiya’ll hu ‘anh m  bir ança ş h beler birle kördiler, ‘Osm nnı **boğuzlanmış** kördiler yığlaştılar,” (241r/14-15-16).

“Bu işler  amuğ bolđusı, bolđunu **bolmış** tutđil, [kelg ]ni **kelmiş** bilgil.” (249r/18-19).

2.1.1.2.6. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

“biri biriğe mihr-b n  rdiler, kimersenı y d kılşalar eğg l k birle y d kılur  rdiler, g ybetdin,  aseddin, b ht ndın  or up sözleri  ikmet, nefşleri ‘ibret teg **turmışları** fikret erdi,” (201r/2-3-4).

2.1.1.3. -GAn, - an, -An

Eski T rk de -đan, -gen biçiminde kullanılan ve geniş zaman ifadesi taşıyan bir partisip ekidir. Eskiden beri sıkça kullanılan bu ek, şekil ve zaman eki durumuna geçmemekte sadece partisip eki olarak kullanılmaktadır (Ergin, 2011: 334).

Eklendiği fiilin son sesine göre -gan/-kan şekillerinde kullanılabilen ek, genellikle fiil kök ve gövdelerinden alışkanlık sıfatları oluşturmaktadır. Tek heceli köklerde az kullanılmasına rağmen birden fazla heceli fiil köklerinde sık kullanılmaktadır (Korkmaz, 2017b: 151).

Ali Akar tarafından V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı’nda sunulan “-GAn Eki” başlıklı yazıda bu ekin Köktürk ve Uygur metinlerinde sadece kalıplaşmış isim örneklerinde kullanıldığı, Karahanlı Türkçesi metinlerinden itibaren ise sıfat-fiil oluşturma görevinde yer aldığı belirtilmiştir (Akar, 2004: 94).

Zeynep Negiş, “G kt rk den beri varlığını sürdüren -GAn (-An) eki sıfat-fiil eki olarak tarih  Türk şivelerinde ve bugünkü Batı, Kuzey ve Doğu Türkçelerinde kullanılır.” bilgisini verir (Negiş, 2017).

Hengirmen, “Bu ekle yapılan ortaçlar genellikle geniş zaman ve şimdiki zamanda durum anlamı verir.” açıklamasını yapar (Hengirmen, 1999: 289).

 aştegin Turgunbayev, -gan ekinin Karahanlı, Harezmi ve  ağatay Türkçesi dönemlerinde sıkça kullanılmaya başlandığını ifade eder (Turgunbayev, 2004: 26).

Fuat Bozkurt, “Oğuzcada ek başındaki g-/g- sesini yitirerek -an/-en biçimine gelmiştir.” demiştir (Bozkurt, 2012: 149).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde tespit edilen örneklerde genellikle “-ğan, -gen, -қан, -ken” şeklinde kullanılan ekler, kalıcı isim örneklerinden bazılarında “g-” sesi düşmüş ve “-an, -en” şeklinde kullanılmıştır.

2.1.1.3.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.1.3.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı

“Ve lîkin Ādemdin burunraq yaratğanlar bar üçün andın başlasaq fāyidesi artuqraq bolğay, ol fāyidedin fāyide körseler yaşıraq bolğay tēp tertīb üze yaratılğanlardın āğāz kılduq, **izlegen** bat tapqay, **işitken** bat bilgey tēp Қазақ-ı Rabgūzī at bērdük, va’llāhu a’lem.” (3r/1-2-3-4).

“İdisindin yarlıq keldi; yağılık, düşmānlık **belgürtgen** muvāfıklık ma bergey.” (25r/5).

“Қақан ol Zühre yıldız batdı ęse **tuğğan, batğan, adnağan** teñrilikğa yaramaz mundağları sewmez-men tēdi.” (38v/5-6).

“İlāhī bu kün yer yüzinde seni **birlegen barlağan** yalguz İbrāhīm turur, anı taqı mu otğa atar-sen?” (41v/19-20).

“Cebrā’ıl keldi aydı: ey İbrāhīm Mevlī yarlıkar Lūtnı **saklağan** men ermes mü ęrdim, sen Lūt[ğa] konuq edlemekni kođduq.” (59v/1-2).

“Ata **sewgen** atasınğa tüş körüp yordurğucı / Ne hased kıldı kör aña ol ögey ağaları” (65v/12-13).

“Mālik aydı: kimerse Teñriğa **yazğan** bar ęse tevbe kılıq, kimer seni āzār kılmış bolsañız ‘özr kılıq,” (74r/13-14).

“Emgekim yawlaq telim bar **emgegen** āhır emer” (77r/19).

“Du‘ānıq ma’nisi bu turur: ey devlet tācın başınğa uruqlı, ey mezellet cevāhın egniqe keğuqlı, kuğı tüşkenlerni yoқaru **kötürgen**, öre қopğanlarını **yumurğan**, bergegen-sen, alğan-sen bu abuşğağa oğullar kerāmet kılgıl.” (78r/19-20-21-78v/1).

“Aydılar: saña kelip қol қavuştırup tapuq kılgandıñ eligler **kesgen** yeğrek.” (113r/10-11).

“Aydı: kimerse Yūsuf yalavaç sūñükin қaydalıqın **bilgen** bar mu?” (115r/20).

“İdiyā қamuq seniñ қullarıñ turur, nā-dānlık kıldılar bularnı helāk kıldıñ ęse Ya‘қub yalavaç uruğındın seni **birlegen** hıç kimerse қалмаdı.” (118v/6-7).

“**İşlegen** bēşegüniñ birisi cüzāmlig ęrdi birisi sınar közlüg ęrdi, üçünçisi aқsaқ ęrdi, төртünçі teni şışuқ ęrdi, bēşinçі ısıtma ęrdi қamuğdıñ kiçigrek ol ęrdi.” (130v/12-13-14).

“Taqı ol yıqıla **turğan** tam içide yetim oğlanlarınñ mālları bar ęrdi bir Azrām atlıq biri Żarām atlıq, ata anaları şālīh ęrdi.” (130v/20-21).

“Sormayın tek turmaq hūkm turur ammā **işletgen** az turur.” (136v/16-17).

“Devā **yaragan** pis ol bolur kim igne sançsa қан çıkar, devā yaramaşğa igne sançsa қан çıқmas.” (171r/4-5).

“Yana çerigge keldi yörürde adağığa taşlar teğdi, bu ne igen? tédiler erse ün keldi: munı **alğan** hem peşimān bolur, almağan hem peşimān bolur.” (177r/15-16-17).

“Ol kuş anı, bitilgendi özgeni urmas erdi, atı **bitilgen** eger çerigdin gāyib bolmuş bolsa ol kuş anı eğleyü barıp turğan yerinde taş birle urup atı birle ekisin hem helāk kılar erdi.” (180v/12-13-14).

“Aymışlar: kitip **ayrılğan** yana körüşür.” (188r/18-19).

“Kāfırlar til açıp cefā okın atdılar, yoldın **azğan** Tenridin **yanğan** içi qaralar barçası til köñül bir kılp Resülğa oğradılar,” (203r/13-14).

“Katiğ emgendi, **buluşğan** tapmadı, muñlağalu yer tapmadı,” (218v/16-17).

“bu kün seniñ üçün cān fidā **kılğan** men bolayın, yarın ceddiñ Muştafā şefā‘atidin aluş **bolğan** men bolayın, tēp sançışğa kirdi bu şi‘rlerni aytıp tokuš kıldı.” (246v/15-16).

“Za‘ıflerni urğanlar İdi ‘azze ve celleni āzārılağanlar adak **alğan**, sağrak **tutğan** eliglerni sindurup uşatıp köğüzlerindin çıkarğuları.” (249r/11-12-13).

2.1.1.3.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.1.3.1.2.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Sev’in eserinde belirttiği Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme eklerinden “*kök ve tabanlarda, zamirlerde ve iyelik eklerinde +nI*” ekinin Rabgūzī’nin eserinde kullanıldığı birçok örneğe yer verilmiştir (Sev, 2007: 199).

“Ey ferişterler sizlerge aymadım mu, men **bilgenni** sizler bilmez-siz tēp.” (8v/18-19).

“İbrāhīm bildi kim kāfir aħmak turur, aydı: yazuqluğnı ıdmak tirgüzmek bolmaz kerek erdi kim bu **öltürgeniñni** tirgüzgil tēse aħmak kāfir birle hücetleşmekni hoş körmedi.” (40v/1-2-3).

“üçünçi zālimler işin **bitürgenlerni**, törtünçi atalar analarınğa yaman tilin **sözlegenlerni**, beşünçi muħabbesler kim arıgsız iş kılarlar,” (41v/14-15-16).

“Cebrā‘ıl keldi İbrāhīmka aydı: ayğıl Sāre Hācerğa küç kılasun tenri ‘azze ve celle küç **kılğanlarını** sewmez.” (48r/8-9).

“Du‘ānı ma‘nisi bu turur: ey devlet tācın başınğa uruğlı, ey mezellet cevāhın egniñe keğügli, kuğı **tüşkenlerni** yoķaru kötürgen, öre **ķopğanlarını** yumurğan, bērgen-sen, alğan-sen bu abuşğağa oğullar kerāmet kılgıl.” (78r/19-20-21-78v/1).

“Oğul kayu kız kayu erdükin bilmek üçün kollarına suw koydurdılar, suwnı az **ķoyğanlarını** oğul tédiler köp **ķoyğanlarını** kız tédiler.” (149r/4-5-6).

“**Yoluķğanını** yegeyler, deryā suwnı tükete içgeyler.” (176r/16-17).

“Resül aydı: ne yigit-sen, nige **ķelgeniñni**, kimge **yoluķğanını** sen mü aytur-sen ya men ayta bēreyin.” (204v/9-10).

“Münācāt: İlāhī kim keldi kim kabül kılmadıñ, kim tiledi kim bērmediñ, kim yalbardı kim icābet kılmadıñ, **ķelgenni** kabül kıldıñ, tilegenge bērdiñ, **yalbarğanını** yarlıkadıñ.” (219r/21-219v/1).

“Bardılar hişārga kigürdiler, **bulğanını** öldürdiler, sarāyların buzdılar taş birle urdılar,” (228r/1-2).

“havdacka **kirgenimni** kördiler erdi, çıkarımda körmemiş erdiler, men yurtda kaldım.” (234r/15-16).

“Aymışlar: bu kıışşalarda sözlegenler üç türlü erdiler, biri kâzifler ya‘nî yalğan yapğanlar, êkinç hâkîler ya‘nî **ışitkenni** sözlegenler, üçünçi arıglayu sözlegenler.” (235r/14-15-16).

“Hasan aydı ražiya’llāhu ‘anhu: ol hâlde saña aygu yarağım bolmasa ernekim birle işâret kılsam kulaqıñnı benim ağızımka qoğğıl **ışitgenimni** saña aytu bėreyin, tedi.” (242v/11-12-13).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā isimli eserinde bu sıfat-fiil ekinin Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme hâli eklerinden “+n” ekiyle bulunan örneklerine yer verilmiştir.

“Cevāb: Ādem oğaq bolsa eyegüsi ağıray erdi ol sebebdin Havvānı düşmān tutğay erdi, eger uğıyur bolsa özindin **yaratılğanın** bilmese anı sevmegey erdi.” (7v/8-9).

“suw üze ördek **yörügenin** körgüzü bėrdi, aña oħşayu kimi yüze başladılar.” (24r/1-2).

“[Tè]diler: **alğanın** yandurur boldı qoymadılar, neteg kılsun ezelde bitülgen ‘ağdnı Mālik Ze‘r yazumadı, taqđırde yazılğan ‘ağdnı Ze‘r oğlı buzumadı.” (77v/12-13-14).

“Kaçan Yūsuf arıglığı zāhir boldı erse taqı arturayın tēp **körgenin işitgenin** sözlegelü oğradı.” (84v/18-19).

“Yūsuf aydı: ol yetti yıl aşlık köp bolğanda yėgü çaklığ, eker çaklığ alıp qalsunlar, **kalğanın** anbārlasunlar.” (90r/15-16).

“Yana sağumı qaqtı aydı: bu sağum aytur: sizler aranızda bir er bar oq atsa altı yığaç yerge barur, **atğanın** yazmas ol kim-dür?” (104r/7-8).

“ ‘Amālika melik ol haberni bilip yawlaq qorqıtı, Fir‘avn helāk **bolğanın** işitmiş erdi.” (117v/3).

“Dāvūd birle ‘Azrā’ıl **sözleşgenlerin** Tebsāna‘ işitür erdi, ‘Azrā’ıl **erkenin** bilmedi,” (137r/1-2).

“Zekerıyyā aydı: İdiyā hatunımda o[ğul] **bolğanın** maña bėlgürte bėrgil.” (167v/21-168r/1).

“Hile kıldılar tınāblar saldılar, biregüni tam başığa mindürdiler, andın narı ne körer-sen haber bėrgil tēp, ol tam başığa çıqtı erse **körgenin** aytmay özin naru saldı.” (173v/10-11-12).

“Kaçan olarnıñ çıkıgu vaqti bolsa Mevlī ta‘ālā olarnıñ yėrige imān kerāmet kılgay, mü‘min bolğay, kēçe bolsa yarın kelip **kalğanın** tēlgey-miz,” (176r/12-13).

“Eymene **körgenlerin**, hūrlar **kelgenin**, ev saqfı **açılğanın**, bulut kötrüp **eltgenin** kamuğ aytu bėrdi.” (183v/18-19).

“Muhammed dānā turur ol **bilgenin** men bilmes-men, qayu işge muñluğ bolsam maña yol körgüzür anıñ sözi birle işim kifāyet bulur,” (186r/8-9).

“Unutup kıldı, qaşd kılmadı tedi, ümmetiniñ bilmesde **kılğanın** ‘özr aydım.” (212v/20-21).

“Rivāyet kılmışlar ‘Āyişe-i Şiddīkadın ražiya’llāhu ‘anhā: kaçan Muştafa‘ ‘aleyhi’s-selām mi‘rācdın yanıp keldi erse Mescid-i Akşā[ğa] **barğanın** halkğa aytu bėrdi.” (217r/1-2).

“Ebū Cehl ‘aleyhi’l-la‘ne çerig **kaçğanın** kördi erse kığırdı, aydı: korqmañ, yürek aldurmañ.” (222r/2).

“Aymışlar: bir hatun eri birle nezzāreğa çıkmış erdi, kaçan şahābelerniñ andağ sançışıp **ölgenlerin** kördiler erse ekegü boyun alışıp toquştılar, şehīd boldılar,” (224v/15-16).

2.1.1.3.1.2.2. İlgi Hāli Ekiyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyā'da bu ekin “+nıñ, +nıñ, +iñ” ilgi hāli ekleriyle oluşın örnekleri tespit edilmiştir.

“Körkke **küwengenniñ** bahāsın körgüzdiler.” (73r/2-3).

“Zelīhā kapuğda erini kördi, tapuğda elini tepretti mekr sağındı, yazuqnı özündin köterdi ve Yūsufğa yükledi, aydı: seniñ ewiñde ewlügiñge yawuzlık sanğan, elig **sunğanniñ** cezāsı ne turur?” (83v/8-9-10-11).

“Siz özüniz butlar yonar-siz, anı teñri atayur-siz, **yaratқан[nıñ]** hiç hücceti yoқ.” (88v/12-13).

“Ol hālde Yūsuf aydı: ey atam, ol kün Ken‘anda tüş körgenim kim on bir yulduz ay kün maña secde kıldılar **tégenimniñ** ta‘biri bu kün rāst keldi.” (107r/6-7).

“Buzaguğa tapunmağan eki yarım sıbt Hārūn başlap kılıç alıp kelse her kim tizin çöküp kıbleğa qarşı olturmasa ya kılıç **urğanniñ** yüzige baksa Teñri la‘neti anıñ üze tağı mengü tamuğda qalsun.” (127v/2-3-4).

“Bu du‘alarım icābet **bolğanniñ** belgüsi ol bolsun, meniñ qurbān kılğanım bederlesün.” (151r/2-3).

“Ol kuş ol taşnı atsa **bitilgenniñ** tepesinge teğer, andın ötüp atıdın ötüp ekilerin hem helāk kılur erdi.” (180v/10-11-12).

“Qarabaşları aydılar: ey seyyide-i ‘Arab bizdin nelük kızler-señ a[nıñ] Muħammed erdükin, bilür-señ anı **sevgenniñ** nişānesi yüzünge belgülüg turur.” (190v/12-13).

“Ömerge haber kıldılar, ‘Alī ot keltürdi ol şehvet suvı **teğenniñ** üstige bastılar,” (202v/1-2).

2.1.1.3.1.2.3. İsim Tamlamalarında Kullanılışı

“Körkke **küwengenniñ** bahāsın körgüzdiler.” (73r/2-3).

“Zelīhā kapuğda erini kördi, tapuğda elini tepretti mekr sağındı, yazuqnı özündin köterdi ve Yūsufğa yükledi, aydı: seniñ ewiñde ewlügiñge yawuzlık sanğan, elig **sunğanniñ** cezāsı ne turur?” (83v/8-9-10-11).

“Siz özüniz butlar yonar-siz, anı teñri atayur-siz, **yaratқан[nıñ]** hiç hücceti yoқ.” (88v/12-13).

“Ol hālde Yūsuf aydı: ey atam, ol kün Ken‘anda tüş körgenim kim on bir yulduz ay kün maña secde kıldılar **tégenimniñ ta‘biri** bu kün rāst keldi.” (107r/6-7).

“Buzaguğa tapunmağan eki yarım sıbt Hārūn başlap kılıç alıp kelse her kim tizin çöküp kıbleğa qarşı olturmasa ya kılıç **urğanniñ yüzige** baksa Teñri la‘neti anıñ üze tağı mengü tamuğda qalsun.” (127v/2-3-4).

“Bu du‘ālarım icābet **bolğanının belgüsi** ol bolsun, meniñ qurbān kılğanım bederlesün.” (151r/2-3).

“Ol kuş ol taşnı atsa **bitilgeniñ tepesinge** teğer, andın ötüp atıdın ötüp êkilerin hem helāk kılur erdi.” (180v/10-11-12).

“Karabaşları aydılar: ey seyyide-i ‘Arab bizdin nelük kızler-sen a[nıñ] Muḥammed erdükin, bilür-sen anı **şevgeniñ nişānesi** yüzünge belgülüg turur.” (190v/12-13).

“Ömerge ḥaber kıldılar, ‘Alī ot keltürdi ol **şehvet suvı teğenniñ üstige** bastılar,” (202v/1-2).

2.1.1.3.1.3. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kıyasü'l-Enbiyā ‘da “-GAn, -ğan, -An” sıfat-fiil ekinin I.-II. ve III. tekil ile I.-II. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

2.1.1.3.1.3.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Ya‘kūb aydı: **Yūsuf üçün yığlağanım** közüمنى aqartdı,” (100v/3-4).

“Ol hālde Yūsuf aydı: ey atam, ol kün Ken‘ānda **tüş körgenim** kim **on bir yılduz ay kün maña secde kıldılar teğenniñniñ** ta‘biri bu kün rāst keldi.” (107r/6-7).

“Aydı: men körer-men kamuğ ḥalāyık māl tavar mundın [a]lur, men ol mālını koyup munıñ **etekin tutқанım** andın turur kim kamuğ murādlarım mundın [ḥ]āşıl bolğay dër-men.” (110r/3-4-5).

“Bu du‘ālarım icābet bolğanının belgüsi ol bolsun, **meniñ qurbān kılğanım** bederlesün.” (151r/2-3).

“**havdaçқа қирgenimni** kördiler erdi, çıkarımда körmemiş erdiler, men yurtda qaldım.” (234r/15-16).

“Ḥasan aydı razıya’llāhu ‘anhu: ol hālde saña ayğı yarağım bolmasa ernekim birle işāret kılsam kulaqıñnı benim ağızımқа koğğıl **işitgenimni** saña aytu bereyin, tedi.” (242v/11-12-13).

2.1.1.3.1.3.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“İbrāhīm bildi kim kāfir aḥmağ turur, aydı: yazuqluğnı ıdmağ tırgüzmek bolmaz kerek erdi kim **bu öltürgeniñni** tırgüzgil tēse aḥmağ kāfir birle ḥüccetleşmekni ḥoş körmeydi.” (40v/1-2-3).

“Yūsuf aydı: **ol yapқанıñ** ne erdi?” (83r/1).

“Resül aydı: ne yigit-sen, **nige kelgeniñni, kimge yolukğanıñni** sen mü aytur-sen ya men ayta bereyin.” (204v/9-10).

2.1.1.3.1.3.3. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Cevāb: Ādem odağ bolsa eyegüsi ağıray erdi ol sebebdin Ḥavvānı dūşmān tutğay erdi, eger uğıyur bolsa **özindin yaratılğanın** bilmese anı sevmegey erdi.” (7v/8-9).

“suv üze **ördek yürügenin** körgüzü berdi, aña oḥşayu kimi yüze başladılar.” (24r/1-2).

“[Tè]diler: **alğanın** yandurur boldı koymadılar, neteg kılsun ezelde bitülgen ‘aqdni Mālik Ze‘r yazumadı, taқdırde yazılğan ‘aqdni Ze‘r oğlı buzumadı.” (77v/12-13-14).

“Kaçan Yūsuf arırlığı zāhir boldı erse taķı arturayın tēp **körgeñin işitgeñin** sözlegelü oğradı.” (84v/18-19).

“Yūsuf aydı: ol yētti yıl aşlık köp bolğanda yēgü çaklıg, eker çaklıg alıp kalsunlar, **kalğanın** anbārlasunlar.” (90r/15-16).

“Yana sağumı kaķtı aydı: bu sağum aytur: sizler aranızda bir er bar oķ atsa altı yıgaç yerge barur, **atķanın** yazmas ol kim-dür?” (104r/7-8).

“ ‘Amāliķa melik ol ħaberni bilip yawlaķ ķorķtı, Fir‘avn helāk **bolğanın** işitmiş erdi.” (117v/3).

“**Dāvūd birle ‘Azrā’ıl sözleşgenlerin** Tebsāna‘ işitür erdi, **‘Azrā’ıl erkenin** bilmedi.” (137r/1-2).

“Zekeriyyā aydı: İdiyā ħatunımda **o[ğul] bolğanın** maņa belğürte bērgil.” (167v/21-168r/1).

“Ĥile kıldılar tınāblar saldılar, biregüni tam başıga mindürdiler, andın narı ne körer-señ ħaber bērgil tēp, ol tam başıga çıķtı erse **körgeñin** aytmay özin narı saldı.” (173v/10-11-12).

“Kaçan olarnıñ çıkģu vaķtı bolsa Mevlī ta‘ālā olarnıñ yērige imān kerāmet kılğay, mü‘min bolğay, keçe bolsa yarın **kelip kalğanın** telgey-miz,” (176r/12-13).

“**Eymene körgeñlerin, ħūrlar kelgeñin, ev saķfı açılğanın, bulut kötrüp eltgeñin** kamuğ aytu bērdi.” (183v/18-19).

“Muĥammed dānā turur **ol bilgeñin** men bilmes-men, kaķu işge muñluğ bolsam maņa yol körgüzür anıñ sözi birle işim kifāyet bulur,” (186r/8-9).

“ya‘nī men kaķuy bolup künüm **yoķarı bolğanın**ğa unamas-men.” (205v/6-7).

“Unutup kıldı, kaşd kılmadı tēdi, **ümmeñiniñ bilmesde kalğanın** ‘özr aydım.” (212v/20-21).

“Rivāyet kılmişlar ‘Āyişe-i Şiddīkadın rażiya’llāhu ‘anhā: kaçan Muştafā ‘aleyhi’s-selām mi‘rācdın yanıp keldi erse **Mescid-i Akşā[ğa] barğanın** ħalkğa aytu bērdi.” (217r/1-2).

“Ebū Cehl ‘aleyhi’l-la‘ne **çerig kaçğanın** kördi erse kığırdı, aydı: ķorķmañ, yürek aldurmañ.” (222r/2).

“Aymışlar: bir ħatun eri birle nezzāreğa çıķmış erdi, kaçan şahābelerniñ andağ **sançışıp ölgeñlerin** kördiler erse ekegü boyun alışıp toķuştılar, şehīd boldılar,” (224v/15-16).

2.1.1.3.1.3.4. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Bir kün Şālih peygamber kelmişde **müslmānlıķ üze barğanımız** bilsün, tēp yer yüzinde lā ilāhe illa’llāh tēgüçi kalmadı.” (34r/17-18-19).

“Benī İsrā’ıl kaçan bularnı işittiler erse aydılar: bularnı kim saķlayu bilgey, **ol tapuñanımız** buzağı bizge yēgrek bu ketürgendin tēdiler.” (119v/5-6).

“Aydılar: **biziñ yēgeñimiz** ħikmet tur[ur] tēp Zū’l-Karneynni kızıkladılar.” (173v/21-174r/1).

“**Tamuğğa yibergeñimiz** köydürmek üçün ermes keçürmek üçün turur.” (188r/1-2).

2.1.1.3.1.3.5. II. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Zelīhā aydı: sizler bir körüp Yūsuf[nı] eligleriñizni keştiñiz, men erte keçe körer igeç neteg şabr kılayım, neteg ‘aşık bol[mayın], **melāmet kılğanıñız** bu mu erdi.” (86v/4-5-6).

“Andın soñ alarğa aydı: bilmes mü-sen bir sağı buğday kırk altun boldı, bu **siziñ keltürgenleriñiz** bizge yaramas tedi.” (102r/4-5-6).

“Yana Zū’l-Karneyñ andın tepredi maşırık tapa kişi yiberdi, ‘ulemāni meliklerni yıgdı su’āl kıldı: sizler kitāb içinde yaş uzunluğığa **hile tapқанıñız** bar mu, aytñ hile kılalıñ, Mevlīğa muṭī‘ bolalıñ.” (176v/3-4-5).

“Resūl aydı: siziñ **maşlahat körgeniñizge** men rāzī-men.” (187v/6-7).

“Ey mü’minle[r] **hiç işitgeniñiz** bar mu baş uçmağda bolup ayak tamuğda bolğay.” (200v/10-11).

“Muḥammed cādū turur, yalğançı turur, **anı körmegeniñiz** yaḥşıraқ t[urur].” (203v/12).

2.1.1.3.1.4. Çokluk Ekiyle Kullanılışı

“Ve līkin Ādemdin burunraq **yaratğanlar** bar üçün andın başlasaқ fāyidesi artuқraq bolğay, ol fāyidedin fāyide körseler yaḥşıraқ bolğay tēp tertīb üze **yaratılğanlardın** āğāz kılduқ, izlegen bat tapқay, işitken bat bilgey tēp Қаşaş-ı Rabğūzī at bērdük, va’llāhu a’lem.” (3r/1-2-3-4).

“Sebeb ol erdi kim Ādem yaratılmazda aşnu Ādem oğlanları **fesād kılğanlar, қан төккенler** tēp ğıybet kıldılar,” (8v/4-5-6).

“Aymışlar: **Dünyāda қалғанlar** kāfirler erdiler, **uçmağda қалғанlar** mü’minlerniñ ‘āmları erdiler, uçmağni unamadın **hazretğa kelgenler** hās қullar erdi.” (10v/15-16).

“Қābılñiñ uruğı üküşreki bu tama‘ katıda helāk boldılar қamuğ **fesād kılğanlar, hamr içgenler, ün ötkürgenler, otğa tapuңғанlar.**” (17r/18-19-20).

“ ‘Azāyā andağuқ tedi, ḥatun yime va‘de kıldı қоşғu yerge keldiler erse **va‘de kılğanlar** yaşurmadılar biri birine aytu bērdiler.” (21v/7-8-9).

“üçünçi **zālimler işin bitürgenlerni**, tōrtinçi atalar analarıңa **yaman tilin sözlegenlerni**, bēşinçi muḥabbesler kim arıǵsız iş қılurlar,” (41v/14-15-16).

“Cebrā’ıl keldi İbrāhīmka aydı: ayǵıl Sāre Hācerğa küç қılmasun teñri ‘azze ve celle **küç kılğanlarını** sewmez.” (48r/8-9).

“Du‘āniñ ma’nisi bu turur: ey devlet tācın başıңa uruǵlı, ey mezellet cevāhın **egniñe keğügli, qudı tüşkenlerni** yoқaru kötürgen, **öre қopғанlarını** yumurған, bērgen-sen, alğan-sen bu abuşğağa oğullar kerāmet қılǵıl.” (78r/19-20-21-78v/1).

“Andın soñ alarğa aydı: bilmes mü-sen bir sağı buğday kırk altun boldı, **bu siziñ keltürgenleriñiz** bizge yaramas tedi.” (102r/4-5-6).

“Aydı: **seniñ haberin keltürgenlerge** fidā kıldım.” (108v/16).

“Üç күndin soñ öziǵe keldi қatıǵ ün birle aydı: İđiyā bu tilekdin tevbe kıldım, **saña kirtüngenler** evveli men-men.” (121v/15-16-17).

“Ammā **ol cihānhğ tilegenle[r]** aytur erdiler: vāy siziñ üze **İği ‘azze ve celleni birlegenler eđǵü iş kılğanlarğa** Mū[sī]niñ sevābları yaḥşıraқ, ol sevābnı bulmağaylar meger şābirler.” (124v/8-9-10).

“Dāvūd birle ‘Azrā’ıl sözleşgenlerin Tebşāna’ işitür erdi, ‘Azrā’ıl erkenin bilmedi,” (137r/1-2).

“Ol kège tañ atğunça yügürdi, **ķabarğanlar** şıştı, yarıldı,” (143v/2).

“Oğul kayu kız kayu erdükin bilmek üçün qollarıǵa suw qoydurdılar, **suwnı az koyğanlarını** oğul tédiler **köp koyğanlarını** kız tédiler.” (149r/4-5-6).

“Hızr deryalarda yörür, İlyās şahralarda **yoldın azğanlarǵa** yol körgüzü[rler].” (160r/11).

“Hızr kitti andın soñ Zü’l-Ķarneyn tört miñ er birle atlandı, oǵını öz ornıda olturtdı, on eki yıllıq azuķ köterdi, **ķalğanlarǵa** aydı.” (176v/16-17).

“**Eymene körgenlerin**, hūrlar ķelgenin, ev saķfı açılğanın, bulut kötrüp eltgenin ķamuǵ aytu bérdi.” (183v/18-19).

“Aymışlar: **imān ķeltürgenler** Resülǵa otuz toķuz boldılar, namāznı āşķārā kılumas erdiler, kāfirler mü’minlerge zahmet bère başladılar.” (195r/14-15).

“Lā ilāhe illa’llāh Muħammedün Resülü’llāh tégüǵe ne yaraǵları bolǵay erdi, körmes mü-şen, müǵlar, cühūdlar, tersālar **butǵa tapunğanlar** aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehādet üze men yörittim,” (212v/10-11-12).

“aydı: yā Resūla’llāh mi’rāc kışşasın Fātımaǵa rażiya’llāhu ‘anhā sözleyü bérdiñ, ümmetlerǵa beşāret bérdiñ, sevāblarını aydıñ, men-deǵ za’ıf **ķulnuñ ķulu, kūñnüñ kūñi bolğanlarǵa** ģazretdin ne beşāret ķeltürdüñ?” (219r/15-16-17-18).

“Ol kūn zü’l-fiķārni Resül aña **bérmişne ķadǵurğanlar** aydı[lar].” (223v/19).

“Aymışlar: bir ģatun eri birle nezzāreǵa çıķmış erdi, kaçan şahābelerniñ andaǵ **sançısıp ölgenlerin** kördiler erse ekeǵü boyun alışıp toķuştılar, şehīd boldılar,” (224v/15-16).

“Aymışlar: **bu kışşalarda sözlegenler** üç türlüǵ erdiler, biri kāzifler ya’nī yalğan **yapğanlar**, ekinç ģākīler ya’nī **işitkenni sözlegenler**, üçünç **arıǵlayu sözlegenler.**” (235r/14-15-16).

“İşittiñiz erse mü’minler ģümān eylemiş teǵ nelük aymadıñız, **arıǵlayu sözlegenlerge** sevāb derece bérildi.” (235r/17-18).

“**Za’ıflerni urğanlar İdi ‘azze ve celleni āzārlağanlar** adaķ alǵan, saǵraķ tutǵan eliglerni sindurup uşatıp köǵüzlerindin çıķarǵuları.” (249r/11-12-13).

2.1.1.3.1.5. Edatlarla Kullanılışı

Kısasü’l-Enbiyā eserinde tespit edilen örneklerde “-GAn, -ķan, -An” ekinin “üçün, teg, taķı, birle” edatlarıyla kullanıldıǵı görülmüşdür:

“ ‘Ulemālar aymışlar: Ķābīlniñ ökünç **Hābīlni** öltürmiş üçün ermez erdi, öltürmişne ökünse tevbe kılgay erdi **ķabūl bolmaǵay erdi**, ökünç ol erdi ölüǵni yerge kömgüsin bilmes erdi, arķasıǵa **ķötürgen üçün** öküñdi.” (16r/14-15-16-17).

“Ötükin çıkarıp suwǵa kirdi, adaķın kördi olar **aytķan teg** ermes, tüsi bar erdi.” (150v/4-5).

“Aydı: **ħācesidin kaçķan taķı ata ananı āzārlağan** bolsa.” (156r/7).

“Mundaǵ Resül ‘aleyhi’s-selāmniñ peyǵamberliķi kūn **tuǵǵan teg** rüşen bolmasdın burun şiddīķniñ şubħı belǵürdi beşāret bérdi.” (188v/18-19-20).

“Bu kün sen bir irin **tepretgen birle** kamuğ ‘āšī ümmetleriñniñ defterlerin gufrān suwı birle yup yoq yoğun kılığay-men.” (238r/7-8).

2.1.1.3.1.6. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“Olar keneşdiler, yüzük bërse-miz kökke **aşa bilmegen-miz**, kişi öltürmekdin uluğ yazuq yoq, hamr içmek sehrek tıp hamr içtiler,” (21v/11-12-13).

“Hiç kimerse **aymağan söz** aydılar yawlaq ‘acīb” (29r/6).

“ey **oğlı kızı bolmağanlar**, boldı erse **murādça bolmağanlar** içleriñiz arıtıñ, i‘tikādlarıñız yarıtıñ, bu kelimātnı tilde yoritıñ.” (78r/17-18).

“Haqıkat bildim kim seni kimerse körmes ermiş, ferişteleriñe **taqat tutmağan** seni neteg körer.” (121v/17-18).

“**Buzaguğa tapunmağan** eki yarım sıbt Hārūn başlap kılıç alıp kelse her kim tizin çöküp kıbleğa qarşu olturmasa ya kılıç urğannıñ yüzige baksa Teñri la‘neti anıñ üze taqı mengü tamuğda qalsun.” (127v/2-3-4).

“Yarlıq boldı: bu ölüğ kayu kendege yavuq erse ol kentlig kişilerge anı bering, kim anı içmese kışaş kılığıl, anı içti erse kışaşdın kutuldılar, **anı içmegen** hūn bahası bersün.” (127v/18-19-20).

“Taqı **işlemegenler** biri qarağı, ekinçi sağır, üçünçi ağıñ, törtünçi a[ruq].” (130v/14).

“Hüdhüd aydı: bardım erse körmedük yerlerni kördüm, **şen körmegen nersedin** haber keltürdüm.” (147r/18-19).

“Yarlıq keldi: ey Yūnus **ündürmegen yıgaçğa, aqturmağan suwğa** kaygurur-şen,” (157v/8-9).

“İdiyā sūñüküm kevlendi, saçım akardı, hazretiñdin ne qoldum erse berdin, imdi koynumdağı **oğul kız tuğmağan** kurtkadın maña bir oğul bergil, ol oğul maña veli bolsun.” (167r/15-16-17).

“Aydılar: kamuğdın tetik, yitig közlüg **qulunlamağan kışraq** turur.” (176v/11-12).

“Yana çerigge keldi yörürde adaqığa taşlar tegdi, bu ne igen? tediler erse ün keldi: munı alğan hem peşimān bolur, **almağan** hem peşimān bolur.” (177r/15-16-17).

“Muhammed ozğalı tevege mindi erse Ebū Cehl aydı: bu oğlan turur, **iş [kö]rmegen** yolda azğay.” (190r/17-18).

“Muhammed cādū turur, yalğançı turur, **anı körmegeniñiz** yahşırak t[urur].” (203v/12).

“Ey **yumşaq töşekde yatmağan**, ey **tağar ton keğmegen**, ey **arfa etmekin toq yemegen**, tıp yığılayur erdi.” (237v/1).

2.1.1.3.2. Sıfat Olarak Kullanılışı

“Küfr ü zulmet tüğlarını **yerge çalğan** Muşafā” (2r/9).

“Yalbarıp Haqdın **şefā‘at satkun alğan** Muşafā / Qavmi ‘arın kötrümedin **kökke ağğan** ‘İsi ol” (2r/10).

“Ümmetiğa buluşuban **yerde qalğan** Muşafā / Ol kıyāmet kün şefā‘atnıñ qurını qurşaban” (2r/11).

“Yalnayu turğan tilindin ‘āşi **yulğan** Muşafā / Ol yegirmi üç yıl emgep körmedi tün uyqusın” (2r/12).

“Her şefâ‘at öteyürde **başçı bolğan** Muştafâ / İner erken **Muştafâni indep éltken** Cebre‘îl” (2r/14).

“Yoklayurda Cebre‘îlni **yoġa salğan** Muştafâ” (2r/15).

“Burnıġa keldi erse bir ahsurdı Cebrâ‘ilge hitâb keldi, **Ādemnün burnındın çıġğan** meġârını emānet saġlaġıl, tēp.” (6v/13-14).

“Ol uylar uçmaġdın çıkmışınġa yıġlaştılar, közleri yaşındın konak boldı, ilgerüdin saydılar noġūd ündi, **kēyindin salğan** yasmuġ ündi.” (13v/17-18-19).

“Ādem öz şerī‘atinçe **Ķābil birle tuġğan** kızını Hābilġa bēür boldı,” (15v/5-6).

“Ādem ta‘zıyet tutup bu şı‘rni aydı, yēr yüzinde evvel **şı‘r ayġan** Ādem erdi ol şı‘r bu turur.” (16v/9-10).

“Muġammed Resūlū‘llāh **atı bitilgen** temür baġnı İblīs oġurladı,” (24r/15-16).

“Suw kötrüldi erse taġ tepesinde kuġı oġradı, tört sıñardın **ķāf taġına tokıdı** erse turuġdı, yērniñ teġresi muġit deryāsı boldı, muġitdin muġitġa **ulanğan suwlar** teñizler boldı.” (26v/5-6-7).

“Mevlī ta‘ālā Cebrâ‘ilge yarlıġ teġürdi, tewe **öltürgen yerge** kelip bir ġatıġ ün ġıldı,” (36v/5-6).

“**Ēwde tuġğan, ernek emgen, taġda turğan** İbrahīm” (37v/10).

“Ķoġ fidāsın Cebrâ‘ildin **yerde bulğan** [İbrahīm]” (37v/15).

“**Ēt yēdürgen, at çıkarğan, ot öġürgen** İbrahīm” (37v/16).

“**Ot keltürüp yaġğan** İbrahīmniñ atası ġarındaşı Hāzer erdi, Lūt peyġamber anıñ oġlı erdi.” (41r/3-4).

“ġıyāmetġa teġi hīġ kimerse otġa **bışğan aşnı** körmegey erdi.” (42r/10).

“Hāzer ġalknı yıġıp **ol ot yaġğan** yerde ġukur ġazdı teñ tūpi, tar aġzı, kēñ eñi saman birle, arıġsız nerse birle tolturdu.” (43r/10-11).

“Nemrūdniñ **kökke aġğan** sözleri Ķara ġuşlar balaların iktülediler,” (44r/1-2).

“**Suwda turğan** at balası niġe bolsa ol kiġig / Kēñ teñizniñ suwı anı éltümes[....]” (50v/21).

“Ol umanġ keşmişde soñ bolup mübeşşir Cebrâ‘îl / Ĥaġ **beşāret birle berge** Sāreniñ eg[lenġesi]” (53v/18).

“Anġada tañ örkedı, yarlıġ keldi: ey Cebrâ‘îl ol **tünde ingen** yērni bir tepgil.” (61r/15-16).

“Munġa oġlan arasında anşızın ol onıġa / On birinġ **oġlın üdürüp ulyu turğan** Ya‘ġub ol” (61v/7).

“Yēti yaşap yaş oġulnı yitriben yaşı aġıp / Anı seksen yılda kēdin ġayra **bulğan Ya‘ġub ol**” (61v/12).

“Eger **Reyyān melik idğan** ‘Azīz, **Deyyān melik yaratġan** beġizni körüp atđın tüşüp yadaġ boldı erse ne ‘aceb bolġay?” (76r/7-8-9).

“**Ķulluġ baġ baġlanğan** boyunġa boġmak ne kerek, ġaşv üni birle **ingen ġulaġġa** altun ısıġa ne yaraşur.” (77r/5-6).

“[Tē]diler: alġanın yandurur boldı ġoymadılar, neteg ġılsun **ezelde bitülgen** ‘aġdnı Mālik Ze‘r yazumadı, taġdirdi **yazılğan ‘aġdnı** Ze‘r oġlı buzumadı.” (77v/12-13-14).

“Kaçan Yūsuf Zelīhā **olturğan** ewge kirdi erse Zelīhānı kördi bezenmiş türlüğ tonlar keymiş, özini Yūsufğa ‘arza kıldı.” (80v/18-19).

“Zelīhā aydı: meniñ **tapuna turğan** butum turur, andın uwtanur-men.” (83r/1-2).

“Cilve birle **salnu çıkğan** al yañaqlıg yini qar / Közleri yulduz yüzi kün alnı köknıñ ayıdın” (83r/15).

“Kaş atıp **könlümni alğan** cān qolar-siz bëreyin” (83r/19).

“Yūsuf aydı: melikge aygıl **eligleri keşilgen** tişilerdin sorsun kim eliglerin ne için keştiler,” (90v/3-4).

“Yūsuf yēti yılda bitken ekinlerini anbār kıldı, ol uçzlık tamām boldı ertesı yıl kızlık boldı.” (92v/15-16).

“Kaçan it egeleri kelse hatunlarığa qazan asturup özleri **yol başığa çıkıp ötken** kişilerge nime körkülg itin bar,” (94v/21-95r/1-2).

“Yüklerimiz içinde **çıkğan nerselerini** Ken‘andın Mışırğa kayta keltürdük, sağı mu oğurlar-miz.” (97r/12-13).

“Yana bularğa aydı: sizlerni yarlıkadım **etken günāhlarmızın**ı keçürdüm, sizlerni āzād kıldım,” (98v/20-21).

“Ol siz **içken suwdın** yēyü turğan ta‘āmdın bizge bērip ıdın.” (102r/15-16).

“Yehūdā bitigni aldı kördi Yūsuf kuđuğdın çıkmışda Mālik bin Ze‘rga Yūsuf kulumuz tēp satkanda **bērgen bitig** erdi.” (102v/13-14).

“Bir kıızıl ‘alemi bar erdi, kıızıl altundın, yinçü yāķüt birle muraşsa‘ **kılğan kevkebler** ornatmış ol ‘alemini kötürseler yēl anı tepretse kök kökrer erdi, hālāyık anı işitip bī-hüş bolur erdiler.” (106v/7-8-9).

“Mundağuk Zelīhā aydı: ey Yūsuf men seni söwdüm, köñül bērdim [yal]bardım maña bakmadın işitmedin erse **yaratқан İdimge** yandım ol kapuğğa tapuğ kılu yapuşdum erse yigitlikimni, körkümni kayta bērdi,” (110r/5-6-7).

“Cebre’ıl ādem şüretinçe kelip Fir‘avnge aydı: meniñ kulum bar sözüمنى almas, men **buyurğan işni** kılmas anıñ hükmi neteg bolur?” (116r/19-20).

“Mūsī tanlası tepredi kēçege teğrü yöridiler menzilge yetdük tēp saķındılar, kördiler tañ birle **tepregen yēрге** kelmişler yan[a] azuqları tükendi,” (118v/3-4).

“Ol kündin beri **bişgen aş** kēçe qalsa sasır boldı.” (119r/2).

“Yana aydılar: ey Mūsī du‘ā kılgıl İdi ‘azze ve celle yērdin **üngen zergün**, qarın, sarmusaq, yasmuq, soğan bērsün.” (119r/4-5).

“Tevrītni **bitigen qalemniñ** ünin Mūsī işitür erdi, bu levh on yolu Mūsī öñinde indi, yarlıg keldi.” (119r/18-19).

“Mūsī umasğa teğdi erse aydı: yērde **körünge otlarnı** yıggıl, kurutğıl andın soñ bir ança temür ya tuç ya kurğaşun kayusın, bulduñ erse eritgil bu **kurutğan** otdın azğına anı kemişgil kamuğ kıızıl altun bolğay.” (124r/7-8-9-10).

“Mūsī aydı: ey Sāmīrī sen **bitigen** tenriñge baqğıl, munı otğa köydüreyin suwğa salayın.” (127r/9-10).

“Buzaguğa **tapunmağan** eki yarım sıbt Hārūn başlap kılıç alıp kelse her kim tizin çöküp kıbleğa qarşu olturmasa ya kılıç urğannıñ yüzige baksa Tenri la‘neti anıñ üze taķı mengü tamuğda qalsun.” (127v/2-3-4).

“İdiyā bu kerāmet kim maña bérđin adın kimersege bérđin mü, maña **bérilgen** ‘ilm adınlarge bérildi mü?” (129r/14).

“Andın soñ anı al birle bu dīvler busup **tutğan** yerge keltüreyin.” (140r/1-2).

“Yarlıkar, ‘arza kılındı: Süleymānga kēçelik oğurda üç adaķı birle turup tórtünçi adaķınınñ topuķı ura **turğan** edgü atlar tokuz yüz at **kalğan** yüz atnı ‘arza kılur hālde kün hiçābğa kirdi.” (140r/19-20-21).

“Aymışlar: kaçan ékindü namāzı kazā boldı erse du‘ā ve tazarru‘ğa meşgül boldı, **batқан** künni yandura bérin tēp ferıştelerdin қoldı.” (140v/8-9).

“Süleymān fitnesi bar erdi, bu taht üze **aytılğan** cesed kim erdi?” (145v/9-10).

“ol kubbeniñ altmış tünluki bar erdi, kaçan ol tünlüklerdin kün tüşse ol gevherler yaruqluқ bérürler erdi, ol tünlükdin **tüşgen** künge Belkīs secde kılur erdi.” (147r/6-7).

“**Yaratқан, iktülegen, keçürgen** İdiniñ atı birle maña boynağulıқ kılmañ, kelip müsülmān boluñ.” (147v/5-6).

“Yūnus ‘aleyhi’s-selām öre қоptı, aydı: müsülmānlar, h‘ācesindin **kaçқан** қul men-men, suwğa meni salıñ.” (156r/8-9-10).

“Hāķka imān keltürün tēp köp ögüt bérđi éle / Ol ögütни almayın emgettiler **körgen** şaķı” (158r/16).

“Loqmān aydı: anı tūkel aytmaķğa қuvvetim yoқ, eger bilmek kerek erse bir öw kızın **kolğan** abuşқanı keltürin” (165r/8-9-10).

“**Keşilgen** baş taşt içinde қatıg ün birle aydı: anasın alğanğa kızı tegmes.” (168v/2-3).

“Cebre‘ıl oğul bağışlağayın tēmek neteg revā bolur, қamuғnı **bağışlağan** Mevlī turur.” (169r/1-2).

“Bir tirki belgürdi adaқları havāda, içinde aқ etmekler taķı **bişgen** balıқlar taķı sirke kök otlar kim hālāyıқ yēyürler.” (172r/2-3).

“Olar Bağdāddın çıkıp maşrıқ tapa bardılar, Zü‘l-Karneyn seddiğa teğdiler, uzunın enin kördiler, baқır **eritgen** taş kazğanların kördiler.” (176r/2-3).

“Aydılar: қamuғdın tetik, yitig közlüg **қulunlamağan** қışraқ turur.” (176v/11-12).

“Mevlī ta‘ālā ol itge til bérđi, aydı: meni ne üçün yandurur-siz, siz **barğan** Tenriğa men hem barur-men.” (178r/20-21).

“Ol қuş anı, bitilgendin özgeni urmas erdi, atı bitilgen eger çerigdin gāyib bolmış bolsa ol қuş anı edleyü barıp **turğan** yerinde taş birle urup atı birle ékisin hem helāk қılur erdi.” (180v/12-13-14).

“Ol körüp miñ mu‘cizeni yüz **çewürgen** düşmenin / Anşızın al қanı birle tofraқını қarғuçı” (182r/1).

“Ebū Cehl-i [la]‘in cühūdlarğa aydı: ol siz **istegen** kimerse biziñ kārvända turur, sizler silāhlıg [er]enler anuқlap turur,” (190r/2-3-4).

“Mübeşşere aydı: Hādīce[ni]ñ ‘ādeti ol turur, sevinçiley kelgenge minip **kelgen** cummāzeni tüzüki birle bérür,” (190r/15-16).

“Andın soñ olar **ayğan** söznı Resülğa ayta bérđi yana ayta tururlar.” (205r/9).

“Közi **yetken** yerde ayakm koyar erdi, meni aña mindürdi Cebre’ıl meniñ birle erdi, evvelgi kat kökge tegdimiz erse destür tiledi, kim-sen? tédiler, Cebre’ıl aydı: men turur-men.” (208v/9-10-11).

“İlāhī ol da’vīm ‘Arab ve ‘Acem birle erdi, bu kün ‘Arab ve ‘Acemni **yaratğan** Mevlī hazretinde ne sözlegü işim bar.” (212r/5-6).

“ ‘ömri içinde bir hac keltürmekni farz kıldım, tamām yazukları için bir tevbe kabul kıldım **bolğan** yazukların bağışladım.” (213v/14-15).

“Yana aydılar: bir tün içinde Beytü’l-Mağdisğa barıp yana yanıp keldim taķı Şām şehriğe tañ atmasdın burun barıp yana keldim **tegen** sözge inanur mu-sen?” (217r/5-6-7).

“**Barğan** cādū munı it ya küp ya möşük **ilingen** dīv yolçı İblīs bir tünle munça yıgaçlık yerni barur yana kélür.” (218r/17-18).

“Men **aldurğan** maldın artukrak kerāmet kıldı,” (222v/15-16).

“Ya’nī kāfirlerdin **alınğan** mallar helāl bolmasa uluğ kınğa kirgey erdüñiz.” (222v/17-18).

“Soñınça yana bitig ıdtı: kelmeğil **seni ündegen** işimiz bütti, tedi.” (231r/9).

“ ‘Amr bin ‘Aş Ca’fer ünin tanudı aydı: ey melik, ol biz **ayğan** kişiniñ üni turur, özini Tenrı elçisi atayur, saña kirmište selām bernes,” (232v/15-16-17).

“Yana Ca’ferka aydı: Mevlī ‘azze ve celle Muhammedka **ıdğan** sözdin sende nerse bar mu, oķıgıl, tedi.” (233r/18-19).

“Resül ‘aleyhi’s-selām çeriginde Şafvān bin Mu’zıl atlığ kavī er bar erdi, cummāzeķa minüp yöriyür erdi, kaçan çerig **konğan** yerdin teprese Şafvān kün yaruğınça turup yurtnı tezginür erdi, ne-erse unutmış kalmış bolsa anı yıgar erdi,” (234r/19-20-21).

“İbn Mülcem köñül aldurmış erdi, qolğalı kişi ıdtı, **barğan** kişiğe Kañtām aydı: benim köñlüm **tilegen işni** kılsa bolur-men, tedi.” (241v/21-242r/1-2).

“yalğan aytur-sen ey Tenriniñ düşmanı, men **yarlıķağan** İdimge oğrap barğan-men.” (246r/20).

“İlāhī sen tanuķ-sen bu yolsuzlarķa sançışķalı **çıķķan körk** içinde, kılık içinde uz sözlüg Resülķa oğşayur hīç kimerse yoķ.” (247v/4-5-6).

“Havle bin Yezīd Ez-Zahī indi, ol kutluğ başın keşti, atınıñ yüzi ol kanğa bulğanıp çadırğa keldi minüp kördiler, **mingen yer** [kan] aħıta kördiler,” (248r/20-21-248v/1).

“Nā-maħremķa **baķğan közlerni** ot birle toldurğuları.” (249r/13).

2.1.1.3.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

Rabgūzī’nin eserinde bu ekin “bol- ve tur-” yardımcı fiilleriyle kullanılan örneklerine yer verilmiştir.

“ ‘Ālem içinde yerinde tağlar, çukurlar, kollar kumuğ tūfān suwı birle inip yul **ķılğan turur** kim tenizlerniñ açığı, sasığı ol tūfānda ölgenlerdin turur.” (26v/7-8-9).

“Eger sansam özümge küç **ķılğan bolğay**-men, küç kılğuçılar İdi ‘azze ve celle ‘azābıdın kutulmaslar.” (81v/8-9).

“Yūsuf aydı: men özümni arıqlamas-men ve nefsimni arıtmas-men, bu nefis yawuz işge **başlağan turur**.” (91v/5-6).

“Aydı: hācesidin kaçķan taķı ata ananı **āzārlağan bolsa**.” (156r/7).

“Aygıl: ey Muḥammed İdimiz **bilgenrek turur**, sanlarını bilmesler meger az kimerse bilürler.” (179r/19-20).

“İdi ‘azze ve celle üküş **yarlıkağan turur**, tédim ĩmān keltürmediler” (210r/4-5).

2.1.1.3.4. Yüklemler Olarak Kullanılışı

“Kamuğ tevbe kıldılar aydılar: İlähî sen bizdin **bilgenrek-sin** tédiler.” (21v/17-18).

“Yūsuf köñli emgendi, İlähî **körgeñ bilgen-sen** tēp du‘ā kıldı.” (74r/11).

“Du‘ānıñ ma‘nisi bu turur: ey devlet tācın başıñğa uruğlı, ey mezellet cevāhın egniñe keğügli, kuğı tüşkenlerni yoķaru kötürgeñ, öre kopğanlarını yumurğan, **bērgen-sen, alğan-sen** bu abuşğağa oğullar kerāmet kılgıl.” (78r/19-20-21-78v/1).

“yalğan aytur-sen ey Teñriñiñ düşmanı, men yarlıkağan İdimge oğrap **barğan-men**.” (246r/20).

2.1.1.3.5. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde bu ekin kalıcı isim örneklerinde hem “-ğan, -gen, -қан” ekleriyle oluşturulan örnekler hem de g- sesinin düştüğü “-an, -en” ekleriyle oluşan örnekler tespit edilmiştir.

“Haberde andağ keltürmişler: üç nerse yoķ erdi kimide deryā içinde boldı, biri möşük, êkinçi **sıçқан**, üçünçi toñuz.” (25v/1-2-3).

“Sālih aydı: İdi ‘azze ve celle birlikiñe bütñ, **yaratğan**, ni‘met bērgen ol turur.” (34v/5-6).

“Lūt aydı: men sizdin nerse qolmaz-men, maña sevāb bērigli teñri turur, **eren** birle kaçuşur-siz kamuğ yolsuzlar-siz.” (58v/17-18).

“Umlāķ la‘īn erdi, eđiz manzarğa ağıp baķarda yıraқdın Ya‘kūb oğlanların tewe birle kōrdi başlarında ürñ bulut **қalkқан** teğ bolup kōlige қılır.” (62v/17-18-19).

“Azīz ‘āciz boldı mütēhayyir қaldı, Zeliḥāğa aydı: señ andağ tēyürsen, bu mundağ tēyür қayunız sözi **yalğan** erken ne bileyin tēdi.” (84r/10-11).

“Etni alıp ölüge urdılar ol ölüğ tirildi, **ömgen** tamarıdın қan aқar erdi aydı.” (128v/18-19).

“Yarıқnı saldı, taş kōterdi, **sapқан** aldı ilgerü yörüdi, Cālūt hem ilgeri kēldi aydı: ne birle uruşur-señ?” (133v/2-3).

“Yana ün kēldi: ey Tālūt oğlanların birle **қorğanğa** barğıl, el aldın erse tevben қabül eger anda öldün erse hem қabül tēdi.” (134r/21-134v/1).

“**Yaratқан**, iktülegen, keçürgeñ İdiniñ atı birle maña boynağulıқ қılmañ, kēlip müsülmān boluñ.” (147v/5-6).

“Ol kün Mekke kāfirleri Bedr toқuşı öçi üçün ḥatunların, oğlanların bile alıp çıқtılar, **erenler**ige barıp teğmesi **erenlerin** öge eđiz yerge ağıp, defler urup ši‘r aytu başladılar.” (223r/17-18-19).

2.1.1.3.6. Şimdiki Zaman Sıfat-Fiili İşlevinde Kullanılışı

Turgunbayev, “*Kırgız Türkçesinde -gan sıfat-fiil ekinin şimdiki zaman ifadesi birleşik fiil grubunun yardımıyla teşkil edilir. Birleşik fiil grubu asıl ve tasvirî fiillerden oluşur.*” açıklamasını yapar ve sıfat-fiilin bu işlevinde ‘-makta olan’ anlamında kullanıldığını belirtir (Turgunbayev, 2000). Kısasü'l-Enbiyâ'da -GAN ekinin şimdiki zaman işlevinde kullanıldığı birkaç örnek tespit edilmiştir.

“Ot keltürüp **yağgan** İbrāhîmniñ atası qarındaşı Hāzer erdi, Lūt peygamber anıñ oğlu erdi.” (41r/3-4).

“Kağan it egeleri kelse hatunlarığa kağan asturup özleri yol başığa çıkıp **ötken** kişilerge nime körklüg itin bar,” (94v/21-95r/1-2).

“Andın soñ anı al birle bu dīvler busup **tutğan** yerge keltüreyin.” (140r/1-2).

“Kağan olarnıñ çıkğu vaqti bolsa Mevlī ta‘ālā olarnıñ yeriğe imān kerāmet kılğay, mü'min bolğay, kēçe bolsa yarın kelip **kalğanın** telgey-miz,” (176r/12-13).

“Ol kuş anı, bitilgendin özgeni urmas erdi, atı bitilgen eger çerigdin gāyib bolmış bolsa ol kuş anı edleyü barıp **turğan** yerinde taş birle urup atı birle ekisin hem helāk kılur erdi.” (180v/12-13-14).

“Aymışlar: kitip **ayrılğan** yana körüşür.” (188r/18-19).

“Mübeşşere aydı: Hādīce[ni]ñ ‘ādeti ol turur, sevinçiley kelgenge minip **kelgen** cummāzeni tüzüki birle bërür,” (190r/15-16).

“Aymışlar: bir hatun eri birle nezzāreğa çıkmış erdi, kağan şahābelerniñ andağ sançışıp **ölgenlerin** kördiler erse ekegü boyun alışıp toquştılar, şehīd boldılar,” (224v/15-16).

2.1.1.3.7. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili İşlevinde Kullanılışı

Turgunbayev, “*Geçmişte yapılmış bir hareketi başka bir ismin vasfı olarak gösterebilmek için yine -ĠAn sıfat-fiil ekinin kullanıldığı görülür.*” bilgisini verir ve -gan ekinin -mış sıfat-fiil eki olarak kullanıldığını ifade etmiştir (Turgunbayev, 2000).

“Ādem öz şerī‘atinçe Kābīl birle **tuğgan kızını** Hābīlğa bërür boldı,” (15v/5-6).

“Ādem ta‘ziyet tutup bu şi‘rni aydı, yer yüzinde evvel **şi‘r ayğan Ādem** erdi ol şi‘r bu turur,” (16v/9-10).

“Mevlī ta‘ālā Cebrā‘ilge yarlıg teğürdi, **tewe öltürgen yerge** kelip bir katıg ün kıldı,” (36v/5-6).

“kıyāmetğa teği hiç kimerse otğa **bışğan aşını** körmegey erdi.” (42r/10).

“Nemrūdniñ kökke **ağgan** sözleri Kara kuşlar balaların iktülediler,” (44r/1-2).

“Yūsuf aydı: melikge aygıl eligleri **keşilgen kişilerdin** sorsun kim eliglerin ne üçün keştiler,” (90v/3-4).

“Yūsuf yēti yılda **bitken ekinlerini** anbār kıldı, ol uçuzlık tamām boldı ertesı yıl kızlık boldı.” (92v/15-16).

“Yana bularğa aydı: sizlerni yarlıkadım **etken günāhlarınız**nı keçürdüm, sizlerni āzād kıldım,” (98v/20-21).

“Ol künden beri **bişgen aş** kêçe kılsa sasır boldı.” (119r/2).

“Tevrītni **bitigen kalemni**ñ ünin Mūsī iştür erdi, bu levh on yolu Mūsī öñinde indi, yarlıg keldi.” (119r/18-19).

“İdiyā bu kerāmet kim maña bérđin açın kimersege bérđin mü, maña **bérilgen ‘ilm** ağınlarge bérildi mü?” (129r/14).

“Olar Bağdāddın çıkıp maşrıq tapa bardılar, Zü’l-Karneyn seddiğa teğdiler, uzunın enin kördiler, baqır **eritgen taş kazğan**ların kördiler.” (176r/2-3).

“Men **aldurğan maldın** artuqraq kerāmet kıldı,” (222v/15-16).

2.1.1.4. -(I)GII, -(U)GII, -glu

Ahmet Bican Ercilasun, “-ğlı / -gli partisipleri çoğunlukla müstakil olarak, ismi fāil gibi kullanılır ve cümlede fāil görevinde bulunur.” açıklamasını yapar (Ercilasun, 1984: 170).

Gabain, “Fiilden İsim Yapan Ekler” başlığı altında incelediği -ğlı, -gli eki hakkında “*Faili, işi yaparı bildirir (daha ziyade sıfat olarak kullanılır).*” bilgisini verir (Gabain, 1988: 52).

Eraslan, Eski Türkçe ile Karahanlı ve Hārezm Türkçesinde kullanılan -ğlı / -gli isim-fiil ekinin yerini zamanla -ğan / -gen, -қан / -ken ekine bıraktığını ifade eder. Bu ek, şekil ve zaman durumuna geçmemektedir (Eraslan, 1980: 27).

Bozkurt, -ğlı / -gli eki için “*Türkiye Türkçesindeki -an / -en ve -ıcı / -ici ortaçlarının yerini tutar.*” demiştir (Bozkurt, 2012: 165).

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde “-ığlı, -igli, -uğlı, -ügli, -üglü” şekilleriyle oluşan örnekler tespit edilmiştir.

2.1.1.4.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.1.4.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı

“Yarlıg keldi: seni yarlıkadım, sendin kēđin **keligli oğlanlar**nı ma mundağ ikrār kılsalar olarnı ma yarlıkağay-men,” (12v/10-11).

“Kaçan Ka‘be tamām boldı erse İbrāhīm aydı: İdiyā bizdin kabül kılgıl **iştigli** sen-sen, **biligli** sen-sen.” (53r/17-18).

“Din şerī‘at **öğrenigli** uçmañnıñ hem yo[lıısı]” (53v/17).

“Lūt aydı: men sizdin nerse kılmaz-men, maña sevāb **bérigli** tenri turur, eren birle kaçuşur-siz kamuğ yolsuzlar-siz.” (58v/17-18).

“Du‘ānı ma‘nisi bu turur: ey devlet t̄acın başına **uruğlı**, ey mezellet cevāhın eğniğe **keğüğli**, kuğı tüşkenlerni yoğaru kötürgen, öre ıpğanlarını yumurđan, berđen-sen, alđan-sen bu abuşđađa oğullar kerāmet kılđıl.” (78r/19-20-21-78v/1).

2.1.1.4.1.2. Hāl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.1.4.1.2.1. Yönelme Hāli Ekiyle Kullanılışı

“Hüseyn **keğligilierge** aydı: sen bargıl biz bargay-miz, tēdi.” (244r/20).

2.1.1.4.1.3. Çokluk Ekiyle Kullanılışı

“Hüseyn **keğligilierge** aydı: sen bargıl biz bargay-miz, tēdi.” (244r/20).

2.1.1.4.2. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

“Selām sağa ey ata, men kitdim erse terk rüzgārda seni İğimdin yarlıkatu ıpđay-men, anığ için kim İçi meniğ hālimni **biligli turur**.” (39r/19-20-21).

2.1.1.4.3. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı

“Belkīs aydı: özge melikler bu da‘vini kılmadılar kim bu er kılur, özgeler mülk tilediler bu er yalavaçlık da‘vi kılur, siz uluğlar cevāb aytığ bu işim içinde hıç eşni kesigli ermes-men sizler bolğunça ya‘ni sizle<r>din başka iş kılman.” (148r/3-4-5).

“Hiťāb keldi: ey Muđammed imdi rahm[et] **kılığlı ermes-men**, ertedin ok rahmet kılđuçı-men.” (213v/19-20).

2.1.2. Geniş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri

2.1.2.1. -Ur, -Ar, -r, -(y)Ur

Hengirmen, “*Geniş zaman eki -r, aynı zamanda geniş zaman ortacı yapar. Eylemin ortaç görevi yapabilmesi için bir adın önüne gelerek sıfat görevini üstlenmesi gerekir. Bu ortaç genellikle geniş zaman kavramı verir.*” açıklamasını yapar (Hengirmen, 1999: 288).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde bu sıfat-fiil ekinin “-r, -ar, -er, -ur, -ür” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiş ve başlıklara ayrılarak incelenmiştir:

2.1.2.1.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.2.1.1.1. Hāl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.2.1.1.1.1. Yükleme Hāli Ekiyle Kullanılışı

Rabgūzī’nin eserinde Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme hāli eklerinden “+n” ekiyle ilgili birkaç örnek tespit edilmiştir.

“Hatun yime, bolsun, tēdi eri andağ **kılurın** bildi erse ‘Azāyāđa bardılar,” (21v/6-7).

“Hācer kelip suw **aķarın** körüp sewünmişde suw tükenmesün tēp taş kumnu tēgresiñe yıǵdı.” (48v/15-16).

“anda kēdin aydı: bu iş siz aymış tēg ermes, ançası bar, siziñ nefsiñiz sizni bu işke yolçıladı sizdin **çıķarın** kıldınız, maña şabrdın adın çäre yoķ turur.” (72r/17-18-19).

“Oǵlanları aydılar: tirig erkenin bilmiş-sen, saña **ķavuştururın** anlamış-sen.” (101r/8-9).

“Ādem oǵlı **ölerin** bilür erken saǵınur.” (131r/4).

“İblīs aydı: bu kēçe ģazretniñ muķarrebleri Tihāme tapa **inerin** kördüm. Muĥammed dünyāǵa keldi bolǵay barıñ ģaber ķeltürin, tēdi.” (184r/8-9).

Rabǵūzī'nin eserinde Harezmi Türkçesinde kullanılan yükleme hāli eklerinden “+nI” ekiyle ilgili birkaç örnek tespit edilmiştir.

“Ebū Tālib köz yaşı kılıp aydı: men tün kün bu ķađǵuda-men, teñ tuşımızni alurǵa küçümüz yetmes, teñsizni biz ala bilmes-miz, neteg **ķılurımızni** bilmes-miz.” (186v/5-6).

“Ēki bahāǵa **alurnı** bir bahāǵa aldı,” (189v/13).

2.1.2.1.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kıyasü'l-Enbiyā eserinde “-Ur, -Ar, -r, -(y)Ur” sıfat-fiil ekinin I. ve III. tekil ile I. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir:

2.1.2.1.1.2.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“māl ve tavar ve ģürmetimni burunķıdın ziyāde kıldı āĥiri sen teg **söwerimge** ķavuşturdı,” (110r/7-8).

2.1.2.1.1.2.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Ĥatun yime, bolsun, tēdi eri andaǵ **ķılurın** bildi erse ‘Azāyāǵa bardılar,” (21v/6-7).

“Hācer kelip suw **aķarın** körüp sewünmişde suw tükenmesün tēp taş kumnu tēgresiñe yıǵdı.” (48v/15-16).

“anda kēdin aydı: bu iş siz aymış tēg ermes, ançası bar, siziñ nefsiñiz sizni bu işke yolçıladı sizdin **çıķarın** kıldınız, maña şabrdın adın çäre yoķ turur.” (72r/17-18-19).

“Oǵlanları aydılar: tirig erkenin bilmiş-sen, saña **ķavuştururın** anlamış-sen.” (101r/8-9).

“Ādem oǵlı **ölerin** bilür erken saǵınur.” (131r/4).

“Aymışlar: Meryem bir ģayz kördi özge körmedi, başın yuvarǵa eviniñ kün **tuǵarınǵa** yöridi kişi közi tüşmesün tēp ģicāb tuttı.” (168v/17-18).

“Bu ol ‘alāmet erdi kim ķamuǵ tersā ve cühūdlar Resūl **çıķarınǵa** muntazır erdiler.” (183v/15).

“İblīs aydı: bu kēçe ģazretniñ muķarrebleri Tihāme tapa **inerin** kördüm Muĥammed dünyāǵa keldi bolǵay barıñ ģaber ķeltürin, tēdi.” (184r/8-9).

2.1.2.1.1.2.3. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Ebū Tālib köz yaşı kılıp aydı: men tün kün bu ķađǵuda-men, teñ tuşımızni alurǵa küçümüz yetmes, teñsizni biz ala bilmes-miz, neteg **ķılurımızni** bilmes-miz.” (186v/5-6).

2.1.2.1.1.3. Çokluk Ekiyle Kullanılışı

“mu‘allim kēlip anasığa aydı: bu oğluñ bizdin **öğrenürler**din ırmes, biz mundin **öğrenürler**din-miz.” (172v/14-15).

2.1.2.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyā'daki “-Ur, -Ar, -r, -(y)Ur” ekiyle ilgili bulunan örneklerin, “üçün, teğ ve tegi” edatlarıyla kullanıldığı görülmüştür:

“Ādem kulavuz üçün, êkinç karınça Süleymānga öğüt bêrmiş üçün, üçünç karluğaç sûretü'l-ħaşr āhirin **okır üçün**.” (13v/1-2).

“Törtünç hüdhüd Süleymānga êlçi bolmış üçün, bêşinç suw baķası Nemrüd otınğa su keltürmiş üçün, altınçı ‘asel arısı andın ādemīğa **şifā bolur üçün**.” (13v/3-4-5).

“Nemrüdñ bir but yonguçı inağı bar erdi Āzer atlığ, atı Tāriħ erdi, butğa katığ **tapnur üçün** Āzer atadılar.” (38r/4-5-6).

“Yıl sayu ni‘metler yetilse saħradın Çin ü Māçindin, Baħha, Ķalnehad, Derbend-i Ħirzān vilāyetindin kamuğ ħalāyık öz bağlarıña **barur teğ** anda kelür erdiler,” (57r/6-7-8).

“Ķamuğı yığılıp aydılar: Lūtnı evi barkı birle êldin çıkarın, bular arığsızlık **ķılur üçün** bizni melāmet ķılurlar bizge sözlegüçi Ķalmasun tep.” (59r/13-14-15).

“Ķaçan Yūsuf ewdin çıkısa ay kün nūrı Ķalmas erdi ‘ālem ħalkı bilür erdi, Yūsuf çıkmış tep, kimerse Yūsufğa baķsa közğüde **körer teğ** özin yüzün körer erdi.” (67r/6-7-8).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıķadı kim mi‘rāc tüninde Yūsufñi kördüm tolun ay teg, kim Yūsuf yüzine baķsa öz yüzün yüzünde körer erdi közğüde **körer teg**.” (85v/11-12-13).

“Şem‘ün cādülıķnı tamām **bilür üçün** yılan uzamadı artmadı erse ħaķıķatin [bil]ip imān keltürdi.” (113r/3-4).

“Süleymān anı **söwer üçün** Ķabül ķıldı, Züb‘a atlığ dīvge buyurdu artuç yığaçıdın bir şüret ķıldı.” (142v/17-18).

“Yêlge yarlığ boldı İlyās[nın] ünin maşrıķdın mağrıbğa teğürdi, kün tuğardın kün **batarğa tegi** ne kim arslan bar erse köz yumup açğunça yığıldılar İlyāsñın oñ Ķolında turdılar.” (159v/9-10-11).

“Resül munı işitip kö<ηli> **ağrır teg** bolup aydı.” (193v/7).

2.1.2.1.2. Sıfat Olarak Kullanılışı

“Ķaçan Ādemni uçmaħğa kiwür-diler erse ni‘metlerin, ħūrların, Ķuşūrların kördi, ammā öziñe **menzeyür kimerse** yok üçün köñli tölenmedin keyik teğ bolup uşmaħ içinde yöriyür erdi.” (7v/3-4-5).

“Bu kün taşķaru çıkarmasa Ħābıl Ķanı yer yüzine Ķaynayu çıkıdı, ol kündin berü **aķar yerge** siñmez boldı.” (16v/5-6-7).

“İbrāħim cānı aydı: kimersenı miñ yolu orğak birle ortara yarsalar taķı miñ yolu **ķaynar suwnı** tepesine Ķoysalar taķı miñ yolu ķılıç birle çapsalar niçe tenlik emgense maħa andağ erdi.” (56r/21-56v/1-2).

“Ol êllernin teğme birinde yüzmiñ **sançışur kişiler** bar erdi, tügüldiler astınları üstün boldı.” (61r/17-18-19).

“On [miñ] atlıg er kuruşap yörigü teg onmiñ vezîri bar erdi, tegme vezîriniñ on miñ **sançısur er<i>** bar erdi.” (62v/8-9-10).

“Yūsuf aydı: ol yetti yıl aşlık köp bolğanda yegü çaklıg, **eker çaklıg** alıp kalsunlar, kalğanın anbârlasunlar.” (90r/15-16).

“Kavbaşniñ **teger közni** yandururğa ne hikmeti bar?” (95v/2).

“Yūsufniñ bir suw **içer idişi** bar erdi, anı olardıñ yaşurun İbn Yāmin çuvālî içinde kızletti.” (96r/20-21-96v/1).

“Mundağ **saqlanur kişiler** melikge soyurğanıp buğday bērdürüp aşın yep yana sarāyındın sağı mu oğurlar-miz?” (97r/15-16).

“Künlerde bir kün Yūsuf avğa atlandı Zelîhā işitti erse bir qarabaşı kalmış erdi, ana aydı: meniñ elgim tutup Yūsufniñ **kelür yolında** oltur[t]ğıl.” (108v/4-5-6).

“Tegme bir sıbtğa bir yol **aķar suw** boldı,” (118v/13).

“İmām ‘Aṭiyye ‘Avfî aytur: **aķar kum** boldı.” (121v/10).

“Andın soñ Mūsî Hızdın **ayrılır vaķt** boldı Mūsî aydı: maña bir vaşiyet kılğıl.” (131r/12).

“**Uçar kuşlar**ğa yarlıg boldı olar hem Dā[vūd] birle yığlaştılar.” (135v/19-20).

“Mevlî ta‘ālā anı **uçar kuşlar**ğa, **yügürür keyikler**ge erklig kıldı.” (137v/6-7).

“Aymışlar: kıtr **aķar baķır** bolur, kıtr **ķaynayur baķır** bolur hişârlar tamların anıñ birle suvarlar, ol tam yıķılmas bolur, neteg kim Zū‘l-ķarneyn vaķtında belgürdi.” (138r/10-11-12).

“Süleymānniñ çerig **başlar kimersesi** yok erdi,” (145v/12).

“**Kün batar vaķt** boldı erse ‘İsî aydı:” (170r/18).

“Mevlî ta‘ālā bir yel yarattı **aķar baķır**dın, ol baķırnı temür arasında ķoydılar körük urdılar,” (175v/14-15).

“Temlîhā aydı: **ķaçar vaķt** anda bolur kim çögen birle top urarda sarāy tapa kelürde aķrın uralıñ,” (178r/10-11).

“Kaçan Resül on sekiz yaşadı erse ‘ammesi ‘Ātike Ebū Ṭālibğa aydı: ey ķarındaş biziñ Muħammed ulğaydı kız **alur vaķtı** boldı ne fikr kılur-siz?” (186v/3-4-5).

“atamız ‘Abdu‘l-Muṭṭalib anıñ üçün telim vaşiyetler kıldı, imdi ol yigit boldı, kız **alur köñlümüz** bar ammā ağam Ebū Ṭālib elginde nerse yok,” (187r/10-11).

“Varaķa aydı: ol Nāmūs-ı Ekber turur, kāşkî meniñ ‘ömrüm vefā kılsa erdi, seni Mekkedin **çıķarur kün** saña yārî bergey erdim.” (194r/14-15-16).

“meniñ ķavmimni deryādın selāmet keçürdi, taşdın on eki **aķar bulaķlar** çıķardı” (210r/18-19).

“Resül ‘aleyhi’s-selām ‘Azrā‘ıl ünin tanudı, aydı: ey ‘Āyişe söz birle **yanar kişi** ermes, iş bitürmedin kitmes, a‘rābî ermes ‘Azrā‘ıl turur, kirsün, tēdi.” (237r/9-10).

“Köñül mundın kesgil ‘uķbîķa ulaşğıl, **keçer dünyādın** keçgil uçmaħ tapa uçğıl, arıg hūrlarnı kuçğıl,” (238v/2).

2.1.2.1.3. Soru Ekiyle Kullanılışı

“İsmā‘īl İbrāhīmniñ soñunça baru başladı, İblisniñ şabrı qalmanı özini ādemī teg kılıp İsmā‘īlğa keldi aydı: atañ seni qança **éltür bilür mü-sen?**” (50v/15-16-17).

“Ma‘nisi ol bolur: dost dostniñ cānıñ **alur mu** bolur?” (56r/17-18).

“Bişürüp Hızr birle ta‘ām yeyürde Hızr külümsidi, Mūsī aydı: yalavaçğa **küler mü** bolur?” (130r/9-10).

“Hüseyn eligge kirdi, qoğmağıl, yarın munı **kim bulur bolsa**-miz Yeziddin qorqmaz mu-biz?” (244v/9-10).

2.1.2.1.4. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

Rabgūzī'nin Kıyasū'l-Enbiyā isimli eserinde geniş/şimdiki zaman partisip ekinin “bol-” yardımcı fiiliyle kullanılan şu örnekleri tespit edilmiştir:

“Ol mes'ele bu turur: Bizniñ mezheblig kaçan yatıp namāz **qılır bolsa** adaqını kıble sñar uzatıp yatğay.” (6r/11-12).

“Cevāb: Ādem odağ bolsa eyegüsi ağıray erdi ol sebebdin Havvānı dūşmān tutğay erdi, eger **uğıyur bolsa** özindin yaratılğanın bilmeşe anı sevmegey erdi.” (7v/8-9).

“Kaçan Kābīl Hābīlni öltürdi erşe İqlīmanıñ elgin tutup Yemen vilāyetingā bardı, anda otğa tapunu başladılar, Ādem oğlanlarındın kim anda **keçer bolsa** bir taş atar erdi.” (17r/11-12-13-14).

“Sineq ağızını açdı, qarluğaç sineq ağızın **yığlayur bolup** tumşuqı birle sineq tilin keşip saldı.” (25v/20-21).

“Anda kedin tüz [kēne]ş kılıp kuğuğğa **kemişür bolup** Yūsufnı tutup südreyü kuğuğ başınğa [kelt]ürdiler.” (70r/19-20-21).

“Zelīhā kelebek teg özin otğa atdı, kul **alur bolup** kulluğğa özin satdı, yolu Yūsufğa tuşdı, közi körklügge tuşdı, al kıldı ağğa ilindi, köz birle köreyin tedi köñül aldurdı, uzaqğa **yügürür bolup** tuzaqğa yörgüşdi,” (77r/9-10-11).

“Hızr aydı: maña **eyerür bolsañ** her ne kılsam sormağay-sen men saña aytqay-men.” (130r/5-6).

“Cevāb: kaçan kimerse Dāvūdğa **kelür bolsa** destür tilep kelür erdi, bu ekegü destür tilemey kirdiler qapuğdın kirmediler mihrāb tamındın kirdiler.” (135r/17-18).

“Süleymān kürsige **ağar bolsa** ağızların açar erdiler yıpar, ‘anberni İsrā‘īl ‘ālimleri üze saçar erdiler.” (141r/6-7).

“Kimerse ol ħorūsđın destürsüz **keçer bolsa** ol arslan tepünür, kılıç birle çapıp öltürürler.” (141v/7-8).

“Süleymān ‘idge **çıkar boldı** erşe burun Kūneğa keldi, sözledi erşe cevāb bermedi yüz öwürdi.” (143r/4-5).

“Zālūca aydı: ey Cebre‘īl İdi ‘azze ve celle Yūnusnı özge zindānğa **salur bolsa** munda oq tursun, men aña sendin bağırsağ-men.” (157r/20-21).

“Aymışlar: kaçan kün **tuğar bolsa** burun şubh akarur soñra kün tuğar.” (188v/18).

“Resūlni qađguluğ kördi aydı: ne boldı eger iş mendin **biter bolsa** men bitüreyin,” (192v/18-19).

“Dāvūd ‘aleyhi’s-selām temürdin yarıq **ęter bolsa** Muḥammed Resūl’llāh atın aysa katıg temür yumşak bolur ęrdi.” (207r/11-12).

“ey Muḥammed ḥalk arasında resm bar, dost dostқа sefer kılıp **yanar bolsa** bir hediye ya‘nī böleg ala barurlar.” (214r/18-19).

“Hüseyn eligge kirdi, koğmağıl, yarın munı kim **bulur bolsa**-miz Yezıddin koşkmez mu-biz?” (244v/9-10).

2.1.2.1.5. Yükleme İsmi Olarak Kullanılışı

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde bu sıfat-fiil ekinin “er- ve bol-” yardımcı fiiliyle kullanılan şu örnekleri tespit edilmiştir:

“Her şefā‘at öteyürde başçı bolğan Muştafā / **İner ęrken** Muştafānı indep ęltken Cebre‘il” (2r/14).

“Tilese uçmağğa **kirer ęrdi**, tilese kökke **ağar ęrdi**, anadın tuğmış kündin berü üç miñ yıl ‘ömr keçürdi.” (4v/8-9).

“Mevlī ‘azze ve celle Ādemni kamuğ körkügler birle bezedi, tişlerindin nūr **balkınur ęrdi**,” (7r/12-13).

“Ferışter yoluqmışda Ādem es-selāmün ‘aleyke yā melā’ikete’llāhi tęp selām **kılur ęrdiler**,” (7r/21-7v/1).

“Kaçan Ādemni uçmağğa kiwür-diler ęrse ni‘metlerin, ḥırların, kuşurların kördi, ammā öziñe menzeyür kimerse yoқ üçün köñli tölenmedin keyik teğ bolup uşmağ içinde **yöriyür ęrdi**.” (7v/3-4-5).

“Mevlī ‘azze ve celle bir kuşnı kulavuz ıda bęrdi, atı ‘Arab tilinçe ahyel ęrdi, Türk tilinçe kök karğa, ol **uçar ęrdi** Ādem soñunça **barur ęrdi**.” (13r/19-20-21).

“Ādem öz şerī‘atinçe Kābīl birle tuğğan kıznı Hābīlğa **bęrür boldı**,” (15v/5-6).

“Kābīl aydı: bu maña qarındaş **bolur ęrse** ol hem qarındaş bolur tęp s[öz] talaşdı ęrse Ādem aydı.” (15v/8-9).

“Hābīl kum tepesinde yatıp **uğıyur ęrdi**, bir taş birle urup öltürdi kıyāmetğa teği kişi öltürmek kan tökmek Kābīl ta‘līmidin kaldı.” (16r/1-2-3).

“Kaçan Kābīl Hābīlni öltürdi ęrse İklīmanñ ęlgin tutup Yemen vilāyetinğa bardı, anda otğa tapunu başladılar, Ādem oğlanlarındın kim anda keçer bolsa bir taş **atar ęrdi**.” (17r/11-12-13-14).

“Teğme igne sançmıışda tesbīh **aytur ęrdi**, anıñ ‘ahdinde kamuğnuñ tā‘ati niçe ęrse anıñ tā‘ati ança ęrdi,” (20r/2-3).

“aydılar: biz kökde ęrken yer yüzindin bir kulnuñ tā‘atin kökke **ağdurur ęrdiler**,” (22r/4-5).

“Yana rivāyetde İbrāhīmü’n-Necefi ękindük namāzın keçrek **öteyür ęrdi** sordılar ęrse; olarğa ‘azāb yünülrek bolmağ üçün tedi.” (22r/15-16-17).

“bir keşek yerdin üç yüz yük buğday **çıkar ęrdi**, yüz batman buğday bir yıllık azuқ **bolur ęrdi**.” (23r/4-5).

“Möşük tamdın tamğa aşıp yörise yüz yıgaç yer **yörir ęrdi**.” (23r/10-11).

“Nūh ĩmānga da‘vet kıldı, yel Nūhnuñ sözini maşrıkdın mağrıbğa teğı **éltür erdi** künde çıķıp ĩmān keltürün, <Mevlını> birleñ, meniñ peygamberlıķımğa ikrār kılıñ **téyür erdi.**” (23r/15-16-17).

“Kāfirler Nūhı uru başladılar ança yanlıķ urdılar süñükleri sındı, çuvāl içinde buz neteg çahşasa süñükleri terisi içinde andağ **kaķşayur erdi.**” (23r/17-18-19).

“Olarınñ ‘ādeti ol erdi: kaçan muñ kaçğuga mübtelā bolsalar Mekkege kişi ıdıp kırbān **kılıur erdiler,** tileklerin **tiler erdiler.**” (29v/13-14-15).

“Bir beyük tağ tüpinde olarnıñ suwı bar erdi, olarğa but bolğuça kamug butlarğa **tapınur erdiler,**” (31v/9-10).

“Bir ança rüzgār keçmişde bu ĥatun telwe boldı, yügrüp **çırılayur erdi,** özi yawlaķ körklüg erdi, ĥalk anā raħm kıldı.” (32v/18-19-20).

“Kündüz ol kavmni ĩmānga **ündeyür erdi,** tünle bu ewge **kelür erdi,** ol elde üç yüz kişidin artuķ müsülmān bolmadılar.” (34r/11-12).

“Mevlī ta‘ālā Şāliħğa uđķu kemişdi kırķ yıl uğıdı, ol müsülmānlarda üç yüz kişi öldiler, kayu biri ölse anıñ atın bu eşikge **bitiyür erdiler.**” (34r/16-17).

“Şāliħ ol kabiledin Mevlī ta‘ālā bu kavmğa peygamber ıdsa olardıñ oķ **ıdurur erdi.**” (34r/20-21).

“Olar kabül kıldılar, inen olarnıñ arasında otuz yıl turdı, olarnıñ keziki bolmış kün tewe botası birle tağda **otlar erdi,**” (35r/7-8-9).

“Tewe botası birle [su]w **içer erdiler,** suw yana ornunga **iner erdi.**” (35r/9-10).

“Ammā koyları, yılķı qaraları bu tewedin kırķup **ürker erdiler,** bular bu teweni tilemes boldılar,” (35r/11-12-13).

“Ol kişiler bu şıfatlığ oğlan tuğsa atası anasığa bildürmedin ol oğlanı **óltürür erdiler,**” (35r/15-16).

“Kaçan ay batdı erşe, bu yime **tuğar batar ermiş** eger tenrim meni köni yolğa köndürmese yolsuzlardın bolğay erdim tedi.” (38v/8-9).

“Tul kırtğalarga çıkır eğirtip tünle üzütmedin kündüz bāzārda satıp otun **salur erdiler,**” (40v/18-19).

“Tört yıgaç yerdin kişi yağumas boldı kayu kıuş havāda uça kıanatları köyüp **tüşer erdi.**” (41r/7-8).

“Anda kēdin burnıña kirdi, yana dört yüz yıl anda turdı kim kıanınga kirse toķ kılıp anı **urdurur erdi,** anıñ birle tınmasa yumruķ birle **urdurur erdi,** tınmadı eñseleyü başladılar.” (44v/14-15-16).

“İsmā‘ıl berekātında bir kün Mü‘tefikāt yerindin Benū Ĥurhum atlığ [bir] arkış Şām vilāyetine Mekke yerindin **keçer boldılar.**” (48v/17-18).

“Uşbu kitmekdin ölmekimni **tiler erşen** senā / Men öñünde öleyin sen içimni yandurmağıl” (50v/11).

“İbrāħim fānī dostdın **ağrılur erdi,**” (52r/14-15).

“İsmā‘ıl fānī dostdın ağrılıp bākī dostğa **ulanur erdi.**” (52r/15).

“Cebrā‘ıl taş keşdi feriştelere yārī berdi yonuşdılar, İsmā‘ıl yetişdi taşnı kesgeç Cebrā‘ıl İsmā‘ılni fermān birle taş üze **koğar erdi,**” (52v/15-16-17).

“Kıy taş irig bolup yaraqsız bolsa İbrāhīm elgi yetgeç ruḥām teğ **bolur erdi.**” (52v/17-18).

“Yıl sayu ni‘metler yetilse saḥradın Çin ü Māçīndin, Baḥḥa, Kālnehād, Derbend-i Ḥīrzān vilāyetindin kamuğ ḥalāyık öz bāğlarına barur teğ anda **kelür erdiler,**” (57r/6-7-8).

“İblīs mundağın olarnı bu fāhişe işke kiwürdi, ol iş kamuğlarına hoş keldi, kamuğ butnı körseler biri birine keliñ **ündeşür erdiler.**” (57v/6-7).

“Ol tişiler birle eren teğ **yatur erdi,** tişilerge ol iş hoş keldi erse biri birine kawaşu başladılar,” (57v/16-17).

“Eki yarım yaşlıg, kızıl kaşğa, tört adakı sököl buzağusı bar erdi, anı yawlağ **sewer erdi,** anı keltürüp boğuzladı sökölme kılıp konuqlarğa keltürdi, öñlerine koydı.” (59v/6-7-8).

“Aymışlar: yeti yüz çerāg **yaqlur erdi,** Ya‘küb bir tünle sakladı, şeytān kelip çerāgı öçürürde Ya‘küb sekridi şeytānı tutup boynını zencirledi bir turgükge berk tikdi.” (62r/8-9-10).

“Kaçan Yūsuf ewdin çıkısa ay kün nūrı kalmas erdi ‘ālem ḥalkı **bilür erdi,** Yūsuf çıkış tep, kimerse Yūsufğa bağa közğude körer teğ özin yüzün **körer erdi.**” (67r/6-7-8).

“Kaçan ta‘āmnı ḥall kılıp yutsa boğzındın keçkinçe **körünür erdi,**” (67r/8-9).

“Kaçan Yūsuf karındaşlarına yakınrağ kelse anıñ sözün qodup adın söz **başlayur erdiler.**” (69v/16-17).

“Anda kedin Yūsufnı **ağırlayur boldılar** adakındın kişenni kiterdiler,” (74r/18-19).

“Yūsufnı alıp Ken‘āngā **eltür boldı.**” (77v/12).

“[Tē]diler: alğanın **yandurur boldı** koymadılar, neteg kılsun ezelde bitülgen ‘ağdnı Mālik Ze‘r yazumadı, tağdırde yazılğan ‘ağdnı Ze‘r oğlı buzumadı.” (77v/12-13-14).

“Yūsuf teğme kapuğdın kirmişde ol kapuğnı **berkitür erdiler.**” (80v/17-18).

“Külse tişleridin nūr **beğürür erdi,** erinleridin taş **çıkar erdi.**” (85v/14-15).

“Kündüz rüze **tutar erdi** ve kündüz namāz kıılır erdi, igliglerini **emleyür erdi.**” (87r/21-87v/1).

“Zelīḥā Yūsufnı zindāngā salğandın soñ zindān eşikige **barur erdi,**” (91r/8-9).

“Su‘āl: Zelīḥā Yūsufnı **söwer erken** tayaqlatmaqda ḥikmet ne erdi?” (91r/14).

“Aydılar: Yūsuf atlıg oğlı bar erdi anı yawlağ **söwer erdi,** ol oğlı gāyib boldı, anıñ üçün yıglamağdın közleri körmes boldı tēdiler.” (93v/19-20-21).

“Bir elni yalguz buzmağunça tayanmas erdiler, ya kendü Ya‘küb yalavağ urğındın kimerse eligini arqalarına sığasa öwkeleri **basılır erdi.**” (98r/12-13).

“Teğme kelmişlerinde Yūsuf olarnı **konaklatur erdi,**” (102r/6).

“Bir kızıl ‘alemi bar erdi, kızıl altundın, yinçü yākūt birle muraşsa‘ kılğan kevkebler ornatmış ol ‘alemnı kötürseler yel anı tepretse kök **kökrer erdi,** ḥalāyık anı iştirip bī-hüş **bolur erdiler.**” (106v/7-8-9).

“Kaçan erim maña oğrasa katıg çarlap mendin **kaçar erdi,** sorsam **aytur erdi:**” (110r/15-16).

“Fir‘avn suw yüzinde taht urup **olturur erdi,** ol-oğ yerde yazılanmaqğa yer kılmış erdi yana tahtğa **olturur erdi.**” (111r/17-18).

“Hāmānga aydı: ot yaǵıl kepriç bişürgil, şarh kopardıl aña aşıp Mūsiniñ Tenrisi bar mu köreyin, bu Mūsī yalğan **aytur bolǵay** köreyin.” (113v/14-15).

“Ol kepriç menäre tepesine aşkunça eki kün eki tün **keçer er**[di].” (113v/20).

“Mevlī ta‘ālā ol taǵ meñizlig suwlarını öte tölükler yarattı, kamuǵları biri birin **körer boldılar**, köñülleri tınç, suwǵa kirdiler keçtiler.” (115v/17-18-19).

“Fir‘avn bir kün Nıl deryāsı kıraǵında av avlayu **yörür erdi**,” (116r/18-19).

“Ādiler kizlenü turup **baqar erdiler**, ol qazukǵa aşıp yana qazuk **kaqar erdi**.” (117v/20-21).

“Mundaǵın āhūrǵa aşıp atǵa yem berdi, inip yana yem aǵdurǵunça at yemni **tuketür erdi**.” (117v/21-118r/1).

“Otuz tün kün Mūsīǵa keıldiler katıǵ ün birle aydılar: biz munda helāk bolduǵ bizni munda niçe saqlar-señ, koptıl bizni bir yanǵa eltgil, yoǵ erse bizge icāzet bergil kiteliñ señ kayanǵa **barur erseñ** barǵıl.” (118v/1-2-3).

“Mūsīǵa du‘ā kıldı, bulut aǵdı ton edük yaǵa başladı, teǵme biriniñ boyıǵa lāyık, yaş oǵlanǵa tegi oǵlan ulǵarmışınça ton **uzayur erdi**, ay eskirmişinçe qaranguluk bolsa Mevlī ta‘ālā kökdin bir sıduǵ yaruǵ **ıdır erdi**.” (118v/15-16-17-18).

“Ol kündin beri bişgen aş kēçe qalsa **sasır boldı**.” (119r/2).

“Tevrītni bitigen qalemniñ ünin Mūsī **işitür erdi**, bu levh on yolu Mūsī öñinde indi, yarlıǵ keldi.” (119r/18-19).

“Mūsī yalavaç uyatlıǵ erdi öz tenini örtüǵlü **tutar erdi**, bir niçesi alalıǵa nisbet kıldılar,” (119v/20-21).

“Ba‘zılar aydılar: āzār ol erdi, qaçan ilgerü yörise mütekebbir **dérler erdi**, arada yörise kórkaç tēyürler, soñıda yörise qavǵunçı teg bizni sürer **dérler erdi**.” (120r/5-6).

“Dervīş **bilür erdi** kim yalğan söz Mūsīdin çıqmas, ol sözge inanıp yandı, Mūsī kitti.” (124r/10-11).

“Töşengüleri kamuǵ altundın, yinçüdin, gevherdin qaçan çerig atlıansa ellig miñ er kamuǵı altun üzengülüǵ **aflanur erdi**,” (124v/2-3).

“Ētni alıp ölüǵge urdılar ol ölüǵ tirildi, ömgen tamarıdın qan **aqar erdi** aydı.” (128v/18-19).

“Āmīl ölse mīrās olarǵa **teger erdi**, ölüminge şabr kılmay aşukup ‘Āmīlni öltürdiler,” (128v/21-129r/1).

“Mūsī koıptı otun yondı, un yoǵurdı, emgenü başladı közindin yaş aqar, yüzindin suw **tamar erdi**.” (130r/8-9).

“Yana yöridiler, Anṯākiyye atlıǵ kendge teǵdiler, ta‘ām tiledi bermediler Mūsī ğam-ġin boldı, kēçe anda qondılar tañlası **teprer boldılar**, bir tam kördiler tüşgelü turdı[lar].” (130v/4-5).

“İmdi bilgil kim ol kimi on qarındaşınıñ erdi atalarındın mīrās teǵmiş, beşegüsi kimi[de] **işleyür erdiler** taǵı beşisi işlemes ediler.” (130v/11-12).

“Bu oǵlan atası anasıǵa barǵanda kelgende oǵrılıǵ **kılur erdi**, atası anası oǵlını oǵrılıǵ kılmaz tep bilmeyin anṯ **içer erdiler**,” (130v/17-18-19).

“Ādem oǵlı ölerin **bilür erken** saǵınur.” (131r/4).

“Cevāb: kaçan kimerse Dāvūdğa këlür bolsa destür tilep **këlür erdi**, bu êkegü destür tilemey kirdiler kaçuğdın kirmediler mihrāb tamındın kirdiler.” (135r/17-18).

“Dāvūd birle ‘Azrā’ıl sözleşgenlerin Tebsāna‘ **işitür erdi**, ‘Azrā’ıl erkenin bilmedi,” (137r/1-2).

“Kaçan anı tutğalı kişi ıdsa kaçıp bulutğa **ağar erdi**, bulutğa ağsalar kaçıp tenizge **kirer erdi**, ne hîle kılğay-siz?” (139v/17-18).

“Süleymān kürsige ağar bolsa ağızların **açar erdiler** yıpar, ‘anberni İsrā’ıl ‘ālimleri üze **saçar erdiler**.” (141r/6-7).

“ol kubbenniñ altmış tünluki bar erdi, kaçan ol tünlüklerdin kün tüşse ol gevherler yaruqluq **bêrürler erdi**, ol tünlükdin tüşgen küngü Belkīs secde **kılur erdi**.” (147r/6-7).

“Süleymānñ katıg ‘azābı ol erdi kuşlarğa, kanatın yolup küngü **salur erdi**, karınçkalar yığılıp anı **tişler erdiler**, kırk kündin soñ tüsi ösüp **kutulur erdiler**.” (147r/14-15-16).

“Aymışlar: Belkīsññ müsülmān bolurğa köñli bar erdi, çerig hem maña uyğay mu, uymağay mu tēp **saķınur erdi**.” (148r/8-9).

“Ammā Āşaf **bilür erdi** ādemī, dīv, perīge iş **buyurur erdi**, halkğa **aytur erdi** kim Süleymān ‘ibādetğa meşgül turur, bir yılğa tegi evdin çıkmas **dēr erdi**.” (151r/14-15).

“Ol kün ‘Üzeyr kırk yaşlıg, kara saķallıg erdi, namāz kıldı, burunkı [ël]niñ ölüglerin kördi, aydı: Teñri ‘azze ve celle bularnı ölgendin soñ neteg **tirgüzür erken**.” (165v/3-4-5).

“Oğlan tuğğandın soñ süt bêrmeyin ana[dın] ayırıp tonga çulğap Beytü’l-Makdis[ga] êltip **koyar erdiler**.” (166v/6-7).

“Andağı hādimler asr[ap] on êki yaşasa mescid süpürüp çerāg **yaķar erdiler**,” (166v/7-8).

“Aymışlar: Cebre’ıl yılda êki yolu kēlip olarnı sağdın solğa **evürür erdi**, yanları yerde çürimesün tēp.” (179v/5-6).

“Mekkege altı menzil kalmış yer bar erdi, kaçan arķış ol menzilge teğseler sevinçilemekge kişi **ozdurur erdiler**,” (190r/12-13).

“ol vaktta resm ol erdi kim kaçan kız bêrseler êki kat ton **keydürür erdiler** kız bêrgenge.” (192v/2-3).

“Mevlī ta’ālā ol on altını helāk kıldı, Resül ‘aleyhi’s-selām yılda mevsimğa kēlip kızıl tonlar keyip halāyıkñı imānga **ünder erdi**, Mevlī yarlıkñın **teğürür erdi**, uş Hazrec, Ebķā, Farīta ve Bafr birle **sançışur erdi**,” (203v/16-17-18).

“Özgelerge andağ **aytur erken** öziñe teğse **tēyür erdi**,” (205v/5-6).

“Hiṭāb keldi: du’āni icābet kıldım, kaṭ’iyyetdin amān bêrdim, namāzların êki rek’at kıldım, tileyü keldiñ, bêşer vakt bağışladım, bêş namāz kaldı anı hem tileseñ **bağışlayur erdim**, tilemediñ.” (213r/19-20-21).

“meniñ hūkmüm ađnamas ümmetleriñga [ellig] namāz üçün ellig sevāb **bêrür erdim**.” (213v/8-9).

“Yarlıg keldi: ata ananı **tileyür ersen** saña bêreli ammā ümmetni kolmağıl,” (215v/10-11).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıkadı: atam ‘Abdu’llāh, anam Eymene bizge şefā’at kılğay tēp **umsunu[r] erdiler**, kaçan yüz evürüp yandım erse ün çopardılar” (215v/13-14-15).

“Selmān Fārisī rażiya’llāhu ‘anhu Resül ‘aleyhi’s-selāmññ artında **turur erdi**, teğme bir ok kelmişinçe özini Resülka kalkan **kılur erdi**,” (223v/20-21).

“Resül ‘aleyhi’s-selâm çeriginde Şafvân bin Mu‘zıl atlıg kavî er bar erdi, cummâzeķa minüp **yöriyür erdi**, kaçan çerig kongan yerdin teprese Şafvân kün yaruğınça turup yurtını **tezginür erdi**, ne-erse unutmış kalmış bolsa anı **yıgar erdi**,” (234r/19-20-21).

“Şiddik raziya’llāhu ‘anhu **yıgılayur erdi**, aydılar: yā Ebā Bekr ne yığlağı kün turur?” (236r/14-15).

“İdiyā cān bėrmekni Muħammedge āsān kılu bėrgil, **tėyür erdi**.” (237v/3-4).

“Hüseyn kayda erdükin **bilür erken** açın yerde **ister erdi**,” (244v/13-14).

2.1.2.1.7. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

“ ‘Abdu’llāh ‘Abbās raziya’llāhu ‘anhümā aytur: ol kün olar bir **yaşar** tana boğuzlasalar emgekleri artmas erdi.” (128r/8-9).

2.1.2.2. -mAz, -mAs

Ayşe İlker, -ar, -er geniş zaman sıfat-fiilinin olumsuz biçiminin -maz, -mez olduğunu söyler (İlker, 1997: 147).

Hengirmen, “*Geniş zaman ortacının olumsuzu -maz (-mez) ekiyle yapılır.*” demiştir (Hengirmen, 1999: 288).

Bayraktar, “*Sıfat-fiillerin önüne gelerek nitelediği isimlerin düşmesiyle oluşan isimler yapar ve ek, düşen isimlerin aldığı ekleri de alır.*” bilgisini verir (Bayraktar, 2004: 120).

Gabain, -maz, -mez ekiyle ilgili “*Sık sık sıfatın ve bazen de yüklem isminin olumsuzu.*” açıklamasını verir (Gabain, 1988: 57).

Eraslan, Doğu Türkçesinde ekin -z > -s değişimi ile -mas / -mes biçiminde de kullanıldığını ifade eder (Eraslan, 1980: 28).

Nadir İlhan, -mAz sıfat fiil ekiyle ilgili “*Olumsuzluk kavramını içinde bulunduran bu ek fiil kök ve gövdelerine gelerek onları sıfatlaştırır. Bu sıfat fiil eki muhtemelen -ma olumsuzluk eki ve -z geniş zaman ekinin kendi işlevleri dışında kaynaşarak meydana getirdikleri yeni bir ek olduğu için çekimli fiillerdeki yapının aksine bitişik olarak değerlendirilmelidir.*” bilgilerini verir (İlhan, 2005).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde bu ekin “-maz, -mez, -mas, -mes” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

2.1.2.2.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.2.2.1.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.2.2.1.1.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde bu sıfat-fiil ekiyle ilgili Harezmi Türkçesindeki yükleme hâli eklerinden "+n" ekiyle kullanılan bir örnek tespit edilmiştir.

"Ya'qūb Yūsufnı **ıdmazın** bildiler erse Yūsufğa kelip söz bērdiler," (69r/6-7).

Kıyasü'l-Enbiyā eserinde bu sıfat-fiil ekiyle ilgili Harezmi Türkçesindeki yükleme hâli eklerinden "+nI" ekiyle kullanılan bir örnek tespit edilmiştir.

"Loqmān aydı: köni sözled[im] emānetni ötedim haqğa **yaramasni** koydum bu maqāmğa tēgdim." (163v/16-17).

2.1.2.2.1.2. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kıyasü'l-Enbiyā'da "-mAz, -mAs" sıfat-fiil ekinin III. tekil şahıs iyelik ekiyle kullanılan örneği tespit edilmiştir:

2.1.2.2.1.2.1. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde "-mAz, -mAs" ekinin III. tekil şahıs iyelik ekiyle kullanıldığı görülmüştür:

"Ya'qūb Yūsufnı **ıdmazın** bildiler erse Yūsufğa kelip söz bērdiler," (69r/6-7).

2.1.2.2.1.3. Edatlarla Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde "-mAz, -mAs" ekinin "üçün ve burun" edatlarıyla kullanıldığı görülmüştür.

"Ol mükāfāt su'ālğa tuş erdi ammā Mevlī dīdārın su'ālğa tuş **ermez üçün** bērmedi." (123r/10-11).

"Ömer bu işge rağbet kıldı, kamuğları qopup butlarğa **barmas burun** 'Ömer şarāb içdi, olarnıñ resmleri ol erdi, qaçan 'ahd kılsalar butlar qatında 'ahd kılar erdiler ve butlar tanuq kılıp ol 'ahdni buzmas erdiler." (195v/2-3-4).

"Qıyāmet kün bolmışda tamām körkleri tamām bolur ammā menleri **bolmas üçün** körkleri bezekleri öksük turur." (215r/15-16).

"Qaçan men ağırğ bolsam Resül meni sora kelür şefkat kılar erdi, bu yerde kelmedi, sormadı men anı taqladım, destür tiledim, atam anam ewiñe barayın tēdim erdi, murādım ol erdi, nelük barur-sen? tēp maña sorğay, men ayğay-men: sen meni **sormas üçün**, tēp." (234v/6-7-8-9).

2.1.2.2.2. Sıfat Olarak Kullanılışı

"Mevlī 'azze ve celle Havvānı egrı sūñükdin yaratdı, anı üçün tişiler **könülmes egrı sūñük** turur, tēp haq arasında yumak boldı." (7v/10-11).

"Uluğ yaşlığ hatun aldı, bir kiçig yaşlığ kız aldı, bir ediz uluğ tağ üze ādemī **körmes kuş kurt tēgmes yerde** qoddı, qaçan ulğardı erse 'Avac andın gāyib boldı tağnıñ bir kırığığa keldi." (28r/12-13-14).

“Atasığa aytu bėrdiler, atası İbrāhīmğa melāmet kıldı, İbrāhīm atasınga aydı: bu **körmes işitmez nersege nelük tapunur-sen?**” (39r/11-12).

“Ne kılayın erkim qalmanı yana almaqğa elig **bėrmes yarağım** yok, yandurmaqğa yolum kirmes, hālīm qalmanı,” (77v/21).

“Ba‘zılar mundın hem **yaramas sözlerni** Dāvūdğa baqlamışlar, kamuğı haťa turur.” (135v/8).

“Ünini ferışteler işittiler erse aydılar: İdiyā bilmes-miz, **işitilmes yėrdin ün kelür**, kimniñ üni turur?” (157r/13-14).

“Yana aydı: Mevlī saña bu aqar orta, uluğ arıq ermes kiçig arıq **ermes suw** bėrdi yuvunmaq üçün.” (169r/15-16).

“İsī aydı: **bilmes nerseni** öğrenmes-men.” (172v/7).

“Ya‘nī hamd u senā ol İdi ‘azze ve celleğa kim meni hālil tedi, kavmi meniñ üçün yarlıqğa evürdi, Nemrūd otın büstān kıldı, oğul kız **tuğurmas evlögümni** şalahğa keltürdi,” (210r/9-10-11).

“Nebiyy-i mürsel melek-i muqarreb **teğmes yerge** teğdi ammā Mevlī ta‘ālāğa zāt sarıdın yavuştı tēmek revā bolmas,” (211v/2-3).

“meniñ hūkmüm **adnamas ümmetleri**nga [ellig] namāz üçün ellig sevāb bėrür erdim.” (213v/8-9).

2.1.2.2.3. Soru Ekiyle Kullanılışı

“Ol hālde Cebrā‘il keldi aydı: Mevlī ta‘ālā hitāb kıılır: dost dostğa ulanmaqnı **unamaz mu** bolur.” (56r/18-19).

2.1.2.2.4. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

Rabgūzī’nin eserinde bu sıfat-fiil ekinin “bol-” yardımcı fiiliyle kullanılan şu örnekleri tespit edilmiştir:

“Bu kün taşkaru çıkarmasa Hābīl qanı yer yüziğe qaynayu çıqdı, ol kündin berü aqar yerge **siñmez boldı.**” (16v/5-6-7).

“Nūh qabūl kıldı, yılan suwğa kirdi teşükni buldı, anda kığurup tedi; suw **kirmes boldı.**” (25v/9-10).

“Qarğa andın yanmanı, Nūh ‘aleyhi’s-selām tawuqnı alıp qaldı, ol sebebdin tawuq **uçmas bolup** ādemiler birle qaldı.” (26v/17-18).

“Yarındası Şālih Mu‘āviyeni körgeli çıqdı, **ıdmas boldılar,**” (33v/10-11).

“Ammā qoyları, yıldı qaraları bu tewedin qorqup ürker erdiler, bular bu teweni **tilemes boldılar,**” (35r/11-12-13).

“Tört yıgaç yėrdin kişi **yağumas boldı** qayu quş havāda uça qanatları köyüp tüşer erdi.” (41r/7-8).

“Bu on türlüğ yawuz işler olardı belgürdi erse hatunlarıña **bağmas boldılar.**” (57v/11-12).

“Ya‘kūb [anda] kedin Ya‘kūbīlarga ol sūnnet birle **yemes boldılar.**” (61v/20-21).

“Yūsufniñ qarası **körünmes bolğunça** botası qalmış inen teğ ıñrayu qaldı,” (69v/4-5).

“Medīne h̄atunları anıñ birle hevā kıldılar, meftūn boldılar, erenlerige **unamas boldılar.**” (82r/13-14).

“Aydılar: Yūsuf atlıg oğlı bar erdi anı yawlaq söwer erdi, ol oğlı ğāyib boldı, anıñ üçün yığlamaqdın közleri **körmes boldı** tédiler.” (93v/19-20-21).

“Yūsuf bildi kim alarğa kimerse utru turmas, İbrāhīm yalavaç destārın çıkarıp alarğa karşı tutdılar, alarnıñ ünleri **çıqmas boldı.**” (98v/14-15).

“Atğa yem yédürmedin yem üze siydi, sidük yıdıgıdın at yem **yemes boldı,** anı körüp ‘Ādīler melikge aydılar,” (118r/1-2-3).

“Yana köreyin tédi, Mūsī aydı: **körmes bolğay-şen,** aydı: ey Mūsī tecellī nūrın körmeyin közlüg yörügünçe körüp közsiz qalsam yađşıraç.” (123v/21-124r/1).

“Aymışlar: kıtır akar bakır bolur, kıtır kaynayur bakır bolur hişārlar tamların anıñ birle suvarlar, ol tam **yıqılmas bolur,** neteg kim Zū’l-ğarneyn vaqtında belgürdi.” (138r/10-11-12).

“Kaçan Mekke halkı Muħammedni kamuğ yolğa köndürdiler erse **körünmes bolğaç** Mübeşşere teve burunduğın Muħammed belindin çeşip teveçiler tonın çıkarıp dıkk-ı Mışrı tonnu Muħammedge keydürdi” (188v/8-9-10).

“ol kıtluğ köñli muñluğ boldı, meñzi sarğardı, şeker teg tili **sözlemes [bol]**dı, körklüg yañaqların kıtre kıtre yaş tama başladı,” (237r/16-17).

2.1.2.2.5. Yükleme İsmi Olarak Kullanılışı

Rabgūzī’nin Kıyasū’l-Enbiyā adlı eserinde bu ekin “er-” yardımcı fiiliyle oluşan örnekleri tespit edilmiştir:

“Andın **farımas er**ken ağızına keldi, ilhām yetildi, aydı.” (6v/14-15).

“Kābīlniñ öwkesi keldi aydı: men Hābīlni öltüreyin kıız yime h̄alīfelik yime maña qalsun, tēp Kābīl Hābīlni öltürmek[ke] oğradı, neteg öltürgünü **bilmes erdi.**” (15v/16-17-18).

“ ‘Ulemālar aymışlar: Kābīlniñ ökünçi Hābīlni öltürmiş üçün **ermez erdi,** öltürmişine ökünse tevbe kılgay erdi qabūl bolmağay erdi, ökünçi ol erdi ölügni yerge kömgüsin **bilmes erdi,** arqasına kötürgen üçün ökündi.” (16r/14-15-16-17).

“Kiminiñ kıyruğın tartğuğa kimersenin kuvveti **yētmes erdi,** ‘Avacnı anı tutmaq üçün kiwürdi, Mevlī ta‘ālā helāk kılmadı.” (26r/21-26v/1).

“Şāhūr mācerānı aytu bērdi, melik tañladı, aydı: ey melik maña **inanmas er**sen kelgil saña körgüzeyin, tédi.” (33r/20-21).

“İbrāhīmka konuq istemek farīza erdi, konuksuz rüze **açmas erdi,** konuq tiledi bulmadı.” (59r/18-19).

“Kaçan Yūsuf ewdin çıksa ay kün nūrı **qalmas erdi** ‘ālem halkı bilür erdi, Yūsuf çıkmış tēp, kimerse Yūsufğa baksa közğüde körer teg özin yüzün körer erdi.” (67r/6-7-8).

“Yūsuf aydı: adın yarağ **bilmez er**sen barı bahām almağıl,” (78r/1-2).

“Zindānçı **unamas erdi** velikin Zeliḫādın kırqup bir tayaqnu yerge saldı taqı Yūsufğa aydı: şen bir ün kııl.” (91r/11-12).

“Bir elni yalğuz buzmağunça **tayanmas er**diler, ya kendü Ya‘kūb yalavaç urğındın kimerse eligini arqalarına sığasa öwkeleri basılır erdi.” (98r/12-13).

“Ekinçi ol erim ğannīn erdi maña **yavumas erdi**, on sekiz yaşda aña tüşdüm bu küнге teġrū er birle avuşmak lezzetin körmüşim yok,” (110r/13-14-15).

“Mūsī yana kırk kün du‘ā kıldı, bu kırk kün içinde aşıkları ekinleri körkendi, İdi ‘azze ve celle çökürge ıddı aşıkların yeyü başladı uça kün **körünmes erdi**.” (114r/16-17-18).

“Haıat bildim kim seni kimerse **körmes ermiş**, feriştelerie takat tutmaġan seni neteg körer.” (121v/17-18).

“Evvel vatsız tiledi anı üçün, dīdār amuġlardın üstünrek turur andın astınraq ni‘metlerni **bulmas erken** üstünrek ni‘metni bulmak muāl turur.” (122v/8-9).

“Aymışlar: Mūsī dīdār bulmaınga ‘illetler bu **ermes erdi**.” (123v/2).

“Beni İsrā‘īl tevbesi şıfatı ozaı ümmetler kılsalar yana tevbe kılalı tēseler İdi ‘azze ve celle atımı aġırlayanda yōritgü işleri **bolmas erdi**.” (127r/12-13-14).

“ ‘Abdu‘llāh ‘Abbās razıya‘llāhu ‘anhümā aytur: ol kün olar bir yaşar tana boġuzlasalar emgekları **artmas erdi**.” (128r/8-9).

“Anda destūr bērdi sattılar, alıp boġuzladılar, boġuzlamağa **unamas erdiler**.” (128v/16-17).

“Ol er hatunı birle yawla pārsā erdiler, bir körküġ kıızı bar erdi, telim kişiler tilep **bērmes erdiler**.” (143v/16-17).

“Süleymānğa bu mülk **bērilmez erken** taı delīl bu turur kim Süleymān bu cümledin sona keldi.” (145v/6).

“aberde andaġ kelmiş: açan yalavaqlarını öltürseler fitne bolur erdi, yetmiş mi er ölmegünçe fitne **kitmes erdi**.” (168v/11-12-13).

“Aymışlar: ‘İsīğa bir maāmda turmaq revā **er[mes] erdi**, anı yōrümekide ‘illetliglerge menfa‘at bar erdi.” (171v/1-2).

“Ol uş anı, bitilgendin özgeni **urmas erdi**, atı bitilgen eger erigidin ġāyib bolmış bolsa ol uş anı edleyü barıp turġan yerinde taş birle urup atı birle ekisin hem helāk ılır erdi.” (180v/12-13-14).

“Aymışlar: İmān ketürgenler Resūlğa otuz tokuz boldılar, namāznı āşkārā **ılumas erdiler**, kāfirler mü‘minlerge zamet bēre başladılar.” (195r/14-15).

“ ‘Ömer bu işge raġbet kıldı, amuġları opup butlarğa barmas burun ‘Ömer şarāb içdi, oların resmleri ol erdi, açan ‘ahd kılsalar butlar atında ‘ahd ılır erdiler ve butlar tanu ılıp ol ‘ahdni **buzmas erdiler**.” (195v/2-3-4).

“Mevlī ta‘ālā rametindin **eksülmes erdi** ammā Resūlğa Cebre‘īl haber bērmüş erdi,” (195v/15-16).

“ ‘Ömer razıya‘llāhu ‘anhu tındı, ulaş aytur erdi: ol kün Ebū Bekr sözi bolmasa müsülmānlık işie könlüm inanġu teg **ermes er[di]**,” (226v/5-6).

“Ana[da] ‘Āyişe-i Şiddıa razıya‘llāhu ‘anhā yıġlayu Resūl ‘aleyhi‘s-selāma yapuştı, aydı: nie olar birle sözleşür-şen, bir zamān benim birle sözleşgil, yetti yaşarda saa ulaşdım taı yaşım yēgirmige **yetmes erken** mübārek cemālidin adrılır-men.” (237v/8-9-10).

“Aydı: kimerse kim kee amr içse kündüz it birle oynasa müsülmānlar aremi andın eyemen bolmasa anı birle neteg bey‘at kılayın, siz **barmas erseniz** körmene, men yalġuz barayın, tēdi.” (244v/3-4-5).

2.1.2.2.6. Yüklemler Olarak Kullanılışı

Eserde -mAz, -mAs ekinin yüklem olarak kullanılan örneklerinin iç içe birleşik cümlelerin içinde yer alan iç cümlelerin yüklemi olduğu tespit edilmiştir.

“Karluğaça sordı; nelük **sözlemes** tēp, karluğaç aydı: meniñ birle sözleşdi kamuğ etlerde suw baqasınıñ eti tatlığ tēp, aydı: keç qalmış üçün qorqup **sözleyümes** tēdi,” (26r/1-2-3).

“Säre taqı hıç sözleşmedi, melikniñ öwkesi keldi aydı: ey ‘abda’llāh, sendin uyalıp **sözlemes** tēdi.” (45v/16-17).

2.1.2.3. -mAzlık, -mAslık

Bayraktar, “{-mAz} ekinin {+lık} isimden isim yapma eki almış biçimi olan bu ek, cümle içinde isim gibi kullanılmaktadır.” açıklamasını yapar (Bayraktar, 2004: 121).

“Anıñ üçün kim tükel yalavaçlar kamuğ ‘ayblardıñ arığ ırdiler, **er ırmeslik** ‘aybı kamuğ ‘ayblardıñ uluğraq turur.” (82r/9-10).

2.1.2.3.1. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.2.3.1.1. Ayrılma Hâli Ekiyle Kullanılışı

“ya’nī āhır ‘ömrümde **körmeslikdin** qorqar-men.” (81r/6-7).

“Ol üçegü yarağ **bilmezlikdin** öldiler imdi siz birer argamçı yip ıtük qonçına soquñ,” (222r/2-3).

2.1.2.3.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Eckmann, “-maslık / -meslik eki ile teşkil edilmiş olumsuzluk ifade eden mücerret isimler” oluştuğunu belirtip Kısasü’l-Enbiyâ eserinde de geçen “bilmeslik” örneğini vermiştir (Eckmann, 2013: 113).

“ey Muhammed ağır yük neçük yükleyin rüze tutğanga rüzesin unutturdum yēm içim birle qarnı toydı erse aqırdurdum rüzesin bozmadım, esin öksütmedim, tamām işlerin oñay kıldım, seferde arıqsız su yoluqtı arığın arıqsızın bilmesler, tahâretlerin revâ tēdim, olarnıñ **bilmesliki** üze hükm kıldım,” (213r/7-8-9-10).

2.1.3. Gelecek Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri

2.1.3.1. -GU, -qu

Eraslan, “-gu/-gü, -qu/-kü eki, Eski Türkçeden beri bütün Türk lehçe ve şivelerinde yaygın şekilde kullanılan, teşkilleri fiil ismi, gereklilik ve gelecek zaman ifadeleri taşıyan isim-fiil (veya sıfat-fiil) ekidir.” açıklamasını yapar (Eraslan, 2004b).

Rabgūzī’nin eserinde bu ekin “-gu, -gü” şekilleriyle oluşmuş örnekleri tespit edilmiştir.

2.1.3.1.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.3.1.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı

“Ol **ağulağu** yumşak etiğini yéyürde neteg kınanıp şabr kılduñ” (72r/11-12).

“Zelîhâ aydı: ey Yūsuf, seniñ sewüglükiñdin közüm **yıglağu** ağırlığı boldı, kâşkî seni körmegey erdim.” (80r/16-17).

“Şāmdın Kūfeķa bitig **ıdğu** Başranı Kūfeni saña bērdim,” (245r/18).

2.1.3.1.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.3.1.1.2.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde yükleme hâli eklerinden “+nI” ekinin kullanıldığı örnekler bulunmuştur.

“Kābīlniñ öwkesi keldi aydı: men Hābīlni öltüreyin kız yime ħalifelik yime maña ħalsun, tēp Kābīl Hābīlni öltürmek[ke] oğradı, neteg **öltürgüni** bilmes erdi.” (15v/16-17-18).

“Şīs ölmüşde kēdin kimerse şerī‘at sözin ayğucu bolmadı, cümle şerī‘atni ħoddılar ħamuğ cāhil boldılar, İdige neteg ‘ibādet **ħılğunu** bilmediler.” (19v/6-7-8).

“Aydı: bilür erdim maña **kavuşturgusını** ammā kaçan kavuşturgusın bilmes-men, anıñ üçün yığlayur-men.” (101r/10-11).

“Mīnhāhırķiyā aydı: Hūdāyā saña **yarağunu** ne bileyin.” (152r/5).

“Bu işler ħamuğ bolğusu, **bolğunu** bolmış tutğıl, [**kelgüni**] kelmiş bilgil.” (249r/18-19).

Kısasü'l-Enbiyā eserinde bu ekin yükleme hâli eklerinden “+n” ekinin kullanıldığı örnekler bulunmuştur.

“ ‘Ulemālar aymışlar: Kābīlniñ ökünçi Hābīlni öltürmiş üçün ermez erdi, öltürmişne ökünse tevbe kılğay erdi ħabül bolmağay erdi, ökünçi ol erdi ölügni yerge **kömgüsün** bilmes erdi, arķasınga kötürgen üçün öküñdi.” (16r/14-15-16-17).

“Aydı: bilür erdim maña kavuşturgusını ammā kaçan **ħavuşturgusın** bilmes-men, anıñ üçün yığlayur-men.” (101r/10-11).

2.1.3.1.1.3. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyā eserinde “-GU, -ķu” sıfat-fiil ekinin I. ve III. tekil ile III. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

2.1.3.1.1.3.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“İmām Muħammed ķeldi erse aydı: ey mü‘minler imāmı sendin bir mes‘ele **sorğum** bar, bu eϋge kirgil sorayın tēdi.” (82v/7-8).

“Aymışlar: Yūsufnı zindānga salmaķda Zelîhāniñ maķsūdı ol erdi kim meniñ sözüm el arasında yayıldı, burunğı teg Yūsufnı özge **körgüm** yok.” (87r/10-11-12).

“İlyās aydı: ey fāsıķa maña sendin düşmenraķ ķişi yok, yüzüñni **körgüm** ķelmes ammā meni ıdğucu ıddı ķeldim.” (159r/7-8).

“Kaçan Resül ‘aleyhi’s-selāmnı körse erdi, yêr astında bir aţ asrap turur-men, ol aţğa minüp Hîndî dirresi birle seni **öldürgüm** turur, tøyür erdi.” (230v/19-20-21).

2.1.3.1.1.3.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“ ‘Ulemālar aymışlar: Kābîlnîñ ökünçi Hābîlni öltürmiş üçün ermez erdi, öltürmişine ökünse tevbe kılğay erdi qabûl bolmağay erdi, ökünçi ol erdi ölügni yerge **kömgüsün** bilmes erdi, arqasınğa kötürgen üçün ökündi.” (16r/14-15-16-17).

“Aydı: bilür erdim maña **kavuşturğusını** ammā kaçan **kavuşturğusın** bilmes-men, anıñ üçün yığlayur-men.” (101r/10-11).

“Bu işler kamuğ **bolğusu**, bolğunı bolmış tutğıl, [kelgü]ni kelmiş bilgil.” (249r/18-19).

2.1.3.1.1.3.3. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“**Töşengüleri** kamuğ altundın, yinçüdin, gevherdin kaçan çerig atłansa ellig miñ er kamuğı altun üzengülüğ atłanur erdi,” (124v/2-3).

2.1.3.1.1.4. Edatlarla Kullanılışı

Kısasü’l-Enbiyā eserinde bu sıfat-fiil ekinin “teğ ve kerek” edatlarıyla kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

“İbrāhîm aydı: bizde ‘**öşr qolğu teg** māl yoq, oğlanlarımız[nı] niçe tilesen alğıl.” (45r/12-13).

“Ey melik élin künün **artağu teg** turur.” (58r/20).

“On [miñ] atlığ er qurşap **yörigü teg** on miñ vezîri bar erdi, tegme vezîriniñ on miñ sançışur er<i> bar erdi.” (62v/8-9-10).

“Bir abuşğa ādemî teg bolup keldi, olarğa aydı: Yūsuf sizlerni **qullanğu teg** turur.” (67v/21).

“On böri kelip Yūsufnı qapsamış helāk **qılğu teg** hamle qılurlar,” (69r/3).

“Zeyne aydı: Ya‘küb saña bu kün **çıqğu teg** ermes bu kün Yūsufnıñ qanlığ köñlekin eliñe aldı,” (79v/6-7).

“Mūsî du‘ā kıldı kıbtîler mālî tavarı kamuğ taş boldı, Mūsî çıktı eki yüzmiñ **sanç[ış]ğu teg** er birle Hārûn çerig<i> birle soñını sordı.” (115v/3-4).

“Aymışlar: tegme biri öz öñide oğlanları miñ [silah]lığ **yarağu teg** er körmegünçe ölmek yoq olarğa, hatunları hem andağuş têp aydı.” (174v/21-175r/1).

“ ‘Ömer rażiya’llāhu ‘anhu tındı, ulaş aytur erdi: ol kün Ebū Bekr sözi bolmasa müsülmānlıq işine köñlüm **inanğu teg** ermes er[di],” (226v/5-6).

“Atası qarındaşı oğlını saña ıdtı bizni bulğamış teg seniñ mülkünñni me **buzğu teg** tururlar.” (232v/10-11).

“Bilmiş bolun Muştafānı biziñ aramızdın **çıqarğu teg** tururlar, bizni anıñ firākı birle **mübtelā qılğu teg** tururlar.” (236r/16-17).

“Şālih bin Vehbi’l-Merî bıqınıñğa kılıç birle sançtı, Hüseyn atdın yıqıldı yaşıl kök **yıqılğu teg** boldı,” (248r/13-14).

2.1.3.1.1.5. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“Yarlıg keldi: ey Mūsī ümmetiñ **kılmağı iş** kıldılar buzağığa tapundılar.” (126v/3-4).

2.1.3.1.2. Sıfat Olarak Kullanılışı

“Üküş er **ayğı selāmlar** tört <refik ü> yāriğa ve toköz hatunığa ve eki ‘ammığa seyyidā şubān-ı ehlü’l-cenneti tebşirāt oğlanlarığa rızvanu’llāhu ‘aleyhim ecma’in.” (2r/15-16-17).

“yēti miñ yıl tamām boldı eřse anlardın ma **alğı vaqt** bolup men yēr yüzine ħalife yaraturmen, tēp ħitāb kıldı.” (5r/3-4-5).

“Müfessirler ayturlar: Ol bed-baĥt mu ħazretinğa telbīs kıldı, kıyāmet **kelgü küñge** teği ‘ömr tiledi.” (9v/6-7).

“Cevāb: Mü’minler orunların körsünler, dünyāge kelmişde yana **yanğı yarağı**ğa tā‘at artursunlar,” (10r/4-5).

“İdrīs rüze erdi ağız **açğı vaqt** boldı eřse uçmaĥdın rüzī keldi İdrīs aydı: kelgil ta‘ām yēgeliñ,” (20r/7-8).

“ ‘Ad bin ‘İvaż bin İrem bin Sām bin Nūĥ ‘aleyhi’s-selām **turgü yerleri** Aĥnāĥ ħumdnın tepeler bolur.” (29r/12-13).

“Ançada Mekke yok erdi Maĥd[is] bar erdi, İbrāĥim Ĥācerni ħoĥup yandı, bir ança azuĥ **içgü suw** ħoĥup kitdi.” (48v/4-5).

“Raĥm kılmadılar, ħatıg suwsadı **yügürgü yarağı** ħalmadı, yalwardı aydı: ey inçilerim yawlaĥ açtım ta‘ām bēriñ,” (69v/9-10).

“Yūsufnıñ ağır kişen birle **yörügü yarağı** yok erdi,” (73v/10-11).

“Tölek bolmas-men, **tölegü yerim** ħalmadı tilekimni tükel bērgil.” (81v/6).

“Şın ve lāmnı astın i‘rāb birle oĥımışlar ya‘nī bu körk, bu kılık birle **satılgü ħul** eşmes, bu ağırlıg pād-şāĥ turur.” (86r/21-86v/1).

“Fir‘avn Ĥāmān adın beğleri birle yıgılıp kēneştiler imān **kełtürgü köñül** boldı.” (111v/14-15).

“Yarlıg keldi: ey Mūsī ümmetiñ **kılmağı iş** kıldılar buzağığa tapundılar.” (126v/3-4).

“Beni İsrā’ıl tevbesi şıfatı ozaĥı ümmetler kılsalar yana tevbe kılalıñ tēseler İdi ‘azze ve celle atını ağırlayanda **yöritgü işleri** bolmas erdi.” (127r/12-13-14).

“Ĥızr aydı: imdi **ayrılğı vaqt** boldı.” (130v/8-9).

“Buĥtu Naşrī ħelip Beytü’l-Maĥdisni almışda ol kürsini ħıĥardı, körüp tañladı, mineyin tēdi, urdılar bir aĥaĥı sındı kim aĥaĥ **ħoyğı yèrni** bilmese andağ bolur erdi.” (141r/11-12-13).

“ ‘İsī bu sözni tındı taĥı özge sözlemedi oğlanlar **sözlegü vaqt**ğa teği.” (169v/20-21).

“Ĥaĥan olarnıñ **ħıĥğı vaqtı** bolsa Mevlī ta‘ālā olarnıñ yēriğe imān kerāmet kılgay, mü’min bolğay, keçe bolsa yarın ħelip ħalğanın telgey-miz,” (176r/12-13).

“Resül tört yaşağanda ‘Abdu’l-Muĥtalib ağırık yattı, bildi kim ölüm ağırıkı turur dünyādın **barğı vaqt** boldı.” (185v/11-12-13).

“İlāhī ol da‘vīm ‘Arab ve ‘Acem birle erdi, bu kün ‘Arab ve ‘Acemni yaratğan Mevlī ħazretinde ne **sözlegü işim** bar.” (212r/5-6).

“Aydılar: Uḥud tağına **busuğ urğu bir yér** bar erdi, anı saqlağalı ‘Abdu’llāh Ḥabīrni yétmiş atımçılar birle ıdtı, sançıšta ol kimge bolğay bu yérden kirmesünler, saqlap turuñ tedi.” (223r/9-10).

“Ol kège meni sormış bolmasa çerigni tüşün temiş, çerig arasında söz tüşmiş, **tüşgü vaqt** ermes **tüşgü yér** ermes,” (234r/17-18).

“Şiddik ražiya’llāhu ‘anhu yığlayur erdi, aydılar: yā Ebā Bekr ne **yığlağu kün** turur?” (236r/14-15).

“Şiddik aydı: sizge **sewüñgü kün** turur, men bildüğümni siz bilse erdiñiz sewünmegey erdiñiz.” (236r/15-16).

“Ḥasan aydı ražiya’llāhu ‘anhu: ol ḥâlde saña **ayğu yarağım** bolmasa ernekim birle işâret kılsam kulaqıñni benim ağızımka qoğıl işitgenimni saña aytu bėreyin, tedi.” (242v/11-12-13).

2.1.3.1.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

Kıyasü'l-Enbiyā eserinde bu ekin “bol- ve tur-” yardımcı fiilleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

“Aña konuğ boldılar, bir ay yėğü **içgüğe bolup** ḥamr içip temāşā birle muṭribler birle meşgöl boldılar.” (29v/18-19).

“Yūsuf aydı: yarın laḥdda **tökülgüsi turur.**” (108r/14).

“Kaçan Resül ‘aleyhi’s-selāmnı körse erdi, yér astında bir at asrap turur-men, ol atğa minüp Ḥindī dirresi birle seni **öldürgüm turur**, tēyür erdi.” (230v/19-20-21).

2.1.3.1.4. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Eraslan, -ğu / -gü, ku / -kü ekinin kalıcı mücerret isimler oluşturduğunu ifade eder (Eraslan, 2004b). Kıyasü'l-Enbiyā eserinde bu eki alarak kalıcı isim hâline gelen örnekler tespit edilmiştir.

“Erkek tawuğ kefil boldı, qarğa bardı, ölüğler telim boldı anı **yėğüğe bolup** keç kaldı, erkek tawuğ uğğa kirmiş üçün kimige kirip kimi tamınga aşıp qanat tokıp çarlayu başladı.” (26v/14-15-16-17).

“Yūsuf aydı: ol yetti yıl aşığ köp bolğanda **yėğü çaqlığ**, eker çaqlığ alıp qalsunlar, qalğanın anbārlasunlar.” (90r/15-16).

2.1.3.2. -GUIUK

Eraslan, “-ğu/-gü, -ku/-kü ekinin, +luğ/+lüğ ve +luğ/+lük ekleriyle genişlemiş şekilleri olan -ğuluğ/-gölüg, -kuluğ/-külüg ve -guluk/-gülük, -kuluk/-külük ekleri, daha ziyade vasıflayıcı olarak kullanılan kelimeler teşkil ederler.” açıklamasını yapar (Eraslan, 2004b).

Bozkurt, -guluk / -gülük ekinin -ıcı / -ici sıfat-fiil ekinin anlamında kullanıldığını ifade eder (Bozkurt, 2012: 94).

Kıyasü'l-Enbiyâ eserinde “-ğuluk, -gülük, -ğulık, -gülüg” şekilleriyle oluşmuş örnekler tespit edilmiştir.

“İdi dîdârını körmek revâ bolmas, Mûsîğa bolmağay erdi, **körgülük** revâ ermesni tilemek yalavaçlardan neteg revâ bolur.” (122r/16-17).

“Andın soñ bir uluğ teñiz kırağında sekiz aylık kên şahrâ bar erdi, ol yerde da‘vet kıldı, dîv, perî kamuğ tınlıqlarğa buyurdı mağribdın maşrıqğa tegi **yêgülük** nerse cem‘ kıldılar,” (138v/3-4).

2.1.3.2.1. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

“Teñrini körmek revâ bolmas, eger **körgülük** bolsa Mûsî körgey.” (122r/11-12).

“Yaratқан, iktülegen, keçürgen İdiniñ atı birle maña **boynağuluk** kılman, kelip müsülmân boluñ.” (147v/5-6).

“Kisrâ aña hased kıldı, **boynağuluk** kılğay tıp korktı,” (231r/7).

2.1.3.2.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

“Karabaşları aydılar: ey seyyide-i ‘Arab bizdin nelük kızlar-şen a[nıñ] Muhammed erdükin, bilür-şen anı sevgeniñ nişânesi yüzünde **belgülüg** turur.” (190v/12-13).

“Ammâ Hazüm **bêrilgülüg** atnıñ atı turur.” (221v/15).

2.1.3.3. -GUÇI, -ICI

Eraslan, -ğu / -gü, -ku / -kü isim-fiil ekiyle +çı / +çi isimden isim yapım ekinin birleşmesiyle oluştuğunu ve fâil ismi yaptığını ifade etmiştir (Eraslan, 2004b).

Bozkurt, “Geniş ve gelecek zaman anlamları verir. Doğu Türkçesinde son zamanlara değin yaşamıştır.” bilgisini verir (Bozkurt, 2012: 150).

Kıyasü'l-Enbiyâ eserinde “-ğuçı, -güçi, -uçı, -içi” şekilleriyle oluşan örnekler tespit edilmiştir.

2.1.3.3.1. İsim Olarak Kullanılışı

2.1.3.3.1.1. Yalın Hâlde Kullanılışı

“Ata sewgen atasınğa tüş körüp **yordurğuçı** / Ne hased kıldı kör aña ol ögey ağaları” (65v/12-13).

“İlyâs aydı: ey fâsıka maña sendin düşmenrak kişi yok, yüzüñni körgüm kelmes ammâ meni **ıdğuçı** ıddı keldim.” (159r/7-8).

“Hüdâyâ [kız]nı mendin kabûl kılğıl, **işitgüçi bilgüçi** şen-şen.” (166v/11-12).

“Uqlayurda Muştafanı **êltgüçi** men **têgüçi** / Sidredin ötmışde hayrân kaldı bildi hürmetin” (181v/10).

“Barmakı sindusı birle ay liķâsın **yarguçı** / Keçmedi Çın Mâçin içre özi teg çın **yarguçı**” (181v/19).

“Ol duman teg köp tümen toğ turğuzup yüz miñ ‘arab / Kelmişinde bir avuç tofrağ atıban **tarğuçı**” (181v/20).

“Ol körüp miñ mu‘cizeni yüz çewürgen düşmenin / Anşızın al xanı birle tofrağını **karğuçı**” (182r/1).

“Cebre’ıl Muḥammedni **aşdurğuçı** sen eşsen mundın üstün nige èltmes-şen.” (211r/15).

“Ot çerig ağlarını türğuçi turur, zencir ol turur kim kâfirler boyunların **bağlağuçı**.” (221v/14).

2.1.3.3.1.2. Hâl Ekleriyle Kullanılışı

2.1.3.3.1.2.1. Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyâ eserinde yükleme hâli eklerinden “+nI” ekinin olduğu bir örnek tespit edilmiştir:

“ ‘Abdu’llâh bin Ebî Şer‘ka selâm, kaçan Muḥammed bin Ebî Bekr yetse öldürgil, bitigni yırtgıl, Mışmı sen bilgil, bizdin til bolğunça tağı dâd **kolğuçını** bizge ıdmağıl.” (240r/12-13-14).

2.1.3.3.1.2.2. Yönelme Hâli Ekiyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyâ eserinde bu ekin “+ğa” yönelme hâli ekiyle kullanılmış bir örneği tespit edilmiştir.

“Aymışlar: Yūsufnı Zeliḥâ tağı Mışr ḥalkı yetti yıl unuttılar, yetti yıldın soñ ayakçı Yūsufnı anıp Reyyānğa aydı: seniñ tüřüñni **yorğuçığa** men yol başlağayın, meni aña ibergil tedi.” (89v/20-21-90r/1).

2.1.3.3.1.3. Çokluk Ekiyle Kullanılışı

“Ferişteler bu ḥitâbnı işitdiler erse kaçguluğ bolup aydılar: İlâhî, yer yüzinde ortak işligler, xan **tökgüçiler** yaratur-şen, biz tesbîḥ ü tehlîl ü teḳaddüs kılğanlardın alıp yer mülkini anlarğa mu bérür-şen.” (5r/5-6-7-8).

“Yarlığ keldi: Ey Ādem, uřmaḥ yaratdım aña **kirğüçiler** ma yaratdım, tamuğ yaratdım aña **kirğüçiler** ma yaratdım, maña şükr kılınlar tēp.” (10v/4-5-6).

“[Ey] müsülmân men-men **tēgüçiler** siz me āḥiret Yūsufın tā‘at atlığ bahâ bērip satğın alurda evşâl kılman [ağ]rıtman, yoğ erse ekisindin ḳuruğ ḳalur-siz.” (78r/5-6).

“Eger sansam özümge küç kılğan bolğay-men, küç **ḳılğuçılar** İdi ‘azze ve celle ‘azābıdın ḳutulmaslar.” (81v/8-9).

“Ançada Reyyān melikniñ tüşin **yorğuçılar** bilmediler eřse aydı.” (89v/17-18).

“Yūsuf bilür eřdi kim özge èllerde aşlıq yoğ, ḳarındařlarım munda aşlıq alğalı kēlür tēp yol **sağlağuçılar** ḳoymıř eřdi kim kaçan türlüğ uzun boyluğ, ḳavî yigitler kēlse maña alıp kēliñ.” (93v/2-3-4).

“Aymışlar: ol eki, ton **yuğuçılar** eşdi.” (171v/6).

2.1.3.3.1.4. Edatlarla Kullanılışı

Kıyasü'l-Enbiyā eserinde bu ekin “ma” edatıyla kullanıldığı bir örnek tespit edilmiştir.

“Yarlıg keldi: Ey Ādem, uşmaḥ yaratdım aña **kirgüçiler ma** yaratdım, tamuğ yaratdım aña **kirgüçiler ma** yaratdım, maña şükr kılsunlar tēp.” (10v/4-5-6).

2.1.3.3.2. Sıfat Olarak Kullanılışı

“Nemrüdniñ bir **but yonğuçı mağı** bar erdi Āzer atlıg, atı Tāriḥ erdi, butğa katıg tapnur üçün Āzer atadılar.” (38r/4-5-6).

“Şām vilāyetinde bir **fāl açğuçı hatun** bar erdi,” (50r/11-12).

“Mūsī aydı: Teñri saḳlasun men sizlerge **külgüçi cāhillerdin** ermes-men.” (128r/3-4).

2.1.3.3.3. Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde bu ekin “bol- ve tur-” yardımcı fiilleriyle oluşan örneklerine yer verilmiştir.

“Şīs ölmüşde kēdin kimerse şerī‘at sözün **ayğuçı bol**madı, cümle şerī‘atni ḳoḳdılar ḳamuğ cāhil boldılar, İdige neteg ‘ibādet ḳılğunı bilmediler.” (19v/6-7-8).

“Ḳamuğ vilāyetlerde tokluk boldı, Nemrūd aşlıḳına **baḳğuçı bol**madı.” (42v/13).

“Teğme vilāyetniñ beğleri kelip altun kümüş, yılḳı ḳara, māl tawar yıgdılar **alğuçı boldılar**,” (75r/6-7).

“Ḳaçan Mevlī ta‘ālāniñ raḥmeti eseri zāhir bolsa bende Teñriğa **tapunğuçı bolur**.” (196r/15-16).

“Ot çerig atlarını **türgüçi turur**, zencīr ol turur kim kāfirler boyunların baḳla[ğuçı].” (221v/14).

2.1.3.3.4. Yüklem İsmi Olarak Kullanılışı

Rabgūzī'nin eserinde “er-” yardımcı fiiliyle kullanılmış bir örnek tespit edilmiştir.

“Aymışlar: ol ēki, ton **yuğuçılar erdi**.” (171v/6).

2.1.3.3.5. Yüklem Olarak Kullanılışı

“Nūḥ aydı: bu kün kimersenı ‘azābdın **saḳlağuçı yoḳ** İdidin özge.” (24v/9-10).

“ ‘Arab tilinçe **öte keçğüçi tēmek bolur**.” (29v/5).

“Bizler anı **saḳlağuçılar-miz**.” (94v/7).

“Bilgil kim ḡay[b]nı Teñridin özge **bilğüçi yoḳ**.” (151v/3-4).

“Yarlıg [kel]di kim: ey Muḡammed olarnı muḡtī‘ tēdiñ ammā men ezeli içinde bir ançasın ‘āsī tēdim, bir ançasın zānī bildim, bir ançasın **çaḡır içğüçi bildim**, bir ançasın **ḡarām yēğüçi bildim**,” (212r/20-21-212v/1).

“Ḥitāb keldi: ey Muḡammed imdi raḥm[et] ḳılıḳlı ermes-men, ertedin oḳ raḥmet **ḳılğüçi-men**.” (213v/19-20).

“Erkligimiz şen-şen, savçımız sen, **nuşret bərgüçimiz şen.**” (214r/1).

“Kaçan Resül ‘aleyhi’s-selām Medīnege kirdi ərse Medīne hatunlarını kördiler ölüglerge yıǵlayur baqar, Hamzaǵa kimərse **yıǵlaǵuçı yok,**” (224v/17-18).

“Şāh Bazād Kistrānıñ qatında **til alǵuçası bar erdi,**” (231r/9).

“Resül ‘aleyhi’s-selām sordılar ərse aydılar: biz bir birimizge küç qılmas-biz, zūlm ətmes-biz, bizge **dād bərgüçi həcet ərmes.**” (216r/15-16-17).

2.1.3.3.6. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Rabgüzī’nin eserinde bu ekin kalıcı isimlerinde hem “-ğüçü” eki hem de “g-” sesinin düştüğü “-içi, -uçı” ekiyle oluşturulan örnekler tespit edilmiştir.

“Ey İbrāhīm saqal ürüñlüki ölüm **biliçisi** turur.” (56r/15-16).

“Aymışlar: bir **yonuçınıñ** ku[lı] ərdi h̄vācesi āzād kıldı.” (163v/8-9).

“Barmaqı sindusı birle ay liqāsın **yarguçı** / Keçmedi Çın Māçın içre özi teg çın **yarguçı**” (181v/19).

III. BÖLÜM

3.1. ZARF-FİİLLER

Hengirmen, zarf-fiil konusunu “ulaç” başlığı altında ele alır. Ulaçın eylemden türediği ve zarf görevi yaptığı belirtir. *“Ulaçlar eylem çekimine girmez, kişi kavramı taşımaz. Ortaçlardan farklı olarak özne, tümleç, yüklem görevlerini üstlenmezler. Bu yönleri ile de ortaçlardan ayrılırlar. Ulaçlar çatı ve olumsuzluk eklerini alır, genellikle sözcükler arasında ilgi kurar.”* (Hengirmen, 1999: 370).

Ediskun, ulaç olarak da adlandırılan bağ-fiillerin, bileşik cümlede iki cümlecisi birbirine bağlaması sebebiyle bağlaç olurken aynı zamanda özne, nesne, tümleç aldıkları için de fiil olarak kullanılabilen kelimeler olduğunu ifade eder (Ediskun, 1985: 252).

Demir ve Yılmaz, “Bitimsiz Fiiller” başlığı altında incelediği zarffiillerle ilgili şu açıklamayı yapar: *“Ana cümle bitirmeyen, sonlarına geldikleri fiil ve ona bağlı cümle öğelerini başka fiillere bağlayan, bu arada sonra gelen fiille arasında zaman, öncelik sonralık, birliktelik gibi çeşitli anlam ilişkilerini ortaya koyan eklere zarffiil ekleri, bu eklerle kurulan yapılara da zarffiil denir.”* (Demir ve Yılmaz, 2014: 215).

Güncel Türkçe Sözlük’te zarf-fiil için *“Zarf olarak kullanılan fiil soyundan kelime, ulaç, durum ulacı, bağ-fiil, sıla sıygası.”* tanımı verilmiştir (URL3).

Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü’nde zarf-fiil için *“Cümlede yüklem anlamını çeşitli yönlerden etkileyen ve fiilden -(y)A, -(y)I, -(y)ArAk, -DIktA, -ken, -mA, -*

dAn, -mAkIzIn, -(y)InçA -(y)Ip, -DIkçA gibi belirli bazı eklerle yapılan, kişi ve zaman belirtmeden soyut bir hareket kavramı anlatan, bir esas fiilden sonra gelerek yardımcı fiillerle birleşik fiiller kuran ve zarf olarak fiilin anlamını, zaman ve yer bakımından tamamlayan kelime.” açıklamasını yapar (Korkmaz, 2010: 251).

Mustafa Uğurlu, “Zarf-fiil, bir fiil tabanına, belirli özellikleri yüzünden ‘zarf-fiil ekleri’ denilen eklerin getirilmesiyle oluşan kelimedir.” demiştir (Uğurlu, 1999: 20).

Hacıeminoğlu, “Fiil kök ve gövdelerine getirilen zarf-fiil ekleri, ya kelimeyi cümle içerisinde zarf yapar veya iki fiili birbirine bağlayarak birleşik fiil teşkil eder.” açıklamasını verir (Hacıeminoğlu, 1997: 166).

Zarife Şişman Karaşah, “Dede Korkut Hikâyelerinde Sıfat-Fiiller ve Zarf-Fiiller” adlı tez çalışmasında zarf-fiil kavramıyla ilgili değişik kaynaklarda yer alan farklı adlandırmalara şu şekilde yer vermiştir:

“Gerundif (Banguoğlu, 1940: 46), (Emre, 1945: 383),

Şahıssız kip (TDK, 1940),

Bağ fiil (Bağ eylem) (Saraç, 1976: 618), (Gencan, 1979: 39), (Bilgegil, 1982: 238),

Ulaç-fiil (Emre, 1945: 383), (TDK 1979: 812), (Hengirmen, 1999: 370) (Püsküllüoğlu, 2003: 1372),

Gerundium (Ergin, 1982: 338), (TDK-TS 1998: 2499), (Timurtaş, 1994: 137),

Zarf-fiil (Tekin, 1973: 44), (Banguoğlu, 1974: 427),

Sıla sıygası (TDK-TS 2005: 2225).” (Şişman Karaşah, 2006: 93).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde örneği bulunan zarf-fiil ekleri şunlardır: “-A / -(y)U / -DI erse / -GAç /-GAI, -GAIU, -kāl / -GInçA, -GUñçA, -KUñçA / -IbAn, -UbAn, -ban / -mAdIn / -mAyIn / -(I)p, -(U)p, -p / -y / (er)ken.”

3.1.1. -A

Bozkurt, -a / -e ulacı için “Şimdiki zaman ulacı yapar. Türkiye Türkçesindeki -arak / -erek eki işlevindedir. Yardımcı eylemlerden önce de gelebilir.” bilgilerini verir (Bozkurt, 2012: 150).

Kısasü’l-Enbiyā eserinde bu ekin “-a, -e” şekilleriyle oluşmuş örnekleri tespit edilmiştir.

- “Boldı Resūlnūn ümmeti / Tā‘at kıılır tūn kūndūzūn / Êltūr sebaķ muşhaf **yıģa**” (2v/6).
- “Erdepleri yawlaķ telim / Ŗz sŖzlenūr sŖzni **uķa**” (2v/8).
- “Bu Ya‘ķūb ‘Ayaznıñ adaķı Ŗkķesin **tuta** tuģdı, anıñ Ŗķūn Ya‘ķūb atadılar.” (54r/14-15).
- “Cebrā‘ıl tepdi erse **ķıra** suvģa teģi indi taş taşladı,” (61r/16).
- “Vezīri **ķatķura** ķildi,” (64r/10).
- “Yūsuf ardı, teģme bir ķarındaşınıñ yūziñe **teļmüre** baķa başladı, birisi raķm ķılģay tēp.” (69v/8-9).
- “Yūsuf teģmesi yūziñe **teļmüre** baķıp aydı,” (70r/21).
- “Zelīhā şūretin ta‘biye ķıldı, [Yūsuf] şūreti birle êkisin **yanāşa** yaşıl, kıızıl, kŖk, sarıģ ķeķekler birle tŖrt tamında ve idiş[i]ge kāfūr ve gūl-āb toldurup mundaģ tılsımlar ķıldı.” (80v/8-9-10).
- “Ėteki yırtılıp bir parķası ķolıģa ķeldi, êkisiniñ başı yalañ Yūsufnı **ķava** menzi ķararıp taş ķapuģģa **eyere** ķıķdı,” (83v/6-7).
- “Aymışlar: ol altı tişiniñ zindānģa saldurmaķda maķşūdları ol erdi kim Yūsufnı zindānģa salsalar Zelīhādın ırak bolģay, biz teģme vaķtda barıp Yūsufnı **ündete** baķķay-miz, kŖrklūģ yūzin toya kŖrgey-miz.” (87r/1-2-3).
- “Zelīhā ķelip Yūsufnıñ adaķıñģa tūşer, Yūsuf adaķı birle Zelīhānı **ite** salur, Zelīhā emgenūr, ıñranur.” (89v/16-17).
- “Aymışlar: olar kāfir erken Yūsufnı **Ŗge** sŖzledi.” (90r/6-7).
- “Ya‘ķūb yıģısındın ewdeki oģul kıızı aytu[r] erdiler: İdi haķķı Yūsuf tēmekdin taķı irmedin mū? tinmay Yūsuf dēr-sen, **ķađģura** sızģa[y-sen] ya kendū Ŗlgey-sen.” (100v/11-12-13).
- “Ya‘ķūb yalavaķ oģlanları yolģa ķirdiler, ataları **uzata** ķıķtı vaşiiyyet ķıldı.” (101r/18-19).
- “Yūsufnıñ kŖzi[din] yaşı **aķa**, İbn Yaminnıñ yaşı **aķa** taķtdın tūşup ewge ķirdi, Ŗkūş yıģladı,” (101v/20-21).
- “bu saģum aytur: bularda bir er bar **teŗweni başındın aşura** taşlar, ol kim-dūr?” (104r/10-11).
- “Mevlī ta‘ālā ol taģ menizlig suwlarnı **Ŗte** tŖlŖkler yarattı, ķamuģları biri birin kŖrer boldılar, kŖñŖlleri tinç, suvģa ķirdiler keķtiler.” (115v/17-18-19).
- “Yēlge SŖleymān aydı: bizni **ııda** yetģŖrgil.” (142r/3).
- “Yūnus aydı: meni barsun tēp **ķese** yarlıģ yok ermiş, ol ģalāyık yawlaķ tururlar meni ozurģunça yana birevni ozurģıl.” (154v/13-14).
- “Yoluģģannı yeģeyler, deryā suwın **tŖkete** iķgeyler.” (176r/16-17).
- “Bir kŖn bu tıtaģ birle êki yıģaķ yer top **ura** bardılar, anda arıģ tonlarnı saldılar, jende tonlar yaşurup ķeltŖrmiş erdiler, anı keydiler,” (178r/12-13-14).
- “‘Ātike aydı: men işitdim Ĥadice Şām vilāyetıģa satıģ ŖķŖn arķış **yibere** ermiş,” (186v/8).
- “Ma‘nisi ol bolur kim aydım: ģamd u senā ol İdiģe kim ‘arş ķŖrsini, ģicāblarnı yaraturda meniñ atımnı Ŗz atıñģa **ķoşa** yarlıķadı,” (210v/15-16-17).
- “ģamd u senā ol İdiģe kim Ŗmmetlerimni Ŗzge Ŗmmetlerdin biħrek tēdi, ‘ayblarımın **Ŗrte** yarlıķadı,” (210v/19-20).
- “Ŗmmetni du‘ā vaķtında Ŗzindin ayırmadı, Ŗzini olarģa **ķata** yarlıķadı,” (214r/8-9).

“ey Muḥammed ḥalk arasında resm bar, dost dostka sefer kılıp yanar bolsa bir hediye ya'nī böleg **ala** barurlar.” (214r/18-19).

“Yana bir cühüd kirdi, ‘Alī aña ma andağuk al kıldı, cühüdññ sñar bu[tın] **kęse** çaptı, kâfir öz butın alıp ‘Alīni attı.” (226v/19-20).

“Bu ne fâl boldı tęp tamdın indi selâm kıldı, boynun **kuça** tuttı,” (227v/14-15).

“Muḥammed bin Ebī Bekr üç künlük yer bardı ęse bir karavulnı kördi, tewege minüp **ęwe** baru turur,” (240r/4-5).

3.1.1.1. İkileme Kurma Göreviyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyā eserinde “-A” zarf-fiil ekiyle ilgili örneklerde ikilemeler şeklinde oluşan örnekler tespit edilmiştir.

“ ‘Avac yerge tüşdi, Mūsī kavmi kamuğ **yençe yençe** öltürdiler, bir eyegüsin aldılar,” (28v/16-17).

“[Mevlī] ta‘ālā kudreti birle kökdin ot indi, ol şehr otğa yakıldı, ol ellig er Circīsni kılıç birle **ura ura** öltürdiler özlerin tamuğga sezā-vār kıldılar.” (163v/3-4-5).

“**Aşuğa yana** biregüññ elgin tuttum, kim-sen?” (229r/10).

“Hüseyn rażiya’llāhu ‘anhu anı üçün Yezīdññ tamuğga teben atıp temür ırğaklar birle ilip buza **yırta çęke [sa]nça sança** kınaguları.” (249r/16-17-18).

3.1.1.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyā eserinde “-A” zarf-fiil ekini alarak kalıplaşan zarf ve edat örnekleri tespit edilmiştir.

“Eger yibermediñ ęse bir tünle erte kopup sihr oqın seniñ **tapa** ıdğay-men, sen ve mülkün, eliñ künññ yok yoğun bolğay-siz.” (99r/17-18-19).

“**Yana** ün keldi: ey Tālūt oğlanların birle korğanga bargıl, el aldın ęse tevben kabül eger anda öldün ęse hem kabül tedi.” (134r/21-134v/1).

“Müslim bin ‘Aqıl bu çerig kelmezdin **oza** Hüseynka bitig ıdmış erdi,” (245v/1).

3.1.2. -(y)U

Bayraktar, “*Harezmi Türkçesine ait eserlerde ünsüzle biten fiillere -u/-ü biçimleriyle eklenen ek, ünlüyle biten fiillere /y/ bağlama ünsüzüyle birlikte eklenmiştir.*” bilgisini verir (Bayraktar, 2004: 148). Rabgūzī'nin eserinde bu ekin “-u, -ü” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

“Yana keldimiz maşūdğa: Kaçan Ādem ve Havvādın zillet belğürdi ęse tādın hülledin yalın kaldılar, eligleri birle ‘avretlerin örtüp yığaçdın yığaçğa yapurğak **tileyü** yügrü başladılar kayu yığaçğa barsa yapurğak bërmedi.” (12r/11-12-13-14).

“Ādem ol kömeçni **yeyü** farıdı karnı ağrıdı,” (14r/11-12).

“Bu kün taşkaru çıkarmasa Hābıl kanı yer yüziñe **kaynayu** çıkdı, ol küñdin berü aķar yerge sıñmez boldı.” (16v/5-6-7).

“Ādem anı unutmuş erdi, tandı Mevlī ta‘ālā ol bitigni ferīşteler tanuqluķı birle **ıdu** yarlıķadı,” (19r/17-18).

“Enver köñüllüķ kişi bir karanĝu tünle anda turur, olarnıñ tillerinçe söz **tèyü** keçer, olar ayturlar: munı öğrenmek yazuķ turur, işletmek küfr turur.” (22r/18-19).

“Aytmışlar: Nūh yıĝaç tikdi kırk yılda ol yıĝaç ulĝardı, yıĝaçnı keşdi kimerse ketürü bilmedi ‘Avacnı ünediler ol yıĝaçnı **süğreyü** keltürdi.” (23v/19-20-21).

“suw üze ördek yörügenin körgüzü bèrdi, aña **ohşayu** kimi yüze başladılar.” (24r/1-2).

“Kırabaşlar **kopsayu** bu şi‘mi aydılar:” (30r/3).

“yèl keldi ağakları altınĝa kirdi, topraķnı ünđi, ol yarıķların soydı, etlerini **eritü** aldı, kuruĝ süñükleri kıldı.” (30v/14-15).

“Kırk tüni kün tofraķ altında **mıranu** kınadılar, anda kèđin ‘Ād haberin olarĝa kimerse aytu bèrdi.” (31r/8-9).

“Ze‘üm **eğerü** bardı, ol ünürge keldiler,” (32v/21).

“Koldaşlar silāhlar aldılar, teweniñ yolında busup öltürdiler, tewe keldi erse **Qazzār** utru çıķdı kılıç birle yençükin çapdı, tewe **yumalanu** tüşdi.” (35v/12-13-14).

“Nemrüd tüş kördi bir koçkar kelip tahtnı süsüp **ahtar**ı salur, tañdası yorumçı müneccimlerni kähinlerni yıĝıp sordı.” (38r/1-2).

“Selām saña ey ata, men kitdim erse terk rüzĝarda seni İdimdin **yarlıķatu** koĝay-men, anıñ üçün kim İdi meniñ hālimni biligli turur.” (39r/19-20-21).

“Bir uluĝ but bar erdi, balğanı kötrüp eĝniñe **artaru** saldı,” (39v/11-12).

“Nemrüd çerigine yapuşdılar harcilerin tonların, atların, süñülerin tamām **tüketü** yèdiler, kes kes kıldılar.” (44v/5-6).

“**Tañlayu** barıp topuz birle ururda elĝin üstünrek kötürdi katiĝ urdı, Nemrüdniñ başı yarıldı.” (44v/21-45r/1-2).

“Uçar yüĝürür kuş kırtlar kördiler erse er **ıdar**ı bardılar,” (48v/18-19).

“Ol kölgege **teñleyü** Ka‘be kıldı, Nūh peyĝamber kimisiniñ tahtası birle sakfını örtdi.” (52v/8-9).

“Cevāb: tāvus uşmağ içinde Ādem ve Havvāĝa cināyet kıldı, İblisge taķı yılanĝa Havvā şınar delālet kıldı ađaķı berü **kelü** karardı.” (55r/10-11).

“İbrāhīm beş yıĝaç yer **köndürü** bardı, aydı.” (58r/9-10).

“Tewe, it olarĝa tepündiler eliĝ birle urdılar, tiş birle tişlediler, kötrüp yerge **toķıy**ü öltürdiler.” (58r/16-17).

“Tèdiler: Mevlī ta‘ālā olarnıñ sözini Furķanĝa **çıķaru** yarlıķadı.” (62r/1-2).

“Yūsuf açın suwsız **yıĝlayu** yörüyü başl[adı].” (69v/12).

“Anda kèđin tüz [kèñe]ş kılıp kuđuĝĝa kemişür bolup Yūsufnı tutup **süğreyü** kuđuĝ başınĝa [kelt]ürdiler.” (70r/19-20-21).

“Ançada karındaş **tèyü** yıĝlamışda kanlıĝ köñlek[ini] ataları önünde koydılar.” (71v/18-19).

“Ol hâlde Yūsuf ‘aleyhi’s-selām başın kuğı kemişip közlerindin kan yaş **aķıtı** aydı: ey münādī, mundağ şıfat kim sen kıılır-sen, kim satgın alu bilgey, şıfat kıılır erseñ köni sözlegil.” (75r/19-20-21).

“Körküñe munluğ boluban körkini men küseyür / **Örtenü** bağrım yaķıldı yaşğınam yul teğ aķar” (77r/21).

“Ol satıg üzülmedi, ol bey‘ buzulmadı erse **yalwaru** Yūsufğa keldi,” (77v/17-18).

“Ya‘kübnñ Yūsuf atlıg oğlı bar erdi, qarındaşları anı awğa **alu** bardılar, yābānda böri yemiş, atalarña aytu keldiler.” (79r/16-17-18).

“Kaçan Yūsuf er haddiñe teğdi erse Mevlī ‘azze ve celle aña ‘ilm ve hikmet, tüş ta‘birini yanut **bērü** yarlıķadı.” (79v/19-20).

“Yūsuf yana yandı Zelīhāñ içi örtenmişdin bu ğazelni ün tartıp **ınçıķlayu** ağardı.” (83r/13).

“Cilve birle **salnu** çıķğan al yañaķlıg yini qar / Közleri yulduz yüzi kün alnı köknñ ayıdın” (83r/15).

“Arıg kim on eki yıl zindānda meniñ üçün yatdı ve sırrımnı açmadı ve ‘aybımnı aytmadı **téyü** perdedin çıka ķeldi ve çadırın başıdın salıp aydı.” (90v/17-18).

“Bu kelmişde yarmaķları yok erdi tawar, çuvāl, kiyiz, arğamçı alıp ķeldiler, arķalarığa yūklep **yalbaru mrayu** kirdiler,” (101v/15-16).

“Bir kün oynayurda Yūsufğa bir şebbās urdı, Yūsuf **yığlayu** atasığa ķeldi.” (105r/16-17).

“Tanlası kün Reyyan melik Mısr halkı birle nisār **tapuğlayu** māl ķeltürdi Ya‘küb yalavaçğa selām kııldı.” (107v/6-7).

“Yūsuf aydı: munı ewğü **éltü** barñ men tüşmişde ķeltürgey-siz maña Zelīhāñı.” (108v/19-20).

“Mundağuk Zelīhā aydı: ey Yūsuf men seni söwdüm, köñül bērdim [yal]bardım maña baķmadıñ işitmediñ erse yaratқан İdimge yandım ol қаpuğğa tapuğ **ķilu** yapuşdım erse yigitlikimni, körkümni ķayta bērdi,” (110r/5-6-7).

“Fir‘avn bir kün Nīl deryāsı kırağında av **avlayu** yörür erdi,” (116r/18-19).

“Kırķ yıl mundağ kün keçürdiler şeker **yéyü**, söklünmiş et **yéyü**, anuķ ton keyip bulut kölegesinde turdılar.” (118v/18-19).

“Resül **sekriyü** kıoptı ançada Cebre‘ıl okıdı.” (122v/5).

“Kızı aydı: at[am] seni öltüreyin téyü turur, munı bileyin tēseñ keçe yaturda bir қаp **alu** kirgil, anı körsünler yana kör[mesde] çıķıl” (133v/18-19-20).

“Dāvūd ‘aleyhi’s-selām ol kıznı **ķolduru** kışı ıddı,” (135r/10).

“**ķınayu** öltürdi anı қayra ķeldi tirilip” (161r/11).

“Aymışlar: sarāyda taht üze oltururda sarāy tūñlükidin eki möşük ürüşüp **hırlaşu** tüşdiler.” (178r/6-7).

“Ol kuş anı, bitilgendin özgeni urmas erdi, atı bitilgen eger çerigdin ğāyib bolmış bolsa ol kuş anı **edleyü** barıp turğan yerinde taş birle urup atı birle ekisin hem helāk kıılır erdi.” (180v/12-13-14).

“Resül kıorkup **titreyü** evge ķeldi,” (193v/18).

“Bu kün biziñ ģazretimizğa sefer kııldıñ ümmetleriñğa **alu** barğıl.” (214r/19-20).

“Hamza yetip keldi, başın adağı tozaturda busuğdın çıkıp koltuğındın **ötgürü** sançtı, Hamza atdın tüştü.” (224r/20-21).

“Aymışlar: Necāşī olarka köp edgülik kıldı ammā ba‘zı zengīler Ca‘ferka tağı koldaşlarığa tapuğ kılurda közleri ol kızğa tüştü, **sekrışü** ayaların çapa başladılar.” (233v/9-10-11).

“ ‘Āyişe rażiya’llāhu ‘anhā aydı: kaçan Resül ‘aleyhi’s-selām gazātka çıkşa hatunlarda birisin kur‘a birle ya nevbet birle **alu** çıkar erdi.” (234r/9-10).

“İşittiniz erse mü’minler gümān eylemiş teg nelük aymadımız, **arığlayu** sözlegenlerge sevāb derece bēildi.” (235r/17-18).

“yemişsiz yığaçnı du‘ā birle ni‘metliğ kıldın, uşak taşnı tesbīhge keltürdün, tamuğda baru turğanlarını yandurup uçmağ yolına başladın, **tēyü** nırayu başladılar.” (237r/1-2).

“Resül ‘aleyhi’s-selām emgenip turur, yalğançı ‘izzet ve hürmet birle **eymenü** ün kıldı.” (237r/8-9).

“Ança[da] ‘Āyişe-i Şiddīka rażiya’llāhu ‘anhā **yığlayu** Resül ‘aleyhi’s-selāmka yapuştı, aydı: niçe olar birle sözleşür-sen, bir zamān benim birle sözleşgil, yetti yaşarda saña ulaştım tağı yaşım yegirmige yetmes erken mübārek cemāliñdin adırılır-men.” (237v/8-9-10).

“ ‘Ömer yandı aydı: bu kul meni **korqıtu** sözledi.” (239v/1).

“Yana aydı: lahdimni men yatğuça qazın, eger Mevlī ta‘ālā mendin hoş-nūd bolsa lahdimni **kēnetü** yarlıkağay,” (239v/15-16).

“Biregü Benī Ümeyyedın Verdānnı öltürdi, ibn Mülcem ‘Alīni kılıç birle mecrūh kıldı, halk **yüğüürü** çıktılar İbn Mülcemni tuttılar.” (242r/6-7).

“Mālīk bin Ca‘ferniñ atı ürkti yıkıldı, adağı üze anuda kaldı, **süyreyü** keltürüp otka kemişti,” (246v/1-2).

“Anda kēdin atlandı öwkelig arslan teg **kökreyü** dört sınar tepündi,” (248r/1-2).

3.1.2.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde “-(y)U” ekinin olumsuzluk ekiyle kullanılan bir örneği tespit edilmiştir.

“Seniñ işlerini bitüreyin meni imāndın **tayumağıl**, temiş erdi.” (78v/20-21).

3.1.2.2. Kalıcı İsimler Yapma Göreviyle Kullanılışı

Ercilasun, “-u, -ü zarf-fili; kalıplaşarak zarflar ve edatlar meydana getirmeye son derece müsāittir.” açıklamasını yapar (Ercilasun, 1984: 181).

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde de “-u, -ü” zarf-fiil eklerini alarak kalıplaşan zarf ve edat örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“Sebeb ol erdi kim Ādem yaratılmazda **aşnu** Ādem oğlanları fesād kılğanlar, kan tökkenler tēp gırbet kıldılar,” (8v/4-5-6).

“Cevāb: Havvā buğday yığaçın alıp köñlinçe kırk dem urdı tegme bir dem **sayu** bir kün nifās boldı.” (12r/10-11).

“Zelīhā aydı: ey melik bu künye **teğrū** Yūsufnıñ zindānda ərdukin unutmış-men, yok ərse ‘ışkında özümni öltürgey ərdim.” (91r/6-7-8).

3.1.3. -DI erse

Ümit Eker, “ ‘-DI + şahıs eki + ərse’ zarf-fiil kuruluşu ‘-DI’ görülen geçmiş zaman eki, iyelik kökenli şahıs ekleri, ‘er-’ yardımcı fiili üzerine gelen ‘-se’ ekinden oluşur ve zaman bildirdiği durumlarda her zaman geçmiş zaman işlevindedir.” açıklamasını yapar (Eker, 2019).

Çiğdem Kalegeri, Doğu Türkçesindeki “-DI/-DU+İyelik Kökenli Kişi Eki+ərse” yapısının Türkiye Türkçesindeki “-IncA/-UncA” zarf-fiil ekinin karşılığı olarak kullanıldığını ifade etmiştir (Kalegeri, 2019).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde “-dı ərse, -di ərse, -tı ərse, -ti ərse” şekilleriyle oluşmuş örnekler tespit edilmiştir.

“Andın soñ yèlni yaratdı, su üze **eşti ərse** tolğunı urdı, köpüklendi.” (3r/10-11).

“Bu yèr, su üze **yaratıldı ərse** toktamadı teprenü başladı, anı toktamak üçün tağlarını yaratdı anı basıldurukı boldı.” (3r/18-19).

“ ‘Azāzīl olar birle ərdi, yèti miñ yıl mülk tutdılar dünyāge köñül **bağladı ərse** Mevlī olarnı tilemedi,” (4v/18-19).

“yèti miñ yıl tamām **boldı ərse** anlardın ma alğu vaqt bolup men yèr yüzine hālīfe yaratur-men, tēp hīṭāb kıldı.” (5r/3-4-5).

“Kaçan İdi ‘azze ve celle Ādemni yaratmak **tiledi ərse** Cebrā’ ilge hīṭāb keldi; bargıl yèr yüzindin bir awuç toprak ketürgil.” (5v/13-14).

“Kaçan illet **beğürdi ərse** ol tērisi soyıldı,” (7r/1).

“hīṭābın **işitdi ərse** oñay kirdi, çıkarda yana rahmet sewünçin işitmegünçe çıkmas-men tēyür, körmes mü-sen?” (7r/4-5).

“Kaçan Havvā buğday yığağın **yèdi ərse** ol yığağ yığladı, kan menizlig nerse **ağdı ərse** ol ‘illet Havvāda zāhīr boldı,” (12r/1-2).

“Yana keldimiz maşşūdğa: Kaçan Ādem ve Havvādın zillet **beğürdi ərse** tādın hūlledin yalın kaldılar, eligleri birle ‘avretlerin örtüp yığağdın yığağğa yapurğak tileyü yügrü başladılar kayu yığağğa barsa yapurğak bërmedi.” (12r/11-12-13-14).

“Kābīl aydı: bu maña qarındaş bolur ərse ol hem qarındaş bolur tēp s[öz] **talaşdı ərse** Ādem aydı.” (15v/8-9).

“Kaçan Kābīl Hābīlni **öltürdi ərse** İklīmanıñ elgin tutup Yemen vilāyetinğa bardı, anda otğa tapunu başladılar, Ādem oğlanlarındın kim anda keçer bolsa bir taş atar ərdi.” (17r/11-12-13-14).

“İdrīs kabūl kıldı, ni‘metlerin **kördi ərse** çıkargā unamadı şart<ğā> muhālif bolmağın revā körmeydi,” (20v/8-9).

“Ḥatun yime, bolsun, tēdi eri andağ kılurın **bildi ərse** ‘Azāyāğa bardılar,” (21v/6-7).

“Ba‘zılar aymışlar: Nūh köñli taruķmıřda eşgekke aydı: kirgil ey mel‘ün **tèdi erse** İblīs-i mel‘ün eşgek kuđruķı birle tutup kimige kirdi.” (24v/16-17-18).

“Suw **kötrüldi erse** tağ tepesinde kuğı oğradı, tört sıñardın kâf tağma **toķıdı erse** turuķdı, yèrniñ teğresi muhîť deryāsı boldı, muhîťdin muhîťğa ulanğan suwlar teñizler boldı.” (26v/5-6-7).

“Uluğ yaşlığ ĥatun aldı, bir kiçig yaşlığ kız aldı, bir eđiz uluğ tağ üze ādemī körmes kuş kurt teğmes yèrde koğdı, kaçan **ulğardı erse** ‘Avac andın ġāyib boldı tağnıñ bir kırakığa keldi.” (28r/12-13-14).

“Koldaşlar silāhlar aldılar, teweniñ yolında busup öltürdiler, tewe **keldi erse** Kazzār utru çıķdı kılıç birle yençükin çapdı, tewe yumalanu tüşdi.” (35v/12-13-14).

“Kaçan ol Zühre yulduz **batdı erse** tuğğan, batğan, adnağan teñriliķğa yaramaz mundağlarını sewmez-men tedi.” (38v/5-6).

“Kaçan ay **batdı erse**, bu yime tuğar batar ermiş eger teñrim meni köni yolğa köndürmese yolsuzlardın bolğay erdim tedi.” (38v/8-9).

“Kün ortağa teği ol saķınç birle turdı, kaçan kün **ewrüldi erse** arnu[k] tüşdi.” (38v/13-14).

“İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām İdi ‘azze ve cellege köñül **bağladı erse** ĥitāb keldi.” (42r/7).

“Kara kuşlar balaların iktülediler, **ulğardı erse** kedin bir şandük yondurdı eki kapuğluķ biri üstün biri astın, sekiz ağaklığ törti astın, üstünki ağaklarınğa kara kuşlarını bağlatdı.” (44r/1-2-3-4).

“İbrāhīmni **keltürdi erse** melik koğdı İbrāhīmniñ ağakınğa tüşdi,” (46r/14).

“Bir kün Hācer inek sağarda kelip Hācerniñ burnın, kulaķın keşgeli **oğradı erse** Hācer feryād kıldı.” (48r/7-8).

“Tewe atınğa çıķgunça andağ kıldılar, tewe yüzge **teğdi erse** ançada tewe atınğa çıķdı,” (50r/16-17).

“Hācer İsmā‘ilni yudı, saçın taradı arığ tonlar **keğdürdi erse** İsmā‘il ġāyet körklüġlendi.” (50v/6-7).

“Kim ol kün cevāb **aydı erse** neçeme küçlüġ çığay erse ĥac ötegey, taķı kim cevāb aymadı erse neçeme küçlüġ bolsun ĥac ötegey.” (53v/9-10).

“Cevāb: kaçan Yūnus balıķdın **çıķdı erse** eti, teni za‘if bolmuş erdi, sıñek koņup emgetmesün tep kabak yığaçın ündürdi, kölige boldı, ördek suw [içğ]eli kelip barıñça kabak yığaçınıñ yulduzın keşdi, kavardı.” (55r/15-16-17).

“Kaçan ‘Azrā‘il cān alğalu **keldi erse** İbrāhīm aydı: taķı vaķt bolmuşı yok.” (56r/13).

“Bu on türlüġ yawuz işler olardın **belğürdi erse** ĥatunlarıña bakmas boldılar.” (57v/11-12).

“Cebrā‘il **tepdı erse** kıra suvğa teği indi taş taşladı,” (61r/16).

“Kaçan Mevlī ‘azze ve celle Ya‘ķübni Yūsof firāķı birle yığlatmak **tiledi erse** Ya‘ķübniñ köñliñe ĥavf-ı vahşet saldı, kırk tün kün yatmadı,” (68v/20-21).

“Beşir, Büřrā athıġ kul oğlanlarını kuğuğğa suw alğalu **ığdı [erse]** bular barıp kuğuğğa kıva saldılar.” (71v/7-8).

“Eger Reyyān melik ığğan ‘Aziz, Deyyān melik yaratқан beğizni körüp atđın tüşüp yağağ **boldı erse** ne ‘aceb bolğay?” (76r/7-8-9).

“ey oğlı kıızı bolmağanlar, **boldı erse** murādça bolmağanlar içlerini arıtıñ, i‘tiķādlarınız yarıtıñ, bu kelimätni tilde yoritıñ.” (78r/17-18).

“Kačan Yūsuf er ĥaddiñe **teđdi erse** Mevlī ‘azze ve celle aña ‘ilm ve ĥikmet, tüş ta‘birini yanut bėrü yarlıķadı.” (79v/19-20).

“Kačan Yūsuf Zelīhā olturđan eŗwe **kirdi erse** Zelīhāni kōrdi bezenmiş türlüđ tonlar keymiş, öziñi Yūsufđa ‘arza kıldı.” (80v/18-19).

“Yūsuf anı mundađ **kōrdi erse** teđme bir řapuđ sanınça tiz tonınıñ bađıđa tūđün sala bařladı.” (80v/19-20).

“İmām Muĥammed **kełdi erse** aydı: ey mü‘minler imāmı sendin bir mes‘ele sorgum bar, bu eŗwe kirgil sorayın tēdi.” (82v/7-8).

“Kačan Zelīhā Yūsufni eŗwe **kivürdi erse** řapuđlarını temür zencirler birle **berkitti erse** Yūsuf anı sezip tiz tonı bađıđa tūđünler ur[dı].” (82v/19-20).

“Ançada ‘Aziz-i Mıř Yūsufniñ eťekige **baķtı erse** artını yırtuķ kōrdi,” (84v/8-9).

“Kačan Yūsuf **oyđandı erse** zindān ĥalkıđa aydı: söwünç sizlerge řamuđınız zindāndın řutulur-siz, Mıř ĥalkı sizge řul bolurlar olar aç bolurlar, sizler toķ bolur-siz.” (89v/13-14-15).

“Ayakçı kelip Reyyān melikge bu sözni **aydı erse** tiñlep yana ayakçıñı yiberdi” (90r/21).

“Ayakçı kelip melikge sözin **ayttı erse** melik ol tişilerni yığdırdı,” (90v/10-11).

“Yūsuf bu söz birle öziñi **öđdi erse** Cebre‘il kelip řanatı birle Yūsufni bir urdı,” (91v/3-4).

“Yūsufniñ ełginde sađraķ bar eŗdi, sađraķñı bir **ķaķtı erse** āvāz çıķtı.” (94r/10-11).

“Andağ kıldılar erse İbn Yāmin yalguz **ķaldı [er]se** aş ileyinde İbn Yāmin yığlay başladı.” (95v/19-20).

“Teñri ‘azze ve celle olarđa neteg yol **bėrdi erse** saña hem andađuķ yol bėrgey.” (99v/5-6).

“Yūsuf aydı: öz tiliniñni neteg bilmes-siz, oķuñ **tēdi erse** olar ķorķtılar yüzleri sargardı yalbara bařladılar, aydılar: ey ‘aziz bu bitigni oķumaķda siziñ maķşūdınız ne turur,” (102v/16-17-18).

“Yūsuf aydı: ol kün köñlekni kim **ēłtti erse** bu kün hem ol ēłtsün tēp Rübilni yiberdi.” (105r/12-13).

“Künlerde bir kün Yūsuf avđa atlandı Zelīhā **iřitti erse** bir řarabaşı ķalmıř eŗdi, aña aydı: meniñ ełgim tutup Yūsufniñ kelür yolında oltur[t]đıl.” (108v/4-5-6).

“Tañ **attı erse** kıbtiler oyđandı Fir‘avnge ĥaber kıldılar,” (115v/4-5).

“Kačan tamām kıbtiler [deryāđa] kirdiler erse suwđa yarlığ boldı aķa başla tēp, kaçan Fir‘avn deryāđa ĥarķ **boldı eŗ[se]** ol ĥalde aydı: imān ķeltürdüñ.” (116r/13-14-15).

“Yarlıđ boldı: bu ölüđ řayu kendge yavuķ erse ol kentlig kiřilerge anť bėriñ, kim anť içmese kiřāř kılgıl, anť **içti erse** kiřāřdın řutuldılar, anť içmegen ĥün bahası bėrsün.” (127v/18-19-20).

“Anasığa kelip **ayttı erse** ferişte aydı: bahası yetmey turur.” (128v/15-16).

“Süleymāñni üñdep ĥatñı ķolunđa **bėrdi erse** açmaym oķıdı, açıp baķtılar erse Süleymāñ oķuđandın bir söz artuķ eksük ķelmedi.” (136v/7-8).

“Dāvūd yarıkını tamām **işledi erse** öre qopup keydi, sançışğa yarağlıq bar mu? tedi.” (136v/15).

“Bulutdın mundağ yinçü yağa turur tēp kız anı tañlap körgeli **çıktı erse** aq bulut inip kızını yörgep köterdi.” (142v/4-5).

“Kağan Süleymān Kūneni islāmsız **aldı erse** bir kün İblīs ‘aleyhi’l-la‘ne Kūneniñ eviñe atası şüretinçe kirdi,” (142v/11-12).

“Süleymān ‘İdge çıkar **boldı erse** burun Kūneğa keldi, **sözledi erse** cevāb bērmedi yüz öwürdi.” (143r/4-5).

“Yūnus olardın **kaçtı erse** ol tağnıñ bir burcu teñiz erdi,” (154v/17-18).

“Yūnus andın keçip bir ‘ābidğa teğdi kördi namāz kılar, namāzdın **farıdı erse** selām kıldı,” (155r/4-5).

“Kağan teni küçlendi kuvveti **kirdi erse** bir kün hācetğa barıp erdi,” (157v/6).

“ol kul **kitti erse** İlyās yana keldi, kapuğçı açığılandı niçe **qavdı erse** kitmedi, burunqı kul nelük kitmes-sen? tēp köñli tilemişinçe urdı.” (159r/1-2-3).

“[And]ın soñ hatunı birle huşümet kılıştı, hatunın **urdı erse** hatunı kıçkırap aydı.” (164r/19).

“Meryem **ulğaydı erse** küyevge bēreliñ tēdiler, unamadı.” (167r/3-4).

“Kağan ‘İsī Meryemdin **ayrıldı erse** astındın ün keldi: ey Meryem qayğurmağıl.” (169r/13-14).

“Kağan ‘İsī olarnıñ sözün **[işitdi] erse** eme tururda yüzün olarğa öwürdi,” (169v/14-15).

“Ol ihtilāf ol vaqtda erdi kim ‘İsī kökge **ağdı erse** Benī İsrā’ıl ‘ālimleride törteğünü ozdurdılar evvelkığa aydılar.” (170r/2-3).

“Halāyık kördiler kaçan **indi erse** tirki öwrüldi <yüz>i yoqarı boldı, adaqları aşaq boldı ‘İsī öñide turdı.” (172r/3-4).

“Yana birevni saldılar anıñ birle ‘ahd kıldılar, körgeniñdin bizge haber bērgil tēp ol hem **mindı erse** özin naru saldı hīç nime sözlemedi.” (173v/12-13).

“Şehrge **kirdi erse** qurumış ölügler kördi ıslanmay sasımay turur, bu ne hāl turur? tēp sordı.” (173v/20-21).

“Kağan elçi Zū’l-Qarneynğa **keldi erse** Zū’l-Qarneyn başın köterip elçige bakıp turdı erse elçi başın quyı saldı.” (174r/9-10).

“[Kābe] qavseynde buraqın **buldı erse** rāzlaşıp / Qap qayaşın arturuban qoldı ‘āşī ümmetin” (181r/19).

“Ol vaqtda Eymene Muhammed Resūlu’llāhğa yüklüg boldı, altı ay **keçti erse** atası ‘Abdu’llāh öldi Eymene tul qaldı, özin tamğa urup zār ıñrap aydı.” (183r/2-3-4).

“Kağan Resūl on sekiz **yaşadı erse** ‘ammesi ‘Ātike Ebū Tālibğa aydı: ey qarındaş biziñ Muhammed ulğaydı kız alur vaqtı boldı ne fikr kılar-siz?” (186v/3-4-5).

“**Çıqardı erse** eki yağrını arasında mührni kördi [fi’l-h]āl öpüp yüzige sürtti,” (189r/16-17).

“Muhammed ozğalı tevege **mindı erse** Ebū Cehl aydı: bu oğlan turur, iş [kö]rmegen yolda azğay.” (190r/17-18).

“ ‘Ātike bu sözni Ebū Ṭālibğa aydı: mihmān-dārлық kılıp uluğlarını yığdı Varakamı ünedi şarāb içürdi, **esirdi erse** Ebū Ṭālib Ḥādīceni Muḥammed için tiledi.” (191v/20-21).

“Tanılası şarābdm **ayıldı erse** tabaқ isārlar elttiler,” (192r/8).

“ey Muḥammed ağır yük neçük yükleyin rūze tutğanğa rūzesin unutturdum yēm içim birle қарını **toydı erse** aңdurdum rūzesin bozmadım, esin öksütmedim, tamām işlerin oңay kıldım, seferde arıqsız su yoluқtı arıgın arıqsızın bilmesler, ṭahāretlerin revā tēdim, olarnıñ bilmesliki üze ḥüküm kıldım,” (213r/7-8-9-10).

“Ba‘zı ‘ulemā raḥimehumu’llāhü ‘aleyhim ecma‘in ayturlar: bu sözlerde eki dürüst rivāyet **keldi erse** cem‘ kılmakı evlāraқ boldı,” (217v/9-10).

“Ebū Cehl ‘aleyhi’l-la‘ne çerig қаçғанın **kördi erse** kığırdı, aydı: қорқмаң, yürek aldurmaң.” (222r/2).

“Қақан Resül ‘aleyhi’s-selām Medīnege **kirdi erse** Medīne ḥatunlarını kördiler ölüğlerge yığlayur baқar, Ḥamzağa kimерse yığлағуçı yok,” (224v/17-18).

“Başım **ırғadı erse** eki ağrılıp tüşti.” (227r/1).

“Yarındaşı kün Ebū Süfyān kişi **ıdı erse** Na‘im öğretü bergeñ sözlerni aytu bērdiler,” (229v/6-7).

“Resül ‘aleyhi’s-selām aydı: meniñ bitigimni **buzdı erse** özini buzdı,” (230r/21).

“Қақан Bedr тоқуşı **boldı erse** ol asramış aına minüp keldi,” (230v/21-231r/1).

“Burunқı bitig **teğdi erse** bitigni yırttı, ekinçi bitig yetti, burunқı bitig eltgenge aymış erdi.” (231r/10-11).

“Destür bolsa қоңуñ bolmasa Baқı‘ gūrūstānıқа eltіñ, tēp aңçada ḥāli **ađnadı erse** aydı.” (239v/11-12).

“Muḥammed bin Ebī Bekr üç künlük yer **bardı erse** bir қаравulnı kördi, tewege minüp ewe baru turur,” (240r/4-5).

“Köñliñe yaқmadı yana açtı ol āyet oқ çıktı, üçünçide **açtı erse** öwkelep öre қоptı muşḥafnı yerге çaldı,” (248v/16-17).

3.1.3.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kısasü’l-Enbiyā eserinde “-DI erse” zarf-fiil ekinin I. ve II. tekil ile I.-II. ve III. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

3.1.3.1.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“āvāz işitdim āvāznı **eğerdim erse** tiken astında bir abuşқа kördüm yawlaқ yığlayur,” (11v/12-13).

“Selām saña ey ata, men **kitdim erse** terk rūzgārda seni İdimdin yarlıқatu қoлғay-men, anıñ için kim İdi meniñ ḥālimni biligli turur.” (39r/19-20-21).

“Bu tört kuşnı **tirgüzdüm erse** bu tört ḥālayıқnı öltürüp yana tirgüzgümni saқınu bilgey-sen, tirgüzmekge қudretim bar.” (55v/5-6).

“Ya‘kūb yalawaç aydı: ey oğlanlarım siz bilür-siz, men Yūsufsız suwsız balıқ teğ çalıқ-men, bir sā‘at serümes-men, siziñ birle **ıddım erse** neteg sereyin.” (68v/11-12-13).

“Yūsuf taķı yalwaru başladı, aydı: ey ƙarındařlarım, atam haķķı üçün köñlekimni maña bağışlan, tirig **ƙaldım erse** ‘avretim örtsün eger ölsem ke[enim] bolsun.” (70v/3-4-5).

“Bu sâ‘at **sordım erse** ol ƙarındařıñızın tirig turur tedi.” (94r/12).

“Mundağuk Zelihā aydı: ey Yūsuf men seni söwdüm, köñül bėrdim [yal]bardım maña baƙmadıñ iřitmedıñ erse yaratƙan İdimge yandım ol ƙapuğğa tapuğ ƙılı **yapuşdım erse** yigitlikimni, körkümni ƙayta bėrdi,” (110r/5-6-7).

“Tağ öler, men **çıkdım erse** köyer-men.” (121r/18-19).

“Teğme künde eki yolu bu sözni **iřitdim erse** uçup ĥorūsınñ arslanñ ƙatıda ƙondım, yeti miñ yeti yüz cādüluklar kördüm,” (141v/5-6).

“Hüdhüd aydı: **bardım erse** körmedük yerlerni kördüm, sen körmegen nersedin ĥaber ƙeltürdüm.” (147r/18-19).

“İdiyā sünüküm kevlendi, saçım aƙardı, ĥazretiñdin ne **ƙoldım erse** bėrdiñ, imdi ƙoynumdağı oğul ƙız tuğmağan ƙurtƙadın maña bir oğul bėrgil, ol oğul maña veli bolsun.” (167r/15-16-17).

“hāy Eymene ol arığ sılığ turur ƙol tartııl, tēp, üstün **baƙdım erse** ev saƙfı açılış bir kesek aƙ bulut indi” (183v/5-6-7).

“Mübeşşere aydı: Ĥadıce maña andağ iřāret ƙılıp erdi kim tevege mindürgil, **mindürdim erse** bir kesek aƙ bulut Mevlī ta‘ālā yarlıķı birle Resül ‘aleyhi’s-selām başığa kölege ƙıldı,” (188v/13-14).

“imdi Muĥammed cemālin **kördüm erse** Muĥammedin dostraƙ kimerse yok, baş alğalı ƙeldim erdi imdi başım bėreyin, tēp toprağğa yüzün tüşüp evrüle ƙelip Resülñ adağınğa tüşüp aydı.” (197r/2-3-4).

“Eger Mūsī ‘aleyhi’s-selāmni ƙo[parıp] ayakları höl bolmay Nīl tenizidin **keçürdüm erse** Muřtafā ‘aleyhi’s-selāmñ ümmetlerin ta[muğ]dın ayakları köymeyin keçürgey-men, höl etekleri ƙurumağay.” (198v/19-20-21).

“Muĥammedniñ peygāberlıķı içinde naziri yok, Ādemni [Ĥavvā] birle uçmağdın **çıkdım erse** Muĥammed ümmetini yüz yıl yazuk ƙılıřdın soñ bir tevbe bir[le] uçmağğa kivürgey-men.” (206v/7-8-9).

“İdrīsge nücüm ‘ilmin **bėrdim erse** Muĥammed Resülü’llāhni tamuğ yulduzlarındın öte keçürdüm,” (206v/9-10).

“Eger Nūĥ peygāberğa kime bėrip suw[da] **yörütdüm erse** Muĥammedge burāƙ bėrdim havā üze yörütdüm.” (206v/10-11).

“Eger Nemrüd o[tını] İbrāhīm[ğa] **savutdım erse** tamuğ otını Muĥammed Muřtafāñ ümmetleriğa savutğay-men,” (206v/16-17).

“Eger Mūsī ƙavmini etekleri ölimeyin tilsiz tenizdin **keçürdüm erse** Muĥammed Muřtafā ‘aleyhi’s-selāmni tamuğdın andağ keçürgey-men ki ölimiř etekleri ƙurutmağay.” (207r/1-2-3).

“eger ‘İsī peygāberğa törtinç ƙat kökge **aşurdım erse** Muĥammed Muřtafā ‘aleyhi’s-selām ol maƙāmğa teğdi,” (207r/4-5).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıƙadı: atam ‘Abdu’llāh, anam Eymene bizge řefā‘at ƙılığay tēp umsunu[r] erdiler, ƙaçan yüz evürüp **yandım erse** ün ƙopardılar” (215v/13-14-15).

“Huzeyfe aytur: men me oların birle çıktım, bir qorıǵda olturdum, biregü keldi kılıç birle urayın **tédim erse** Resül ‘aleyhi’s-selām vaşıyyeti könlümge tüşti men sizge kelmeginçe yanı işler kopardı, temiş erdi.” (229r/12-13-14).

“Hatunlar yıǵlaştılar, qamçını keltürdi, Resül elgiñe aldı ‘İkâşeqa bérdi, men neteg **urdum erse** sen taqı andaǵ urǵıl, tedi.” (235v/18-19-20).

3.1.3.1.2. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Bu işdin **yıǵılmadıñ erse** seni taşlaǵay-men, bir ança mendin yıraǵ kitgil tedi.” (39r/17-18).

“Aydılar: bizdin açın kimni **sewdün erse** anı qurbān kılǵıl.” (50v/2-3).

“Ya‘kūb aydı: meniñ şerī‘atimde bir sünnetim bar, ol sünnetimni sen çerigin birle **bitürdüñ erse** kızımni bergey-men tedi.” (62r/18-19).

“Bu yerge **keldiñ erse** cādülükün ne asıǵ kılǵay oǵlanlarını öltürgey-men,” (65r/3-4).

“Fāyide: ey mü’min, öz yazuqını özgege yüklemegil, **yüklediñ erse** Mevlī oǵlan teg anıñ arıǵlıqın belgürtgey seni rüsvā kılǵay.” (84v/4-5).

“ey Yūsuf belāǵa **ilindiñ erse** şabr kılǵıl edǵu atıñ çıksun.” (85r/3).

“Ey Zelīhā erksiz bolup köñül **aldurdıñ erse** tevbe kılǵıl Teñri keçürsün.” (85r/3-4).

“Eger **yibermediñ erse** bir tünle erte kopup sihr oqın seniñ tapa ıǵay-men, sen ve mülkün, eliñ künün yoǵ yodun bolǵay-siz.” (99r/17-18-19).

“ey za‘fı kart, şen bitigde aymış-şen atam boguzlandı, uluǵ atam otǵa atıldı, oǵlumni maña ıǵıl, **ıdmadıñ erse** seherde kopup du‘ā oqın atqay-men temiş-sen.” (99v/2-3-4).

“Anası Mübeşşere yıǵlayu qaldı, Teñri ta‘ālā taqđir kıldı: ey Ya‘kūb, şen Beşirni anasıdın ayırıp **satdıñ erse** men hem Yūsufni sendin ayırıp satqay-men.” (105r/17-18-19).

“Mundaǵuq Zelīhā aydı: ey Yūsuf men seni söwdüm, köñül bérdim [yal]bardım maña baqmadıñ **işitmediñ erse** yaratqan İdimge yandı ol qapuǵǵa tapuǵ kılı yapuşdım erse yigitlikimni, körkümni qayta bérdi,” (110r/5-6-7).

“İdiyā kamuǵ seniñ qulların turur, nā-dānlıq kıldılar bularnı helāk **kıldıñ erse** Ya‘kūb yalavaç uruǵındın seni birlegen hıç kimerse qalmadı.” (118v/6-7).

“yā Mūsī unuttuñ mu mendin habīb dīdārın qolduñ erdi imdi şabr kılǵıl burun habīb dīdārın körgil anıñ mezesini bulup **aǵırladıñ erse** meniñ dīdārımni bulǵay-şen.” (122v/18-19-20).

“Mūsī umasǵa teǵdı erse aydı: yerde körünge otların yıǵǵıl, qurutǵıl andın soñ bir ança temür ya tuç ya qurǵaşun qayusın, **bulduñ erse** eritgil bu qurutǵan otdın azǵına aña kemişgil kamuǵ kızıl altun bolǵay.” (124r/7-8-9-10).

“Yana ün keldi: ey Tālūt oǵlanların birle qorǵanǵa bargıl, el **aldıñ erse** tevben qabül eger anda **öldüñ erse** hem qabül tedi.” (134r/21-134v/1).

“Andın soñ bir ferişte inip aydı: ey Dāvūd İdi ‘azze ve celle yarlıkar: **açdıñ erse** aş bereyin, **susadıñ erse** su bereyin, yalañaç bolsañ ton bereyin.” (136r/7-8).

“Melik aydı: seni yana bir sınaǵayın bir içim hamr bereyin, içip **ölmediñ erse** tevbe kılayın imān keltüreyin tedi.” (162r/21-162v/1-2).

“aydılar: ey yigit seniñ atalarımñın biziñ üze haqları <bar>, biz kamuğ olarñın milletide-miz, bu ne iş turur kim atalarımñ dīnin saldıñ olarñın dīnlerin haṭāğa çıkardıñ, eger telwe **bolduñ erse** aygıl ‘ilāc kılalım,” (203r/2-3-4-5).

“ ‘Abdu’llāh Mes‘ūdğa aydı: ol haṭ içinde olтурgıl, çıkmağıl, **çıktıñ erse** kıyāmetğa [teg]i şen meni men seni körmegey-miz.” (206r/9-10).

“Ebū Mūsī aydı: maña **kēneştin erse** yarağlığını aytu bēreyin” (243v/15-16).

3.1.3.1.3. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Taķı Ken‘āndın **çıktuğ erse** tēwelerimiz ağızların bağladuğ kişi mülkinde öngen otñı yemesün, kāfirler yığaçıdın yafrağ üzmesün tēp Mışrdın çıkğanımızda andağ kılduğ.” (97r/13-14-15).

“Ma‘nisi ol bolur kim Mevlī ta‘ālā yarlıkar: Kaçan Süleymānga ölüm hükmini **yörütdük erse** anıñ ölümüne kimerse yolçılamadı,” (151r/20-21).

“Telim ḥalāyık yığladılar, aydılar: bunça yolu **öltürdük erse** tirildi ağı içip ölmedi,” (162v/11-12).

“Aydılar: butğa tapınur erdük, **öldük erse** Mevlī ‘azze ve celle bizlerni tamuğğa elttili,” (163r/9).

“Yana biri aydı: alman, başmağ erniñ ‘izzeti bolur, anı **alduğ erse** dünyā ‘izzetin almış bolur-miz tēdiler.” (204r/16-17).

“Közi yetken yerde ayakın koyar erdi, meni aña mindürdi Cebre’ıl meniñ birle erdi, evvelgi kat kökge **teğdimiz erse** destür tiledi, kim-şen? tēdiler, Cebre’ıl aydı: men turur-men.” (208v/9-10-11).

“Yētinçi kat kökge **teğdük erse** hemān arıka қапуğ açtılar,” (209r/4).

3.1.3.1.4. II. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Mūsī aydı: kabül kılın, **kılmadıñız erse** bu tağ tepeñizge tüşer kamuğñızñı yançar.” (119v/11).

“Bardılar erse Hızr İlyās aydılar: ‘āciz **bolduñız erse** bizge kēldiñiz.” (160v/11-12).

“**İştiniz erse** mü‘minler gümān eylemiş teğ nelük aymadıñız, arığlayu sözlegenlerge sevāb derece bērildi.” (235r/17-18).

3.1.3.1.5. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Anda kēdin Cinn bini’l-Cānnga bērdi, yēti miñ yıl taķı olar tutdılar, yazuğ ma‘şiyet üküş kıldılar, kan **töktiler erse** anlardın alıp feriştelerge bērdi,” (5r/2-3).

“Feriştelere bu ḥiṭābnı **iştildiler erse** kağguluğ bolup aydılar: İlāhī, yer yüzinde ortak işligler, kan tökgüçiler yaratur-şen, biz tesbīḥ ü tehlīl ü teḳaddūs kılğanlardın alıp yer mülkini anlarğa mu bērür-şen.” (5r/5-6-7-8).

“Kaçan Ādemni uçmağğa **kiwür-diler erse** ni‘metlerin, ḥūrların, kuşurların kördi, ammā öziñe meñzeyür kimerse yok üçün köñli tölenmedin keyik teğ bolup uşmağ içinde yöriyür erdi.” (7v/3-4-5).

“Kaçan Ādem ve Havvā nikāhlıq **boldılar erse** ḥiṭāb keldi.” (8r/14).

“ ‘Azāyā andağuğ tēdi, ḥatun yime va‘de kıldı қоşғu yerge **keldiler erse** va‘de kılğanlar yaşurmadılar biri birine aytu bērdiler.” (21v/7-8-9).

“Kaçan hatunğa **oğradılar erse** hatun aydı: üç işde birin kılmağınça sizge boyun sunmazmen tedi, ya haşmum öltürmeginçe, ya hamr içmeginçe ya butğa secde kılmağınça, ya elinizdeki yüzükni maña bERMegünçe.” (21v/9-10-11).

“Yana rivāyetde İbrāhīmü’n-Necefi ekindük namāzın keçrek öteyür erdi **sordılar erse**; olarğa ‘azāb yūñülrek bolmak üçün tedi.” (22r/15-16-17).

“Hūdñ ol nefesi zāyi’ bolmadı, oğlanları yaşğa **teğdiler erse** sağuları boldı, kırk yēti yıl da‘vet kıldı tñlemediler,” (29v/9-10).

“Keç **kıldılar erse** Mu‘āviye me bu konuklardın yalkıp eki muṭribe qarabaşlarına aydı.” (29v/21-30r/1).

“Zindānğa **kemiştiler erse** yana biregüni butğa hādım kıldılar.” (32v/11).

“Uçar yügürür kuş kırtlar **kördiler erse** er ıdaru bardılar,” (48v/18-19).

“Ya‘kūb Yūsufni ıdmazın **bildiler erse** Yūsufğa kelip söz bērdiler,” (69r/6-7).

“Kaçan Yūsufni kuğuğdın **çıkdılar erse** qarındaşlarına haber boldı,” (73r/3-4).

“Ançada Reyān melikñiñ tüşin yorğuçılar **bilmediler erse** aydı.” (89v/17-18).

“Andağ **kıldılar erse** İbn Yāmin yalguz kıaldı [erse] aş ileyinde İbn Yāmin yığlay başladı.” (95v/19-20).

“İbn Yāmin yükin **açdılar erse** sağı anda çıkdı.” (97v/3-4).

“Kaçan tamām kıbtīler [deryāğa] **kirdiler erse** suwğa yarlıg boldı aқа başla tēp, kaçan Fir‘avn deryāğa gark boldı er[se] ol hālde aydı: imān kēltürdüm.” (116r/13-14-15).

“Benī İsrā’īl kaçan bularnı **işittiler erse** aydılar: bularnı kim saklayu bilgey, ol tapuñanımız buzağı bizge yēgrek bu ketürgendin tēdiler.” (119v/5-6).

“Yarlıg kēldi: üç kün mühlet bērdük, **aşmadılar erse** belā indürür-men.” (125r/8-9).

“Kaçan ta‘āmdın **farıdılar erse** teñiz kırakığa kēlip bir yığaç tüpide olturdılar bir çıpçuqnı kördiler teñizge indi tumsuķı birle suw aldı uçdı,” (130r/12-13).

“Ol vaktğa tegi kim Benī İsrā’īl Mevlīğa **yazdılar erse** İdi ‘azze ve celle Buhtu Naşrnı olarğa musallaṭ kıldı.” (132r/1-2).

“Süleymānnı ündep hatnı kolunğa bērdi erse açmayın okıdı, açıp **bahtılar erse** Süleymān okuğandın bir söz artuķ eksük kēlmedi.” (136v/7-8).

“Yūnus uluğ oğlın kōte[rđi] hatunı kiçig oğlın kōterdi, kēçege teğrü yöridiler, kēçe **uyudılar erse** Mevlī ta‘ālā bir ferişte ıd[đı] Yūnusnı hatunı taķı oğlanları birle kōterdi,” (152v/12-13-14).

“Ünini feriştelere **işittiler erse** aydılar: İdiyā bilmes-miz, işitilmes yērdin ün kēlür, kimniñ üni turur?” (157r/13-14).

“**Bardılar erse** Hızr İlyās aydılar: ‘āciz boldu[ñız] erse bizge kēldiñiz.” (160v/11-12).

“Yana çerigge kēldi yörürde adaķığa taşlar teğdi, bu ne ğen? **tēdiler erse** ün kēldi: munı alğan hem peşimān bolur, almağan hem peşimān bolur.” (177r/15-16-17).

“Biregü alıp karañğudın **çıktılar erse** kördiler kim kamuğı zümürüd, yaşıl zeberced erdi ve ol taş kim ol kimerse bērip erdi,” (177r/17-18).

“Bir yığaç yēr **çıktılar erse** eki aķ kuş havādın inip Muḥammedni oğlanlar arasındın alıp havāğa aşurdılar,” (185r/17-18).

“Kaçan Mekke halkı Muhammedni kamuğ yolğa **köndürdiler erse** körünmes bolğaç Mübeşşere teve burundukın Muhammed belindin çeşip teveçiler tonın çıkarıp dıkk-ı Mışrı tonı Muhammedge keydürdi” (188v/8-9-10).

“Resül Hadice eşikige keldi Hadiceğa haber **bêrdiler erse** aydı: Muhammedni ‘izzet ve hürmet birle kivürin.” (191r/4-5).

“Resül ‘aleyhi’s-selâm **sordılar erse** aydılar: biz bir birimizge küç kılmaz-biz, zulm etmes-biz, bizge dâd bêrgüçi hâcet ermes.” (216r/15-16-17).

“Aymışlar: yılanlar inleridin çıkğalı boldılar, yol tapmadılar, bu eki inge keldiler çıka **almadılar erse** Ebü Bekr raziya’llâhu ‘anhu tabanın tikti,” (220r/12-13-14).

“Medîne halkı utru çıktılar eşikge turmayın yandılar, yakın **keldiler erse** yana utru çıktılar.” (220v/13-14).

“Müsölmânlar **tepündiler erse** kâfirler kaçtılar.” (223v/1).

“Aymışlar: bir hatun eri birle nezzâreğa çıkmış erdi, kaçan şahâbelernin andağ sançışıp ölgenlerin **kördiler erse** ekegü boyun alışıp tokuştılar, şehîd boldılar,” (224v/15-16).

“Rivâyet kılar Ebü Sa’îd El-Fârânî kaçan tevelerge yüklep tañsız **ıdılar erse** kuruğ idişler, eski kırımış kaplar tewedin tüşüp kaldı ammâ **yaraştılar erse** teweler ürktiler,” (228r/8-9).

“Kaçan ta’âm sözün **işittiler erse** kapuğ yapmağın ‘âr kördiler, kapuğ açtılar, ta’âm keltürdiler, aşadı.” (228v/21).

“Kaçan bularnın eliglerin **tutuştılar erse** karar kıldı.” (229r/10-11).

“Köndin suw idışı bar erdi kuruğ, anı alıp **teprediler erse** nerse barınça silktiler,” (240r/10-11).

“Yarındaşı gavğâ **kıldılar erse** ‘Osmânın kulları kılıç alıp uruşğalı **kirdiler erse** ‘Osmân raziya’llâhu ‘anhu aydı: sizlerde kimerse kılıçnı kınka soksa mendin âzâd, tedi.” (241r/5-6).

“Aymışlar: Hüseyin raziya’llâhu ‘anhu başın Yezîdge **elttiler erse** sakındı,” (248v/13-14).

3.1.3.2. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“Yarındaşı olar **kelmedi erse** Semüd boğunu kelip Şâlihğa aydılar; bularnı sen öltürüp turur-sen, tıp Şâlihğa tepündiler.” (36r/10-11).

“Bu işdin **yıgılmadı erse** seni taşlağay-men, bir ança mendin yırak kitgil tedi.” (39r/17-18).

“İsmâ’îl kurbân kılınsa kıyametğa teği bu sünnet mü’minlerge vâcib bolğay erdi, İsmâ’îl **boğuzlanmadı erse** mü’minlerge rahmet boldı.” (52r/12-13).

“Kim ol kün cevâb aydı erse neçeme küçlüğ çığay erse hac ötegey, tağı kim cevâb **aymadı erse** neçeme küçlüğ bolsun hac ötegey.” (53v/9-10).

“Adın yarağ **bolmadı erse** Yüsufnı almak için ‘Azîzge terğib kıldı, **bolmadı erse** öñin melikke bardı iltimâs kıldı,” (77v/7-8).

“Ol satığ üzülmedi, ol bey **buzulmadı erse** yalwaru Yüsufğa keldi,” (77v/17-18).

“Ançada Reyân melikniñ tüşin yorğuçılar **bilmediler erse** aydı.” (89v/17-18).

“Ya‘kūb tokuz oğlın kördi ekisini **körmedi erse** kaçguluğ boldı, aydı: mundın burun birisin alıp bardınız yitürdünüz yana bu birin alıp barıp keltürmeyin oğrılık kıldı tēp bahāne kıılır-siz.” (99r/3-4-5).

“Eger **yibermediñ erse** bir tünle erte kopup sihr okın seniñ tapa idğay-men, sen ve mülkün, elin künün yok yodun bolğay-siz.” (99r/17-18-19).

“ey za‘f kart, sen bitigde aymış-sen atam boguzlandı, uluğ atam otğa atıldı, oğlumnu maña idğil, **ıdmadıñ erse** seherde kopup du‘ā okın atkay-men temiş-sen.” (99v/2-3-4).

“Mundağuk Zeliḥā aydı: ey Yūsuf men seni söwdüm, köñül bērdim [yal]bardım maña bakmadıñ **işitmediñ erse** yaratқан İdimge yandım ol kapuğğa tapuğ kılu yapuşdum erse yigitlikimni, körkümni kayta bērdi,” (110r/5-6-7).

“Şem‘ün cādülıknı tamām bilür üçün yılan uzamadı **artmadı erse** haqıktin [bil]ip imān keltürdi.” (113r/3-4).

“Kaçan çökürge **qalmadı erse** aydılar: yēğü nersemiz qalmadı ne tēp müsülm[ān] bolalıñ.” (114v/17-18).

“Mūsī aydı: kabūl kılıñ, **qılmadıñız erse** bu tağ tepeñizge tüşer kamuğıñıznu yançar.” (119v/11).

“Yarlığ keldi: üç kün mühlet bērdük, **aşmadılar erse** belā indürür-men.” (125r/8-9).

“Aymışlar: kavmi imān **keltürmedi erse** kavmığa övkeledi.” (154v/8-9).

“Melik aydı: seni yana bir sınağayın bir içim hamr bēreyin, içip **ölmediñ erse** tevbe kılayın imān keltüreyin tēdi.” (162r/21-162v/1-2).

“Aymışlar: yılanlar inleridin çıkğalı boldılar, yol tapmadılar, bu eki inge keldiler çıka **almadılar erse** Ebū Bekr raḥīma‘llāhu ‘anhu tabanın tikti,” (220r/12-13-14).

“Aymışlar: ol yılan Ebū Bekrni anıñ üçün tikdi kim Muḥammed Resūlu‘llāhñın kutluğ dīdārın ziyāret kılayın tēyü çıkar erdi, yol **tapmadı erse** yol bērsün tēp tikti.” (220r/16-17-18).

3.1.4. -GAÇ

Bayraktar, “-GAÇ” zarf-fiil ekinin eklendiği fiilleri ‘-ınca/-ince’ anlamı vererek kullanılıp cümlelerin yüklemine bağlandığını ifade eder. Harezmi Türkçesi eserlerinde bu ekin -ğaç/-geç; -kaç/-keç şekillerinde kullanıldığını söyler (Bayraktar, 2004: 172). Tez çalışmasına konu olan Rabgūzī’nin Kıyasū’l-Enbiyā adlı eserinde tespit edilen örneklerde ekin “-ğaç, -geç” şekillerinin kullanıldığı görülmüştür.

Bozkurt, -gaç / -geç ekinin kendinden sonra bir iş yapıldığını ifade eden ulaçlar meydana getirdiğini ifade eder (Bozkurt, 2012: 167).

“Cebrā’ıl taş keşdi feriştelər yārī bērdi yonuşdılar, İsmā’ıl yetişdi taşnu **kesgeç** Cebrā’ıl İsmā’ılni fermān birle taş üze қоdar erdi,” (52v/15-16-17).

“Kayu taş irig bolup yarağsız bolsa İbrāhīm elgi **yetgeç** ruḥām teğ bolur erdi.” (52v/17-18).

“bu bitig ‘Umlāk ‘Umlākıdın melikler melikidin cabbārlar ca[bbārı] uluğ mülklüg, uluğ çeriglig ‘Umlākıdın ol zeliḥ, haqır, faqır Ya‘kūbğa teğsün, bu bitig **teğ[geç]** kızını maña yarağlap қоysun.” (63v/1-2-3).

“Yūsuf ewdin **çıkğaç** tişiler aşukup bıçak birle türmek keşip Yūsuf ağzığa tikke bèrelîñ tēp kese başladılar,” (85v/15-16).

“Zelîhâ aydı: sizler bir körüp Yūsuf[nı] eligleriñizni keştiñiz, men erte kēçe körer **igeç** neteg şabr kılayın, neteg ‘aşık bol[mayın], melāmet kılğaniñız bu mu erdi.” (86v/4-5-6).

“Yūsuf aydı: men-men tēmekge uwtanmas mu-sen, mundağ küçün kuvvetiñ bar **igeç** Yūsufnı bōrige nelük yēdürdiñ.” (104r/2-3).

“Mübeşşere oğlını **kucaqlağaç** közleri açıldı.” (105v/15).

“Ya ‘kub köñlekni közige **sürtgeç** közleri açıldı.” (105v/21-106r/1).

“öz kutur tevelerige mindürdiler, teve **kopğaç** kuturu tōküldi aruğ erdi, şemiz boldı süti aқа başladı.” (185r/7-8).

“Kaçan Mekke halkı Muḥammedni kamuğ yolğa köndürdiler erse körünmes **bolğaç** Mübeşşere teve burunduğın Muḥammed belindin çeşip teveçiler tonın çıkarıp dıkk-ı Mışrı tonnı Muḥammedge keydürdi” (188v/8-9-10).

“ ‘Ömer olarnı **körgeç** āzād kıptı, şāh-zādelerni öz ornıda olturtdı,” (200r/5-6).

3.1.4.1. Edatlarla Kullanılışı

“Zelîhâ aydı: sizler bir körüp Yūsuf[nı] eligleriñizni keştiñiz, men erte kēçe körer **igeç** neteg şabr kılayın, neteg ‘aşık bol[mayın], melāmet kılğaniñız bu mu erdi.” (86v/4-5-6).

3.1.5. -GAI, -GAIU, -qalı

İlker, “-alı, -eli” zarf-fiil ekinin işlek biçimde kullanılmadığını ve süreklilik bildirdiğini ifade eder (İlker, 1997: 154).

Yılmaz, “*Asıl fiilin yapılış nedenini, amacını gösteren ‘-mak için’ anlamında zarf-fiiller türeten bir ektir.*” bilgisini verir (Yılmaz, 1998: 78).

Rabgūzī’nin eserinde bu zarf-fiil ekinin “-ğalı, -geli, -ğalu, -gelü, -qalı, -keli, -alı, -eli” şekilleriyle oluşturulmuş örnekler tespit edilmiştir.

“Cān Ādemnün başı üze turuqtı, **kirgeli** unamadı,” (6v/7-8).

“Anda kēdin cān köğüziñe keldi aşuqdı, **kopğalı**, oğradı, qopa bilmedi.” (6v/17-18).

“Ol öwünni ağzıñga saldı, çeynedi boğzıñga tikilmişde ol ‘ahdni ağıdı, içkerü **kirgelü** ıdmadı tuşgaru ma çıkaru bilmedi,” (11v/6-7-8).

“Aydı: “ilim” öğrenü keldim ya ‘nī ‘ilm **ögrengeli** kēldim.” (18v/19).

“Yarındaşı Şāliḥ Mu‘āviyeni **körgeli** çıktdı, ıdmas boldılar,” (33v/10-11).

“Muḥakkıqlar aymışlar: İbrāhīm köğsinde İdi muḥabbetiniñ otı bar erdi, ol ḥālde muḥabbet otı tepreşdi Nemrūd otını **köyürgeli** oğradı.” (42r/11-12-13).

“Bir kün Hācer inek sağarda kelip Hāceriniñ burnın, kulaqın **keşgeli** oğradı erse Hācer feryād kıldı.” (48r/7-8).

“Cevāb: qarğa [Nūḥ] ‘aleyhi’s-selām tūfānında kēdin yer **körgeli** ıddı, murdār telim kördi, **yēgeli** qaldı kelmedi, kıyāmet [ye]tti, murdār ḥor boldı.” (55r/11-12-13).

“Cevāb: kaçan Yūnus balıkdın çıkdı erse eti, teni za‘īf bolmış erdi, siñek konup emgetmesün tēp kabak yıgaçın ündürdi, kölige boldı, ördek suw [icg]eli kelip bargınça kabak yıgaçınñ yulduzın keşdi, kavardı.” (55r/15-16-17).

“Kaçan ‘Azrā’ıl cān **alǵalu** keldi erse İbrāhīm aydı: taqı vaqt bolmışı yok.” (56r/13).

“Meliklerde bir kāfir Ya‘kūbnñ kızını **qolǵalu** kişi iddi Ya‘kūb unamadı,” (62r/12-13).

“Beşīr, Büşrā atlıǵ kul oǵlanlarını kuđuǵğa suw **alǵalu** iddi [erse] bular barıp kuđuǵğa kava saldılar.” (71v/7-8).

“Ey Yehūdā, bu kün tört kün boldı sizlerdin **adrlıǵalı**, sizlersiz umadım, ğarīblikda sizsiz neteg kılǵay-men.” (73v/20-21).

“ ‘Azīz ‘aqlı anıp zelīl bolup aña eǵip kibleǵa utru bizni kible kılayın tēp secde **kılǵalu** oǵradı,” (76r/9-10).

“bir muraşsa‘ qur birle belin qurşadı, kaş yasin qurup, kirpük oqın kizlep, şabāhat kılıçın tartıp, melāmet sūñısın kötrüp cānlar **bulǵaǵalu**, eller **talaǵalu**, köñüller **alǵalu**, bulun **kılǵalu**, tāzī tonlar keğip, tāzī atlar minip Mısrǵa kirdiler.” (76v/7-8-9-10).

“Satıǵdın peşimān boldı, satıǵ **buzǵalu** teǵdi, ikālet tiledi,” (77v/11-12).

“Kaçan Yūsuf arıǵlık zāhir boldı erse taqı arturayın tēp körgeñin işitgeñin **sözlegelü** oǵradı.” (84v/18-19).

“Ayakçı söwüñdi, aşçı tüşin **yorǵalı** tili barmadı teg turdı.” (88v/16).

“Rivāyet kılurlar kim Yūsuf Ken‘āñdın **çıǵǵalı** yegirmi yēti yıl tamām bolmış erdi.” (93r/19-20).

“Yūsuf bilür erdi kim özge ellerde aşlık yok, qarındaşlarım munda aşlık **alǵalı** kelür tēp yol saǵlaǵuçılar qoymış erdi kim kaçan türlüǵ uzun boyluǵ, kavī yigitler kelse maña alıp keliñ.” (93v/2-3-4).

“Ya‘kūb yalavaç oǵlanlarınñ azuqları tükenmesdin burun **kēneşgeli** atalarıǵa keldiler,” (101r/12-13).

“aǵzın açıp Fir‘avnge tapundı, üstün erñi Fir‘avnnıñ başındın bir qarı üstün erdi astın erñi tahtnıñ adaqındın astın erdi, Fir‘avnnı **tutqalı** teǵdi Fir‘avn qorqup tahtındın arқан yıkıldı, tepesi kuyı adaqı yoqaru boldı.” (111r/11-12-13-14).

“Hāmān aydı: bu sözni kim aytur-señ cādūluk turur, ol bizdin **barǵalı** cādūluk örgeñmiş,” (111v/20-21).

“Bir kün Mūsī Fir‘avnge yarlıǵ **teǵürgeli** barurda bir tilençi utru keldi Mūsīdin nerse tiledi, Mūsī aydı: mende nerse yok saña **bērgeli**.” (124r/3-4).

“Yana men közge ilmey horlayurlar, meni **öltürgeli** oǵradılar, meni düşmenler tapası kılmaǵıl.” (126v/13-14).

“Yana yöridiler, Anṭākiyye atlıǵ kendge teǵdiler, ta‘ām tiledi bērmediler Mūsī ğam-ġīn boldı, keçe anda qondılar tañlası teprer boldılar, bir tam kördiler **tüşgelü** turdı[lar].” (130v/4-5).

“Tālūtñ melikge muqarrer kıldılar, aña sansız çerig yıǵıldı Cālūtǵa **sançışǵalı** ol çerigni sayladılar,” (132v/7-8).

“Tebşāna‘nı Üvreyā **qoldurǵalı** kişi idmiş [erdi] Dāvūd anı bilmey kimerse qolmay-dur tēp keldi.” (135v/10-11).

“ ‘Azrā’ıl aydı: seniñ cānıñnı alıp uçmaǵa **eltgeli** keldim.” (137r/1).

“Kaçan anı **tutğalı** kişi ıdşa kaçıp bulutğa ağar erdi, bulutğa ağsalar kaçıp tenizge kirer erdi, ne hîle kılğay-sız?” (139v/17-18).

“Kün **batğalı** yavuşdı, müsteħab vakti kalmadı.” (140v/1-2).

“Bulutdın mundağ yinçü yağa turur tēp kız anı tañlap **körgeli** çıktı erse aq bulut inip kızını yörgep köterdi.” (142v/4-5).

“Bu kün şahāret **kılğalı** kirdi, çıkmasdın burun İdi ‘azze ve celle Süleymān yalavaç menizİN Hānkīk atlığ dīvge bērdi,” (143r/16-17-18).

“Süleymān mülkindin **ayrılğalı** otuz yēti kün keçmiş erdi,” (144v/2-3).

“anıñ üçün kim resūl yarlıkadı: men namāz kılurda bir dīv kirdi namāzımnı **artatğalı**, tutdum berkitdim,” (146r/12-13).

“Hikāyetde kēlmiş: bir k[ün] h̄vācesi Loqmānnı buğday **çkgeli** ıddı,” (163v/17-18).

“ya‘nī men kēldim saña **ayğalı** kim Mevlī ta‘ālā yarlıkar:” (169r/3).

“İsī vaktinde bir şāliha urağut bar erdi, tennūr başığa etmek **[bi]şürgeli** kēldi kolunda oğlanı birle.” (172r/14-15).

“Çıkdı erse biregüni kördi bir ayağı ilge[ri] bir ayağı artkarı şürni ağığa koyup yoğarı kökge bakıp **ürgelü** turur.” (177r/11-12).

“Bu HālīmenİN sağ emüki anadın **tuğğalı** kuruğ erdi,” (184v/20).

“Ebū Cehl-i la‘īn işāret birle Resūlnı <kör>güzdi, cühūdlar Resūl tevesin arağa aldılar, kılıç birle **çapğalı** oğradılar.” (190r/6-7).

“Muħammed **ozğalı** tevege mindi erse Ebū Cehl aydı: bu oğlan turur, iş [kö]rmegen yolda azğay.” (190r/17-18).

“Resūl aydı: ey ‘Ömer meni niçe kün bu koldaşım birle **tirilgeli** koymas mu-sen? (195r/7-8).

“Men Aħmedniñ kanın **tökkeli** barur-men.” (195v/12-13).

“imdi Muħammed cemālin kördüm erse Muħammedin dostrak kimerse yoğ, baş **alğalı** kēldim erdi imdi başım bēreyin, tēp toprakğa yüzün tüşüp evrüle kēlip Resūlnıñ adağınğa tüşüp aydı.” (197r/2-3-4).

“Taşnı köterdi başığa koyayın tēgende kudreti yetmedi, **kötergeli** taş öwrölüp kolın bastı,” (204v/15-16).

“Olar aydılar: işitdiñ mü Ebū Cehl müsülmān bolmış biz hem müsülmān **bolğalı** barur-miz.” (205r/2-3).

“Kureys kāfırları seni **öltürgeli** keñeş kılmişlar men [bar] erken kimerse kaçd kıla bilmegey, tēp bu beytni oқыu başladı” (205v/17-18).

“Yarlığ keldi: ata ananı tileyür erseñ saña **bērelı** ammā ümmetni kōlmağıl,” (215v/10-11).

“Katıg emgendi, buluşğan tapmadı, **munlağalu** yer tapmadı,” (218v/16-17).

“Aymışlar: yılanlar inleridin **çıkğalı** boldılar, yol tapmadılar, bu ēki inge kēldiler çıka almadılar erse Ebū Bekr ražiya’llāhu ‘anhu tabanın tıkti,” (220r/12-13-14).

“Bular Mekke arkışın **urğalı** kelmiş erdiler, arkışnı urmağ oñay erdi, urmıšta kēdin gānīmin almağ erdi yana çerig birle sançışmağdın kātıgrak gānīmin ma yoğ.” (221v/1-2).

“Olardın nerse **kolalı** tēdiler.” (221v/11-12).

“Aydılar: Uḥud tağına busuḡ urḡu bir yer bar erdi, anı **saqlaḡalı** ‘Abdu’llāh Ḥabīrni yetmiş atımçılar birle ıdı, sançışta ol kimge bolḡay bu yerdin kirmesünler, saqlap turuḡ tedi.” (223r/9-10).

“Muḡammedni **koḡalı** kirsün, eḡgülük birle çıksun,” (225v/15).

“Ka‘b koḡtı, tamdın **ingeli** oḡradı, eḡlüḡi eḡekini yırttı,” (227v/11).

“Aydı: kaçan Ebū Süfyāndın sizge kişi kelse siz aytıḡ biz **kelgeli** abuşşalarını ıḡıl,” (229v/1-2).

“Yarındası kün [Resül] ‘aleyhi’s-selāmın şahābeleri sançışsız ḡanīmet aldılar, Resül ‘aleyhi’s-selām menzilge yandılar, saçı saḡalı qarım topra[kındın] toḡ bolmuş erdi, ḡatunlarında birisi saçı saḡalın **yuḡalı** oḡradı.” (229v/9-10-11).

“Ammā Kaşşerni aymışlar islām keltürdi, ba‘zı aymışlar islām **keltürgeli** oḡradı, ammā öz mülki zevāl bolmaḡdın koḡkı, çerigin sınamış bolup körgü urdı,” (230r/9-10).

“Resül ‘aleyhi’s-selām ḡücrege kişi ıdı kaḡçı **tilegeli** keldi, kaḡçı tiledi,” (235v/17).

“ ‘Osmāndın eḡse ma‘zül **kılalı**, ‘Osmān tilindin eḡse yaraḡın körelıḡ.” (240r/19).

“ ‘Osmānnı **öldürgeli** kirdük[te] men ‘Osmānnı **tutḡalı** oḡradım,” (240v/14-15).

“Yarındası ḡavḡā kıldılar eḡse ‘Osmānnıḡ kulları kılıç alıp **uruşḡalı** kirdiler eḡse ‘Osmān rażiya’llāhu ‘anhu aydı: sizlerde kimere kılıcını kıḡka soḡsa mendin āzād, tedi.” (241r/5-6).

“Aymışlar: ‘Abdu’r-Raḡmān bin Murādı taḡı ‘Ömer bin Bekr El-Yemenı taḡı İbn ‘Abdu’llāh atlıḡ bu üçeḡü Mekke de keḡş kıldılar, biz üçeḡünü **öltürelı** bir ‘Alı rażiya’llāhu ‘anhu bir Mu‘āviye taḡı bir ‘Amr bini’l-‘Aş.” (241v/15-16).

“İbn Mülcem köḡül aldurmış erdi, **koḡalı** kişi ıdı, barḡan kişige Kaḡḡām aydı: benim köḡlüm tileḡin işni kılsa bolur-men, tedi.” (241v/21-242r/1-2).

“İlāhı sen tanuḡ-sen bu yolsuzlarḡa **sançışḡalı** çıkḡan körk içinde, kılık içinde uz sözlüḡ Resülka oḡşayur hıç kimere yok.” (247v/4-5-6).

3.1.5.1. Soru Ekiyle Kullanılışı

“Olar ḡüdnü tepedin kuḡdı salıp, sen bizni teḡrilerimizdin **aḡırḡalı** mu keldiḡ?” (29r/14).

3.1.6. -GİNÇA, -GUNÇA, -KUNÇA

Bozkurt, “-ḡınça / -ḡınçe” eki hakkında “ ‘Bir zamana dek’ anlamında ulaçlar yapar. Türkiye Türkçesindeki ‘-dıkça, -e kadar, -madan önce, -maktansa, -acak yerde’ gibi deḡişik kullanımların işlevini üstlendiḡi olur.” bilgisini verir (Bozkurt, 2012: 167).

Yılmaz, “Asıl fiilin anlamını zaman bakımından sınırlayan, ‘-ıncaya kadar’ anlamında zarf-fiiller türetilir.” açıklamasını yapar (1998: 80).

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde bu zarf-fiil ekinin “-ḡınça, -ḡınçe, -ḡunça, -ḡünçe, -kınçe, -kunça” şekillerinde oluşun örnekleri tespit edilmiştir.

“Loḡmān bir kerges balasın alıp iktüledi, qarıp **öḡinçe** yana birni andaḡuḡ yetini iktüledi.” (30r/18-19).

“Koddi, bir kelim ton keddi, **ölgünçe** Şalih peygamber ol kelim ton içinde erdi,” (34r/1-2).

“Nemrüddin korkmuşda eltıp tağ ünürinde kizledi, toyak süt berdi meniñ közümde **öldürünçe** men körmedin kuş kurt yésün tedi.” (38r/8-9).

“Ança **sözleşkinçe** melik aşukup eki yüz er birle hācibni ıddı,” (45v/10-11).

“İsmā‘ıl gāyet awğa öç erdi, yana awğa çıkmışda İbrāhīm keldi yana Seyyideğa sordı: awğa barıp turur tedi, **kelgünçe** tüşün aş boğuz kılayın tedi.” (49r/19-20-21).

“Tewe atınga **çıkgünça** andağ kıldılar, tewe yüzge teğdi erse ançada tewe atınga çıkdı,” (50r/16-17).

“Bu kün tilge yünüllük berdi zamānda tesbīh ü tehli l etseñ köz yumup **açgünça** ‘arşğa ağar.” (53r/6-7).

“Cevāb: kaçan Yūnus balıkdın çıkdı erse eti, teni za‘if bolmış erdi, siñek konup emgetmesün tēp kabak yıgaçın ündürdi, kölige boldı, ördek suw [içg]eli kelip **bargünça** kabak yıgaçının yulduzın keşdi, kavardı.” (55r/15-16-17).

“Üçünç cevāb: adın kışşalarda, adın sözlerde, adın āyetlerde kelmiş ammā Yūsuf kışşası **tükengünçe** bu sürede keldi.” (66r/4-5).

“Kaçan ta‘āmıñı hall kılıp yutsa boğzındın **keçkinçe** körünür erdi,” (67r/8-9).

“Yūsufnıñ karası körünmes **bolgünça** botası qalmış inen teğ ırayu kaldı,” (69v/4-5).

“Ol kepriç menāre tepesiñe **aşkunça** eki kün eki tün keçer er[di].” (113v/20).

“Mundağın āhūrğa aşıp atğa yem berdi, inip yana yem **ağdurgünça** at yemni tüketür erdi.” (117v/21-118r/1).

“**Toygünça** et şeker yēdiler, bular birisi ta‘ām yemişde kēdin ol etdin alıp yarın yemek için koydı, kēçe ol et sasıdı.” (118v/20-21).

“Yana köreyin tedi, Mūsī aydı: körmes bolğay-şen, aydı: ey Mūsī tecellī nūrın körmeyin közlüg **yörügünçe** körüp közsiz qalsam yağşırağ.” (123v/21-124r/1).

“Süleymān aydı: aşıknı koy eyesinge bēriñ tūmār kılsa aşılk yetilgey, qoynı aşılk eyesiñe bēriñ aşılk **yetilgünçe** sütün içsün, aşılk yetilgendin soñ aşılk eyesi aşılkın alğay,” (136r/20-21).

“Süleymān ol taht üze olturdı, ol tenizge baqar erdi, tenizdin bir balıq baş köterdi aydı Süleymānga: bizge yarlıg boldı seniñ konuqluqıñğa kēldük, halāyık **yılgünça** meniñ şabrim yok maña ta‘ām bērgil.” (138v/8-9-10).

“Karınçqa aydı: ma‘nisi ol bolur, seniñ elgiñdeki mülkniñ kamuğı yel turur, anı **mingünçe** ma‘rifet merkebinı minseñ saña yağşırağ erdi,” (139r/18-19).

“Ol kēçe tañ **atkunça** yügürdi, kabarganlar şışti, yarıldı,” (143v/2).

“Belkīs aydı: özge melikler bu da‘vini kılmadılar kim bu er kıtur, özgeler mülk tilediler bu er yalavaçlık da‘vi kıtur, siz uluğlar cevāb aytıñ bu işim içinde hīç eşni kesigli ermes-men sizler **bolgünça** ya‘nī sizle<r>din başqa iş kılman.” (148r/3-4-5).

“Yūnus aydı: meni barsun tēp kese yarlıg yok ermiş, ol halāyık yawlak tururlar meni **ozurgünça** yana birevni ozurgıl.” (154v/13-14).

“Yelge yarlıg boldı İlyās[nıñ] ünin maşrıkdın mağribğa teğürdi, kün tuğardın kün batargā tegi ne kim arslan bar erse köz yumup **açgünça** yıgıldılar İlyāsınñ oñ qolında turdılar.” (159v/9-10-11).

“Aymışlar: kırk kün olturdu [tā] nifāsıdın **arılğunça**, andın soñ ‘İsini köterip kavminga keldi.” (169v/3-4).

“sekizinçi kün bat[kandı] soñ karanğu **bolğunça** bir sā‘at közi körer üçün uçar.” (170v/20-21).

“Kün tuğsa olarğa āsāyiş bolur, zevāl vaqtı[ğa] tegi yana teşviş bolur, tañla kün **tuğğunça**.” (174v/9-10).

“Resül aydı: yā ‘Alī meniñ sözümnü adağ astınga **alğunça** egnimni adağ astınga alsañ yahşırağ turur.” (197v/13-14).

“Andın soñ olar aydılar: yā Resūla’llāh biz şerī‘atnıñ tamāmı aħkāmını bitürür-miz ammā Ka‘be asru yırağ turur, hacğa **barğunça** er karıyur, yana yanıp kelürge ‘ömr vefā kılmaz.” (216v/9-10-11).

“Aydılar: biz şehrimizdin çıkmışda barça yigitler erdük **karıgınça** yöridük imdi keldük, bilmes-biz öyümüzge yanar mu-biz ya yanmas mu-miz? tedi.” (216v/16-17).

“Ebū Deccāne aydı: kāfirni andağ urayın kim kılıçımınñ uçı **bulğanıgnça**.” (223r/13).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıqadı: şen bargıl hatunınga aygıl, tennür ağzın açmasun, ötmeklerin çıkarmasun men **kelginçe**, tēp.” (228v/8-9).

“Resül ‘aleyhi’s-selām çeriginde Şafvān bin Mu‘zıl atlığ kavī er bar erdi, cummāzeķa minüp yöriyür erdi, kaçan çerig kongan yerdin teprese Şafvān kün **yaruğunça** turup yurtını tezginür erdi, ne-erse unutmış kalmış bolsa anı yığar erdi,” (234r/19-20-21).

“ ‘Abdu’llāh bin Ebī Şer‘ka selām, kaçan Muħammed bin Ebī Bekr yetse öldürgil, bitigni yırtgıl, Mısrnı sen bilgil, bizdin til **bolğunça** taķı dād kolğucını bizge ıdmağıl.” (240r/12-13-14).

3.1.6.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“ħitābın işitdi erse oñay kirdi, çıkarda yana rahmet sewünçin **işitmegünçe** çıkmas-men teyür, körmes mü-sen?” (7r/4-5).

“Anda kedin su‘āl kıldı, aydı: öwlügüm üze ant içtim seniñ atañ meniñ zekerimni tutup seniñ ferciñe **koğmağınça** seniñ birle yatmağay-men tēdim,” (19r/4-5-6).

“Kaçan hatunğa ogradılar erse hatun aydı: üç işde birin **kılmağınça** sizge boyun sunmaz-men tedi, ya haşmum **öltürmeginçe**, ya hamr **içmeginçe** ya butğa secde **kılmağınça**, ya elinizdeki yüzükni maña **bērmegünçe**.” (21v/9-10-11).

“Bu kün kaçırğa yük yükleseler **urmağınça sökmekinçe** turmas.” (40v/17-18).

“Bir elni yalguz **buzmağınça** tayanmas erdiler, ya kendü Ya‘kūb yalavaç urğındın kimerse eligini arķalarığa sığasa öwkeleri basılır erdi.” (98r/12-13).

“Mundın burun Yūsuf üçün yolsızlık kılduk, men bārī Ken‘ānga barmas-men, atam yüzige neteg bakayın, üç işdin biri **bolmağınça**.” (98r/20-21).

“ħitāb keldi kim: ey Ya‘kūb taķdirim Mübeşşerege oğlın **kavuşturmağınça** Yūsufnı saña kavuşturma[ğay-men].” (105v/2).

“Ezfīmğa aydı: yelük aşgıl, şen **aşmağınça** aşmaz-men tedi.” (125r/13-14).

“Yalavaçlar Mevlidin destūr **kolmağınça** Mevlī ta‘ālā destūr bērse andın soñ tevbe kılar erdiler.” (127r/14-15).

“Süleymān çın yalavaç ermiş ana **barmağunça** bolmas tēp tört yüz qarabaşnı altunlar, yinçüler birle bezedi,” (149r/17-18).

“Haberde andağ kelmiş: kaçan yalavaçlarını öltürseler fitne bolur erdi, yétmiş miñ er **ölmegünçe** fitne kitmes erdi.” (168v/11-12-13).

“Aymışlar: tegme biri öz öñide oğlanları miñ [silah]lıg yarağı teg er **körmegünçe** ölmek yok olarga, hatunları hem andağuk tēp aydı.” (174v/21-175r/1).

“Ol hâlde Rabbü'l-‘izzet hitāb kıılır erdi: ‘izz ü celālim haqqı hürmeti köñlüñni küfrdin **arıtmağunça** çāşt-gāhnı ülekge tegürmegey-men.” (196r/11-12).

“Ebū Cehl aydı: tevelerni yükleri birle maña satgıl tört miñ altunga alayın ammā Mekkedin **çıkmagunça** altunni bērmes-men,” (204v/5-6).

“Muhammed ümmetleri uçmağka **kirmegünçe** hiç peygamber körmegey tağı kirmegey.” (207r/13-14).

“Ka‘b aydı: maña tutuğ nerse **bērmeginçe** bērmes-men.” (227v/10).

“Aydılar: sizlerge bir naşihatım bar, bu çerig keldi, yanmas Muhammedni **öltürmegünçe**, Medineni **bozmağınça** sizlerni qoğmaslar.” (229r/1).

“Huzejfe aytur: men me olarıñ birle çıktım, bir qorıgda olturdum, biregü keldi kılıç birle urayın tēdim erse Resül ‘aleyhi’s-selām vaşiyeti köñlümge tüşti men sizge **kelmegünçe** yañı işler qoparman, tēmiş erdi.” (229r/12-13-14).

“İlāhī Benū Qureyzadın öçümni **almağunça** cānımnı almağıl.” (229v/16).

“Su‘āl: Yūsuf tüşiniñ ta‘biri **belgürgünçe** niçe yıl keçdi?” (107r/15).

3.1.7. -IbAn, -UbAn, -ban

İlhan, “-UbAn” ekinin yapısının zarf-fiil eki -(u)p ile an kelimesinin kaynaşmasıyla oluşabileceğini söyler, bu ekin fiile “-dığında, -dığı an” anlamını verdiğini dile getirir (İlhan, 2009).

Bayraktar, bu zarf-fiil eki için “*Eklendiği fiillere ‘-arak’ anlamı katar. İki fiili birbirine bağlarken yüklem tarzını bildirir.*” açıklamasını yapar (Bayraktar, 2004: 195).

Rabgūzī’nin eserinde bu zarf-fiil ekinin “-ban, -ıban, -iben, -uban, -üben” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

“Ümmetiğa **buluşuban** yerde kalğan Muştafa / Ol kıyāmet kün şefā‘atnıñ qurını **qurşaban**” (2r/11).

“Şādıku‘l-va‘d **atamban** va‘desin kıldı [vefā]” (47v/14).

“Yēti yaşap yaş oğulnı **yitrüben** yaşı aqıp / Anı seksen yılda kēdin qayra bulğan Ya‘qub ol” (61v/12).

“Toquşdın usanma **keqiben** yarıq” (66v/12).

“Körküñe muñluğ **boluban** körkini men küseyür / Örtөнü bağrım yağıldı yağınam yul teg aqar” (77r/21).

“Andağ cemāl **körüben** / Kim sewmese vebāl ol” (78v/19).

“Tün kün anda **mranıban** aldı k e kündüz[ n]” (151v/15).

“[K be] kavseynde burakın buldı  rse r zlaşıp / ap ayaşın **arturuban** oldı ‘aşı ümmetin” (181r/19).

“Keldi kevneynni **keziben** taptı asıg orını” (181v/11).

“Ol duman teg k p tümen tog turguzup y zmi ‘arab / Kelmişinde bir avu tofra **atıban** taruı” (181v/20).

3.1.8. -mAdIn

Korkmaz, “-madan/-meden” ekinin, Türkiye Türkçesinde -p, -a/-e ve -ara/-erek ekleri ile oluşturulan h l zarflarının olumsuz şekli iin kullanılan bir ek olduğunu belirtir. “Fiildeki oluşun zaman ve tarzını bildiren bu ek, doğrudan doğruya olumlu fiil kök ve tabanlarına eklenir; yapısından gelen özellik dolayısıyla, ‘-madan önce, -maksızın’ anlamlarında olumsuz zarf-fiiller türetilir.” (Korkmaz, 1969).

Ergin, bu ekin Eski Türkçede -madın, -medin biiminde kullanıldığını ve Batı Türkçesine de bu şekilde getiğini, Eski Anadolu Türkçesinde uzun zaman böyle kullanıldıktan sonra bugünkü -madan, -meden biimine dönüştüğünü ifade eder (Ergin, 2011: 343).

Emre, “Her fiilin emir temelinden -meden morfemiyle bir zaman ulacı oluşur; bu ula-fiille kurulan cümlede iki eylem karşılaşır: ula-fiilin eylemi ile söylemden anlaşılan eylem; ula fiilin eylemi kılınmak gerekirken kılınmamış olarak anlaşılır, söylemin eylemi olumlu veya olumsuz olabilir.” aıklamasını yapar (Emre, 1945: 398).

Kıyasü’l-Enbiy  eserinde bu zarf-fiil ekinin “-madın, -medin” şekilleriyle örnekler tespit edilmiştir.

“Yalbarıp H kdin şef ’at satun alan Muştaf  / avmi ‘arın **kötrümedin** kökke ağan ‘İsi ol” (2r/10).

“aan  demni umaa kiw r-diler  rse ni‘metlerin, h rların, uş rların kördi, amm   zie mezey r kimerse yo   n k qli **tölenmedin** keyik teğ bolup uşma iinde yöriyür  rdi.” (7v/3-4-5).

“Aymışlar: D ny da alanlar k firler  rdiler, umada alanlar m ’minlerinin ‘amları  rdiler, umanı **unamadın** h zreta kelgenler h s ullar  rdi.” (10v/15-16).

“Ol kişiler bu şıfatlıg oğlan tuğsa atası anasıa **bild rmedin** ol oğlanı  lt r r  rdiler,” (35r/15-16).

“Nemr ddın orkmışda  ltip tağ  n rinde kizledi, toyaq s t berdi meni közümde  ld rgine men **körmedin** uş urt y s n t di.” (38r/8-9).

“Tul urtalarga ıır  girtip t nle ** z tmedin** kündüz b z rda satıp otun salur  rdiler,” (40v/18-19).

“S reni **körmedin** işitmek birle k n ll g boldı,” (45r/20).

“Aydılar: ba[hāsın] **bilmedin** yemes-miz tédiler.” (59v/11-12).

“kamuğları Yūsufdın uwtanıp yüzine **baķumadın** arķan ewrıldiler,” (73v/14-15).

“Yūsufnı bey‘ kılıp satar hālde a‘rābīni kōrdiler, iņenge münmiş, tewe burundukı **yetmedin** tartmadı, yēl bulut teg keldi bu ay yüzlügni kōrüp turuķdı.” (78v/12-13-14).

“Aţga yēm **yēdürmedin** yēm üze siydi, sidük yıdığıdın aţ yēm yemes boldı, anı kōrüp ‘Ādīler melikge aydılar,” (118r/1-2-3).

“Bolğay tédiler, otğa **kōymedin** ķurtuldılar.” (120r/17).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıķadı: yalawaçlarķa yarıklanmıŗta kēdin **sançıŗmadın** yarık çıkarmaķ revā bolmas.” (223r/7-8).

“Aymıŗlar: ēki kā<le> aldılar, kāfirler ķorkmıŗta utru çıkmadılar, mü‘minler sançıŗ **ķılmadın** selāmet yandılar.” (225r/15-16).

“Cebrā‘ıl kelip aydı: yā Muhammed saçın saķ[alın] mu yudurur-sen, biz ferıŗteler kanatlarımız tozı topraķın **silkmedin** turur-miz,” (229v/11-12).

“Kisrā ana ģased kıldı, boynağuluk kılğay tēp ķorktı, bitig bitidi, ēlçiler birle ıdı etükün keğik erse sımarını **keğmedin** maņa terk kelgil.” (231r/7-8).

“Resül ‘aleyhi’s-selām ‘Azrā‘ıl ünin tanudı, aydı: ey ‘Āyiŗe söz birle yanar ķiŗi ermes, iŗ **bitürmedin** kitmes, a‘rābī ermes ‘Azrā‘ıl turur, kirsün, tēdi.” (237r/9-10).

3.1.8.1. Edatlarla Kullanılıŗı

Bayraktar, Harezmi Türkçesinde {-mADIn} ekinin ‘burun’ zaman zarfıyla birlikte kullanıldığını söyler (Bayraktar, 2004: 192). Rabğuzī’nin eserinde “burun” zaman zarfıyla kullanılan örneğe aŗağıda yer verilmiŗtir.

“Ĥabeŗiler yıgılıp tevelerni üleŗteler, **boğuzlamadın** burun kılıç birle çaptılar ve pāre pāre kılıp ülediler.” (180r/13-14-15).

3.1.9. -mAyIn

Korkmaz, Eski Türkçe döneminde dikkati üzerine çeken bazı lehçe ve ağız ayrılıkları sebebiyle, Uygur metinleri içinde, olumsuz hāl zarf-fiili oluşturmak üzere az sayıda -may/-mey ve çoğunlukla -mayın/-meyin eklerinin kullanıldığını belirtir. -mayın/-meyin, -mayu/-meyü, -may/-mey biçimlerinde yeni bir grup oluşturan -y-’li şekiller, Uygur metinlerinden itibaren ve Rabğuzī’nin Kısasü’l-Enbiyā’sı gibi bir kısım mühim eserleri de içine alarak günümüze kadar kullanılmaya devam etmiŗtir (Korkmaz, 1969).

Rabğuzī’nin Kısasü’l-Enbiyā isimli eserinde bu zarf-fiil ekinin “-mayın, -meyin” şekillerinde örnekler tespit edilmiŗtir.

“Bir söz birle **tındurmayın**, tēp aydı: meniņ teņrim ol turur kim kün sayu kōkdeki künni maŗıķdın tuğurur, sen bir kün mağrıbdın tuğurğıl tēdi.” (40v/3-4-5).

“Anda kēdin Yūsufnı çıkıp ķelsün tē[p] ķiŗi ıddı, Zelīhā sözün **sındurmayın** çıkıp ķeldi.” (85v/6-7).

“Cevāb ol turur kim ayakçı **unutmayın** melikge aytsa Yūsufnı çıkarırsalar ayakçı men aytdım çıkardılar tēp minnet kılğay ərđi,” (89r/8-9-10).

“Aymışlar: Maḳsūd ol ərđi kim tişiler sözi bełgülig **bolmayın** çıksam Reyyān melik maḳa sorsa kim ne boldı kim zindānga tüşdün men tişiler sözün aytu bērsem Reyyān köñliñe yaḳmağay meni düşmen tutğay.” (90v/5-6-7).

“Faḳīr zindānçı Zelīhā sözün **siyumayın** kirip Yūsufğa aydı.” (91r/10-11).

“Sewünçi özge māl **aytmayın** buğday bēreliñ tēmekde ḥikmet ne ərđi?” (97r/3).

“Anıñ üçün İshāḳ yalavaç qurını Yūsufğa **bildürmeyin** tomı içinde bēlige qurşayu bērdi.” (97v/16-17).

“Ya‘kūb tokuz oğlın kördi ekisini körmedi ərse ḳadğuluğ boldı, aydı: mundın burun birisin alıp bardıñız yitürdiñiz yana bu birin alıp barıp **kełtürmeyin** oğrılığ kıldı tēp bahāne kılur-siz.” (99r/3-4-5).

“İdi ‘azze ve cello keremindin revā bolmağay ərđi, üstünrek ni‘metni dostğa **bērmeyin** düşmanğa bērse ya kendü ekisine bērgey ərđi,” (123v/7-8).

“Yana köreyin tēdi, Mūsī aydı: körmes bolğay-sen, aydı: ey Mūsī tecellī nūrın **körmeyin** közlüğü yörügünçe körüp közsiz ḳalsam yaḳşırak.” (123v/21-124r/1).

“Bu oğlan atası anasığa barğanda kełgende oğrılığ kılur ərđi, atası anası oğlını oğrılığ kılmas tēp **bilmeyin** anı içer ərđiler,” (130v/17-18-19).

“aydı: ey Dāvūd ḳayu oğlun bu ḥatnı **açmayın** okusa ornunğa anı olturt.” (136v/5).

“Süleymānnı ündep ḥatnı ḳolunğa bērdi ərse **açmayın** okıdı, açıp baḳtılar ərse Süleymān okuğandıñ bir söz artuğ eksük kełmedi.” (136v/7-8).

“**Sormayın** tek turmak ḥükm turur ammā işletgen az turur.” (136v/16-17).

“Aydı: ḳaçan melikge bir iş tüşse ol ḥorūslar ḳaḳırur, kimerse **ḳaḳmayın** ol ḳabllar ün kılur,” (141v/14-15).

“Anda Cebre‘il Mevlī ta‘ālānıñ selāmın teğürdi taḳı yarlığ boldı: tōrt ḥatā iş kıldıñ sendin keçürdim, evvel Kūneni islāmğa **kivürmeyin** aldıñ,” (145r/2-3-4).

“Taḳı aydılar: sen yalavaç ərşen tōşüklüğü yinçüğe ḳol **teğürmeyin** yip ötürgil, taḳı tōşüksiz yinçüğe ādemiler, periler ḳolı **teğme[yin]** teğgil,” (148v/20-21-149r/1).

“Ḥaḳğa imān kełtürün tēp köp ögüt bērdi ēle / Ol ögütñi **almayın** emgettiler körgen ḳaḳı” (158r/16).

“Oğlan tuğğandıñ soñ sūt **bērmeyin** ana[dın] ayırıp tonga çulğap Beytü‘l-Maḳdis[ğa] iletip ḳoyar ərđiler.” (166v/6-7).

“Mu‘āviye olarnı köreyin tēp oğradı, yaḳın kełdi ərse taş birle attılar, kimersenı **körmeyin** yandı.” (179v/10-11).

“Muḥammed seniñ birle barurda kełürde köñül birle saḳlap **emgetmeyin** selāmet kełtürgil,” (187v/11-12).

“Rüzgār **keçmeyin** Varaḳa vefāt kıldı Ḥadıce Resülğa aydı” (194r/16-17).

“Eger Mūsī ‘aleyhi’s-selāmın ḳo[parıp] ayakları hōl bolmay Nīl tenizidin keçürdüm ərse Muḫtafā ‘aleyhi’s-selāmın ümmetlerin ta[muğ]dın ayakları **köymeyin** keçürgey-men, hōl etekleri ḳurumağay.” (198v/19-20-21).

“Eger Mūsī kavmini ętekleri **ölimeyin** tilsiz teñizdin keçürdüm ęrse Muħammed Muştafā ‘aleyhi’s-selāmı tamuğdın andağ keçürgey-men ki ölimiş ętekleri ķurutmağay.” (207r/1-2-3).

“Mekkedın Beytū’l-Maķdisğa Beytū’l-Maķdisdin kökge, kökdin ufķ-ı a’lāğa ufķ-ı a’lādın sidretū’l-müntehīğa, sidretū’l-müntehīdin Ķābe Ķavseyngā, Ķābe Ķavsey[n] oyağ ħālinde cānı sırrı birle tün içinde yana ķeltürdiler taķı orun töşeki **savumayın** ısığ ęrdi.” (218r/1-2-3-4).

“Medīne ħalkı utru ıķtılar ęşikge **turmayın** yandılar, yaķın ķeldiler ęrse yana utru ıķtılar.” (220v/13-14).

“Cühūd **añlamayın** ķaldı, cühūd aydı.” (226v/21).

“Ebū Eyyüb aydı: neteg **ķađğurmayın** ‘Āyişeni rażiya’llāhu ‘anhā mundağ tēyürler.” (235r/19-20).

3.1.10. -(D)p, -(U)p, -p

Hacıeminoğlu, “Ünlü ile biten fiillere -p şeklinde gelen bu ek, ünsüz ile biten fiillere gelirken araya -ı/-i-; -u/-ü- ünlülerini alarak bağlanır.” demiştir (Hacıeminoğlu, 1997: 168).

Rabgūzī’nin eserinde bu zarf-fiil ekinin “-p, -ıp, -ip, -up, -üp” biçimleriyle yazılmış örnekleri tespit edilmiş ve zarf-fiil ekleri arasında en çok kullanılan bir ek olduğu ortaya konulmuştur.

“**Yalbarıp** Ĥaķdın şefā‘at satķun alğan Muştafā / Ķavmi ‘arın kötrümedin kökke ađķan ‘İsi ol” (2r/10).

“Yalnayu turğan tilindin ‘āşi yulğan Muştafā / Ol yęgirmi üç yıl **emgep** körmedi tün uyķusın” (2r/12).

“Her şefā‘at öteyürde başķı bolğan Muştafā / İner ęrken Muştafānı **indep** ęltken Cebre’ıl” (2r/14).

“Mevrūsı beğlik dünyāda / Sürer ęlni **bulnup** beķā” (2v/4).

“Ol yana Mevlī ta‘ālā heybetidin **ķaynap** köpüklendi,” (3r/12).

“Mundağın tegme bir yerde tã‘at ķılmışnı **ağdurup** bu dünyāge ıķardı,” (4v/2-3).

“Ol mes’ele bu turur: Bizniñ mezħebliğ kaçan **yatıp** namāz ķılır bolsa adaķını ķible sınar **uzatıp** yatğay.” (6r/11-12).

“Yana keldimiz maķşūdğa: Ķaçan Ādem ve Ĥavvādın zillet beğürdi ęrse tādın ħulledin yalıñ ķaldılar, eligleri birle ‘avretlerin **örtüp** yığaçdın yığaçğa yapurğak tileyü yügrü başladılar kayu yığaçğa barsa yapurğak bërmedi.” (12r/11-12-13-14).

“Ādem yügrüp barurda yigdeniñ yığaçı **sunup** Ādemnün saçın tutdı,” (12r/15-16).

“Ķamuğ **yıgılıp** keldiler, ilk burun sıça[n] **kelip** Ādemnün başıngā **ķonup** saçın yola başladı, anıñ üçün Ādem oğlanları sıçannı **tutup** yünini **yolup** söklürler.” (13r/12-13-14).

“Aymışlar: Ādem ķoş **sürüp** buğday tarıyurda uynı bir urdı uy yüzün Ādemğa öwürdi, aydı: ey Ādem, meni nelük urar-sen?” (15r/12-13-14).

“Hābīl kum tepesinde yatıp uğıyur erdi, bir taş birle **urup** öltürdi kıyāmetğa teği kişi öltürmek çan tökmek Ķābīl ta‘līmīdin çaldı.” (16r/1-2-3).

“İdi ‘azze ve celle Ādemğa hırfe öğretmiş erdi, şışğa bözçilik öğretü berdi, şamuğ hırfelede oňay bolğay **dēp**, ew içinde kölgede **olturup** işlegil tēdi.” (18r/1-2-3).

“Ādem anı **iřitip** du‘ā kıldı, aydı: İlāhī, bözçilik ne bolar, köňliqe dūřmān kılu bērgil, **tēp**.” (18r/5-6).

“Özi çaldı üç oğul hem üç kelinler yēteđü / Barça öldi **yop** tükendi küfr ü zulmet [bid‘atı]” (22v/15).

“Möşük tamdın tamğa **aşıp** yörise yüz yığaç yer yörir erdi.” (23r/10-11).

“Nūhnuň ewlüđi kāfir erdi, bir kün bir řarı abuřka bir ođlanı **bařlap** Nūhğa keldi” (23v/7-8).

“Yana aymışlar: sıçşan kimini telmişde ādemīlarğa ğarķ bolđu kōrkusı boldı erse suw içindeki teşükni **tilep** bulmadılar.” (25v/5-6).

“Nūh řabūl kıldı, yılan suwğa kirdi teřükni buldı, anda **kıđurup** tēdi; suw kirmes boldı.” (25v/9-10).

“Sınek ağzını açdı, şarluğaç sınek ağzın yığlayur **bolup** tumşukı birle sınek tilin **keşip** saldı.” (25v/20-21).

“Ālem içinde yerinde tađlar, çuķurlar, kollar řamuđ tūfān suwı birle **inip** yul kılgan turur kim tenizlerniň açığı, sasığı ol tūfānda ölgenlerdin turur.” (26v/7-8-9).

“Erkek tawuķ keşil boldı, şarğa bardı, ölüğler telim boldı anı yēđüğe **bolup** keç çaldı, erkek tawuķ uğğa kirmiş üçün kimige **kirip** kimi tamınga **aşıp** şanat tokıp çarlayu başladı.” (26v/14-15-16-17).

“Yigne yürtükinçe yēldin ‘Ādīlarğa yol **açıp** Hūd peyğamber ‘aleyhi’s-selām tokuz yařayurda ‘Ādī bođunu keldi.” (29r/9-10).

“Olar Hūdnu tepedin kıdı **salıp**, sen bizni tenřilerimizdin ađırđalı mu keldiň?” (29r/14).

“Oların ‘ādeti ol erdi: kaçan muň kaçđuğa mübtelā bolsalar Mekkege kiři **ıdıp** řurbān kılır erdiler, tileklerin tiler erdiler.” (29v/13-14-15).

“Aña kōnuķ boldılar, bir ay yēđü içđüğe **bolup** hımr **içip** temāřa birle muşribler birle meřđül boldılar.” (29v/18-19).

“Keç şaldılar erse Mu‘āviye me bu kōnuķlardın **yalkıp** eki muşribe şarabaşlarına aydı:” (29v/21-30r/1).

“Yēl keldi Ķaylını kōtürdi, havāğa aşurdı, şayra yerđe **çalıp** helāk kıldı.” (31r/11-12).

“ ‘Akl **ünüp** kelgil işit řālīh yalawaç kışşasın” (31r/16).

“Kün **keğiglep** suw ulaşdı içdi kendü hıssesin” (31r/20).

“Semūd bođunu ‘Ād bođunu teđ uzun boyluđlar erdiler, tađlar içinde tařlar **ünüp** ewler kōpardılar.” (31v/7-8).

“Olar **kelip** anı kōrdiler **ēlnip** bir but kıldılar kırķ şarı uzunluķı sekiz şarı eņi, başı altundın, kōzleri yāķütđin, tişleri yinçüğin, türlüğ türlüğ tonlar **keğüzüp** ol taht üze olturtdı[lar],” (32v/2-3-4).

“Ķoldařlar silāhlar aldılar, teweniň yolında **busup** öltürdiler, tewe keldi erse Ķazzār utru çıķdı kılıç birle yençükin çapdı, tewe yumalanu tüşdi.” (35v/12-13-14).

“Yarındası olar kelmedi erse Semūd boğunu **kelip** Şālihğa aydılar; bularnı sen **öltürüp** turur-sen, **tép** Şālihğa tepündiler.” (36r/10-11).

“Ebu’l-Vahhābğa **barıp** sordılar, Şālih seniñ ewiñde bar mu?” (36r/21-22).

“Yalguz Züreyte atlıg qarabaş qaldı, **kaçıp** çıqdı, taşdaqılarga haber kıldı, suw qoldı bėrdiler, suw içdi, ol yerde oq **taşup** öldi.” (36v/6-7-8).

“Nemrūd tüş kördi bir çoçkar **kelip** tahtını süsüp ahtarı salur, tañdası yorumçı müneccimlerni kähinlerni **yığıp** sordı.” (38r/1-2).

“Nemrūddın korqmışda **eltip** tağ üñürinde kizledi, toyak süt bėrdi meniñ közümde öldürginçe men körmedin kuş kırt yėsün tēdi.” (38r/8-9).

“İbrāhīm butnı atası katındın **çıkarıp** boynınga yip **bağlap** suwğa **salıp** toprakğa **bulğap** bāzārga kiwürdi,” (39r/1-2).

“Bir uluğ but bar erdi, baltanı **kötrüp** egniñe artaru saldı,” (39v/11-12).

“Nemrūd ‘aleyhi’l-la‘ne ol bođunniñ saqınçını bildi erse korqdı, mendin **tanıp** İbrāhīm tapa ewrülselel tēp, munı tutuñ otğa kemişin, teñrilerin[izge] nuşret kılnı.” (40v/10-11-12).

“Tul kırtğalarga çıkır **egirtip** tünle üzütmedin kündüz bāzārda **satıp** otun salur erdiler,” (40v/18-19).

“Şeytān **kelip** mancınık etmekni öğretti,” (41r/10).

“Hāzer halknı **yığıp** ol ot yaqğan yerde çuqur kazdı teñin tüpi, tar ağızı, kēñ eni saman birle, arıqsız nerse birle tolturdi.” (43r/10-11).

“Yarlıg boldı Cebra’ılge oqın **alıp** balıqğa **sancıp** kanğa **bulğap** şandūqğa sala bėrgil.” (44r/12-13).

“Tanlayu **barıp** topuz birle ururda elgin üstünrek kötürdi kıtıg urdı, Nemrūdın başı yarıldı.” (44v/21-45r/1-2).

“aydılar: bizniñ melikimiz mundağlarını tileyür, sen munı kaçu **kaçrup** kötürür-sen?” (45r/18-19).

“Ança sözleşkinçe melik **aşuqup** eki yüz er birle hācibni iddi,” (45v/10-11).

“Sāre kördi ol nūr İbrāhīmdin kitmiş, öwkesi keldi ol nūrın ümidsiz qalmışınğa kıtıg **künilep** İbrāhīmniñ yaqasın tutdı.” (48r/1-2).

“Ey köñlüm awunçası **oğrap** yırağğa barmağıl” (50v/10).

“Ammā üç vaşiyetim bar turur, biri ol kim meniñ elgim ağakımni berk bağlağıl bıçaq ağırında **talpınıp** tonunuzge kan tegmesün.” (51r/21-51v/1).

“Ekinçi yüzümni kuğı kılgay-siz, yüzümni **körüp** atalık şefkati **tepreşip** bıçaq tutmaqda taqşır bolmasun.” (51v/2-3).

“Sidredin kanat **tokıp inip** öwürdi, yeti yolu bıçaqnı türtdi ötmedi, qahr kılıp bıçaqnı yerge çaldı,” (51v/11-12).

“İsmā’il fānī dostdın **adırlıp** bākī dostğa ulanur erdi.” (52r/15).

“Mevlī ta‘ālā yarlıkar: kim bu ewge yüz **öwürüp** beş namāz kılsa yā-ğod muña tavāf kılsa bu beş uluğ tağlar ağırınça yazuqı bolsa kamuğın yarlıkağay-men,” (52v/13-14-15).

“Tört bulunđa dört kelime **aytıp** taşnı qoddı,” (52v/18-19).

“Cevāb: kaçan Yūnus balıkdın çıkdı erse eti, teni za‘f bolmış erdi, sinek **konup** emgetmesün **tēp** kabağ yığaçın ündürdi, kölige boldı, ördek suw [içg]eli kelip bargınça kabağ yığaçın yulduzın keşdi, kavardı.” (55r/15-16-17).

“Bu tört kuşnı tirgüzdüm erse bu tört halāyıkñı **öltürüp** yana tirgüzgümni saķını bilgey-sen, tirgüzmekge kudretim bar.” (55v/5-6).

“Kırk yıl **emgep** toñ arıgsız kāfir ara tur[dı Lūt]” (56v/15).

“Tewe, it olarğa tepündiler elig birle urdılar, tiş birle tişlediler, **kötrüp** yerge tokıyu öltürdiler.” (58r/16-17).

“Yüz miñ er bar erdi, kamuğñı **yandurup** elge kiwürdiler, yana **yekinip** Lūtğa keldiler.” (58r/17-18).

“Kamuğı **yıgılıp** aydılar: Lūtñı evi barķı birle eldin çıkarıñ, bular arıgsızlık kılur üçün bizni melāmet kılurlar bizge sözlegüçi kalmasun **tēp**.” (59r/13-14-15).

“Eki yarım yaşlıg, kızıl kaşğa, tört adaķı sökül buzağusı bar erdi, anı yawlağ sewer erdi, anı **keltürüp** boğuzladı sökülme kılıp konuğlarğa keltürdi, öñlerine koydı.” (59v/6-7-8).

“Munça oğlan arasında añsızın ol onıķa / On birinç oğlın **üdürüp** ulyu turğan Ya‘ķub ol” (61v/7).

“Yēti **yaşap** yaş oğulñı yitrüben yaşı **aķıp** / Anı seksen yılda kēdin kayra bulğan Ya‘ķub ol.” (61v/12).

“Aymışlar: yēti yüz çerāg yaqlur erdi, Ya‘ķub bir tünle saqladı, şeytān **kelip** çerāgñı öçürürde Ya‘ķub sekridi şeytānñı **tutup** boynını zencirledi bir tirgükge berk tikdi.” (62r/8-9-10).

“Ālem içinde yığaçñı havāğa **taşlap** yana tutmağ Yehūdādın ķıldı.” (64r/12).

“Taķı atañğa aygıl: keçmiş barmışñı koğsun, kızını **yaraştırurup** maña ığsun,” (65r/1-2).

“Biz tün kün yazıda yılķı kara, koy kozi birle **emgenip** yöriyür-miz.” (67v/15-16).

“Lāle sağraķın içerde sayrar **esrüp** sanduvaç / Turna ün tartıp öterde sekrişür baķlan kozi” (68v/3).

“Ya‘ķub anı **işitip** Yūsufñıñ adaķı altında ağnayu başladı,” (69r/13).

“Yūsuf teğmesi yüzine telmüre **baķıp** aydı.” (70r/21).

“Bir İbrāhīm-i Halīlni mancınıķğa **urup** otğa atmışda sidretü‘l-müntehīdin kanat **toķıp** otğa tüşmezdin aşnu tutdum.” (71r/14-15).

“Törtünç Uħud toķuşında seniñ mübārek tişinçe taş **teğip** kan aķmışda yarlıg boldı kan yerge tüşmezden burun tutgıl” (71r/19-20).

“Mevli kudreti birle yol **azıp** Ken‘ān vilāyetinga tüşdi,” (71v/6).

“Beşr, Büşrā athıg ķul oğlanlarnı kuğuğğa suw alğalu ığdı [erse] bular **barıp** kuğuğğa kava saldılar.” (71v/7-8).

“Ol ağulağ yumşaq etiñni yēyürde neteg **ķınanıp** şabr ķıldıñ” (72r/11-12).

“Üç kün boldı aç-men, közüm yaruķı oğlanıñnı **yitürüp** turur-men, ol açıgđın üç kün boldı aş yemişim yoğ.” (72v/7-8-9).

“Oğlanıñnı tileyürde bu yalğançılar meni **tutup** ağzımğa kan **sürtüp** saña keltürdiler.” (72v/9-10).

“Mâlik Z̄e‘r aydı: öz eliniz birle bitig **bitip** maña berin tedi.” (73r/17).

“kamuğları Yūsufdın **uwtanıp** yüzine bakumadın arkan ewruldiler,” (73v/14-15).

“Bu hâlde arkışdın soñ qalmış biregü **yetip** keldi Yūsufnı toprak kuçup yatur kördi,” (74r/9-10).

“Yūsufnı Mâlik Z̄e‘rga **satdurup** yana Mâlik Z̄e‘r Mısrğa **keltürüp** Yūsufnı satguğa sebeb kıldı.” (75r/1-2).

“Yūsufnı atlas tonlar birle, altun tâclar birle, muraşsa‘ k̄ur birle **bezep** taht üze oltur<td>.” (75r/9).

“Ol hâlde Yūsuf ‘aleyhi’s-selâm başın kuğı **kemişip** közlerindin kan yaş akıtu aydı: ey münādī, mundağ şıfat kim sen kılur-sen, kim satgın alu bilgey, şıfat kılur erseñ köni sözlegil.” (75r/19-20-21).

“Eger Reyyān melik ıdğan ‘Azīz, Deyyān melik yaratқан beğizni **körüp** atdın **tüşüp** yadağ boldı erse ne ‘aceb bolğay?” (76r/7-8-9).

“ ‘Azīz ‘aqlı **anıp** zelil bolup ana **egip** kıbleğa utru bizni kıble kılayın **töp** secde kılgalu oğradı,” (76r/9-10).

“bir muraşsa‘ k̄ur birle belin k̄urşadı, kaş yasın **kurup**, kirpük okın **kizlep**, şabāhat kılıçın **tartıp**, melāmet sūñüsün **kötrüp** cānlar bulğağalu, eller talağalu, köñüller alğalu, bulun kılgalu, t̄azī tonlar **keğip**, t̄azī atlar **minip** Mısrğa kirdiler.” (76v/7-8-9-10).

“Yana bir rivāyetde Zelīhā ‘imārīga **olturup** temāşādın kelürde Yūsufğa yolukdı, köñül ısıkdı ‘Azīz-i Mısrğa aydı.” (77r/1-2-3).

“Beğ niçe **buşup** sökerse k̄ul kaçan köñlin yığar” (77v/6).

“Yūsufnı **alıp** Ken‘ānga eltür boldı.” (77v/12).

“[Ey] müsülmān men-men t̄egüçiler siz me āh̄iret Yūsufın t̄a‘at atlıg bahā **b̄erip** satgın alurda evşāl kılman [ağ]rıtman, yok erse ekisindin k̄uruğ kalur-siz.” (78r/5-6).

“Yūsufnı bey‘ **kılıp** satar hâlde a‘rābīni kördiler, inenge münmiş, tewe burundukı yetmedin tartmadı, yel bulut teg keldi bu ay yüzlügni **körüp** turukdı.” (78v/12-13-14).

“Zelīhā şüretin ta‘biye kıldı, [Yūsuf] şüreti birle ekisin yanaşa yaşıl, kızıl, kök, sarıg çeçekler birle t̄ört tamında ve idiş[i]ge k̄āfür ve gül-āb **toldurup** mundağ tılsımlar kıldı.” (80v/8-9-10).

“Kaçan Zelīhā Yūsufnı ewge kivürdi erse kapuğlarını temür zencirler birle berkitti erse Yūsuf anı **sezip** tiz tonı bağığa t̄ügünler ur[dı].” (82v/19-20).

“Kaş **atıp** köñlümni alğan cān k̄olar-siz b̄ereyin” (83r/19).

“Eteki **yırtılıp** bir parçası kolıga k̄eldi, ekisinini başı yalañ Yūsufnı k̄ava menzi **kararıp** taş kapuğğa eyere çıkdı,” (83v/6-7).

“Zelīhāğa **bakıp** aydı: bu siz tişileriniñ keydi turur, özünizni **arıglap** **ağırlap** özgege yükleyür-siz.” (84v/9-10).

“Zelīhā aydı: siz altınız çadırlarınıznı keyin, yüzünüzni örtün, bıçak elinizge alın dostum Yūsuf kelmişde meniñ köñlüm üçün bu türmeklerdin, kağunlardın **yencip** Yūsuf ağzığa k̄ata b̄erin,” (85v/2-3-4).

“Anda k̄eđin Yūsufnı **çıkip** k̄elsün **t̄e[p]** kişi iddi, Zelīhā sözün sındurmayın **çıkip** k̄eldi.” (85v/6-7).

“Yūsuf ewdin çıkğaç tışiler **aşukup** bıçaq birle türmek **kesip** Yūsuf ağzığa tikke bèreliñ tēp kese başladılar,” (85v/15-16).

“Zelīhā aydı: sizler bir **körüp** Yūsuf[nı] eliglerinizni keştiniz, men erte kēçe körer igeç neteg şabr kılayın, neteg ‘aşık bol[mayın], melāmet kılğanıñız bu mu erdi.” (86v/4-5-6).

“Konak **tüşüp** aş yēdi, atların bağlarğa yēri yok er[di] kurtka aña **kağgurup** aydı.” (87v/19-20).

“Üç kündin soñ kēldiler ayakçını çıkardılar soyurğadılar, aşçını **asıp** öltürdiler.” (88v/20-21).

“Reyyān melik tüş körmiş kim yētti aruk sığır yētti şemiz sığırını yēyür, yētti baş yaş buğdayğa yētti baş kuruğ buğday **çulğasıp** kuruttı.” (90r/10-11).

“Arıg kim on ēki yıl zindānda meniñ üçün yatdı ve sırrımını açmadı ve ‘aybımını aytmadı tēyü perdedin çıka kēldi ve çadırın başıdın **salıp** aydı.” (90v/17-18).

“Faķır zindānçı Zelīhā sözün sıyumayın **kirip** Yūsufğa aydı.” (91r/10-11).

“Zindānçı unamas erdi velikin Zelīhādın **korqup** bir tayaqını yerge saldı taķı Yūsufğa aydı: şen bir ün kıl.” (91r/11-12).

“Aymışlar: tört ay kaldi, aşlıkğa yeterge halk **açıkup** Yūsufğa yalbaru kēldiler,” (93r/9-10).

“Yūsuf taht üze olturur erdi, harir tonlar **keyip** altun tāc başında sađ yanında miñ şakalsız kul altun topuzlar alıp turur erdiler,” (94r/1-2).

“Ya‘kūb aydı: evvel sözüm ol turur kim bu nerseler kim sizler **eltip** erdiniz, çuvallarınızdn çıktı, **yanılıp** salmış bolğaylar, sizge harām turur yā ho[d] sizlerni sinamaķ üçün koymış bolğaylar,” (94v/14-15-16).

“Kaçan it egeleri kēşe hatunlarığa kazan **asturup** özleri yol başığa çıkıp ötken kişilerge nime körklüg itin bar,” (94v/21-95r/1-2).

“Ol kimerse **kelip** Resülğa köz salğuç Resül bu āyetni **oqup** anıñ [köz]ige dem kıldı.” (95r/7-8).

“Bir kurtka Resül ‘aleyhi’s-selāmğa **kelip** aydı: yā Resūla’llāh biz şahrāda yılķı karağa **eyerip** yörür-miz [māl]ımız ziyāde bolsun **tēp**, ziyāde bolmas.” (95r/8-9-10).

“Bes kamuğları Yūsufğa du‘ā kılıp yandılar, yolda kēlürde ‘Aynü’s-Şems atlığ bir kend bar erdi, anda tüşdiler aş yēp tepreyürde Yūsuf dört miñ er birle **atlanıp yētip** kēldi.” (96v/6-7-8).

“Olar **endikip** aydılar: biz elge yawuzlıkğa kēlmey-miz,” (97r/10-11).

“Mundağ şaklanur kişiler melikge **soyurğanıp** buğday **bērdürüp** aşın **yēp** yana sarāyındın sağu mu oğurlar-miz?” (97r/15-16).

“Yūsuf aydı: **ahtarıp** baķalıñ tapmasaķ yangay-miz oğrınıñ elin keşmek eger tapsaķ neteg bolur.” (97r/16-17).

“Aymışlar: Mışırğa kēlmişde kēneştiler aydılar: tēgme birimizniñ bu çaklığ küç kuvvetimiz bar **uruşup** inimizni alalıñ.” (98v/4-5).

“Yūsuf bildi kim alarğa kimerse utru turmas, İbrāhīm yalavaç destārın **çıkarıp** alarğa karşı tutdılar, alarnıñ ünleri çıķmas boldı.” (98v/14-15).

“Ya‘kūb tokuz oğlın kördi ekisini körmedi erşe kağguluğ boldı, aydı: mundın burun birisin **alıp** bardıñız yitürdiniz yana bu birin **alıp barıp** kēltürmeyin oğrılığ kıldı **tēp** bahāne kılursiz.” (99r/3-4-5).

“Taķı sözüm ol turur, znhr seħerde **ķopup** ol oķnı menıñ tapa atmağıl,” (99v/6-7).

“Ya‘ķb yalavaç sewünmişdin alnımı secdege ķoydı İdi ‘azze ve cellege Şükr ķıldı, oğlanların **indep** aydı.” (100r/1-2).

“Ol aķarda bir ķiři tam tpidin **tp** barur erdi, anıñ tonığa suw tamdı,” (100r/19-20).

“Ol siz içken suwdın yy turgn ta‘mdın bizge **brip** ıdıñ.” (102r/15-16).

“Ėarblıķda erksiz **tşp ilenip** / İsiz on ķarındaş ler-miz bu kn” (103r/18).

“Olar **ķorķup** z için ara z tilleri birle szleşe başladılar.” (104r/17-18).

“Rbl ķopa ķeldi Yehdnıñ adaķına tşdi, aydı: ol kn ķanlığ köñlekni men **ltip** erdim, atamızıñ men ķađguluğ ķılıp erdim,” (105r/9-10-11).

“Ya‘ķb ant içti Beşirni satķay-men **tp**, ħir anasıdın **ayırıp** sattı.” (105r/17).

“Ms kelip tarılmış süñüklerin **yığıp** Ken‘nğa ltti atası ķatıda ķoydı.” (108r/8).

“Künlerde bir kn Ysuf avğa atlandı Zelh işitti erse bir ķarabaři ķalmıř erdi, aña aydı: menıñ elgim **tutup** Ysufnıñ ķelr yolında oltur[t]ğıl.” (108v/4-5-6).

“Aydı: men körer-men ķamuğ ħalyık ml tavar mundın [a]lur, men ol mlnı **ķoyup** munıñ etekin tutķanım andın turur kim ķamuğ murdlarım mundın [ħ]şıl bolğay dr-men.” (110r/3-4-5).

“Ėačan erim maña oğrasa ķatığ **çarlap** mendin ķaçar erdi, sorsam aytur erdi.” (110r/15-16).

“ağzın **açıp** Fir‘avnge tapandı, stn Ėrni Fir‘avnıñ başındın bir ķarı stn erdi astın Ėrni taħtnıñ adaķındın astın erdi, Fir‘avnıñ tutķalı teğdi Fir‘avn **ķorķup** taħtıñdın arķan yıķıldı, tepesi kuyı adaķı yoķaru boldı.” (111r/11-12-13-14).

“Fir‘avn Hmn adın beğleri birle **yığılıp** kneştiler ĩmn ķeltrg kñl boldı.” (111v/14-15).

“Ms ol cdlardın ķorķmadı, ħalyık anı **krp** arsızmasunlar **tp** ķorķtı.” (112v/14-15).

“Şem‘n cdlıķnı tamm bilr üçün yılan uzamadı artmadı erse ħaķıķatın **[bil]ip** ĩmn ķeltrdi.” (113r/3-4).

“Aydılar: saña **kelip** ķol **ķavuřturup** tapuğ ķılığandıñ eligler kesgen ygrek.” (113r/10-11).

“Hmnğa aydı: ot yaķğıl kepriç bişrgil, řarħ ķoparğıl aña **aşıp** Msnıñ Tenriyi bar mu köreyin, bu Ms yalğan aytur bolğay köreyin.” (113v/14-15).

“Ms ‘aş birle urğanda suwlar **ayrılıp** dery tpige kn tşdi adın tşmegey.” (115v/15-16).

“Cebre‘il dem Őretinçe **ķelip** Fir‘avnge aydı: menıñ ķulum bar szmni almas, men buyurgn işni ķılmas anıñ ħkmi neteg bolur?” (116r/19-20).

“ ‘Amliķa melik ol ħaberni **bilip** yawlaķ ķorķtı, Fir‘avn helk bolğanın işitmiş erdi.” (117v/3).

“Mundağın ħrğa **aşıp** atğa ym brdi, **inip** yana ym ağdurgunça at ymni tketr erdi.” (117v/21-118r/1).

“Atğa ym ydrmedin ym ze siydi, sidk yıdığdıñ at ym ymes boldı, anı **körüp** ‘dler melikge aydılar,” (118r/1-2-3).

“Kırk yıl mundağ kün keçürdiler şeker yeyü, söklünmiş et yeyü, anuğ ton **keyip** bulut kölegesinde turdılar.” (118v/18-19).

“Filisîn tağlarındın munça çerigni basğuça tağrı tüpindin **kamurup keltürüp** olarnı başları üze tutdı.” (119v/9-10).

“hitābın **işitip** tağdın inmişde ol urağut[nı] kördi eki közi çıkmış öz elginge **alıp** yörür.” (123v/12-13).

“Dervîş bilür erdi kim yalğan söz Mūsīdin çıkmaz, ol sözge **inanıp** yandı, Mūsī kitti.” (124r/10-11).

“Māryābnıñ hatunı bar erdi arığ müsülmān, üç yelük **anuqlap** koddı” (125r/16).

“Mūsī **açıglanıp** tayağ kötürdi,” (125v/13).

“Benī İsrā’ılğa ayğıl biri biriñiz kılıç birle öltürün ya ewleriñizdin **bırağıp** çıkmı,” (127r/17-18).

“Buzağuga tapunmağan eki yarım sıbt Hārūn **başlap** kılıç **alıp** kelşe her kim tizin **çöküp** kıbleğa karşı oturmasa ya kılıç urğannıñ yüzige baksa Teñri la’neti anı üze tağı mengü tamuğda kalsun.” (127v/2-3-4).

“‘Āmīl ölse mīrās olarğa teğer erdi, ölümige şabr kılmay **aşuqup** ‘Āmīlni öltürdiler,” (128v/21-129r/1).

“Kağan Mūsīğa yalavaçlık birle Tavrīt tamām bērdi erse Mevlī ta’ālā Mūsī birle yüz min söz sözleşti, Mūsī **hoşlanıp** aydı.” (129r/12-13).

“**Bişürüp** Hızır birle ta’ām yeyürde Hızır külümsidi, Mūsī aydı: yalavaçğa küler mü bolur?” (130r/9-10).

“Eger tam yıkılsa ol māl **körünüp** özgeler almasun **tēp** ol tamnı rāst kıldım, ögsüzler ulğarmışda ol mällarını alğaylar.” (131r/1-2).

“Kılıç yoğ erdi, yay oğ yoğ erdi utru yöridi, Cālūt kö[rmiş] erdi sapқан **çewürüp** taş attı.” (133v/8-9).

“Süleymānnı **ündep** hatnı kolunğa bērdi erse açmayın oğıdı, açıp baqtılar erse Süleymān oğğandın bir söz artuğ eksük kelmedi.” (136v/7-8).

“ol karınçkalarnıñ uluğı ahsağ erdi Mender atlığ, ün kıldı: ey karınçkalar kaçın ewleriñizge kirin, Süleymān çerigi sizle<r>ni **basıp** helāk kılmazun.” (139r/2-3-4).

“Kağan anı tutğalı kişi ıdsā **kaçıp** bulutğa ağar erdi, bulutğa ağsalar **kaçıp** teñizge kirer erdi, ne hīle kılgay-siz?” (139v/17-18).

“Yarlıkar, ‘arza kıldı: Süleymānğa keçelik oğurda üç adağı birle **turup** tōrtünçi adağınñ topuğı ura turğan edğü atlar tokuz yüz at kalgan yüz atnı ‘arza kılar hālde kün hicābğa kirdi.” (140r/19-20-21).

“Buhtu Naşrī **kelip** Beytü’l-Mağdisni almışda ol kürsini çıkardı, **körüp** tañladı, mineyin tēdi, urdılar bir adağı sındı kim adağ koyğu yēni bilmeşe andağ bolur erdi.” (141r/11-12-13).

“Kimerse ol ħorūsdın destürsüz keçer bolsa ol arslan tepünür, kılıç birle **çapıp** öltürürler.” (141v/7-8).

“Bulutdın mundağ yinçü yağa turur **tēp** kız anı tañlap körgeli çıktı erse ağ bulut **inip** kızını **yörgep** köterdi.” (142v/4-5).

“Süleymānñ hāli rengi özge boldı, evige keldi, kördi çekürgeni öltürmiş but öñide koymış özi tizin **çöküp** butğa qarşu olturmış.” (143r/13-14).

“Hatun eri birle **kêneşip** aydılar: bu er bizge lāyık küyev turur,” (143v/17).

“Dehkān kılığa aydı: ol balıknı **bişürüp** özge ta‘ām birle şofrağa **salıp** bu kişi almığa keltürgil.” (144r/12-13).

“Süleymān seferde erdi suwğa muhtāc erdi, hüdhüd suw **istep** havāğa çıktı.” (146v/8-9).

“Çıktılar hüdhüdni yolda kördiler, **arıp açıp** ağzın **açıp** kélür, aydılar:” (147r/12-13).

“Süleymānñ katıg ‘azābı ol erdi kuşlarğa, kanatın **yolup** künge salur erdi, qarınçkalar **yıgılıp** anı tişler erdiler, kırk künden soñ tüsi ösüp kutulur erdiler.” (147r/14-15-16).

“Yaratқан, iktülegen, keçürgen İdiniñ atı birle maña boynağulık kılmañ, **keliip** müsülmān boluñ.” (147v/5-6).

“Belkīs ol sarāyda uyuklap yaturda hüdhüd kuş tünlükdin **kirip** bitigni öñide koy[dı], oyğanmadı.” (147v/12-13).

“tört yüz tewege altun kümüş tansuh nerseler yükledi, dört miñ er **aqlanturup** sazları birle Sebā vilāyetidin tepredi.” (149r/18-19).

“Ötükin **çıkarıp** suwğa kirdi, adağın kördi olar aytқан teg ermes, tüsi bar erdi.” (150v/4-5).

“Kimerse Süleymānñ heybetidin kaşığı kele bilmes erdi, bir yıl tayağğa **tayanıp** turdı ölmişin kimerse bilmedi.” (151r/16-17).

“Yūnus andın **keçip** bir ‘ābidğa teğdi kördi namāz kılur, namāzdın farıdı erse selām kıldı,” (155r/4-5).

“Kaçan teni küçlendi kuvveti kirdi erse bir kün hācetğa **barıp** erdi,” (157v/6).

“Kurtқа aydı: yēti kün boldı melik evinde yemekge ta‘ām tapmas **tēp** azrak ta‘ām **tapıp** keltürdi suw teğmiş islanmış.” (160v/18-19-20).

“Kınayu öltürdi anı kayra keldi **tirilip**” (161r/11).

“Kurşun **eritip** ağzınğa koydılar, **boğuz[lap]** öltürdiler el ortasında uzun yığaçdın astılar.” (161v/19-20).

“Telim hālāyık yıgladılar, aydılar: bunça yolu öltürdük erse tirildi ağı **içip** ölmedi.” (162v/11-12).

“Du‘āsı tamām bol[mış] erdi kamuğ sınık yığaçlar **yafraqlanıp** yemişler belgürdi.” (162v/17-18).

“Du‘āsı tamām bolmay erdi kim gūrları **yarılıp** on yēti kişi kopa keldi bēş er, üç oğlan, tokuz tişi.” (163r/5-6).

“Lokmān aydı: andağ bolsa sen hem yamanlık **ekip** yaşıklık ümīd etmegil.” (163v/20).

“Lokmānğa hācesesi aydı: bargıl bir koy **boğuzlap** etindin kayu yaşıraq erse maña keltürgil.” (164r/10-11).

“[And]ın soñ hatunı birle huşümet kılıştı, hatunın urdı erse hatunı **kıçkırip** aydı:” (164r/19).

“Sultān aydı: ol hākīm erdi şāyed yarağın kıldı bolğay tirig bolğay **tēp** kamuğ halk birle **edlep** ol çukur ağzın taptılar,” (164v/13-14-15).

“Sultān sordı: sen tirilgey mü-şen bu kızlar seni **kuçup** yatqanda, ne fāyide bar erdi?” (165r/8).

“Mevlī ta‘ālā yelge hitāb kıldı ‘ālemni kezdi, eti, terisi, sūnūki kayda e[rse] **yıgıp, tērip** keltürdi,” (165v/19-20).

“Oğlan tuğğandın soñ sūt bērmeyin ana[dın] **ayırıp** tonga **çulğap** Beytū’l-Mağdis[ğa] eltıp koyar erdiler.” (166v/6-7).

“Andağı hādimler **asr[ap]** on eki yaşasa meşid **süpürüp** çerāğ yaqar erdiler,” (166v/7-8).

“Aymışlar: kırk kün olturdu [tā] nifāsıdın arılğunça, andın soñ ‘İsīni **kōterip** qavminga keldi.” (169v/3-4).

“Andın soñ üküş ha[lāyık]lar havārīlarğa **kēlip** aydılar: ey ‘İsī Tenriñ kökdin bizge mā’ide yibere bil[gey mü?]” (171v/15-16).

“Namāz vaqti boldı, oğlanı **qoyup** özi namāzğa turdı, oğlan emgekler **barıp** tennūrğa tüşdi,” (172r/15-16).

“Olar Bağdāddın **çıkıp** maşriq tapa bardılar, Zū’l-Ķarneyn seddiğa teğdiler, uzunın enin kördiler, bakır eritgen taş qazğanların kördiler.” (176r/2-3).

“Oları **körüp** eki yarım yılda yana Bağdādğa keldiler halifeğa ayttılar: yana qayturda Semüzkendge sekiz yığaçlıq yerdin **keçip** keldük tēdiler.” (176r/6-7-8).

“Ol vaqtda ‘İsī yalavaç kökdin ingey deccālni öldürgey, halāyık **qutulup** evlerige yanmışda Ye’cüc ve Me’cüc yolukğay, teğme biri tağdın **aşuqup** ingeyler.” (176r/17-18).

“Çıkdı erse biregüni kördi bir ayakı ilge[ri] bir ayakı artqarı şurnı ağızğa **qoyup** yoqarı kökge bakıp ürgelü turur.” (177r/11-12).

“Zū’l-Ķarneyn aydı: mengü suwın isteyü keldim, uzun **yaşap** İdige bendelik kılayın tēdim.” (177r/13-14).

“Biregü **alıp** qarañğudın çıqtılar erse kördiler kim qamuğı zümürüd, yaşıl zeberced erdi ve ol taş kim ol kimerse **bērip** erdi,” (177r/17-18).

“Qoyçığa aydılar: itiñni urğıl, yansun bizge eyermesün, biz kizlenmişde it ürse kişi **işitip** kelgey **tēp** yandurdu.” (178r/18-19-20).

“Aymışlar: Cebre’ıl yılda eki yolu **kēlip** oları sağdın solğa evürür erdi, yanları yerde çürimesün **tēp**.” (179v/5-6).

“Aymışlar: Mekkedin Şām vilāyetiğa arqış bardı satığ **qılıp** yandılar, yanmışdın soñ bir niçe edebsiz oğlanlar olarıñ Sercān atlığ butların otğa köydürdiler.” (179v/12-13).

“Bu Ebrehe çerig **başlap** keldi Mekkege bir künlük yer **qalıp** erdi, tüşdiler,” (179v/20-21).

“Tevelerni bērdiler, **alıp** Mekkege kirdi, ‘Abdu’l-Muṭṭalibniñ alnıda nūr **balqıp** Ka’be tamınga tüşdi,” (180r/7-8).

“Habeşiler **yıgılıp** tevelerni üleştiler, boğuzlamadın burun kılıç birle çaptılar ve pāre pāre kılıp ülediler.” (180r/13-14-15).

“Ol zamān havāda sansız saqışsız kuşlar köründi, qamuğı aq, adaqları tumşuqları kızıl, teğme biriniñ tumşuqında bir taş, topraqdın bişürülmüş bākılā endāzesinçe **uçup** keldiler Ka’beni bir öwrüldiler.” (180r/18-19-20-21).

“‘Abdu’l-Muṭṭalib aydı: çerig keç qaldı, helāk boldılar mu erken? **tēp** közsizni **yētip** Mekkege kirdi havf birle kimerse **yoluqup** zahmet bērmesün **tēp** kimerse yoluqmadı.” (180v/3-4).

“Ol kuş ol taşnı atsa bitilgenniñ tepesinge teğer, andın **ötüp** atıdın **ötüp** êkilerin hem helâk kılur erdi.” (180v/10-11-12).

“Ol kuş anı, bitilgendiñ özgeni urmas erdi, atı bitilgen eger çerigdin gâyib bolmış bolsa ol kuş anı edleyü barıp turğan yerinde taş birle **urup** atı birle êkisin hem helâk kılur erdi.” (180v/12-13-14).

“[Kâbe] kavseynde burakın buldı erse **râzlaşıp** / Kap kayaşın arturuban koldı ‘âşî ümmetin” (181r/19).

“Ol duman teg köp tümen toğ **turguzup** yüz miñ ‘arab / Kelmişinde bir avuç tofrağ atıban tarğuçı” (181v/20).

“ ‘Abdu’llâh avğa **çıkip yanıp** kelürinde ol çadırını kördi,” (182v/12).

“Ol vaqtda Eymene Muhammed Resûlu’llâhğa yüklüg boldı, altı ay keçti erse atası ‘Abdu’llâh öldi Eymene tul kaldı, özin tamğa **urup zâr mrap** aydı.” (183r/2-3-4).

“Der-hâl başın secdege **koypup** secde içinde sözleyü başladı,” (183v/4).

“Ol bulut **eltip** uçmağ hüllesine **yörgep** yıldığlar mu‘athtar kılıp közlerige sürme **tartıp** saçların **örüp** uçmağ hüllesine **yörgep keltürüp** anası önide koyar erdi.” (183v/10-11).

“Bir yığaç yer çıktılar erse eki aq kuş havâdın **inip** Muhammedni oğlanlar arasındın **alıp** havâğa aşurdılar,” (185r/17-18).

“Hadice utru yöridi ‘Âtikeni **agırlap** öz yanında orun bérdi, hîç kimersenı andağ ağırlamışı yok erdi.” (187r/5-6).

“Muhammed seniñ birle barurda kelürde köñül birle **saklap** emgetmeyin selâmet keltürgil,” (187v/11-12).

“Fâyide Muhammedni işçi yumuşçı **atap** sefer emgekin **tartturup** yana arkış uluğınğa munı eğgü tutğıl temekde murâdi yumuşçılıkı ermes erdi.” (187v/13-14).

“Ammâ ol sözde sırrı bar erdi, neteg kim Zelîhâ Yüsufnı zindânğa yibermekde sırrı bar erdi, yana zindânçını **ündetip** aydı: zinhâr Yüsufnı urmağıl, elgin ayağın bağlamağıl.” (187v/14-15-16).

“Yana Hadice Mübeşşerege aydı: tañ birle tabl **kakıp** arkış teprese Muhammedni sarây eşikige **keltürüp** teveçiler tonın **keydürüp** teve burundığın belige bağlağıl,” (188r/2-3).

“Kaçan Mekke halkı Muhammedni kamuğ yolğa köndürdiler erse körünmes bolğaç Mübeşşere teve burundığın Muhammed belindin **çemişip** teveçiler tonın **çıkarıp** dıkk-ı Mısrî tonnı Muhammedge keydürdi” (188v/8-9-10).

“Çıkdı erse eki yağrını arasında mührni kördi [fi’l-h]âl **öpüp** yüzige sürtti, (189r/16-17).

“cühüdlar kaçtılar, teveler **kavup yetip** üç yüz cühudnıñ başların **üzüp** yerge saldılar.” (190r/10).

“Andın soñ yel tındı, ‘âlem yarudı, teveler tındılar, kârvân halkı tevelerni **tutup burunduqlap** yolğa kivürdiler.” (190r/11-12).

“Varağa esrük erdi, Hadice karabaşlarığa **fermânlap** erdi altun idişlerge za‘ferân **ezip** koyuñ.” (192r/5).

“Varağa tersâ bolup erdi, İncilni ‘Arab tilinçe bitimiş erdi, **kartayıp** erdi, Hadice **kelip** aydı.” (194r/4-5).

“Ebū Bekr rażiya’llāhu ‘anhunıñ köñli **agırıp** Resūlğa bardı,” (195r/5).

“Buzagı **kaçıp** ‘Ömer katınga keldi aydı: ey ‘Ömer bu munça kişi **birikip** meni tuta bilmesler, sen yalguz **barıp** Muhammed başın neteg keşer-sen?” (196r/13-14-15).

“ ‘Ömer fikrge **barıp** akırın yöriy başladı.” (196r/15).

“ ‘Ömer saña kelü turur, **arzılap** tapdıñ utru çıkgıl.” (196v/21-197r/1).

“imdi Muhammed cemālin kördüm erse Muhammeddin dostrak kimerse yok, baş algalı keldim erdi imdi başım bereyin, **tép** toprakğa yüzün tüşüp evrüle kelip Resülñiñ adaqinga **tüşüp** aydı.” (197r/2-3-4).

“Eger Mūsī ‘aleyhi’s-selāmıñı **ko[parıp]** ayakları höl bolmay Nıl tenizidin keçürdüm erse Muştafa ‘aleyhi’s-selāmıñıñ ümmetlerin ta[muğ]dın ayakları köymeyin keçürgey-men, höl etekleri kurumağay.” (198v/19-20-21).

“ ‘Osmān aydı: maña gavgā **kehtëürüp** kaşd kılmışları kün İdi ‘azze ve celle hazretinde on nerse bar kim maña berdi,” (201v/5-6).

“**Ki[rip]** ‘Osmānıñı öltürdiler, Resül ‘aleyhi’s-selām aydı: maña mi‘rāc tüninde bir alma berdiler, eki pā[re] kıldım, bir hūr çıktı, sordum: sen kimniñ-sen?” (201v/12-13-14).

“Kāfirlar til **açıp** cefā okın atdılar, yoldın azğan Tenridin yangan içi qaralar barçası til köñül bir **kılıp** Resülğa ogradılar,” (203r/13-14).

“Mevlī ta‘ālā ol on altını helāk kıldı, Resül ‘aleyhi’s-selām yılda mevsimğa **kelip** kızıl tonlar **keyip** halāyıkıñı ĩmānga ünder erdi, Mevlī yarlıkın teğürür erdi, uş Hazrec, Ebkā, Farīta ve Başır birle sançışur erdi,” (203v/16-17-18).

“İblīs ‘aleyhi’l-la‘ne anı köre bilmeyin tağga **minip** çakırdı: ey ādemiler bilmiş boluñ uş Hazrec bu mezmüm birle ‘ahd kıldılar.” (204r/9-10).

“Bu yigit **işitip** başmağın olarğa ala berdi, men sizge mizāh kıldım tedi.” (204r/15-16).

“Taşnı köterdi başığa koyayın teğende kudreti yetmedi, kötergeli taş **öwrülüp** kolın bastı,” (204v/15-16).

“Periler **yığılıp** Mekkege keldiler [Hare]m katında turdılar, hürmet **tutup basturup** kirmediler.” (206r/4-5).

“Eger Nūh peygamberğa kime **bėrip** suw[da] yöürdüüm erse Muhammedge burāk berdim havā üze yöürdüüm.” (206v/10-11).

“**Unutup** kıldı, kaşd kılmadı tedi, ümmetiniñ bilmesde kılganın ‘özr aydım.” (212v/20-21).

“Resül ‘aleyhi’s-selām başın kuyı **salıp** tefekkür kılıp örü köterdi,” (214v/12-13).

“Yana aydılar: bir tün içinde Beytü’l-Makdisğa **barıp** yana **yanıp** keldim tağı Şām şehriğe tañ atmasdın burun **barıp** yana keldim teğen sözge inanur mu-sen?” (217r/5-6-7).

“Üçünç delil ol turur, Süleymān peygamberğa şalavātu’llāhü ‘aleyhi ve sellem yelge **münüp** bir aylık yėrni bir künde **barıp** yana kelmeki revā bolur.” (218r/11-12-13).

“Bir atlıg kāfirlerdin keldi, islām çerigin **öwrülüp** üç yüz bol[ğay] artuğrak bolmasa **tép teñlep** bardı.” (221v/8-9).

“Ol kün Mekke kāfirleri Bedr tokušı öçi üçün hatunların, oğlanların bile **alıp** çıktılar, erenlerige **barıp** teğmesi erenlerin öge eđiz yerge **ağıp**, defler urup ši‘r aytu başladılar.” (223r/17-18-19).

“Hamza **yetip** keldi, başın adağı tozaturda busuğdın **çıkıp** koltuğındın ötgürü sançtı, Hamza atdın tüşti.” (224r/20-21).

“Aymışlar: bir hatun eri birle nezzāreğa çıkmış erdi, kaçan şahābelerniñ andağ sançısıp ölgenlerin kördiler erse ekegü boyun **alışıp** toğuştılar, şehid boldılar,” (224v/15-16).

“Na’im bin Mes’ud Es-Sakafni on tewege **tutup** aydılar: bargıl Muhammedilerni korkıtıgıl, yürek **aldurup** ala bolsunlar, tédiler.” (225r/4-5).

“Başın ırğadı erse éki **adrlıp** tüşti.” (227r/1).

“**Oyganıp** bu tüşni eriñe aytu bérdi, eri **öwkelep**, ay Muhammed turur, anı mu arzūlayurşen **tép** bir yanaqladı,” (227r/6-7).

“Selken bin El-Beşer atlıg mübāriz erdi, anı bu işke ıdtı, ol aydı: men **barıp** bu işni bitüreyin ammā Muhammed bin Müslim anıñ süt emmiş qarındaşı turur, birle barsun anı **ündep** evdin çıkarsun.” (227v/3-4-5).

“Rivāyet kıılır Ebū Sa’id El-Fārnāni kaçan tevelerge **yüklep** tañsız ıdtılar erse kuruğ idişler, eski qurımış qaplar tewedin tüşüp qaldı ammā yaraştılar erse teweler ürktiler,” (228r/8-9).

“Kaçan Resül ‘aleyhi’s-selāmnı körse erdi, yer astında bir at asrap turur-men, ol atğa **minüp** Hindī dirresi birle seni öldürgüm turur, tēyür erdi.” (230v/19-20-21).

“Bu harbde islām çerigi katıg suwsadılar, közleri qararmışda kara tebükni **alıp** yıdlap hoşlanmıšta yüzlerini yoqaru **kötürüp** kökge baqar erdiler,” (232r/14-15-16).

“Resül ‘aleyhi’s-selām çeriginde Şafvān bin Mu’zıl atlıg kavī er bar erdi, cummāzeqa minüp yöriyür erdi, kaçan çerig kongan yerdin teprese Şafvān kün yaruğınca **turup** yurtını tezinür erdi, ne-erse unutmuş qalmış bolsa anı yıgar erdi,” (234r/19-20-21).

“yemişsiz yıgaçnı du‘ā birle ni‘metliğ kıldıñ, uşaq taşnı tesbīhge keltürdüñ, tamuğda baru turğanlarını **yandurup** uçmağ yolına başladıñ, tēyü mrayu başladılar.” (237r/1-2).

“Bu kün sen bir irin tepretgen birle kamuğ ‘āşī ümmetleriñniñ defterlerin gufrān suwı birle **yup** yoq yoğun kılgay-men.” (238r/7-8).

“Rabğuzī Nāşır tayanma tünle kündüz **mıranıp** / Sayrağıl süçüg tiliñdin söz çıkar sözle [ağı]” (238v/10)

“Ravza açılma meni **kigürüp** anda qoşsunlar, eger açılmasa Baqī‘ gūrūstānığa eltsünler garībler arasında qoşsunlar.” (239r/3-4).

“ ‘Osmānnı kırk tün kün taqı bir qavilde on sekiz kün sarāyıda **egirip** tuttılar.” (240v/20).

“ ‘Abdu’llāh Zebīr ol sözge **arsıqıp** rağbetliğ boldı,” (243r/21).

“Hüseyn Müslim bin ‘Aqīlnı Kūfeqa ıdtı, sen bargıl yarağnı **añlap** kelgil **tép**.” (245r/15-16).

“Mālik bin Ca’ferniñ atı ürkti yıkıldı, adaqı üze aquda qaldı, süyreyü **keltürüp** otka kemişti,” (246v/1-2).

“Yezīd bini’l-Ḥazar namāzda erken munı işitti, namāznı **buzup** aydı,” (246v/8-9).

“bu kün seniñ üçün cān fidā kılgan men bolayın, yarın ceddiñ Muştafā şefā’atidin aluş bolğan men bolayın, **tép** sançışğa kirdi bu şi’rlerni **aytıp** toğuş kıldı.” (246v/15-16).

“Telim toğuştı yetmiş kişini öldürdi, atnıñ siñirin çaptı, yadağın **toğuşup** telimni tamuğqa ıdtı” (246v/19-20).

“Hüseyn kişi ıdtı **kötrüp** keldiler, başını öz tiziñe **qoğup** boynın topraqın arıtıp aytur erdi. (246v/21-247r/1).

“Anda kedin ‘Abdu’llāh Vehēb El-Kelbī kirdi, cūhūd **erip** müsülmān bolmış erdi,” (247r/3-4).

“ya’nī İdiyā körer-sen bu ‘āşī kıllarınđın maņa ne teğe turur, fi’l-cümle kımuğ **birikip** tepündiler.” (248r/11).

“Havle bin Yezīd Ez-Zāhī indi, ol kıtluğ başın keşti, atımın yüzi ol kınga **bulğanıp** çadırğa keldi **minüp** kördiler, mingen yer [kıan] aħıta kördiler,” (248r/20-21-248v/1).

“Za’ıflerni urğanlar İdi ‘azze ve celleni āzārılağanlar adağ alğan, sağrağ tutğan eliglerni **sındurup uşatıp** köğüzlerindin çıkarguları.” (249r/11-12-13).

“Hüseyn razıya’llāhu ‘anhu anı üçün Yezīdni tamuğğa teben **atıp** temür ırğağlar birle **ilip** buza yırtı çeke [sa]nça sança kınağuları.” (249r/16-17-18).

3.1.10.1. Fiilimsilerin Önünde Kullanılışı

3.1.10.1.1. İsim-Fiillerin Önünde Kullanılışı

“melik tañladı aydı: men öz közün kördüm, ammā adınlar inanmağaylar, sen bu oğlanı meniñ kıpuğımda kıoyđıl kışiler **kelip** asramağğa kıolđaylar,” (33v/3-4-5).

“Evvel adağınğa kışen urmak, ekinç kıatığ ırırçağğa mündürmek, üçünç yırağ yerge **eltip** satmak.” (73v/5-6).

“Kün ay secde kıılđay arığ yüze men / Bu kün atđın **inip** yükünmek tiler” (76v/3).

“Seniñ birle **bolup** avunmak tiler” (80r/13).

“Cevāb: arığ uluğ bolsa Meryem **kirip** yuvunmağğa kıorđıđay erdi, kıçiğ hem bolsa başlıkıñ yumağğa yaramağay erdi, kıorđmasun tep orta arığ bērdi.” (169r/17-18-19).

“Seddige Zū’l-Karneyñ **kirip çıkıp** işlemek üçün kıpuğ kıılmış erdi eki tahtalığ, ol kıpuğnı ölçediler otuz arşun uzunı.” (176r/3-4-5).

3.1.10.1.2. Sıfat-Fiillerin Önünde Kullanılışı

“Hābīl kıum tepesinde **yatıp** uğıyur erdi, bir taş birle urup öltürdi kıyāmetğa teği kışi öltürmek kıan tökmek Kıābīl ta’līmidin kıaldı.” (16r/1-2-3).

“Bir ança rüzgār keçmişde bu ĥatun telwe boldı, **yügrüp** kıırlayur erdi, özi yawlağ körklüğ erdi, ĥalk ana rahm kııldı.” (32v/18-19-20).

“Ammā kıoyları, yılkı kıaraları bu tewedin **kıorkıup** ürker erdiler, bular bu teweni tilemes boldılar,” (35r/11-12-13).

“Ot **keltürüp** yakđan İbrāhīmniñ atası kıarındaşı Hāzer erdi, Lūt peyđamber anıñ oğlı erdi.” (41r/3-4).

“Sāre tağı hīç sözlemedi, melikniñ öwkesi keldi aydı: ey ‘abda’llāh, sendin **uyalıp** sözlemes tēdi.” (45v/16-17).

“Ol suw **akıp** çıkır erdi,” (48v/15).

“İsmā’īl gāyet awğa öç erdi, yana awğa çıkılmışda İbrāhīm keldi yana Seyyideğa sordı: awğa **barıp** turur tēdi, kelginçe tüşüş aş boğuz kıılayın tēdi.” (49r/19-20-21).

“Dīn şerī’at tütşünini **atılanıp** köndürğüğe / Mevlī bērmış erdi elginde risālet ta[mğası]” (53v/20).

“On [miñ] atlıg er **kurşap** yörigü teg onmiñ vezîri bar erdi, tegme vezîriniñ on miñ sançışur er<i> bar erdi.” (62v/8-9-10).

“Ata sewgen atasınga tüş **körüp** yordurğuçı / Ne hased kıldı kör aña ol ögey ağaları” (65v/12-13)

“Bu hâlde arqışdın soñ qalmış biregü yetip keldi Yūsufnı topraq **kuçup** yatur kördi,” (74r/9-10).

“Kaçan it egeleleri keşse hatunlarığa qazan asturup özleri yol başığa **çıkıp** ötken kişilerge nime körklüg itin bar,” (94v/21-95r/1-2).

“Mūsī **kelip** tarılmış süñüklerin yığıp Ken‘ānga èltti atası qatıda koydı.” (108r/8).

“Fir‘avn suw yüzinde taht **urup** oturur erdi, ol-oq yerde yazılanmağa yer kılmış erdi yana tahtğa oturur erdi.” (111r/17-18).

“Cevāb: kaçan kimerse Dāvūdğa kelür bolsa destür **tilep** kelür erdi, bu ekegü destür tilemey kirdiler qapugdın kirmediler mihrāb tamındın kirdiler.” (135r/17-18).

“Andın soñ anı al birle bu dīvler **busup** tutğan yerge kehtëreyin.” (140r/1-2).

“Ol er hatunı birle yawlaq pārsā erdiler, bir körklüg kıızı bar erdi, telim kişiler **tilep** bernes erdiler.” (143v/16-17).

“Süleymānnıñ qatıg ‘azābı ol erdi kuşlarğa, qanatın yolup künge salur erdi, qarınçqalar yığılıp anı tişler erdiler, kırk künden soñ tüsi **ösüp** qutulur erdiler.” (147r/14-15-16).

“Oğlan tuğğandın soñ süt bermeyin ana[dın] ayırıp tonga çulgap Beytü’l-Mağdis[ğa] **èltip** koyar erdiler.” (166v/6-7).

“Kaçan olarnıñ çığgu vaqti bolsa Mevlī ta‘ālā olarnıñ yeriğe imān kerāmet kılgay, mü‘min bolğay, keçe bolsa yarın **kelip** qalğanın telgey-miz,” (176r/12-13).

“Bir kün bu tiltağ birle èki yığaç yer top ura bardılar, anda arıg tonlarını saldılar, jende tonlar **yaşurup** kehtërmış erdiler, anı keydiler,” (178r/12-13-14).

“Ol kuş anı, bitilgendin özgeni urmas erdi, atı bitilgen eger çerigdin gāyib bolmış bolsa ol kuş anı edleyü **barıp** turğan yerinde taş birle urup atı birle èkisin hem helāk kılar erdi.” (180v/12-13-14).

“Ātike evge kirdi Eymene körgenlerin, hūrlar kelgenin, ev saqfi açılğanın, bulut **kötrüp** èltgenin kamuğ aytu bérdi.” (183v/17-18-19).

“Aymışlar: **kitip** ayrılğan yana körüşür.” (188r/18-19).

“Mübeşşere aydı: Ĥadice[ni]ñ ‘ādeti ol turur, sevinçiley kelgenge **minip** kelgen cummāzeni tüzüki birle bérür,” (190r/15-16).

“ey Muhammed halk arasında resm bar, dost dostqa sefer **kılıp** yanar bolsa bir hediye ya‘nī böleg ala barurlar.” (214r/18-19).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıqadı: atam ‘Abdu’llāh, anam Eymene bizge şefā‘at kılgay **tép** umsunu[r] erdiler, kaçan yüz evürüp yandım erse ün qopardılar” (215v/13-14-15).

“Andın soñ olar aydılar: yā Resūla’llāh biz şerī‘atnıñ tamāmı aħkāmını bitürür-miz ammā Ka‘be asru yırağ turur, hacğa bargınça er qarıyur, yana **yanıp** kelürge ‘ömr vefā kılmaz.” (216v/9-10-11).

“Aymışlar: bir hatun eri birle nezzāreğa çıkmış erdi, kaçan şahābelerniñ andağ **sançışıp** ölgenlerin kördiler erse ekegü boyun alışıp toquştılar, şehīd boldılar,” (224v/15-16).

“Olar aydılar: Ançası bar, sen çerig **yığıp** atlanurka ogradı,” (230r/12-13).

“Resül ‘aleyhi’s-selām çeriginde Şafvān bin Mu‘zıl atlıg kavī er bar erdi, cummāzeķa **minüp** yöriyür erdi, kaçan çerig kongan yerdin tēprese Şafvān kün yaruğınça turup yurtı tezgünür erdi, ne-erse unutmış kalmış bolsa anı yığar erdi,” (234r/19-20-21).

“yalğan aytur-sen ey Tenriniñ düşmanı, men yarlıkağan İdimge **oğrap** bargan-men.” (246r/20).

“Hüseyn kişi ıdı kötrüp keldiler, başını öz tiziñe koğup boynın toprakın **arıtıp** aytur erdi.” (246v/21-247r/1).

3.1.10.1.3. Zarf-Fiillerin Önünde Kullanılışı

“Ādem **yügrüp** barurda yigdeniñ yığaçı sunup Ādemnün saçın tutdı,” (12r/15-16).

“Erkek tawuķ kefil boldı, qarğa bardı, ölügler telim boldı anı yēgüge bolup keç kaldı, erkek tawuķ ugga kirmiş üçün kimige kirip kimi tamınga aşıp kanat **tolıp** çarlayu başladı.” (26v/14-15-16-17).

“Lokmān bir kerges balasın alıp iktüledi, **karıp** ölginçe yana birni andağuķ yetini iktüledi.” (30r/18-19).

“Nemrüd tüş kördi bir koçkar kelip tahtını **süsüp** ahtarı salur, tañdası yorumçı müneccimlerni kähinlerni yığıp sordı.” (38r/1-2).

“Hācer kelip suw aķarın **körüp** sewünmişde suw tükenmesün tēp taş kumını tēgresiñe yıgıdı.” (48v/15-16).

“Bu kün tilge yünüllük bērdi zamānda tesbīh ü tehlīl eñsen köz **yumup** açğunça ‘arşga ağar.” (53r/6-7).

“Cevāb: kaçan Yūnus balıkdın çıkdı erse eti, teni za‘īf bolmış erdi, siñek konup emgetmesün tēp kabaķ yığaçın ündürdi, kölige boldı, ördek suw [içg]eli **kelip** bargınça kabaķ yığaçınıñ yulduzın keşdi, kavardı.” (55r/15-16-17).

“ ‘Umlāķ la‘īn erdi, eđiz manzarğa **ağıp** bakarda yırakdın Ya‘kūb oğlanların tewe birle kördi başlarında ürün bulut kalkan tēg bolup kölige kılur.” (62v/17-18-19).

“Lāle sađraķın içerde sayrar esrüp sanduvaç / Turna ün **tartıp** öterde sekrişür baklan kozi” (68v/3).

“Anda kēdin tüz [kēne]ş kılıp kuğuğga kemişür bolup Yūsufnı **tutup** südreyü kuğuğ başınga [kelt]ürdiler.” (70r/19-20-21).

“Ya‘kūb yalawaç ođlanları Yūsufnı kuđuğga **salıp** barmışda bir ođlaķ boguzla[dı]lar,” (71v/12-13).

“ögsüz bolup atdın tüşdi, çeçek tēg meñzi soldı, ađlaķ yerge savuldu, kız kırkınları birle qarşu oturup ün **tüzüp** aytu başladı.” (77r/12-13-14).

“Yūsuf yana yandı Zelīhānıñ içi örtenmişdin bu ğazelni ün **tartıp** inçiklayu ağardı.” (83r/13).

“Yūsuf ewdin çıķgaç tişiler aşuķup bıçaķ birle türmek keşip Yūsuf ađzıga tikke bēreliñ **tēp** kese başladılar,” (85v/15-16).

“[Ti]şilerni avlar Mısr élinde / **Tutup** kınayurda közi kaynayur” (86r/7).

“Karındaşları ol sözni **işitip** sewünmişdin aydılar: yana bir karındaşımız bar erdi ol ğāyib boldı.” (94r/6-7).

“Bes kamuğları Yūsufğa du‘ā kılıp yandılar, yolda këlürde ‘Aynü’ş-Şems atlığ bir kend bar erdi, anda tüşdiler aş **yêp** tepreyürde Yūsuf dört miñ er birle atlanıp yetip keldi.” (96v/6-7-8).

“Bu kelmişde yarmaqları yoğ erdi tawar, çuvāl, kiyiz, argamçı alıp keldiler, arkalariğa **yüklep** yalbaru ırayı kirdiler,” (101v/15-16).

“Anası Mübeşşere yığlayu kaldı, Tenri ta‘ālā tağdır kıldı: ey Ya‘küb, sen Beşirni anasından **ayırıp** satdın erse men hem Yūsufni sendin ayırıp satqay-men.” (105r/17-18-19).

“yā Mūsī unuttuñ mu mendin habīb dīdārın kolduñ erdi imdi şabr kılığıl burun habīb dīdārın körgil anıñ mezesini **bulup** ağırladıñ erse meniñ dīdārımni bulğay-sen.” (122v/18-19-20).

“Anasığa **keliş** ayttı erse ferişte aydı: bahāsı yetmey turur.” (128v/15-16).

“Süleymānı ündep hatnı kolunğa bērdi erse açmayın okıdı, **açıp** bahtılar erse Süleymān okuğandıñ bir söz artuğ eksük kēlmedi.” (136v/7-8).

“Bulutdın mundağ yinçü yağa turur tēp kız anı **tanlap** körgeli çıktı erse ağ bulut inip kızını yörgēp köterdi.” (142v/4-5).

“Belkīs ol sarāyda **uyuqlap** yaturda hüdhüd kuş tūñlūkdin kirip bitigni öñide koy[dı], oyğandı.” (147v/12-13).

“Yēlge yarlığ boldı İlyās[nıñ] ünin maşrıkdın mağrıbgā tēğürdi, kün tuğardıñ kün batargā tegi ne kim arslan bar erse köz **yumup** açğunça yığıldılar İlyās[nıñ] oñ qolında turdılar.” (159v/9-10-11).

“Melik aydı: seni yana bir sınağayın bir içim hamr bēreyin, **içip** ölmediñ erse tevbe kılayın imān kēltüreyin tēdi.” (162r/21-162v/1-2).

“Çıkdı erse biregüni kördi bir ayakı ilge[ri] bir ayakı artqarı şürni ağızğa koyup yoğarı kökge **bağıp** ürgelü turur.” (177r/11-12).

“Ebā Bekr birle Mübeşşere bu sözni işitip Resül ‘aleyhi’s-selāmni yaşurdılar, yük **yüklep** kiterde çıkardılar.” (190r/1-2).

“Resül **ozup** barurda erklig ferişte’i kim yerge erklig turur, ana yarlığ boldı: yerniñ temürlerin tartıñ.” (190v/8-9).

“Resül **korqup** titreyü evge keldi,” (193v/18).

“ ‘Ömer karındaşı birle elig **alışp** këlürde aymışlar:” (196v/17).

“imdi Muğammed cemālın kördüm erse Muğammedin dostrak kimerse yoğ, baş alğalı keldim erdi imdi başım bēreyin, tēp toprağğa yüzün **tüşüp** evrüle keliş Resül[nıñ] adağınğa tüşüp aydı:” (197r/2-3-4).

“ ‘Ömer **sewünüp** öre kopup aydı: bi’llāh ki atañızdın işitdiñiz mü tağı Resüldin işitmiş teg siz işitdiñiz mü?” (200r/9-10).

“Resül ‘aleyhi’s-selām başın kuyı salıp tefekkür **kılıp** örü köterdi,” (214v/12-13).

“Resül ‘aleyhi’s-selām yarlıkadı: atam ‘Abdu’llāh, anam Eymene bizge şefā‘at kılığay tēp umsunu[r] erdiler, kaçan yüz **evürüp** yandım erse ün kopardılar” (215v/13-14-15).

“Rivāyet kılımışlar ‘Āyişe-i Şiddīkadın ražiya’llāhu ‘anhā: kaçan Muştafā ‘aleyhi’s-selām mi‘rācdın **yanıp** keldi erse Mescid-i Akşā[ğā] barganın halkğa aytu bērdi.” (217r/1-2).

“Cevāb: lüğat içinde eşek arıgsızını **yıqlap** hoşlanmışta burnını yoğaru kötürmek bolur.” (232r/13-14).

“Köndin suw idişi bar erdi kuruğ, anı **alıp** teprediler erse nerse barınça silktiler,” (240r/10-11).

“Yarındaşı ğavğā kıldılar erse ‘Osmānñıñ kulları kılıç **alıp** uruşğalı kirdiler erse ‘Osmān raziya’llāhu ‘anhu aydı: sizlerde kimerse kılıçını kınka soksa mendin āzād, tēdi.” (241r/5-6).

“Köñliñe yaqmadı yana açtı ol āyet ok çıqtı, üçünçide açtı erse **öwkelep** öre koıptı muşhafnı yerge çaldı,” (248v/16-17).

3.1.10.2. Birleşik Fiillerde Kullanılışı

“yēti miñ yıl tamām boldı erse anlardın ma alğı vaqt **bolup** men yer yüzine ħalife yaraturmen, tēp ħitāb kıldı.” (5r/3-4-5).

“Ferişteler bu ħitābnı işitdiler erse kaçguluğ **bolup** aydılar: İlāhī, yer yüzinde ortak işligler, kan tökgüçiler yaratur-şen, biz tesbīh ü tehlil ü teğaddüs kılğanlardın alıp yer mülkini anlarğa mu bērür-şen.” (5r/5-6-7-8).

“Kağā andın yanmadı, Nūh ‘aleyhi’s-selām tawuqnı alıp qaldı, ol sebebdin tawuq uçmas **bolup** ādemiler birle qaldı.” (26v/17-18).

“Anda kēdin burnıña kirdi, yana tōrt yüz yıl anda turdı kim qanınğa kirse tok **kılıp** anı urdurur erdi, anıñ birle tınmasa yumruq birle urdurur erdi, tınmadı eñseleyü başladılar.” (44v/14-15-16).

“İsmā’ıl İbrāhīmniñ soñunça baru başladı, İblīsniñ şabrı qalmadı özini ādemī teg **kılıp** İsmā’ılğa keldi aydı: atañ seni qança eltür bilür mü-şen?” (50v/15-16-17).

“Sidredin kanat tokıp inip öwürdi, yēti yolu bıçaqnı türtdi ötmedi, qahr **kılıp** bıçaqnı yerge çaldı,” (51v/11-12).

“Qayu taş irig **bolup** yarağsız bolsa İbrāhīm elgi yetgeç ruħām teg bolur erdi.” (52v/17-18).

“Ēki yarım yaşlığ, kıızıl qaşğa, tōrt adaqı sōkül buzağusı bar erdi, anı yawlaq sewer erdi, anı keltürüp boğuzladı sōkülme **kılıp** konuqlarğa keltürdi, öñleriñe qoydı.” (59v/6-7-8).

“Cebrā’ıl aydı: biz keldimiz bularnı helāk **kılıp** seni qutqarmaq üçün.” (61r/2-3).

“ ‘Umlāq la’in erdi, ediz manzarğa ağıp baqarda yıraxdın Ya’qūb oğlanların tewe birle kördi başlarında ürün bulut qalkān teg **bolup** kölige kıılır.” (62v/17-18-19).

“Qaçan ta’āmnı ħall **kılıp** yutsa boğzındın keçkinçe körünür erdi,” (67r/8-9).

“Anda kēdin tüz [kēne]ş **kılıp** kuğuğğa kemişür **bolup** Yūsufnı tutup südreyü kuğuğ başınğa [kelt]ürdiler.” (70r/19-20-21).

“ ‘Azīz ‘aklı anıp zelīl **bolup** aña eğıp kıbleğa utru bizni kıble kılayın tēp secde kılgālu oğradı,” (76r/9-10).

“Zelīhā kelebek teg özin otğa atdı, kul alur **bolup** kulluqğa özin satdı, yolu Yūsufğa tuşdı, közi körküğe tuşdı, al kıldı ağğa ilindi, köz birle köreyin tēdi köñül aldurdı, uzaqğa yügürür **bolup** tuzaqğa yörgeşdi,” (77r/9-10-11).

“ögsüz **bolup** atdın tuşdı, çeçek teg menzi soldı, ağlaq yerge savuldı, kıız kırkınları birle qarşu oturup ün tüzüp aytu başladı.” (77r/12-13-14).

“Ey Zelīhā erksiz **bolup** köñül aldurdıñ erse tevbe kılgıl Tenrı keçürsün.” (85r/3-4).

“Bes kamuğları Yūsufğa du‘ā **kılıp** yandılar, yolda kelürde ‘Aynü’ş-Şems atlığ bir kend bar erdi, anda tüşdiler aş yep tepreyürde Yūsuf dört miñ er birle atlanıp yetip keldi.” (96v/6-7-8).

“Rübül qopa keldi Yehūdānıñ adaķına tüşdi, aydı: ol kün kanlığ köñlekni men eltıp erdim, atamızıñ men qağguluğ **kılıp** erdim,” (105r/9-10-11).

“Mūsī qabül **kılıp** du‘ā kıldı, qan belası kötrüldi suvları aqa başladı.” (115r/9).

“Hārün, Yūşa‘, Kellüb taķı adın Benī İsrā‘ıl birle bar[duķda] eyvānda ruḥām taşıdın but **kılıp** altun birle bezeklig özi taḥt üze olturur.” (125v/8-9).

“Aymışlar: burunķı zamānede eğgüler ayığlar ölgendin s[on] şüretin **kılıp** aña baķmaq revā erdi,” (142v/20-21).

“Melik anıñ körkiñe <hayrān> **bolup** rağbet kıldı, kıız hem köñül bérdi, nikāḥ bolsun tēp tevaķķuf kıldılar, nikāḥ revā bolurıñğa fetvā tapmadılar.” (168r/14-15).

“Ḥabeřiler yıgılıp tevelerni üleştiler, boğuzlamadın burun kılıç birle çaptılar ve pāre pāre **kılıp** ülediler.” (180r/13-14-15).

“Ol bulut eltıp uçmaḥ ḥullesiñe yörgēp yıdığlar mu‘aṭṭar **kılıp** közlerige sürme tartıp saçların örüp uçmaḥ ḥullesiñe yörgēp keltürüp anası öñide qoyar erdi.” (183v/10-11).

“Mübeşşere aydı: Ḥadice maña andağ işāret **kılıp** erdi kim tevege mindürgil, mindürdim erse bir kesek aq bulut Mevlī ta‘ālā yarlıķı birle Resül ‘aleyhi’s-selām bařıǵa kölege kıldı,” (188v/13-14).

“‘Ātike bu sözni Ebū Ṭālibğa aydı: miḥmān-dārlıq **kılıp** uluğlarını yıǵdı Varaķanı ünedi řarāb içürdi, eşirdi erse Ebū Ṭālib Ḥadiceñi Muḥammed üçün tiledi.” (191v/20-21).

“Resül munı işitip kö<ñli> aǵrır teg **bolup** aydı.” (193v/7).

“Varaķa tersā **bolup** erdi, İncīlni ‘Arab tilinçe bitimiş erdi, kartayıp erdi, Ḥadice kelip aydı.” (194r/4-5).

“Andın soñ Resül ‘aleyhi’s-selām eki rek‘at namāz kıldı Mekkedin hicret **kılıp** Medīnege barmasdın eki yıl burun, andın soñ mi‘rāc tüninde bu beş vaķt namāz farīza boldı. (194v/6-7-8).

“‘Ömer bu işge rağbet kıldı, kamuğları qopup butlarǵa barmas burun ‘Ömer řarāb içdi, olarñıñ resmleri ol erdi, qaçan ‘ahd kılsalar butlar qatında ‘ahd kıılır erdiler ve butlar tanuq **kılıp** ol ‘ahdni buzmas erdiler. (195v/2-3-4).

“aydılar: eger şen bu kün Muḥammedge meyl **eṭip** qaytsañ kamuğımız qaytalıñ.” (204v/20-21).

“ey Muḥammed ḥalq arasında resm bar, dost dostqa sefer **kılıp** yanar bolsa bir hediye ya‘nī böleg ala barurlar.” (214r/18-19).

“Resül ‘aleyhi’s-selām başın quyı salıp tefekkür **kılıp** örü köterdi,” (214v/12-13).

“Ammā Qayşerni aymışlar islām keltürdi, ba‘zı aymışlar islām keltürgeli oǵradı, ammā öz mülki zevāl bolmaқdın qorqıtı, çerigin sınaşış **bolup** körgü urdı,” (230r/9-10).

3.1.11. -y

Bayraktar, -y ekiyle ilgili “Eklendiği fiile ‘-arak/-erek’ anlamını kazandırarak yükleme bağlar. Böylece fiilin tarzını belirtir. Olumsuz biçimi her türlü fiil tabanına eklenebilirken olumlu biçimi yalnızca ünlüyle biten sözcüklere eklenebilmektedir.” açıklamasını yapar (Bayraktar, 2004: 170). Rabgūzī’nin eserinde bu ekin hem olumlu hem de olumsuz cümlelerle kullanılan örneklerine yer verilmiştir.

“Andağ kıldılar erte İbn Yāmin yalguz kaldı [erte] aş ileyinde İbn Yāmin **yığlay** başladı.” (95v/19-20).

“Ol bendeler körgeyler kamuğı yazuğ ma‘şiyet **oquy** almağaylar, yarlığ kelgey kim: oquız.” (102v/20-21).

“Andın soñ Yehūdā aydı: ey Yūsuf bizlerniñ birimizge fermānlağıl atamızğa **sewünçiley** barsun.” (105r/5-6).

“Yarlığ keldi: meniñ halkımnı mendin özge kim **konuqlay** alur.” (138r/21).

“Yarlığ keldi: belğüsi ol turur kim üç kün tiliñ ağır bolğay kişiğe **sözley** bilmegey-şen.” (168r/1-2).

“Mübeşşere aydı: Hadice[ni]ñ ‘ādeti ol turur, **şevünçiley** kelgenge minip kelgen cummāzeni tüzüki birle bérür,” (190r/15-16).

“Ömer fikrge barıp aqrın **yöriy** başladı.” (196r/15).

“uçmağ kuşları Tübī yıgaçı üzre türlüğ ün birle **sarnay** başlağaylar.” (202r/11-12).

3.1.11.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“Aymışlar: yat kırtkanı evge kirgüzmek kerekmes, eger kayu evge kirse **buzmay** çıkmaz.” (80v/10-11).

“Reyyān melik köñli tamām arısun tēp **çıkmay-dur**.” (90v/10).

“Ya‘kūb yıgısındın evdeki oğul kıızı aytu[r] erdiler: İdi haqqı Yūsuf tēmekdin tağı irmediñ mü? **tunmay** Yūsuf dēr-şen, kağgura sızğa[y-sen] ya kendü ölgey-şen.” (100v/11-12-13).

“Yana men közge **ilmey** horlayurlar, meni öltürgeli oğradılar, meni düşmenler tapası kılmagıl.” (126v/13-14).

“Anasığa kelip ayttı erte ferişte aydı: bahası **yetmey** turur.” (128v/15-16).

“‘Amil ölse mīrās olarğa teğer erdi, ölüminge şabr **kılmay** aşuqup ‘Amilni öltürdiler,” (128v/21-129r/1).

“Cevāb: kaçan kimerse Dāvūdğa kelür bolsa destūr tilep kelür erdi, bu ekeğü destūr **tilemey** kirdiler kapuğdın kirmediler mihrāb tamındın kirdiler.” (135r/17-18).

“Tebşāna‘nı Üvreyā koldurğalı kişi ıdımış [erdi] Dāvūd anı **bilmey** kimerse **kolmay-dur** tēp koldı.” (135v/10-11).

“Mevlī yarlıkı birle Circīs tiri[ldi], melik kaçguluğ boldı vezīri aydı: men bir hācet kolayın bu turgürmeşe tēz **kelmey** biz kutulğay-miz tēdi.” (162v/21-163r/1-2).

“Du‘āsı tamām **bolmay** erdi kim gūrları yarılıp on yēti kişi kopa keldi beş er, üç oğlan, tokuz tişi.” (163r/5-6).

“Ol kavmları aydılar: sen tüneki ölügni tirgüzür-sen cāmı taķı **çıkma**y ırđı, bir erteki ölügni tirgüzgil.” (171r/8-9).

“Hile kıldılar tınāblar saldılar, biregüni tam başıĝa mindürdiler, andın narı ne körer-sen haber bērgil tēp, ol tam başıĝa çıktı ırse körgenin **aytma**y özin narı saldı.” (173v/10-11-12).

“Şehrge kirdi ırse kurumış ölügler kördi **ıslanma**y **sasıma**y turur, bu ne hāl turur? tēp sordı.” (173v/20-21).

“ey ‘Abdu’llāh Şā[m] melikleri meni kıldılar māl, tavar ‘arza kıldılar, men olarnı kabül kılmadım, men seniñ üçü[n] **kelme**y ırđım,” (182v/20-21-183r/1).

“Eger Mūsī ‘aleyhi’s-selāmı ko[parıp] ayakları hōl **bolma**y Nīl tenizidin keçürdüm ırse Muştafā ‘aleyhi’s-selāmıñ ümmetlerin ta[muĝ]dın ayakları köymeyin keçürgey-men, hōl etekleri kurumagay.” (198v/19-20-21).

3.1.12. (er)ken

“Eski Türkçede, er- olan yardımcı fiil, tarihsel süreç içerisinde, Eski Türkçeden günümüz Türk dili ve lehçelerinde, farklı dönem ve sahalarda, er- > ir- > e- / i- gelişimini göstermiş, -ken zarf-fiili de bu biçimlerden birinin üzerine gelmiştir.” (Özmen, 2014: 11).

Aysu Ata, “-ken” eki ile ilgili “Bu ek yalnızca er- fiili üzerine gelmektedir.” bilgisini verir (Ata, 2002: 91).

Mehmet Özmen, Türkçede -Ken Zarf-Fiili adlı eserinde “Harezmi Türkçesinde isim unsuru + erken” başlığı altında “Harezmi Türkçesi metinlerinde, isim unsuru üzerine er-ken zarf-fiili gelebilmektedir.” açıklamasını yapar (Özmen, 2014: 33). İsim unsuru + erken örnekleri Kısasü'l-Enbiyā eserinde tespit edilmiş ve örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

“aydılar: biz kökde **erken** yer yüzündin bir kulnuñ tã‘atin kökke ağdurur ırđiler,” (22r/4-5).

“Taķı aymıřlar: tamda Ya‘kūb yalavaç şüretin kördi aytur: ey Yūsuf yalavaçlardın **erken** aħmaķlar işin kıılır mu-sen?” (83r/6-7).

“‘Azīz ‘āciz boldı müteħayyir kıaldı, Zelīhāĝa aydı: sen andaĝ tēyürsen, bu mundaĝ tēyür kayuñız sözi yalĝan **erken** ne bileyin tēdi.” (84r/10-11).

“Aymıřlar: olar kāfir **erken** Yūsufı öĝe sözledi.” (90r/6-7).

“Tālūt aydı: ey Dāvūd, İdi ‘azze ve celle rahmeti seniñ üze boldı tirig **erken** arıĝ ırđin ölmüşde hem arıĝ yıdıĝ-sen.” (134r/1-2).

“Kureyş kāfırları seni öltürgeli keñeş kılmışlar men [bar] **erken** kimerse kıaşd kııla bilmegey, tēp bu beytni oķıyu başladı” (205v/17-18).

-ken eki ile oluşturulan zaman ve tarz bildiren zarf-fiiler içinde en sık kullanılanın -r, -(y)Ar, -(y)Ir / -(y)Ur geniş zaman ekiyle yapılan örnekler olduğu ifade edilir (Korkmaz, 2017b: 865). Özmen, “Harezmi Türkçesinde -r / -Ar / -Ur + erken” başlığını ele alır (Özmen, 2014: 34). Bu başlığın örnekleri de Rabgūzī’nin eserinde tespit edilmiştir ve örnekleri gösterilmiştir:

“Her şefâ‘at öteyürde başçı bolğan Muştafâ / İner **erken** Muştafânı indep éltken Cebre‘îl” (2r/14).

“Su‘âl: Zelîhâ Yüsufnı söwer **erken** tayaqlatmaqda hikmet ne erdi?” (91r/14).

“Âdem oğlu ölerin bilür **erken** sağınur:” (131r/4).

“Ol kün ‘Üzeyr kırk yaşlıg, kara saķallıg erdi, namâz kıldı, burunķı [él]niñ ölüglerin kördi, aydı: Tenri ‘azze ve celle bularnı ölgendin soñ neteg tirtüzür **erken**.” (165v/3-4-5).

“Özgelerge andağ aytur **erken** öziñe teğse tēyür erdi,” (205v/5-6).

“Hüseyn kayda erdükin bilür **erken** adın yērde ister erdi,” (244v/13-14).

Özmen, “Harezmi Türkçesinde -mAz / -mAs + erken” başlığını vermiş (Özmen, 2014: 34), bu başlığın örnekleri de Kısasü’l-Enbiyâ eserinde tespit edilmiş ve örneklerine yer verilmiştir:

“Andın farımas **erken** ağızına keldi, ilhâm yetildi, aydı:” (6v/14-15).

“Evvel vaķtsız tiledi anıñ üçün, didâr kamuğlardın üstünrek turur andın astınraķ ni‘metlerni bulmas **erken** üstünrek ni‘metni bulmaķ muhâl turur.” (122v/8-9).

“Ança[da] ‘Āyişe-i Şiddîka razıya’llāhu ‘anhā yığlayu Resül ‘aleyhi’s-selāmķa yapuştı, aydı: niçe olar birle sözleşür-sen, bir zamân benim birle sözleşgil, yetti yaşarda saña ulaşdım taķı yaşım yēgirmige yetmes **erken** mübârek cemâliñdin adrılır-men.” (237v/8-9-10).

IV. BÖLÜM

4.1. İSİM-FİİLLERDEN TÜREYEN ZARF-FİİLLER

Rabgüzî’nin Kısasü’l-Enbiyâ adlı eserinde örneğine ulaşılan isim-fiillerden türeyen zarf-fiil ekleri, “-mAk d In / -mAk G A / -mAk d A” ekleridir.

4.1.1. -mAk d In

Bayraktar, “Eklendiği fiillere kendisinden sonra gelen zaman zarfına göre ‘-madan önce’ veya ‘-madan sonra, -dıktan sonra’ anlamlarını katan bu zarf-fiil eki, -mAk isim-fiil ekiyle +dAn/+dIn ayrılma hâli (ablatif) ekinin birleşiminden oluşmuştur.” bilgisini verir (Bayraktar, 2004: 261).

Kısasü’l-Enbiyâ eserinde bu ekin “-mağdın, -mekdin” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiş ve tüm örneklerde “+dIn” ayrılma hâli ekinin kullanıldığı görülmüştür.

“Olar kēneşdiler, yüzük bēse-miz kökke aşa bilmegen-miz, kişi **öltürmekdin** uluğ yazuķ yok, ĥamr içmek seħrek tēp ĥamr içtiler,” (21v/11-12-13).

“öknüp yığlaştılar; ĥazretde yüzümüz suwı kalmadı tēp Mevlî ‘azze ve celle bizni bēş nersedin yıgmış erdi: kan **tökmekdin**, rüşvet **almağdın** zinâ **ķılmağdın**, küç **teğürmekdin**, ĥamr **içmekdin**.” (21v/20-21-22r/1).

“Uşbu **kitmekdin** ölmekimni tiler erson senā / Men önünde öleyin sen içimni yandırmağıl” (50v/11).

“Aydılar: Yūsuf atlığ oğlı bar erdi anı yawlağ söwer erdi, ol oğlı gāyib boldı, anı için **yıglamağdın** közleri körmes boldı tédiler.” (93v/19-20-21).

“Ya‘kūb yığısındın ewdeki oğul kıızı aytu[r] erdiler: İdi haqqı Yūsuf **tèmekdin** tağı irmediñ mü? tınmay Yūsuf dēr-sen, kağgura sızğa[y-sen] ya kendü ölgey-sen.” (100v/11-12-13).

“Tègeyler: ta‘ām **yèmekdin** elig tartkaylar.” (202r/13).

“Hamd u senā ol İdi ‘azze ve celleğa kim meni neciyy yarattı, ellig eksük kavmimni imānğa da‘vet kıldım **kaçmağdın** özge nerse arturmadım,” (210r/2-3).

“Bular Mekke arqışın urğalı kelmiş erdiler, arqışını urmağ onay erdi, urmıšta kèdin ganīmin almağ erdi yana çerig birle **sançışmağdın** katığrağ ganīmin ma yok.” (221v/1-2).

“Ammā Kayşerni aymışlar islām keltürdi, ba‘zı aymışlar islām keltürgeli oğradı, ammā öz mülki zevāl **bolmağdın** korqtı, çerigin sınaş bolup körgü urdı,” (230r/9-10).

“ ‘Amr bini’l-‘Āş bir kün bir qoldaşığa aydı: bu munça māl benim **öğretmekimdin** hāşıl boldı, yarımın maña bėrgil, tēdi.” (233v/19-20).

4.1.1.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde “-mAkDIn” ekinin I. tekil şahıs iyelik ekiyle kullanılan örneği tespit edilmiştir.

4.1.1.1.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“ ‘Amr bini’l-‘Āş bir kün bir qoldaşığa aydı: bu munça māl benim **öğretmekimdin** hāşıl boldı, yarımın maña bėrgil, tēdi.” (233v/19-20).

4.1.2. -mAkGA

Rabgūzī’nin Kıyasü’l-Enbiyā adlı eserinde bu ekin Harezmi Türkçesinde yönelme hāli eki olarak kullanılan “+ğa, +ge, +ka, +ke, +na, +ne” şekilleriyle oluşan örnekler tespit edilmiştir:

“Su’āl: Ādemni toprağdın **yaratmağğa** ne hikmet erdi?” (6r/14).

“Su’āl: Ādemni uçmağğa **kivürmekke** hikmet ne erdi?” (10r/1).

“Ādem Havvānıñ ‘adāveti köñlünde berkidi, vesvese birle uçmağdın **çıkarmağğa** oğradı.” (11r/12-13).

“İdi ‘azze ve celle yigdeniñ otını kiterdi qurımasun tēp, anı için kāzirler ton **tökmekge** toqmaq andın kılurlar ton köymesün tēp.” (12r/20-21).

“Kızınñ közi bir yigitke tüşdi añar ‘aşık boldı, yigit me aña ‘aşık boldı, **qawuşmağğa** hile bulmadılar,” (28r/15-16).

“Kābıl Hābılını **öltürmekine** men sebep erdim,” (33r/12).

“Sadūğ aydı: bu kün keziki teweniñ turur, suwumuz yok aş **etmekge** tēdi.” (35v/6-7).

“Aymışlar: Künlerde bir kün bir butnı alıp bāzārda **yağılanmağğa** hācetliđ boldı,” (39r/3-4).

“Bildiler kim İbrāhīmdin özge kimerse kılmadı, İbrāhīmi **kınamağğa** kēneştiler.” (40r/11-12).

“İblīs aydı: seni qurbān **kılamağğa** elte turur.” (50v/17-18).

“Yana aymışlar: bu dört kuş **ölmekiñe** hācet ne erdi?” (55r/18-19).

“Bu dört kuşnı tirgüzdüm erse bu dört hālāyıkñı öltürüp yana tirgüzgümni sağınu bilgey-sen, **tirgüzmeke** kudretim bar.” (55v/5-6).

“Lūt ol sözni **aymađğa** uwtandı,” (60v/15).

“‘Ādñiñ Şeddād atlıđ ođlı bar erdi, ol kim dūnyāda uçmađ kıldurdu **kirmekke** teđmedi.” (62v/2-3).

“Olar ekidin iraq tururlar, anıñ üçün kim enbiyā uruğı erdiler qan **tömekke** nelük oğradılar?” (70r/14-15).

“Yūsuf quduđđğa **tüşmekke** hikmet bu erdi.” (71v/11).

“Ne kılayın erkim qalmadı yana **almağğa** elig bērmes yarağım yoğ, **yandurmağğa** yolum kirmes, hālīm qalmadı,” (77v/21).

“Zelīhā ođramađı **kuçmađğa** erdi ve Yūsuf ođramađı **kaçmađğa** erdi.” (81v/20).

“Yūsuf Zelīhādın kaçđuđğa yüz öwürdi, Zelīhā Yūsufñı **tutmađğa** öre qoptı,” (83v/3).

“Su’āl: ol ekeđüniñ zindānğa **kirmekiñe** sebep ne erdi?” (87v/13-14).

“Aymışlar: bir yıl tamām **bolmağğa** kırk kün qaldı.” (93r/8-9).

“Butlarınñ ādemīni azdurur[đa] kudreti yoğ, velikin **azdurmağğa** sebep bolur.” (95v/5-6).

“Yūsuf aydı: men-men **temekke** uwtanmas mu-sēn, mundađ küçün kuvvetiñ bar igeç Yūsufñı bōriđe nelük yēdürdiñ.” (104r/2-3).

“Aymışlar: ol hālde Hāmān qoptı Fir‘avn üçün cevāb **aytmağğa** oğradı, Mūsī Hāmānğa men‘ kıldı: saña kelmişimiz yođ tek turđıl Fir‘avn cevāb aysun tēdi.” (112r/13-14-15).

“Anda destūr bērdi sattılar, alıp bođuzladılar, **bođuzlamađğa** unamas erdiler.” (128v/16-17).

“Biri aydı: devāt birle tepere **urmağğa** sen sezāraq-sēn.” (135v/3-4).

“Aydılar: bir [er körer-men], **körmekke** yüzi körlüğ ammā özi telwe turur.” (153r/2).

“Aydı: maña **minmekke** merkeb bērg[il].” (158v/19).

“Qurtқа aydı: yēti kün boldı melik evinde **yemekke** ta‘ām tapmas tēp azraq ta‘ām tapıp kēltürdi suw teğmiş ıslanmış.” (160v/18-19-20).

“Cevāb: arığ uluğ bolsa Meryem kirip **yuvunmağğa** korkđay erdi, kiçig hem bolsa başlıqñı **yumağğa** yaramağay erdi, korkmasun tēp orta arığ bērdi.” (169r/17-18-19).

“Mekkeğe altı menzil qalmış yer bar erdi, kaçan arkış ol menzilge teğseler **sevinçilemekke** kişi ozdudur erdiler,” (190r/12-13).

“Su’āl: Muħammed ümmeti barqadın ilgerü ermiş, soñ **çıkmadığğa** hikmet ne erdi?” (207r/15-16).

“Ey Muhammed kullarımın **yarlıkamağğa** tapuğ tilemes-men, tıtağ tileyür-men.” (219r/20).

“ ‘Alī rażiya’llāhu ‘anhu Resūlu’llāhın **buzmağğa** unamadı.” (226r/13-14).

“ ‘Alīli ‘Āyişeli ara ‘adāvet **bolmağğa** sebep bu söz erdi.” (234v/16).

“ ‘Azrā’ıl cān **almağğa** oğradı Resūl ‘aleyhi’s-selām sağdın solğa, soldın sağğa tolğanu başladı mübārek a‘zāsı [kü]çsüz boldı,” (237r/14-15-16).

4.1.3. -mAkda

Kısasü’l-Enbiyā eserinde bu ekin “+da, +de” biçiminde bulunma hāli ekiyle kullanılan örneklerinde bu ekin sadece +d tonlu şeklinin bulunduğu örnekler tespit edilmiştir.

“Su’āl: Ādem ve Havvānı buğday yığacıdın **yığmağda** ne hikmet erdi?” (9v/17-18).

“Uçmağğa **kivürmekde** hikmet ol erdi,” (10r/7).

“Ba‘zılar aymışlar: uçmağğa **kirmekde** aşnu erdi,” (10r/15).

“Ēkinçi yüzümni kuğı kılğay-siz, yüzümni körüp atalık şefkati tepreşip bıcağ **tutmağda** tağşir bolmasun.” (51v/2-3).

“Su’āl: Mekkede taş telim erdi, beş tağdın taş **keltürmekde** ne hikmet bar erdi?” (52v/12-13).

“Aymışlar: ol altı tişiniñ zindānga **saldurmağda** mağşudları ol erdi kim Yūsufnı zindānga salsalar Zeliḥādın ırak bolğay, biz teğme vağtda barıp Yūsufnı ündete bağğay-miz, körklüg yüzün toya körgey-miz.” (87r/1-2-3).

“Aymışlar: Yūsufnı zindānga **salmağda** Zeliḥānñ mağşudu ol erdi kim meniñ sözüm el arasında yayıldı, burunğı teg Yūsufnı özge körgüm yok.” (87r/10-11-12).

“Su’āl: Mevlī ta‘ālā ayakçığa şeytān teşvili birle **unuturmağda** hikmet ne erdi?” (89r/8).

“Su’āl: Zeliḥā Yūsufnı söwer erken **tayağlatmağda** hikmet ne erdi?” (91r/14).

“Su’āl: ekin arasında kavbaş **sançmağda** ne fayide bar?” (95r/12).

“Su’āl: köz **teğmekde** hikmet ne [tur]ur?” (95r/18-19).

“Sewünçi özge māl aytmayın buğday bereñ **temekde** hikmet ne erdi?” (97r/3).

“Yūsuf aydı: öz tiliñizni neteg bilmes-siz, oğunñ tedi erse olar korktılar yüzleri sargardı yalbara başladılar, aydılar: ey ‘aziz bu bitigni **oğumağda** siziñ mağşudımız ne turur,” (102v/16-17-18).

“Ya‘küb Yūsuf ekileri hem yalavağ erdiler, seksen yıl **ayrılmağda** sebep ne erdi?” (105r/13-14).

“Sāmirī tanıdı, **tanımağda** sebep ol erdi.” (116v/15).

“Su’āl: orta arığ **bermekde** hikmet ne erdi?” (169r/17).

“Fayide Muhammedni işçi yumuşçı atap sefer emgekin tartturup yana arkiş uluğınğa munı edğü tutğil **temekde** murādi yumuşçılıkı ermes erdi.” (187v/13-14).

“Ammā ol sözde sırrı bar erdi, neteg kim Zelîhâ Yūsufnı zindānga **yibermekde** sırrı bar erdi, yana zindānçını ündetip aydı: zinhār Yūsufnı urmağıl, elgin ayakın bağlamağıl.” (187v/14-15-16).

“Su’āl: yağa teşbîh **kılmağda** hikmet ne turur?” (211v/5).

V. BÖLÜM

5.1. SIFAT-FİİLLERDEN TÜREYEN ZARF-FİİLLER

Üstüner, sıfat-fiillerin özelliklerini sıralarken sıfat-fiil eklerinin hâl ekleriyle birleşerek zarf-fiil eki oluşturma konusunda şu açıklamayı yapar: “*Sıfat-fiil eklerinin önemli bir özelliği de isim hâl ekleriyle kalıplaşarak zarf-fiil eki olmalarıdır. Bilhassa ağızlarda bu şekilde ortaya çıkmış pek çok zarf-fiil ekimiz mevcuttur. Kalıplaşma ile ortaya çıkan yeni şekilde yer alan isim hâl eki ve sıfat-fiil ekinin asıl fonksiyonlarını yitirdikleri görülür. ‘-AndA, -DIkÇA / -DUkÇA, -DIğInDA / -DUğUndA, -AsIyA vs.’ ekleri bu şekilde oluşmuş zarf-fiil ekleridir.*” (Üstüner, 2000: 22).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde örneği bulunan sıfat-fiillerden türeyen zarf-fiil ekleri şunlardır: “-DUKDA / -GAndA / -GAN+iy.+dA / -GAndIn / -gAn+iy.+dIn / -GANğA / -mIş+iy.+çA / -mIşDA / -mIş+iy.+dA / -mIşdIn / -mIşdAn / -mIş+iy.+dAn / -mIşğA / -ArDA, -UrDA / -Ar+iy.+dA / -ArGA / -ArdIn / -mAzdA, -mAsdA / -mAzdIn, -mAsdIn / -mAzdAn, -mAsdAn / -mAsğA / -gUçA / -gUğA.”

5.1.1. -DUKDA

Fiildeki işin zamanını belirleyen zarf-fiiller oluşturan “-DIkTA” eki, -DIk/-DUK sıfat-fiil eki ve bulunma durumu ekinin birleşmesiyle teşekkül etmektedir. Günümüz Türkçesinde ekin -DIkTA şekliyle kullanımı olmayıp yerine sıfat-fiil eki ile bulunma durumu eki arasında iyelik ekleri almış biçimleri kullanılmaktadır (Korkmaz, 2017b: 150).

Ercilasun, Kutadgu Bilig Grameri-Fiil adlı eserinde “Sıfat-fiil ekleriyle isim hal eklerinin birleşmesinden doğan zarf-fiiller” başlığı altında incelediği “-duğta, -dükte, -tuğta, -tükte” eklerinin zaman bildiren ve “-diği zaman; -ken” anlamına gelen zarf-fiiller yaptığını belirtir (Ercilasun, 1984: 187).

“Hārūn, Yūşa‘, Kellūb tağı adın Benī İsrā’ıl birle **bar[duğda]** eyvānda ruḡām taşıdın but kılıp altun birle bezeklig özi taht üze olturur.” (125v/8-9).

“ ‘Osmānnı öldürgeli **kirdük[te]** men ‘Osmānnı tutğalı oğradım,” (240v/14-15).

5.1.2. -GAndA

Ergin, -ğan ekinin lokatif şeklinin Azeri sahasında gerundium haline geçtiğini, partisipin hareket ifadesi olarak kullanıldığını belirtmiş ve gel-en-de ‘gelince’, yap-an-da ‘yapınca’ örneklerini verir (Ergin, 2011: 334-335).

Ali Fehmi Karamanlıoğlu, “-gan / -gen sıfat-fiiline bulunma hâli eki getirilerek kalıplaşmış -ğanda/-gende şekli, ‘-ınca, -diğında’ anlamı veren bir zarf-fiil (gerundium) eki durumuna geçmiştir.” açıklamasını yapar (Karamanlıoğlu, 1994: 144).

Turgunbayev, -GAn ekine iyelik ve bulunma hâli eki eklendiğinde zarf-fiil eki olarak kullanıldığını bildirir (Turgunbayev, 2004: 119).

Kıyasü'l-Enbiyâ eserinde bu ekin “-ğanda, -gende, -kanda, -kende” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

“Ol sebebdin Ādem oğlanları yığaçları **tikgende** yigde yığaçını suwdın ırak tıkdiler suwsuz qalsun tēp.” (12r/17-18).

“Yūsuf aydı: aytdıñız men **yor[ğanda]** hüküm yörیدی, kazā bitildi, ol söz özge bolmas.” (88v/19-20).

“Yūsuf aydı: ol yētti yıl aşlık köp **bolğanda** yēgü çaqlıg, eker çaqlıg alıp qalsunlar, qalğanın anbārlasunlar.” (90r/15-16).

“Su’āl: burun köz **tüşkende** zarar kılsa, soñ tüşkenge zarar [kılm]as hikmet ne ərdi?” (95r/16-17).

“Yehūdā bitigni aldı kördi Yūsuf kuđuğdın çıkmışda Mālik bin Ze’rğa Yūsuf qulumız tēp **satkanda** bērgen bitig ərdi.” (102v/13-14).

“Cevāb: Ya’kūb yalavaçnıñ Yūsuf oğlan **erkende** bir Mübeşşere atlıg qarabaşı bar ərdi, ol qarabaşnıñ Beşir atlıg oğlı bar ərdi.” (105r/14-15-16).

“Mūsī ‘aşā birle **urğanda** suwlar ayrılıp deryā tūpige kün tüşdi adın tüşmegey.” (115v/15-16).

“Bu oğlan atası anasığa **barğanda kelgende** oğrılıq kılmur ərdi, atası anası oğlımız oğrılıq kılmaz tēp bilmeyin anı içer ərdir,” (130v/17-18-19).

“üçünçi sordı Dāvūd cevāb aydı hem işitmedi, törtünçi **sorganda** Dāvūd katıgraq cevāb bērdi, işitti.” (133r/16-17).

“Yūnus kimige kirdi, teñiz ortasığa **yetgende** suwğa ərklig feriştege yarlıg boldı, tört muhālif yēlni qopardı, ‘akım, şarşar, cenüb, şimālī tört tarafdın kimini oynata başladılar, halāyık qorqtılar.” (156r/2-3-4).

“Sultān sordı: şen tirilgey mü-şen bu kızlar şeni kuçup **yatkanda**, ne fāyide bar ərdi?” (165r/8).

“Resül dört **yaşaganda** ‘Abdu’l-Muṭṭalib ağırık yattı, bildi kim ölüm ağırıkı turur dünyādın bargu vaqt boldı.” (185v/11-12-13).

“Bahīrā aydı: bu tüş yoruğı ol bolğay kim ay āhīrū’z-zamān peygamberi turur, Muḥammed Muştafā ol çıkğusu ya çıkmiş bolğay, ol seni alğay seniñ qoynuñğa **kirgende** vahy kelgey peygamberlik tegürgey,” (186v/20-21-187r/1).

“Ebū Bekr evvel ĩmān **keltürgende** Resül haqqında kırk miñ altun harc kıldı, ol nuşret kıldı.” (201r/21).

“Taşnı köterdi başığa qoyayın **tègende** kudreti yetmedi, kötergeli taş öwrülüp qolın bastı,” (204v/15-16).

5.1.3. -GAN+iy.+dA

Bayraktar, “Eklendiği fiillere ‘-dığı zaman’, ‘-dığında’ anlamlarını katan bu ek, -GAN sıfat-fiil eki ve +DA bulunma hāli (lokatif) ekinin arasına iyelik eklerinin eklenmesiyle oluşmuştur.” bilgisini aktarır (Bayraktar, 2004: 225).

5.1.3.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Rabgūzī’nin eserinde “-GAN+iy.+dA” ekinin II. tekil ve I. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

5.1.3.1.1. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Ḥadīce aydı: andın bildim kim keldi **tègeninde** başımnı açdım kitti tediñ, bildim kim ferişte turur.” (194r/1-2).

5.1.3.1.2. I. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Taķı Ken‘āndın çıktıq erse tewellerimiz ağızların bağladuq kişi mülkinde öngen otı yemesün, kāfirler yığaçıdın yafraq üzmesün tēp Mısrđın **çıqğanımızda** andağ kılduq.” (97r/13-14-15).

5.1.4. -GAndIn

Bayraktar, -GAN sıfat-fiil eki ile +DIn ayrılma hāli ekinin birleşmesiyle oluşan -GAndIn ekinin “dığından” anlamında kullanılan bir ek olduğunu belirtir (Bayraktar, 2004: 226).

Negiş, “-GAN (-An) eki Karahanlı Türkçesinden itibaren tüm şivelerde zarf-fiil eki yapımında yer almaktadır.” bilgisini verir (Negiş, 2017).

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde bu ekin “-ğandın, -gendin, -qandın” şekilleriyle oluşan örneklerine yer verilmiştir.

“Aydılar: saña kelip qol qavuşturuq tapuğ **qılğandın** eligler kesgen yègrek.” (113r/10-11).

“Benī İsrā’ıl qaçan bularnı işittiler erse aydılar: bularnı kim saqlayu bilgey, ol tapuñamız buzağı bizge yègrek bu **ketürgendin** tēdiler.” (119v/5-6).

“Süleymānnı ündep ḥatnı qolonğa bērdi erse açmayın oqıdı, açıp baqtılar erse Süleymān **oquğandın** bir söz artuq eksük kelmedi.” (136v/7-8).

“Mevlî ta‘âlânın maña bergeyi siz **keltürgendin** artuqraq turur, ol māl birle siz sewünürsiz.” (149r/11-12).

“Melik sarāyığa koş sürdi, urluk saçdı, ol zamān oq ündi, baş tartdı, bişdi, melik **bişgendin** yedi.” (162r/16-17).

“Ol kuş anı, **bitilgendin** özgeni urmas erdi, atı bitilgen eger çerigdin ğāyib bolmış bolsa ol kuş anı edleyü barıp turğan yerinde taş birle urup atı birle ekisin hem helāk kıılır erdi.” (180v/12-13-14).

“Kün tuğardın kün batarga kāşki teğse sözlerim / **İşitgendin** du‘a qoldum miskīn Nāşır Rabğuzī” (249v/15).

5.1.4.1. Çokluk Ekiyle Kullanılışı

“Ve likin Ādemdin burunraq yaratğanlar bar üçün andın başlasaq fāyidesi artuqraq bolğay, ol fāyidedin fāyide körseler yahşaraq bolğay tēp tertīb üze **yaratılğanlardın** āğāz kılduq, izlegen bat tapqay, işitken bat bilgey tēp Kaşas-ı Rabğuzī at bērdük, va’llāhu a‘lem.” (3r/1-2-3-4).

“ ‘Ālem içinde yerinde tağlar, çukurlar, qollar kamuğ tūfān suwı birle inip yul kıılğan turur kim teñizlernin açığı, sasığı ol tūfānda **ölgenlerdin** turur.” (26v/7-8-9).

“A[ydı]: Yüz öwürdüm ol kimerselerge kim yēti kat yer yēti kat kökni yaratdı, ol [yoldın] müsülmān-men, ortağ **tēgenlerdin** ermes-men.” (38v/15-16-17).

“ey imān keltürgenler sizler Mūsini **āzārlağanlardın** bolmañ,” (119v/17-18).

“Süleymān Semdün atlığ dīvge aydı: ‘acāyib **körgenleriñdin** aytğıl.” (141r/15-16).

“Eger Yūnus balık qarnında namāz **kılğanlardın**, tesbīh **ayğanlardın** bolmasa erdi kıyāmetğa tegi balık qarnında qalğay erdi.” (157r/17-18).

“Aymışlar: nezzāreğa **çıqğanlardın** yētmış er şeh[īd] boldı.” (224v/14-15).

5.1.4.2. Edatlarla Kullanılışı

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde “-GAndIn” ekinin “soñ ve berü” edatlarıyla kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

“Yūsuf bir münüşde namāzğa turdı [nam]āz **okuğandın** soñ yığladı,” (87r/20-21).

“Zelīhā Yūsufni zindānga **salğandın** soñ zindān eşikige barur erdi,” (91r/8-9).

“Aş **yēgendin** soñ aydı: evvel meni kuğuğğa saldılar,” (96r/14-15).

“sendin biziñ tilekimiz ol turur kim bizni **öltürgendin** soñ ol yaramaz bizā‘atlarımız birle sūneklerimizni atamızğa yibergil.” (103r/10-11-12).

“Olar **kitgendin** soñ koyını özge kimersege tapşurdı,” (133r/3-4).

“Süleymān aydı: aşıknı koy eyesinge bēriñ tūmār kılsa aşıq yetilgey, koyını aşıq eyesiñe bēriñ aşıq yetilgünçe sütün içsün, aşıq **yetilgendin** soñ aşıq eyesi aşıknın alğay,” (136r/20-21).

“Ol kün ‘Üzeyr kırk yaşlığ, kara saqallığ erdi, namāz kıldı, burunkı [él]niñ ölüğlerin kördi, aydı: Teñri ‘azze ve celle bularnı **ölgendin** soñ neteg tirgüzür erken.” (165v/3-4-5).

“Oğlan **tuğğandın** soñ süt bērmeyin ana[dın] ayırıp tonga çulğap Beytü’l-Makdis[ğa] eltıp koyar erdiler.” (166v/6-7).

“sekizinci kün **bat[ıqandı]** soñ ıarañgu bolgunça bir sâ‘at közi körer üçün uçar,” (170v/20-21).

“Mevlî ta‘âlâdın hitâb keldi: ey ‘İsî men saña mâ’ide ibergey-men, ol mâ’ideni **körgendin** soñ kim imân keltürmese men aña bir ‘azâb kılğay-men,” (171v/20-21).

“Tamâm **yıgılğandı** soñ çerig tapa oğradılar,” (180v/2).

“‘Ātike aytur: Muḥammed yalavaç **bolğandı** soñ sordum: yâ Resûla’llâh ol kün anañ sütün nelük emmedin?” (184v/1-2).

“Ēl yük **algandı** soñ narḥ tüşdi Mübeşşere[ge] aydı: imdi yük algıl.” (189v/12-13).

“Varaқа aydı: Nâmūs-ı Ekber ‘İsî kök[ke] **uçğandı** soñ kimersege aytmadı,” (194r/7-8).

“Ḥâlid aydı: Muḥammed öldi **tégendin** soñ sözüne köprek inanur-men.” (224r/8).

“‘Azrâ’îl aydı: yâ Resûla’llâh men seniñ yastuqunıda **olturğandı** berü İdi ‘azze ve celledin yetmiş yolu fermân yetildi,” (237v/6-7).

5.1.5. -gAn+iy.+dIn

Bayraktar, -GAndIn ekinin arasına iyelik eklerinin eklenmesiyle oluşan bir zarf-fiil eki olduğunu belirtir (Bayraktar, 2004: 228).

5.1.5.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kıyasü’l-Enbiyâ eserinde “-gAn+iy.+dIn” ekinin II. ve III. tekil şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

5.1.5.1.1. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Sâre aydı: mendin ermez, seniñ kâfirlikñdın taķı küç **tęürgeniñdin** turur.” (46r/5-6).

“Süleymân Semdün atlığ dıvge aydı: ‘acāyib **körgenleriñdin** aytğıl.” (141r/15-16).

“Yana birevni saldılar anıñ birle ‘ahd kıldılar, **körgeniñdin** bizge ḥaber bergeñ tęp ol hem mindi erse özin narı saldı hıç nime sözlemedi.” (173v/12-13).

5.1.5.1.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Mevlî ta‘âlâ til birle **ayğanıñdın** köñül birle **saķıñanıñdın** ḥaber berdi.” (85v/9).

5.1.6. -GAnğA

Rabgüzî’nin Kıyasü’l-Enbiyâ isimli eserinde -GAn ekinin “+ğa, +ge” yönelme hâli ekleriyle birleşmesinden oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

“Su‘âl: burun köz tüşkende zarar kılsa, soñ **tüşkenge** zarar [kılm]as ḥikmet ne erdi?” (95r/16-17).

“Aydı: seniñ ḥaberiñ **keltürgenlerge** fidâ kıldım.” (108v/16).

“Ammâ ol cihānıñ tilegenle[r] aytur erdiler: vāy siziñ üze İdi ‘azze ve celleni birlegenler eđgü iş **kılğanlarğa** Mū[sî]niñ sevābları yaḥşırak, ol sevābnı bulmağaylar meger şābirler.” (124v/8-9-10).

“Melik aydı: **körgeniñge** tanuķıñ bar mu?” (157v/19).

“Hızır deryâlarda yörür, İlyās şahrâlarda yoldın **azğanlarğa** yol körgüzü[rler].” (160r/11).

“Keşilg[en] baş taşıt içinde katıg ün birle aydı: anasın **alğanğa** kızıt tēgmes.” (168v/2-3).

“Hızır kitti andın soñ Zü’l-Ķarneyn tört miñ er birle atlandı, oğlını öz ornıda olturtdı, on ěki yıllıq azuĶ köterdi, **Ķalğanlarğa** aydı.” (176v/16-17).

“Resül aydı: sizin maşlaĶat **körgeñizge** men rāzī-men.” (187v/6-7).

“Mübeşşere aydı: Ķadice[ni]ñ ‘ādeti ol turur, sevinçiley **Ķelgenge** minip Ķelgen cummāzeni tüzüki birle bēür,” (190r/15-16).

“ol vaĶtda resm ol erdi kim Ķaçan Ķız bērseler ěki Ķat ton keydürür erdiler Ķız **bērgenge**.” (192v/2-3).

“ya‘nī men Ķuyı bolup Ķünüm yoĶarı **bolğanınğa** unamas-men.” (205v/6-7).

“ey MuĶammed ağır yük neĶük yükleyin rüze **tutğanğa** rüzesin unutturdum yēm iĶim birle Ķarnı toydı erse añdurdum rüzesin bozmadım, esin öksütmedim, tamām işlerin oñay Ķıldım, seferde arıgsız su yoluĶtı arıgın arıgsızın bilmesler, taĶāretlerin revā tēdim, olarnıñ bilmesliki üze Ķükm Ķıldım,” (213r/7-8-9-10).

“aydı: yā Resūla’llāh mi‘rāc Ķışşasın Fātımağa rażiya’llāhu ‘anhā sözleyü bērdin, ümmetlerğa beşāret bērdin, sevāblarnı aydın, men-deg za‘īf Ķulnuñ Ķulı, Ķünñün Ķünñi **bolğanlarğa** Ķāzretdin ne beşāret Ķeltürdüñ?” (219r/15-16-17-18).

“Münācāt: İllāhī kim Ķeldi kim Ķabül Ķılmadıñ, kim tiledi kim bērmediñ, kim yalbardı kim icābet Ķılmadıñ, Ķelgenni Ķabül Ķıldın, **tilegenge** bērdin, yalbarğannı yarlıĶadıñ.” (219r/21-219v/1).

“BurunĶı bitig tēgdi erse bitigni yırttı, ěkinçi bitig yetti, burunĶı bitig **ēltgenge** aymış erdi.” (231r/10-11).

“İşittiniz erse mü‘minler gümān eylemiş tēg nelük aymadıñız, arıglayu **sözlegenlerge** sevāb derece bēildi.” (235r/17-18).

5.1.7. -mİş+iy.+çA

Bayraktar, -mİş sıfat-fiil eki ile +CA eşitlik ekinin arasına iyelik eklerinin gelmesiyle oluşan ekin fiillere “-dıĶı kadar”, “-dıĶı gibi” anlamlarını kattıĶını belirtir (Bayraktar, 2004: 245).

5.1.7.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Ķısasü’l-Enbiyā eserinde “-mİş+iy.+çA” ekinin II. ve III. tekil şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

5.1.7.1.1. II. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“YarlıĶ keldi: ey MuĶammed niçe andaĶ erse **ögmüşinçe** senā ayĶıl.” (212r/6).

5.1.7.1.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Mūsīğa du‘ā Ķıldı, bulut aĶdı ton edük yaĶa başladı, tēgme biriniñ boyıĶa lāyıĶ, yaş oĶlanĶa teĶi oĶlan **ulĶarmışınça** ton uzayur erdi, ay **eskirmişinçe** ĶaranĶuluĶ bolsa Mevlī ta‘ālā kökdin bir sıduĶ yaruĶ ıdır erdi.” (118v/15-16-17-18).

“ol kıl kitti erse İlyās yana keldi, kapuğçı açığlandı niçe kavdı erse kitmedi, burunķı kıl nelük kitmes-sen? tēp kōnli **tilemişinçe** urdı.” (159r/1-2-3).

“aydılar: aşlık tarık bar[ça] bir sarāyda yığar-biz, koyumuzğa kerek **bolmuşınça** alıp yēyür-miz.” (216v/4-5).

“Selmān Fārisī ražiya’llāhu ‘anhu Resūl ‘aleyhi’s-selāmniñ artında turur erdi, tēgme bir oķ **kelmışinçe** özini Resūlka kalkan kılur erdi,” (223v/20-21).

“Selmān aytur ražiya’llāhu ‘anhu: men ol sā‘at qarım başında erdim tēgme mētin **urmışınça** nūr örleyür erdi,” (228r/18-19).

5.1.8. -mİŞDA

Hikmet Yılmaz, “ ‘-dığı zaman’ anlamında asıl filin öncesinde gerçekleşmiş ve asıl filin zaman bakımından açıklayıcısı durumunda zarf-füller türetir.” bilgisini verir (Yılmaz, 1998: 83).

“Ferişteler **yoluķmışda** Ādem es-selāmün ‘aleyke yā melā’ikete’llāhi tēp selām kılur erdiler,” (7r/21-7v/1).

“Cevāb: Mü‘minler orunların körsünler, dünyāge **kelmışde** yana yangı yarağınğa tā‘at artursunlar,” (10r/4-5).

“İlāhī, ol belā **bermışde** sen biziñ birle bolğay mu-sen?” (10v/19-20).

“Ol öwünni ağzınğa saldı, çeynedi boğzınğa **tikilmışde** ol ‘ahdni anđı, içkerü kirgelü ığmadı tışğaru ma çıkaru bilmedi,” (11v/6-7-8).

“Aydı: İlāhī, **uwtanmışda** sendin saña kaçar-men.” (12v/1).

“Beytü’l-Makdis ħarāb **bolmışda** bolmışınğa yığlamış üçün, anıñ üçün karnı ürün boldı.” (13v/2-3).

“Meryem ana ražiya’llāhu ‘anhā cuhūdlardın **kaçmışda** bözçilerdin keçerde yol sordı, yawuz yolğa yolçıladılar,” (18r/12-13).

“Tēgme igne **sançmışda** tesbīh aytur erdi, anıñ ‘ahdinde kamuğnuñ tā‘ati niçe erse anıñ tā‘ati ança erdi,” (20r/2-3).

“Ba‘zılar aymışlar: Nūh köñli **taruķmışda** eşgekke aydı: kirgil ey mel‘ün tēdi erse İblis-i mel‘ün eşgek kuđruķı birle tutup kimige kirdi.” (24v/16-17-18).

“Yana aymışlar: sıçkan kimini **telmışde** ādemīlarga ğarķ bolğu kōrkusı boldı erse suw içindeki teşükni tilep bulmadılar.” (25v/5-6).

“Ol yoldın **konmışda** öñünde soñunda baķar tēmişler.” (27r/1).

“**Uyalmışda** ewlügi elgin aldı, teniz kırağındaki otağğa kirdi kāmıñ birle ew kıldı,” (27r/20-21).

“Ĥatun **kōrkmişda** kōnisin aydı, ‘Avac anı şandūkdın çıkardı ewlügi birle kōđdı,” (28v/4-5).

“Bir ança rüzgār **keçmişde** bu ĥatun telwe boldı, yügrüp çırlayur erdi, özi yawlaķ kōrklüg erdi, ĥalk anā raħm kıldı.” (32v/18-19-20).

“İbrāhīm anı kōrüp **sewünmişde** katığ ün birle aydı.” (39r/5).

“İsmā‘īl gāyet awğa öç erdi, yana awğa **çıkmışda** İbrāhīm keldi yana Seyyideğa sordı: awğa barıp turur tedi, kelginçe tüşün aş boğuz kılayın tedi.” (49r/19-20-21).

“Rivāyet kıllurlar: İbrāhīm tüş **körmüşde** aydılar.” (50r/19).

“Yaz üze mundağ gazel **aymışda** Nāsır Rabğuzī” (68v/7).

“Bir İbrāhīm-i Halīlni mancınıķğa urup otğa **atmışda** sidretü'l-müntehīdin kıanat tokıp otğa tüşmezdin aşnu tutdum.” (71r/14-15).

“Törtünç Uğud tokuşında seniñ mübārek tişinge taş teğip kıan **akmışda** yarlığ boldı kıan yerge tüşmezden burun tutğıl” (71r/19-20).

“Ya‘küb yalawaç oğlanları Yūsufnı kıduğğa salıp **barmışda** bir oğlaķ boğuzla[dı]lar,” (71v/12-13).

“Ançada kıarındaş tēyü **yığlamışda** kıanlığ köñlek[ini] ataları önünde kıoydılar.” (71v/18-19).

“Yūsuf teğme kıapuğdın **kirmişde** ol kıapuğnı berkitür erdiler.” (80v/17-18).

“Cevāb: köznıñ zararı ziyānı evvel **bakmışda** bolur.” (95r/17).

“Aymışlar: Mısrğa **kelmişde** kēñeştiler aydılar: teğme birimizniñ bu çaķlığ küç kıuvvetimiz bar uruşup inimizni alalıñ.” (98v/4-5).

“Yūsuf aydı: munı ewğü eltü barıñ men **tüşmişde** keltürgey-siz maña Zelīhānı.” (108v/19-20).

“ħitābın işitip tağdın **inmişde** ol urağut[nı] kördi eki közi çıkmış öz elginge alıp yörür.” (123v/12-13).

“Yehūdā ol kün Yūsufnı öltürürge **oğramışda** eki köñüllüğ erdi,” (126r/18-19).

“Eger tam yıķılsa ol māl körünüp özgeler almasun tēp ol tamnı rāst kııldım, ögsüzler **ulğarmışda** ol mällarını alğaylar.” (131r/1-2).

“Tābūt şıfatı: Mūsī yalawaç Benī İsrā‘īl birle Tīh yābā[nı]da **kalmışda** İdi ‘azze ve celle Mūsīğa bir taş ıdımış erdi,” (131v/12-13).

“Tālūt aydı: ey Dāvūd, İdi ‘azze ve celle rahmeti seniñ üze boldı tirig erken arığ erdiñ **ölmüşde** hem arığ yıdığ-sen.” (134r/1-2).

“Buhtu Naşrī kelip Beytü'l-Maķdisni **almışda** ol kürsini çıķardı, körüp tañladı, mineyin tedi, urdılar bir adaķı sındı kim adaķ kıoygu yerni bilmeşe andağ bolur erdi.” (141r/11-12-13).

“Yūnusnı namāz[da] [kör]diler, namāzdın **farımışda** Yūnusğa taħıyyāt secdesin kııldılar,” (157v/21-158r/1).

“Ol vaķtda ‘İsī yalawaç kökdin ingey deccālını öldürgey, ħalāyık kıutulup evlerige **yanmışda** Ye‘cüc ve Me‘cüc yolukğay, teğme biri tağdın aşukup ingeyler.” (176r/17-18).

“Koyçığa aydılar: itıñni urğıl, yansun bizge eyermesün, biz **kizlenmişde** it ürse kışi işitip kelgey tēp yandurdı.” (178r/18-19-20).

“Uķlayurda Muştafānı eltğüçi men teğüçi / Sidredin **ötmüşde** ħayrān kıaldı bildi ħürmetin” (181v/10).

“Ka‘beniñ tenrisin tanuķ kııldı taķı aydı: seniñ birle ‘ahd kııldım kim Muħammedni edğü asrağıl, ‘ıd künleri bolsa yanı tonsız kıoymağıl, şofra başıda **olturmışda** Muħammedni özün birle alıp olturğıl,” (186r/13-14-15).

“Hādīce aydı: bu işniñ tedbiri bar, Ebu Tālib mihmāndārлық kılıp Varaqanı ündesün şarāb içürsün **esirmişde** meni Muḥammed üçün tilesün ve anıñ yarağını men bilgey-men.” (191v/18-19-20).

“Cebre’l aydı: kamuğ kökdeki feriştelər ‘Ömer islām **keltürmişde** sewündiler.” (199v/14-15).

“yétinçi Qur’ānı cem‘ kılurda teğme bir süreni **başlamışda** bir kul āzād kıldım,” (201v/9).

“Maḥşer künide ḥalāyık **yığılmışda** seniñ şefā’atiniñ meniñ raḥmetim qayda belğürgey,” (211v/18-19).

“Bu kelimātnı cem‘ kılığıl ümmetleriñğa böleg eltgil, eki rek‘at namāz ötep **tükenmişde** namāz āhirinde bu kelimātnı aysunlar.” (214v/3-4).

“Resül ‘aleyhi’s-selām aydı: ey İdrīs bu maḳāmğa **teğmişde** maña ümmet bolmağını neñin ārzü kılur-şen?” (214v/19-20).

“Aydılar: biz şehrimizdin **çıkmışda** barça yigitler erdük qarığınça yöridük imdi keldük, bilmes-biz öyümüzge yanar mu-biz ya yanmas mu-miz? tedi.” (216v/16-17).

“kamuğ seni ārzular, bu yıl yanıp bargıl yana yıl **kelmişte** saña yol bēreliñ, üç kün turğıl ne tilesen kılığıl, tedi.” (226r/4-5).

“Yana bir cevāb ol turur: mü’minlerka ulaşı nuşret erdi ammā kāfirler bilmediler, kāfirler **basıkmışta** kendü nuşret turur,” (227r/17-18).

“Bu ḥarbde islām çerigi katıg suwsadılar, közleri **qararmışda** qara tebukni alıp yıdlap **hoşlanmışta** yüzlerini yoqaru kötürüp kökge baqar erdiler,” (232r/14-15-16).

“ ‘Amr bin ‘Āş Ca‘fer ünin tanudı aydı: ey melik, ol biz ayğan kişiniñ üni turur, özini Tenri elçisi atayur, saña **kirmişte** selām bērmes,” (232v/15-16-17).

“ ‘Osmānnıñ ḥatunı feryād **qılmışta** Ḥasan ve Ḥüseyn rażiya’llāhu ‘anhümā bir ança şāḥābeler birle kördiler, ‘Osmānnı boğuzlanmış kördiler yığlaştılar,” (241r/14-15-16).

“Bu üçegü qarār bērdiler ramazān ayınıñ on yetinç keçe ‘Alī namāzıka **turmışta** saqladılar,” (242r/4-5).

“Ol kün Ḥasannı rażiya’llāhu ‘anhu topraqka **qoymışta** Resül ‘aleyhi’s-selām ehl-i beyti Resülñ ta‘ziyetin başdın tuttılar,” (243r/1-2).

5.1.8.1. Edatlarla Kullanılışı

Ata, “Dizin” eserinde “kēdin” kelimesinin anlamının ‘sonra’ olduğunu belirtir (Ata, 1997: 313).

Hacıeminoğlu, “utru” çekim edatının Harezmi Türkçesinde isimlerin verme hāliyle kullanılıp çıkma hāli ekiyle ‘-den dolayı’ anlamında kullanıldığını söyler (Hacıeminoğlu, 2015: 105).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde tespit edilen örneklerde “-mİŞDA” ekinin “kēdin, soñ ve utru” çekim edatlarıyla kullanıldığı görülmüştür.

“Su’āl: İblīs mel‘ün **bolmışda** kēdin uçmağğa kirgüğe ne yo[l] bar erdi?” (9v/14-15).

“Şīs **ölmüşde** kedin kimerse şerī‘at sözün ayğuçı bolmadı, cümle şerī‘atni qoğdılar kamuğ câhil boldılar, İdige neteg ‘ibâdet kılgını bilmediler.” (19v/6-7-8).

“İçindeki suwnı taşğaru saldılar, suw qorğunçı qalmadı, kimidin **çıkılmışda** kedin yılan kelip Nüh[dın] ol etni qoldı,” (25v/10-11-12).

“Sâre yüz otuz **yaşamışda** kedin Cebrā’ıl beşâret keltürdi.” (53v/11-12).

“Ol umanç **keşmişde** soñ bolup mübeşşir Cebra’ıl / Hâk beşâret birle bergeñ Sâreniñ eg[leñcesi]” (53v/18).

“Atası ‘Ayaźnı artuğ sewer erdi, künlerde bir kün İshāk ‘Ayaźğa aydı: keđikniñ söklünçin köñlüm tiler anı keltürseñ **yemişde** kedin saña yalawaçlıq du‘ası kılayın tedi.” (54r/16-17-18).

“Yana ‘Üzeyr ta‘accüb taķı şeķ birle su‘âl aydı: mundağ nerseni ölmüş **tarılmışda** kedin kaydın tirtüzür tēp.” (55v/21-56r/1).

“İshāk **tuğmışda** kedin yegirmi üç yıl tirildi, yegirmi beş kün ağrıdı, muħarrem ayında penç-şenbe kün êkindük namāzı vaķtında vefât kıldı,” (56r/9-10-11).

“Toyğınça et şeķer yediler, bular birisi ta‘âm **yemişde** kedin ol etdin alıp yarın yemek üçün qoydı, keçe ol et sasıdı.” (118v/20-21).

“Bular Mekke arķışın urğalı kelmiş erdiler, arķışını urmaķ oñay erdi, **urmuşta** kedin ğanîmin almaķ erdi yana çerig birle sançışmaķdın qatığraq ğanîmin ma yok.” (221v/1-2).

“Resûl ‘aleyhi’s-selâm yarlıqadı: yalawaçlarķa **yarıqlanmışta** kedin sançışmadın yarıq çıkarmaķ revā bolmas.” (223r/7-8).

“Aymışlar: êki kâ<le> aldılar, kâfirler **qorķmışta** utru çıķmadılar, mü‘minler sançış kılmadın selâmet yandılar.” (225r/15-16).

5.1.9. -mİş+iy.+dA

Bayraktar, -mİş sıfat-fiil eki ile +DA bulunma hâli ekinin arasına iyelik ekinin getirilmesiyle oluşan ekin “-dığında”, “-dığı zaman” anlamlarında kullanıldığını ifade eder (Bayraktar, 2004: 248).

Kıyasü’l-Enbiyâ eserinde “-mİş+iy.+dA” ekinin III. tekil ve III. çokluk şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

5.1.9.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

5.1.9.1.1. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Ol duman teg köp tümen toğ turğuzup yüz miñ ‘arab / **Kelmişinde** bir avuç tofraķ atıban tarğuçı” (181v/20).

5.1.9.1.2. III. Çokluk Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Teğme **kelmişlerinde** Yûsuf olarnı qonaqlatur erdi,” (102r/6).

5.1.10. -mİşdIn

-mİş sıfat-fiil ekiyle +DIn ayrılma hâli ekinin bir araya gelmesiyle oluşan bu ek, “-diğından dolayı”, “-mesinden dolayı” anlamlarında kullanılmaktadır (Bayraktar, 2004: 249).

“Zelîhâ anı körüp tîz ton bağın yazar tēp **söwünmişdin** ew törinde but bar erdi, çadır birle [yaptı].” (82v/21).

“Yūsuf yana yandı Zelîhânı içi **örtenmişdin** bu gâzelni ün tartıp inçıklayu ağardı.” (83r/13).

“Çarındaşları ol sözni işitip **sewünmişdin** aydılar: yana bir çarındaşımız bar erdi ol gâyib boldı.” (94r/6-7).

“Çarındaşları **uwtanmışdin** bu bahâne tapdılar kim İbn Yâminniñ sağı oğurlamağı tañ erse bir tuğğanı oğurlıq kılmış erdi.” (97v/11-12-13).

“Ya‘kūb yalavaç **sewünmişdin** alınıcı secdege koydı İdi ‘azze ve cellige şükr kıldı, oğlanların indep aydı.” (100r/1-2).

“Aymışlar: Küne islām kabūl kıldı, Süleymān **söwmüşdin** islāmsız almış erdi.” (142v/7-8).

“Sām aydı: kopğıl tēp ün işitdim kıyāmet bolmış İsrāfil üni bolğay tēp **korqmışdin** saçım saçalım aqardı.” (171r/13-14).

5.1.10.1. Edatlarla Kullanılışı

Hacıeminoğlu, ‘-den sonra’ anlamına gelen “soñ” çekim edatının isimlerin isim fiillerin ve zamirlerin çıkma hâli ekiyle kullanıldığını ifade eder (Hacıeminoğlu, 2015: 82-83).

Hacıeminoğlu, ‘-den beri, -den itibaren’ anlamlarına gelen “berü” çekim edatı Harezmi Türkçesinde isim ve zamirlerin çıkma hâli ekiyle kullanıldığını söyler (Hacıeminoğlu, 2015: 14-15).

Kıyasü'l-Enbiyâ eserinde “-mİşdIn” ekiyle ilgili belirlenen örneklerin büyük çoğunluğu “soñ” çekim edatıyla kullanılmıştır. Örnek cümlelerden ikisinin ise “berü” edatıyla kullanıldığı görülmüştür.

“Topraqdın **yaratılmışdin** berü miñ eki yüz kırk yıl erdi,” (9r/14-15).

“Şem‘ün aydı: ol cādū **yemişdin** soñ uzunraq bolup yoğunaldı mu ya yok mu?” (112v/21-113r/1).

“Mūsī aydı: ‘azāb **kelmişdin** [soñ] asıg kılmaz.” (125v/16-17).

“Aymışlar: Süleymān hüdhüdin **yoqlamışdin** soñ kün ısığında tüş çağı kün tüşdi, susadı,” (147r/7-8).

“Aymışlar: Mekkedin Şām vilāyetiğa arkış bardı satıg kılıp yandılar, **yanmışdin** soñ bir niçe edebsiz oğlanlar olarnıñ Sercān atlıg butların otğa köydürdiler.” (179v/12-13).

“bu sünikümdeği ‘azîzni ne kılayın, **tuğmışdın** soñ neteg saqlağayın,” (183r/4).

“altınçı Resûlğa bey‘at **kılmışdın** soñ ęlğimni uvut endāmğa teğürme[dim],” (201v/8).

“sekizinçi Qur‘ānı cem‘ kıldı[m], toğuzunçı islām **keltürmişdin** soñ hemişe kul āzād kıldım,” (201v/9-10).

“Aydı: İblisge ol hāl **tüşmişdin** berü közümüz yaşı qurumışı yok.” (209v/7-8).

5.1.11. -mİşdAn

Kısasü'l-Enbiyā eserinde “-mİşdAn” ekiyle oluşturulmuş tek bir örnek tespit edilmiştir.

“tā [Teñri] **aytmışdan** kedin ol besh yapurğakdan birin keyik yedi yıpar boldı,” (12v/12-13).

5.1.12. -mİş+iy.+dAn

-mİş sıfat-fiil ekiyle +dAn ayrılma hāli ekinin arasında iyelik ekinin kullanılmasıyla oluşan bu ek, “-dığından dolayı”, “-mesinden dolayı” anlamlarında kullanılmaktadır (Bayraktar, 2004: 250).

5.1.12.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kısasü'l-Enbiyā eserinde “-mİş+iy.+dAn” ekinin III. tekil şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örneği tespit edilmiştir.

5.1.12.1.1. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“Aymışlar: ol kün **korqmışından** yüz yolu yazıladı, kırk yolu iç tonın bulğadı.” (111r/18-19).

5.1.13. -mİşğA

Rabgüzī'nin eserinde bu ekin yönelme hāli eki olarak “+ğa, +ña, +ne” ile oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

“Beytü'l-Mağdis harāb bolmışda **bolmışınğa** yığlamış üçün, anı üçün karnı ürün boldı.” (13v/2-3).

“Ol uylar uçmağdın **çıkmişnğa** yığlaştılar, közleri yaşındın konak boldı, ilgerüdin saydılar noğüd ündi, keyindin salğan yasmuğ ündi.” (13v/17-18-19).

“ ‘Ulemālar aymışlar: Kābīlniñ ökünçi Hābīlni öltürmiş üçün ermez erdi, **öltürmişne** ökünse tevbe kılgay erdi qabul bolmağay erdi, ökünçi ol erdi ölügni yerge kömgüsin bilmes erdi, arqasınğa kötürgen üçün ökündi.” (16r/14-15-16-17).

“Sāre kördi ol nūr İbrāhīmdin kitmiş, öwkese keldi ol nürdın ümidsiz **qalmışña** katıg künilep İbrāhīmnıñ yaqasın tutdı.” (48r/1-2).

“Yūsuf kayra yanıp ayaqçığa aydı: bargıl melikge aygıl, men telim yıllar boldı bu zindān halkı birle öğrendim, men **çıkmişnğa** bular yığlaşurlar, men bularnı közi yaşlıg bağrı başlıg qoya bilmen.” (91v/15-16-17).

“Hemmām aydı: sen Teñri ‘azze ve celledin **kaçmışğa** oñşay-sen, kitgil meni meşğül kılmağıl.” (155r/6-7).

“Mes’ele: kim Resül ‘aleyhi’s-selām mi‘rācına Mekkedin Beytü’l-Makdisğa bir tün içinde **barmışña** münkir bolsa kâfir bolur.” (216v/20-21).

“Ol kün zü’l-fiķārını Resül aña **bérmişñe** qağgurğanlar aydı[lar]:” (223v/19).

5.1.14. -ArdA, -UrDA

Ercilasun, Kutadgu Bilig Grameri-Fiil adlı eserinde “Sıfat-fiil ekleriyle isim hal eklerinin birleşmesinden doğan zarf-fiiller” başlığı altında incelediği -arda, -erde, -urda, -ürde, -rda, -rde eklerinin zaman bildirdiğini ve “-ken; -dığı zaman” anlamlarına geldiğini ifade eder (Ercilasun, 1984: 187).

Yılmaz, bu ekle ilgili “*Asıl fiile eş zamanlı olarak veya hemen öncesinde gerçekleştirilen işleri anlatmak için, -dığı zaman, -dığında anlamında zarf-fiiller türeten bir ektir.*” bilgisini verir (Yılmaz, 1998: 82).

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde bu ekin “-rda, -arda, -erde, -urda, -ürde” şekilleriyle oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

“Her şefā‘at **öteyürde** başçı bolğan Muştafā / İner erken Muştafānı indep eltken Cebre‘il” (2r/14).

“**Yoklayurda** Cebre‘ilni yolda salğan Muştafā” (2r/15).

“**Tezginürde** çıkmadılar hergiz anıñ erkidin” (5v/7).

“Su‘āl: Cān **kirürde** bir sā‘atde kirdi **çıqarda** emgek birle çıkar, hikmet ne turur?” (7r/2-3).

“Ādem yügürp **barurda** yigdeniñ yığaçı sunup Ādemnüñ saçın tutdı,” (12r/15-16).

“Aymışlar: Ādem қоş sürüp buğday **tariyurda** uynı bir urdı uy yüzün Ādemğa öwürdi, aydı: ey Ādem, meni nelük urar-sen?” (15r/12-13-14).

“Meryem ana rażiya’llāhu ‘anhā cuhūdlardıñ kaçmışda bözçilerdin **keçerde** yol sordı, yawuz yolğa yolçıladılar,” (18r/12-13).

“Kimi tamām boldı erse Nūħnuñ kâfir ewlügi tennürda etmek **bişürürde** tennür içinde suw çıqdı,” (24r/19-20).

“Yigne yürtükinçe yeldin ‘Ādīlarğa yol açıp Hūd peygamber ‘aleyhi’s-selām tokuz **yaşayurda** ‘Ādī bođunu keldi.” (29r/9-10).

“Bu sözlerni **sözleşürde** Kāsürniñ ewlügiñe rağbeti boldı, ekegü qawuştılar, Ze‘üm Şālih peygambarğa yüklüg boldı, ol sā‘atde Kāsür öldi keldi.” (33r/5-6-7).

“Tanlayu barıp topuz birle **ururda** elgin üstünrek kötürdi katıg urdı, Nemrüdniñ başı yarıldı.” (44v/21-45r/1-2).

“İsmā‘ilni İbrāhīm bağlayur erdi bıçaqını **türterde** İsmā‘il küldi,” (51v/6-7).

“İsmā‘ilni qurbān **kılurda** Mevlī ta‘ālā nūrlarda bir nūrnı İsmā‘ilka körgüzdi,” (52r/18).

“Aymışlar: yēti yüz çerāğ yaqlur erdi, Ya‘kūb bir tünle sakladı, şeytān kelip çerāğnı **öçürürde** Ya‘kūb sekridi şeytānnı tutup boynını zencirledi bir tircükge berk tikdi.” (62r/8-9-10).

“ ‘Umlāk la‘īn erdi, eđiz manzarğa ağıp **bağarda** yırağdın Ya‘kūb oğlanların tewe birle kördi başlarında ürün bulut kalkan teğ bolup kölige kıılır.” (62v/17-18-19).

“Melik taht üze **turarda** yırağdın Ya‘kūb oğlanların kördi, beğleriñe aydı: Ya‘kūb oğlanları ne işke kelmiş [bi]r körüñ tēdi.” (64r/6-7-8).

“Tañ **atarda** eşneyür tört bulunğdın şimāl şabā” (68r/20).

“Lāle sağrağın **içerde** sayrar esrüp sanduvaç / Turna ün tartıp **öterde** sekrişür baqlan kızı” (68v/3).

“Tağı haberde kelmiş: yalawaç Muhammed Muştafā ‘aleyhi’s-selām Cebra‘ilge sordı: kökdin yerge **inerde** emgenür mü-sen?” (71r/12-13).

“Ol ağıulağı yumşaq etiñni **yeyürde** neteg kınanıp şabr kılduñ” (72r/11-12).

“Oğlanımnı **tileyürde** bu yalğançılar meni tutup ağızımağa kan sürtüp saña keltürdiler.” (72v/9-10).

“Ey Yehūdā, kamuğdın bağırsaq sen erdiñ, zīnhār **bararda** meni ağıl, kayda kuğuğ körseñ meni sağıñıl.” (73v/17-18).

“Koş bölünlerni **tararda** teğme birer zülfidin / Kin burar kindik yıpar rīhü’s-şabā bolup e[ser]” (77v/2).

“[Ey] müsülmān men-men teğüçiler siz me āhıret Yūsufın tā‘at atlığ bahā bērip satğın **alurda** evşāl kıılmañ [ağ]rımañ, yoğ erse ekisindin kuruğ kalur-siz.” (78r/5-6).

“[Ti]şilerni avlar Mısr elinde / Tutup **kınayurda** közi kıaynayur” (86r/7).

“Ayağçı<nı> zindāndın **çıkarurda** Yūsuf aydı: sen melikge yavuk bolmışda meni sağıñıl.” (88v/21-89r/1).

“Bes kamuğları Yūsufğa du‘ā kıılıp yandılar, yolda **kelürde** ‘Aynü’s-Şems atlığ bir kend bar erdi, anda tüşdiler aş yēp **tepreyürde** Yūsuf tört miñ er birle atlanıp yetip kēldi.” (96v/6-7-8).

“Ol **ağarda** bir kışi tam tüpidin ötüp barur erdi, anıñ tonığa suw tamdı,” (100r/19-20).

“Bir kün **oynayurda** Yūsufğa bir şebbās urdı, Yūsuf yığlayu atasığa kēldi.” (105r/16-17).

“Bir Uğanğa hamd **ayurda** kimler erür eşleri” (131v/2).

“Bir kēçe andağ **sözleyürde** Mev[lī ta‘ālā] bir ferişteni ıddı bir kırtka şüreti üze, andın sordı: pād-şāhıñız neteg turur? tēp.” (134v/8-9).

“İdiyā ne üçün bu hālāyık seni **okıyurda** İbrāhīm idisi tēyürler, Dāvüdnıñ idisi tēmesler.” (134v/15-16).

“Belkīs ol sarāyda uyuklap **yaturda** hüdhüd kuş tünlükdin kirip bitigni öñide kıoy[dı], oyğanmadı.” (147v/12-13).

“Belkīs ötüğ çıkarp adağın yalıñ kıldı suw tēp kıoydı yana bir adağın **koyarda** bildi kim suw ermes.” (150r/18-19).

“Ye‘cüc bezeki Zü‘l-Karneyñ sin **koparurda** taşkırı kıaldılar.” (175r/14-15).

“Ādem-i Şafı **uyurda** tüş kördi, nuğfesi yerge tamdı.” (175r/17-18).

“Oların körüp éki yarım yılda yana Bağdādğa keldiler halifeğa ayttılar: yana **ķayturda** Semüzkendge sekiz yığaçlık yerdin keçip keldük tédiler.” (176r/6-7-8).

“Aymışlar: sarāyda taht úze **oltururda** sarāy tünlúkidin éki möşük úrüşüp hırlaşu tüşdiler.” (178r/6-7).

“Temliħā aydı: kaçar vaķt anda bolur kim çögen birle top **urarda** sarāy tapa **ķelürde** aķrın uralıñ,” (178r/10-11).

“Muħammed seniñ birle **barurda ķelürde** kónül birle saķlap emgetmeyin selāmet ķeltürgil,” (187v/11-12).

“Ebā Bekr birle Mübeşşere bu sözni işitip Resül ‘aleyhi’s-selāmnı yaşurdılar, yük yüklep **ķiterde** çıkardılar.” (190r/1-2).

“Ma‘nisi ol bolur kim aydım: ĥamd u senā ol İdige kim ‘arş kürsini, ĥicāblarını **yaraturda** meniñ atımnı öz atıñğa ķoşa yarlıķadı,” (210v/15-16-17).

“Cebre’ıl birle kökge **aşarda** Cebre’ılınıñ kónlige tüşdi” (211r/9-10)

“Cebrā’ıl āyete’l-kürsini **keltürürde** yétmiş miñ ferişterler indi,” (218v/6).

“Ĥamza yetip keldi, başın adaķı **tozaturda** busuğdın çıkıp ķoltuķındın ötgürü sañtı, Ĥamza atdın tüşti.” (224r/20-21).

“Aymışlar: Necāşī olarka köp eğgülik kıldı ammā ba‘zı zengīler Ca‘ferķa taķı ķoldaşlarığa tapuğ **ķılurda** kózleri ol kıızğa tüşti, sekrişü ayaların çapa başladılar.” (233v/9-10-11).

5.1.15. -Ar+iy.+dA

-Ar/-(Ir sıfat-fiil ekiyle +DA bulunma hāli ekinin arasına iyelik eklerinin eklenmesiyle oluşan bu ek “-dığı zaman”, “-dığında” anlamında kullanılmaktadır (Bayraktar, 2004: 254).

5.1.15.1. İyelik Ekleriyle Kullanılışı

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde “-Ar+iy.+dA” ekinin I. ve III. tekil şahıs iyelik ekleriyle kullanılan örnekleri tespit edilmiştir.

5.1.15.1.1. I. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“ĥavdacķa ķirgenimni kördiler erdi, **çıķarımda** körmemiş eşdiler, men yurtda ķaldım.” (234r/15-16).

5.1.15.1.2. III. Tekil Şahıs İyelik Ekiyle Kullanılışı

“ ‘Abdu’llāħ avğa çıkıp yanıp **ķelürinde** ol çadırını kördi,” (182v/12).

5.1.16. -ArGA

Rabgūzī’nin eserinde -Ar ekinin yönelme hāli eklerinden “+ğa, +ge, +ķa” ekleriyle birleşerek oluşan örnekleri tespit edilmiştir.

“Biregü Resül ‘aleyhi’s-selāmğa keldi aydı: yā Resūla’llāħ meniñ mālım telim boldı, yawlaķ emgenür-men cehd ķılur-men kim bolsun tēp, kimersege **bērürge** kónlüm bolmas, neteg ķılayın?” (18r/9-10-11).

“Yana sordı: ne **işlerge** keldiñ?” (18v/19).

“İdrīs kabül kıldı, ni‘metlerin kördi erse **çıkarğa** unamadı şart<ğa> muhālif bolmaķını revā körmedi,” (20v/8-9).

“Lūt tañ **atarge** ewdi, tañ kaçan atar?” (61r/4).

“Anbārda aşlık qalmadı, yañı aşlık **bulurğa** tört ay qaldı,” (66v/21-67r/1).

“Elçi Mısrğa keldi kün keç bolup erdi, **konarğa** ew tiledi körer kim bir qurtқа ewi eşikide olturur,” (87v/17-18).

“Konaq tüşüp aş yedi, atların **bağlarğa** yeri yoq er[di] qurtқа aña qağgurup aydı:” (87v/19-20).

“Aymışlar: tört ay qaldı, aşlıqğa **yeterge** halk açığıp Yūsufğa yalbaru keldiler,” (93r/9-10).

“Kavbaşnıñ teğer közni **yandururğa** ne hikmeti bar?” (95v/2).

“Butlarınñ ademini **azdurur[ğa]** kudreti yoq, velikin azdurmaqğa sebep bolur.” (95v/5-6).

“māl ve tavar ve hürmetimni burunqıdın ziyāde kıldı āhiri şen teg **söwerimge** qavuşturdı,” (110r/7-8).

“Ey Mūsī uluğ söz sözledin, kimersenin bu söz **ayturğa** yarağı yoq erdi.” (120v/18-19).

“Yehūdā ol kün Yūsufnı **öltürürge** ogramışda eki köñüllüğ erdi,” (126r/18-19).

“Aydı: fülān qal‘anı **alurğa** maña buluşuñ yoq erse mengü tamuğda qalur-men.” (134v/3).

“İdi ‘azze ve celledin Dāvūd tiledi kim saña tesbīh **ayurğa** maña qoldaş kerek.” (135v/17-18).

“Üçünçi haṭā şeyṭān Süleymān şüretiğa kelip yüzük aldı tēyürler, andağ bolsa Mevlī ta‘ālā yana bir ademni senin şüretiğa **evürürge** kudreti yoq mu?” (145r/15-16).

“Aymışlar: Belkīsniñ müsülmān **bolurğa** köñli bar erdi, çerig hem maña uygay mu, uymağay mu tēp saķınur erdi.” (148r/8-9).

“Yelge yarlığ boldı İlyās[nıñ] ünin maşrıqđın mağrıbğa tegürdi, kün tuğardın kün **batarğa** tegi ne kim arslan bar erse köz yumup açgunça yığıldılar İlyāsniñ oñ qolında turdılar.” (159v/9-10-11).

“ ‘Azrā’ıl aydı: ey İlyās Mevlī hażretiña **barurğa** mu yığlayur-şen?” (160r/6).

“Kam[uğ]ları Meryemni **saķlarğa** rağbet kıldılar, Zekerıyyā aydı: Meryemni **saķlarğa** men evlāraķ-m[en], anıñ üçün kim hālası meniñ nikāhımda turur.” (166v/18-19-20).

“Melik anıñ körkiñe <hayrān> bolup rağbet kıldı, kız hem köñül bērdi, nikāh bolsun tēp tevaķķuf kıldılar, nikāh revā **bolurıña** fetvā tapmadılar.” (168r/14-15).

“Aymışlar: Meryem bir hayz kördi özge körmedi, başın **yuarğa** eviniñ kün **tuğarıña** yoridi kişi közi tüşmesün tēp hicāb tuttı.” (168v/17-18).

“oğlum öldi oğlanları qaldı, olarnı **baķarğa** küçüm yoq.” (171r/6-7).

“Bu altı qarındaş anı körüp aydılar: bu teñri ermiş möşükdin nelük qorķar-biz, mundın kitelin haķıkat Teñrini tilelin, tēp **kaçarğa** kēneştiler.” (178r/8-9).

“Bu ol ‘alāmet erdi kim kamuğ tersā ve cühüdlar Resül **çıkarıña** muntazır erdiler.” (183v/15).

“Muḥammed yetimni terbiyet **qıurğa** qaısnıñ kabül qılır-siz?” (185v/16-17).

“Ebū Tālib köz yaşı kılıp aydı: men tün kün bu kaçğuda-men, teñ tuşımızni **alurğa** küçümüz yetmes, teñsizni biz ala bilmes-miz, neteg kılurımızni bilmes-miz.” (186v/5-6).

“Andın soñ olar aydılar: yā Resūla’llāh biz şerī’atnıñ tamāmı aħkāmını bitürür-miz ammā Ka’be asru yıraq turur, haçğa bargınça er qarıyur, yana yanıp **kelürge** ‘ömr vefā kılmas.” (216v/9-10-11).

“Yılan çıyan inlerin kördi, tonın destārın ol inlerge tıkdı özi yalañ qaldı, eki in ağzı açuq qaldı **berkitürge** nerse tapmadı,” (220r/8-9-10).

“Olar aydılar: Ançası bar, sen çerig yığıp **añlanurğa** oğradı,” (230r/12-13).

“Kün tuğardın kün **batarğa** kāşki teğse sözlerim / İñitgendin du’a qoldum miskīn Nāşır Rabğuzī” (249v/15).

5.1.17. -ArdIn

Rabğuzī’nin eserinde -Ar eki ile Harezmi Türkçesinde ayrılma hāli eki olarak kullanılan “+dın, +din” eklerinin birleşmesiyle oluşan örnekler tespit edilmiştir.

“Yelge yarlıg boldı İlyās[nıñ] ünin maşırıkın mağrıbğa tegürdi, kün **tuğardın** kün batarğa tegi ne kim arslan bar erse köz yumup açğunça yığıldılar İlyāsınñ oñ qolında turdılar.” (159v/9-10-11).

“mu’allim kelip anasığa aydı: bu oğluñ bizdin **öğrenürlerdin** ermes, biz mundın öğrenürlerdin-miz.” (172v/14-15).

“Kün **tuğardın** kün batarğa kāşki teğse sözlerim / İñitgendin du’a qoldum miskīn Nāşır Rabğuzī” (249v/15).

5.1.18. -mAzDA, -mAsDA

Yılmaz “*Asıl fiilin gerçekleşmesinden önce gerçekleşen iş, oluş ve hareketi bildiren, ‘-madan / -meden önce’ anlamlarında zarf-fiiller türetir.*” bilgisini verir (Yılmaz, 1998: 74).

“kızı aydı: at[am] seni öltüreyin tēyü turur, munı bileyin tēseñ kēçe yaturda bir çap alu kirgil, anı körsünler yana **kör[mesde]** çıkğıl” (133v/18-19-20).

“Unutup kıldı, kaçd kılmadı tēdi, ümmetiniñ **bilmesde** kılğanın ‘özr aydım.” (212v/20-21).

5.1.18.1. Edatlarla Kullanılışı

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde bu ekin “aşnu” edatıyla kullanılan iki örneği tespit edilmiştir.

“Sebeb ol erdi kim Ādem **yaratılmazda** aşnu Ādem oğlanları fesād kılğanlar, çan tökkenler tēp çıybet kıldılar,” (8v/4-5-6).

“İbrāhīm aydı: bahāsı ol turur, **yemezde** aşnu bi’smi’llāhi’r-raħmāni’r-rāħim tēñiz,” (59v/12-13).

5.1.19. -mAzdIn, -mAsdIn

Yılmaz, “Asıl fiilin anlamını zaman bakımından sınırlandıran, ‘-madan önce’ anlamında zarf-fiiller türeten bir ektir.” demiştir (Yılmaz, 1998: 81).

“Ebū Bekr Resūlniñ dostı ərdi, dostlığın belgürtdi yalavaçlık **teğmesdin**, lā-cerem dünyā ve āhiretde Resūldin ayrılmadı.” (188v/20-21).

“Andın soñ Resūl ‘aleyhi’s-selām eki rek‘at namāz kıldı Mekkedin hicret kılıp Medīnege **barmasdin** eki yıl burun, andın soñ mi‘rāc tüninde bu bēş vaqt namāz farīza boldı.” (194v/6-7-8).

5.1.19.1. Edatlarla Kullanılışı

Hacıeminoğlu, Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi dönemlerinde çekim edatı olarak kullanılan “burun” zaman zarfının ‘-den önce, ilk’ anlamlarına geldiğini ve her zaman çıkma hāli ekiyle kullanıldığını ifade eder (Hacıeminoğlu, 2015: 28).

Kıyasü'l-Enbiyā eserindeki “-mAzdIn” ekinin tespit edilen örneklerinin önemli bir çoğunluğu “burun” çekim edatıyla kullanılmıştır. Tespit edilen cümlelerden birinde de yine ‘önce’ anlamında kullanılan “oza” çekim edatı, başka bir cümlede ise ‘-den önce’ anlamında bulunan “aşnu” çekim edatı kullanılmıştır.

“Şālihğa peygamberlık **kelmesdin** burun biziñ birle butğa tapungıl,” (31v/12-13).

“Bir İbrāhīm-i Hālilni mancınıkğa urup otğa atmışda sidretü'l-müntehidin kanat tokıp otğa **tüşmezdin** aşnu tutdum.” (71r/14-15).

“Ekinç İbrāhīm İsmā‘ilni qurbān kılorda bıçaqni **türtmezdin** burun tutğıl, tēp yarlıg boldı,” (71r/15-16).

“Ya‘kūb yalavaç oğlanlarınñ azuqları **tükenmesdin** burun kēneşgeli atalarığa keldiler,” (101r/12-13).

“Cālūtğa **yetmesdin** burun Mevlī ta‘ālā yel ı[ddı] Cālūtınñ başındaqı yaşıqni yel tüşürdi, alnı açıldı taş alnığa teğdi eñsesi[ne] öte çıktı.” (133v/9-10-11).

“Dāvūd orninga kelip sağ kolın üze yattı ‘Azrā‘il cānın aldı, **ölmesdin** burun mülk ü memleketni Süleymānğa tapşurmuş ərdi.” (137r/2-3-4).

“Bu kün tahāret kılgalı kirdi, **çıkmadsın** burun İdi ‘azze ve celle Süleymān yalavaç meñizin Hānqıq atlıg dīvge bērdi,” (143r/16-17-18).

“melik aydı: ol kişini **kaçmadsın** burun keltürüh.” (164r/21).

“Meryem aydı: kākī munı **tuğurmasdın** burun ölgey ərdim.” (169r/12-13).

“İsini anası mektebge ıddı, üstād **aymazdın** burun aytur ərdi,” (171v/6-7).

“Mundağ Resūl ‘aleyhi’s-selāmınñ peygāamberlığı kün tuğğan teg rüşen **bolmasdın** burun şiddikniñ şubhı belgürdi beşāret bērdi.” (188v/18-19-20).

“Hādīce hem Muḥammedni sevdi nübüvvet **körmesdin** burun, men hem Hādīceni Muḥammeddin ayırmadım.” (188v/21-189r/1).

“Özgeler unaştılar andın soñ ĩmān keltürdi ammā Ebā Bekr **unaşmasdın** burun Resūlni rāstğa tuttı, ĩmān keltürdi.” (194v/21-195r/1).

“biri birine aydılar: olar bizge aḥşamlıg **bêrmesdın** burun biz olarğa kuşluk bêreliñ.” (204r/5-6).

“Ya‘nī olar bizge **tapunmasdın** burun biz olarğa tapunalıñ, tēp keldiler islām keltürdiler.” (204r/6-7).

“Yana aydılar: bir tün içinde Beytü’l-Maḥdisğa barıp yana yanıp keldim taķı Şām şehriğe tañ **atmasdın** burun barıp yana keldim tēgen sözge inanur mu-señ?” (217r/5-6-7).

“Ol hālde Cebre’ıl keldi aydı: yā Resūla’llāh olar **yıgılmasdın** burun bargıl, yılķı qaraları boş eyesiz ḳalıp turur, tēdi.” (227v/21-228r/1).

“Müslim bin ‘Aḳıl bu çerig **kelmezdin** oza Hüseynḳa bitig ıdmiş erdi,” (245v/1).

“Mālik bin Ca‘fer anı körüp aydı: ey Hüseyn aşuḳtuñ āḥiret otınga **ulanmazdın** burun dünyā otın yaḳtıñ, tēdi.” (246r/17-18-19).

5.1.20. -mAzdan, -mAsdan

-mAz/-mAs sıfat-fiil eki ile +DAn ayrılma hāli ekinin birleşmesiyle oluşan “-mAzdan/-mAsdan” eki “-madan önce” anlamında kullanılmıştır (Bayraktar, 2004: 258).

5.1.20.1. Edatlarla Kullanılışı

Kısasü’l-Enbiyā eserinde “-mAzdan / -mAsdan” ekiyle ilgili bulunan örneklerde ‘-den önce’ anlamına gelen “burun” ve “aşnu” çekim edatları kullanılmıştır.

“İlāhī biz Ādemni **yaratmazdan** aşnu aymadımız mu kim Ādem oğlanları Cin bini’l-Cānn meñizlig ḳan tökgeyer tēp.” (21r/11-12-13).

“Yūsuf ḳuḍuḡ tüpiñe **teğmesden** burun sidretü’l-[müntehīde] Cebra’ılge yarlıg boldı:” (70v/9-10).

“Törtünç Uḥud toḳuşında seniñ mübārek tişinge taş teğip ḳan aḳmışda yarlıg boldı ḳan yerge **tüşmezden** burun tutgıl” (71r/19-20).

5.1.21. -mAsğa

Rabgūzī’nin eserinde -mAs sıfat-fiil ekinin “+ğa” ekiyle birleşerek oluşturduğu bir örnek tespit edilmiştir.

“Devā yarağan pis ol bolur kim igne sançsa ḳan çıkar, devā **yaramasğa** igne sançsa ḳan çıkmas.” (171r/4-5).

5.1.22. -gUça

Bayraktar, -GU sıfat-fiil ekiyle +CA eşitlik ekinin birleşmesiyle oluşan bu ekin “-acak / -ecek kadar” anlamlarında kullanıldığını belirtir (Bayraktar, 2004: 260). Kısasü’l-Enbiyā eserinde “-ğuça ve -güçe” şekilleriyle örnekler tespit edilmiştir.

“kurtğa aydı: bir yıgaççığa sen **kirgüçe** şandük yondurgıl, ağzını kıl birle berkitsün,” (28r/17).

“Bir beyük tağ tüpinde olarnıñ suwı bar ırđı, olarğa but **bolğuça** kamuğ butlarğa tapınur irdiler,” (31v/9-10).

“Olarnıñ bir kuğuğları bar ırđı olarğa **yetgüçe**, inen bota birle kelip olarnıñ kamuğ suwların içdi,” (35r/1-2).

“Nemrüd-ı la‘ın kaçdı sarāyğa kirdi, sarāynıñ edizligi bēş yüz qarı ırđı, tamınıñ tegresi üç miñ bēş yüz qarı ırđı, aña kirdi kapuğların berkitdi, tün[lük]lerin tıkdı özi yaķın **çıķğuça** bir teşük koğdı.” (44v/7-8-9).

“Kün **kelgüçe** bahāsın arturdılar, yarındaşı kün Mālik taht urdı,” (75r/8).

“A‘rābī aydı: yā resūla’llāh maña māl tawar kerekmez, **yēgüçe keygüçe** mālım bar,” (79v/17).

“Ol kimerse kelip Resūlğa köz **salğuça** Resūl bu āyetni oķup anıñ [köz]ige dem kıldı.” (95r/7-8).

“Filistīn tağlarından munça çerigni **basğuça** tağnı tüpindin kamurup keltürüp olarnıñ başları üze tutdı.” (119v/9-10).

“Yana aydı: laħdimni men **yatğuça** kazıñ, eger Mevlī ta‘ālā mendin hoş-nūd bolsa laħdimni kēnetü yarlıkağay,” (239v/15-16).

5.1.23. -gUgA

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde -gU ekinin “+ğa, +ge” yönelme hāli ekiyle birleşerek kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

“Su‘āl: İblīs mel‘ün bolmışda kēdin uçmağğa **kirgüğe** ne yo[l] bar ırđı?” (9v/14-15).

“Kiminiñ kıyruķın **tartğuğa** kimerсениñ kuvveti yetmes ırđı, ‘Avacnı anı tutmaķ üçün kiwürdi, Mevlī ta‘ālā helāk kılmağı.” (26r/21-26v/1).

“Aña konuķ boldılar, bir ay yēgü **içgüğe** bolup ĥamr içip temāşā birle muṭribler birle meşgūl boldılar.” (29v/18-19).

“İbrāhīmni otğa **atğuğa** kēneştiler,” (40v/13).

“Nemrūd aydı: yime yaħşı teñri turur seniñ teñriñ tēp, müsülmān **bolğuğa** köñülsindi katındaķılar unamadılar.” (43v/6-7).

“Dīn şerī‘at tütsünini atlanıp **köndürgüğe** / Mevlī bērmiş ırđı elginde risālet ta[mğası]” (53v/20).

“Süddī müfessir aydı: [ne]biyyu’llāh ‘alehi’s-selām bu tört kuşnı **boğuzlağuğa** yarlıg boldı.” (55r/7-8).

“Yūsufnı Mālik Ze‘rga satdurup yana Mālik Ze‘r Mışrga keltürüp Yūsufnı **satğuğa** sebep kıldı.” (75r/1-2).

“Mışr éliniñ şehrī rüstāsı, bayı çığayı, erkegi tişisi kim satgın **alğuğa** kim nezzāreğa yıgıldılar.” (75r/10-11).

“Yūsuf Zelīhādın **kaçğuğa** yüz öwürdi, Zelīhā Yūsufnı tutmağğa öre koptı,” (83v/3).

“Lā ilāhe illa’llāh Muḥammedün Resūlü’llāh **tégüge** ne yarağları bolğay erdi, körmes mü-
şen, müğlar, cühüdlar, tersālar butğa tapunğanlar aytmalar, ümmetiniñ tili[ni] şehādet üze
men yörítettim,” (212v/10-11-12).

“Şiddīk ražiya’llāhu ‘anhu Resūlni kördi **yanğuga** oğradı.” (236r/21).

VI. BÖLÜM

6.1. ZARF-FİİL EKLERİYLE KURULAN BİRLEŞİK FİİLLER

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde örneği tespit edilen zarf-fiil ekleriyle kurulan birleşik fiiller şunlardır: “-A bër- / -(y)U bër- / -A qop- / -A kör- / -(y)U kör- / -A bil- / -(y)U bil- / -A al- / -A kel- / -(y)U kel- / -A tur- / -(y)U tur- / -(I)p tur- / -A qal- / -(y)U qal- / -(I)p qal- / -A başla- / -(y)U başla-.”

6.1.1. TEZLİK FİİLİNDE KULLANILIŞI

Korkmaz, “Tezlik fiilleri, -(y)-I/-(y)-U zarf-fiil eki almış bir esas fiilin ver- yardımcı fiiliyle birleşmesinden oluşur.” bilgisini verir (Korkmaz, 2017b: 714).

Rabgūzī’nin Kısasü’l-Enbiyā adlı eserinde “-A bër-, -(y)U bër-, -A qop-, -A kör- ve -(y)U kör-” tezlik fiillerinde örnekler tespit edilmiştir.

6.1.1.1. -A bër-

Ercilasun, “Karahanlı Türkçesinde i olan bazı kelimelerdeki ilk hece ünlüsü, Harezmi Türkçesinde kapalı e’ye (è) dönmüştür: bër-< bir-, tē-<ti-, ekki<iki, yē-<yi-, bēş<biş” açıklamasını yapar (Ercilasun, 2011: 398). -A bër- ekiyle ilgili tespit edilen örneklerde kapalı e (è) kullanılmaktadır.

Ata, -A, -U zarf-fiil ekleriyle ilgili “Bu zarf-fiil eki birleşik fiillerin teşkilinde iki fiili birbirine bağlar.” demiş ve örnekler vermiştir (Ata, 2002: 89). -A ekinin bër- fiili ile oluşturduğu örnekler Kısasü’l-Enbiyā eserinde tespit edilmiştir.

Eckmann, bër- fiilinin “başkaları uğruna yapılan bir harekete işaret ederek veya bir hareketin çabukluğunu ifade ile” kullanıldığını belirtir (Eckmann, 2013: 115).

“Mevlî ‘azze ve celle bir kuşnı kulavuz **ıda bër**di, atı ‘Arab tilinçe ahyel erdi, Türk tilinçe kök qarğa, ol uçar erdi Ādem soñunça barur erdi.” (13r/19-20-21).

“Şāliḥ kişilerin uru başladılar; Şāliḥni bizge **körgüze bër**iñ tédiler.” (36r/19-20).

“Yarlıg boldı Cebra’ılge oqın alıp balıqğa sançıp qanğa bulğap şandūqğa **sala bër**gil.” (44r/12-13).

“Üçünçi köñlekim birle saçımni anamğa kumartğu **ala bérin**.” (51v/3).

“Yana uçmağ ni‘metlerin **keltüre bér**di.” (71r/2).

“Cebrā’ıl Yūsufnuñ eliglerin **yaza bér**di, bir ayva keltürdi Yūsuf anı yèdi, toydı.” (71r/6-7).

“Zelīhā aydı: siz altıñız çadırlarınızı keyiñ, yüzüñizni örtün, bıçağ eliñizge alıñ dostum Yūsuf kelmişde meniñ köñlüm üçün bu türmeklerdin, kağunlardın yençip Yūsuf ağzığa **kata bérin**,” (85v/2-3-4).

“Rübīlni kuçdı, Yūsufnuñ haberlerin sordı, kumuğni **ayta bér**di.” (106r/2).

“Yūsuf elginde kamaçı bar erdi, Zelīhā aydı: ey Yūsuf ol kamaçını maña **tuta bér**gil.” (109r/3-4).

“Māryāb yüzün başın aşak saldı, Mūsī tayağ tepretdi yer teprenü başladı, ewlügi yelüklerini Māryābğa **sala bér**di, Māryāb aldı boyninga astı.” (125r/17-18).

“[Bu] tābūt Benī İsrā’ılınıñ Tenrisi bolğay mu? olarğa **qayta bér**elin yok erse barçamız helāk bolur-miz tédiler.” (132r/5-6).

“Mevlī ta‘ālā ‘ilm ü hikmet birle yalavaçlık kumuğni Süleymānga **aça bér**di.” (138r/19).

“Aymışlar: kaçan ekindü namāzı kažā boldı erse du‘ā ve tazarru‘ğa meşğül boldı, batқан künni **yandura bér**in tēp feriştelerdin koldı.” (140v/8-9).

“Zekerıyyā aydı: İdiyā hatunımda o[ğul] bolğanın maña **bēlgürte bér**gil.” (167v/21-168r/1).

“Bu yigit işitip başmağın olarğa **ala bér**di, men sizge mizāğ kıldım tēdi.” (204r/15-16).

“Resül aydı: ne yigit-sen, niğe kelgeniñni, kimge yolukğanıñni sen mü aytur-sen ya men **ayta bér**eyin.” (204v/9-10).

“Aydı: Maña yel tegirmeni **qura bér**gil, tēp.” (239r/21).

6.1.1.2. -(y)U bér-

Bayraktar, -(y)I zarf-fiil ekiyle ber- yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşan ekin tezlilik fiili oluşturduğunu belirtir (Bayraktar, 2004: 267).

“Andın Ādem qolinga elgini ol nūrğa **kötrü bér**di,” (7r/16).

“İdi ‘azze ve celle Ādemğa hırfe öğretmiş erdi, Şīsğa bözçilik **öğretü bér**di, kumuğ hırfelerde oñay bolğay dēp, ew içinde kölgede olturup işlegil tēdi.” (18r/1-2-3).

“Ādem anı işitip du‘ā kıldı, aydı: İlahī, bözçilik ne bolar, köñliñe düşmān **qılu bér**gil, tēp.” (18r/5-6).

“ey İdrīs kumuğ ‘azābnı ihtiyār kılalıñ, **aytu bér**gil.” (22r/9-10).

“suw üze ördek yörügenin **körgüzü bér**di, aña oñşayu kimi yüze başladılar.” (24r/1-2).

“Mevlī ta‘ālā kudreti birle ekilesi kız boldılar, uçmağdın bir hūr **ıdu bér**di, bu dört kızını törteğüğe bérdi, kumuğı bir şüretliğ erdi, öz kızını tanıyu bilmedi.” (27v/13-14-15).

“Kırk tüni kün tofrağ altında ıñranu kınandılar, anda kēdin ‘Ād haberin olarğa kimerse **aytu bér**di.” (31r/8-9).

“Bışığ aş bar mu? tēse ağ tewe aryanı **çıkaru bér**di.” (49r/21-49v/1).

- “Taķı muşallā **töşeyü bérđi**, aydı: ey Yūsuf, Mevlī ta‘ālā selām ıddı,” (70v/14).
- “Anıñ üçün İshāk yalavaç qurını Yūsufğa bildürmeyin tonı içinde belige **qursayu bérđi**.” (97v/16-17).
- “siziñ nefsiñiz sizge bu işni **bezeyü bérđi**, neteg kim Yūsuf haķķıda bezedi.” (99v/12).
- “Mışır meliki ne bildi oğrını kullanmaķnı sizler ana **öğretü bérđiniz**,” (99v/13-14).
- “Melik aydı: ey Yūsuf qarındaşlarıñğa ayğıl maña bir mülk **alu børsünler**.” (107v/18-19).
- “ ‘Ātike evge kirdi Eymene körgenlerin, hūrlar kelgenin, ev saķfı açılğanın, bulut kötrüp eltgenin **ķamuğ aytu bérđi**.” (183v/17-18-19).
- “Resül ‘aleyhi’s-selāmı **avutu bergeñ** sözleri ‘Arabda bir ķabıle bar erdi Benū Sa‘d atlığ,” (184v/6-7).
- “Ķıyāmet küni bolsa Bilāl-i Hābeşīniñ qaralığın tamām uçmağ hūrlarıge noķta noķta **üleşü bérürler**, her birige birer meñ bérür, anıñ birle körkleri tamām bolur.” (215r/16-17-18).
- “aydı: yā Resūla’llāh mi‘rāc kışsasın Fātımağa rażiya’llāhu ‘anhā **sözleyü bérđin**, ümmetlerğa beşāret bérđin, sevāblarını aydıñ, men-değ za‘ıf ķulnuñ ķulı, küñnüñ küñi bolğanlarğa hażretdin ne beşāret ķeltürdüñ?” (219r/15-16-17-18).
- “Resül ‘aleyhi’s-selām yana yandı, şehīd derecesin beyān ķıldı, aydı: közümge **körünü bérür**,” (225r/11).
- “Yarıñdası kün Ebū Süfyān kişi ıdtı erse Na‘ım **öğretü bergeñ** sözlerni **aytu bérđiler**,” (229v/6-7).
- “İdiyā cāñ bermekni Muħammedge āsān **ķulu bergeñil**, tēyür erdi.” (237v/3-4).
- “Ebū Mūsī aydı: maña kēneştiñ erse yarağlığını **aytu bēreyin**” (243v/15-16).

6.1.1.3. -A ķop-

Tezlik fiillerinden olan “-A kop-” fiilinin Kısasü’l-Enbiyā eserinde sadece öre ķop- örneğinde kullanımı tespit edilmiştir.

“Du‘āñıñ ma‘nisi bu turur: ey devlet tācın başıñğa uruğlı, ey mezellet cevāhın egniñe keğügli, ķuđı tüşkenlerni yoķaru kötürgen, **öre ķopğan**larını yumurğan, bergeñ-sen, alğan-sen bu abuşğağa oğullar kerāmet ķılğıl.” (78r/19-20-21-78v/1).

“Yūsuf Zelihādın kaçğuga yüz öwürdi, Zelihā Yūsufnı tutmağğa **öre ķoptı**,” (83v/3).

“Dāvūd yarıķnı tamām işledi erse **öre ķopup** keydi, sançışğa yarağlıķ bar mu? tēdi.” (136v/15).

“Yūnus ‘aleyhi’s-selām **öre ķoptı**, aydı: müsülmānlar, hūācesindin kaçқан ķul men-men, suwğa meni salıñ.” (156r/8-9-10).

6.1.1.4. -A kör-

Bayraktar, “-A kör-” tezlik fiilinin -A zarf-fiil eki ile kör- yardımcı eyleminin birleşmesiyle oluştuğunu belirtir (Bayraktar, 2004: 273). Kısasü’l-Enbiyā eserinde bu fiilin birkaç örnekte kullanıldığı görülmüştür.

“Aymışlar: ol altı tişiniñ zindānga saldurmaqda maqşüdları ol erdi kim Yūsufnı zindānga salsalar Zelihādın ırak bolğay, biz teğme vaqtda barıp Yūsufnı ündete baqqay-miz, körklüg yüzün **toya körgey**-miz.” (87r/1-2-3).

“Havle bin Yezīd Eż-Zahī indi, ol qutluğ başın keşti, atınıñ yüzi ol qağa bulğanıp çadırğa keldi minüp kördiler, mingen yer [qa]n **ahıta kördiler**,” (248r/20-21-248v/1).

6.1.1.5. -(y)U kör-

Kısasü'l-Enbiyā eserinde bu tezlik fiilinin tek bir örneği tespit edilmiştir.

“Kimerse inanmasa **sınayu körsün**.” (26v/20-21).

6.1.2. YETERLİLİK FİİLİNDE KULLANILIŞI

Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyā adlı eserinde “-A bil-, -(y)U bil-, -A al-, -A kel-, -(y)U kel-” yeterlilik fiilleriyle ilgili örnekler tespit edilmiştir.

6.1.2.1. -A bil-

Hacıeminoğlu, “*Olumlu ekli bil- fiili ile teşkil edilen iktidarī fiilin olumsuzu genellikle u- fiilinin olumsuz şekli ile teşkil edilmektedir.*” açıklamasını yapar (Hacıeminoğlu, 1997: 182).

“Bir kün Süleymān kamuğ ādemiler, dīv perīlerni cem' kıldı aydı: mundağ şıfatlığ kürsī kerek, kim mundağ kürsī **kıla bilgey**?” (140v/18-19).

“Andın soñ üküş ha[lāyık]lar havārīlarğa kelip aydılar: ey 'İsī Tenriñ kökdin bizge mā'ide **yibere bil**[gey mü?]” (171v/15-16).

“Vaḥşī aydı: Muḥammedka kim elig **teğüre bilgey**, anıñ saqçısı Tenri turur.” (224r/18-19).

6.1.2.1.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

Eckmann, -a bil- fiilinin “*imkansızlığa işaret etmek için olumsuz şekli ile*” kullanıldığını belirtir (Eckmann, 2013: 115). Kısasü'l-Enbiyā eserinde bu fiille ilgili tespit edilen örneklerin çoğunluğunun olumsuzluk ekleriyle kullanıldığı görülmüştür.

“Anda kēdin cān kögüziñe keldi aşuqdı, qopğalı, oğradı, **qopa bilmedi**.” (6v/17-18).

“Olar kēneşdiler, yüzük berse-miz kökke **aşa bilmege**-miz, kişi öltürmekdin uluğ yazuq yoq, ḥamr içmek sehlek tēp ḥamr içtiler,” (21v/11-12-13).

“İbrāhīm aydı: men nücüm 'ilminde baqdım maña ağırlıq kelir teg turur **çıka bilmez**-men tēdi.” (39v/8-9).

“İbrāhīm aydı: meniñ andım bar **tüşe bilmez**-men tēdi.” (49r/21).

“İblīs aydı: bu oğlanı **ege bilmedim** Hācerğa barayın tēp bardı.” (50v/20).

“Olar yanmadılar, olar ma bularnı **yandura bilmediler**,” (57r/12).

“Yūsuf kayra yanıp ayakçığa aydı: bargıl melikge aygıl, men telim yıllar boldı bu zindān halkı birle öğrendim, men çıkmışımğa bular yığlaşurlar, men bularnı közi yaşlıg bağı başlıg **qoya bilmen.**” (91v/15-16-17).

“Hāmān sen haṭā kıılır-sen, telim yıllar boldı teñri-men tedin bu kün kıulluqğa mu kirür-sen, küçün bar çerigin bar nedin kırkar-sen, kaçkaknı tuta almas mu-sen, edin qava almas mu-sen, ya kendü **öltüre bilmez mü-sen?**” (111v/15-16-17).

“Melik olarğa bir baş üzüm berdi azuq üçün, **kötere bilmediler** bir uzun yığaçnı yüzümni ortasığa soqtılar,” (118r/7-8).

“İdi ‘azze ve celle tağğa hitāb kıldı: meniñ dīdārımnnı **köre bilmes-sen.**” (121v/2-3).

“Dā[vud] aydı: bu yarık birle **sançısa bilmes-men.**” (133v/1-2).

“ol çağırlar ol köllerge kıoydurur-men aṭlar suw içmek kelseler nāçār suw ornığa çağırnı içip esürgeyler **uça bilmegeyler,**” (140r/12-13).

“Andağ kıldılar, **yęne bilmediler.**” (142r/11).

“Kimerse Süleymānnıñ heybetidin qaşığa **kele bilmes** erdi, bir yıl tayaqğa tayanıp turdı ölmişin kimerse bilmedi.” (151r/16-17).

“Kurt aydı: yığaçnı yeyürde suwsız **tura bilmen.**” (151r/18).

“On sekiz yaşadı cemāl ve kemāl, melāḥat birle bezendı, ‘ālem halkı taṅladılar hıç kimerse yüzüne utru **baqa bilmes** boldı,” (186v/1-2).

“Ebū Ṭālib köz yaşı kılıp aydı: men tün kün bu qağguda-men, teñ tuşımznı alurğa küçümüz yetmes, teñsizni biz **ala bilmes-miz,** neteg kıılırımznı bilmes-miz.” (186v/5-6).

“Buzağı kaçıp ‘Ömer kıatınğa keldı aydı: ey ‘Ömer bu munça kışi birikip meni **tuta bilmesler,** sen yalguz barıp Muḥammed başın neteg keşer-sen?” (196r/13-14-15).

“İblīs ‘aleyhi’l-la‘ne anı **köre bilme**yin tağğa minip kaçırđı: ey ādemiler bilmiş boluñ uş Ḥazrec bu mezmüm birle ‘ahd kıldılar.” (204r/9-10).

“Kureyş kāfırları seni öltürgeli keñeş kıılmışlar men [bar] erken kimerse qaşd **kıla bilmegey,** tēp bu beytnı okıyu başladı.” (205v/17-18).

“Anda kedin Ebū Cehl kılıçın aldı **tarta bilmedi,** Ebū Cehl aydı: kılıç sapın maña bērgil, kınnın sen tutğıl, ekegü tartalıñ tedi.” (222r/14-15).

6.1.2.2. -(y)U bil-

Kısasü’l-Enbiyā eserinde “-(y)U bil-” yeterlilik fiilinin olumlu şekilde birkaç cümle örneği tespit edilmiştir.

“Aydı: bu ok kıldı, uluğları bu turur soruñ kim kılganñ aytu bērsün eger **sözleyü bilse.**” (40r/4-5).

“Bu tört kuşnı tirgüzdüm erse bu tört ḥalāyıqnı öltürüp yana tirgüzgümni **saķını bilgey-sen,** tirgüzmeğe kıdretim bar.” (55v/5-6).

“Ol ḥalde Yūsuf ‘aleyhi’s-selām başın kıdı kemişip közlerindin kıan yaş akıtu aydı: ey münādī, mundağ şıfat kim sen kıılır-sen, kim satğın **alu bilgey,** şıfat kıılır erseñ köni sözlegil.” (75r/19-20-21).

“Benī İsrā’ıl kaçan bularnı işittiler erse aydılar: bularnı kim **saķlayu bilgey,** ol tapuñanıñız buzağı bizge yēgrek bu ketürgendin tēdiler.” (119v/5-6).

6.1.2.2.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

Kıyasü'l-Enbiyā eserinde “-(y)U bil-” yeterlilik fiilinin olumsuzluk ekleriyle oluşan örnekleri olumlu örneklerden daha fazla tespit edilmiştir.

“Ol öwünni ağzınga saldı, çeynedi boğzınga tikilmişde ol ‘ahdni anđı, içkerü kirkeli ıdmadı tışgaru ma **çıkaru bilmedi**,” (11v/6-7-8).

“Tamuğluklar andın cevāb **aytu bilmegeyler**, kamuğ nevmīd bolğaylar.” (17r/11).

“Aytmışlar: Nūh yıgaç tikdi kırk yılda ol yıgaç ulğardı, yıgaçnı keşdi kimerse **ketürü bilmedi** ‘Avacnı ünediler ol yıgaçnı südreyü keltürdi.” (23v/19-20-21).

“Mevlī ta‘ālā kudreti birle êkilesi kız boldılar, uçmağdın bir hūr ıdu bêrdi, bu tört kıznı törtügüğe bêrdi, kamuğı bir şüretlīg êrdi, öz kızını **tanıyu bilmedi**.” (27v/13-14-15).

“Anda kedin Mūsīğa yarlıg boldı; urğıl tēp, Mūsī birle **toğuşu bilmedi**.” (28v/13-14).

“Hāzer hīç **sözleyü bilmedi**, ol sā‘atda oğ köydi kül boldı.” (43r/14-15).

“Zelīhā aydı: men barı şabr **kılu bilmez**-men, neteg kılayın?” (80r/6).

“Mevlī ta‘ālā yalavaçlar ha[tun]larını burunkı erenlerini birer türlüğ ‘illet birle mübtelā kıldı hatunlar[ğa] **kavuşu bilmediler** ‘Azīz-i Mışr menizlig.” (110v/9-10-11).

“Aymışlar: Fir‘avn kapuğında uluğ meydānlar bar êrdi, teğme bir meydān başında Zengīler, Habeşiler, Deylemīler saççı êrdi, ammā hūş meydān başında arslanlar, barslar, pīller, itler, tonuçlar [k]elmiş êrdi, kimersege başçı bolmasa **kirü bilmes** êrdiler.” (111r/4-5-6-7).

“Êkisi yolğa kirdiler êki yıgaç yēr bardılar, Mūsī aydı: men aç boldum **yöriyü bilmes**-men, ta‘ām kerek tēp olturdu.” (130r/6-7).

“Hızr aydı: saña aymadım mu meniñ birle şabr **kılu bilmegey**-şen tēp.” (130r/18-19).

“Ba‘zılar aymışlar: bu du‘ānı anıñ üçün kıldı kim özgeler anıñ şükriñ **öteyü bilmegeyler**, ol şükriñ men öteyin tēdi.” (146r/8-9).

“ ‘Arabda er atağlık kimerse kalmadı, kamuğ çıktılar, siz olarnıñ birle **çıķışu bilmegey**-siz.” (225r/5-6).

“**Tepretü bilmedi**, Cebre‘il elge kirdi, māl aldılar bulun kıldılar.” (227r/3-4).

“ ‘Abdu’llāh bin Mes‘ūd rażiya’llāhu ‘anhu aytur: hicretniñ soñı yılı erdi kim Resūl ‘aleyhi’s-selām ağırīg boldı, cemā‘at namāzınga **baru bilmedi**, Ebū Bekrge icāzet bêrdi,” (236r/17-18).

“Allāh ta‘āla yarlıkar: bizni zālimler zūlmindin gāfil **tēyü bilmeñ**.” (249r/3-4).

6.1.2.3. -A al-

Eckmann, “-a al-” ile ilgili “*iktidar ve olabilirlik iradesi ile*” kullanıldığını ifade etmiştir (Eckmann, 2013: 115). Kıyasü'l-Enbiyā eserinde bu ekle ilgili -ma ve -mas olumsuzluk ekleriyle oluşan örnekler tespit edilmiştir.

6.1.2.3.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

“Üç kündin soñ yana sordı korğunçdın aydılar: munıñ yoruğın **bile almas**-miz.” (89v/10).

“Hāmān sen **haṭā** kılur-sen, telim yıllar boldı tenri-men tediñ bu kün kulluğa mu kirür-sen, küçün bar çerigin bar nedin qorqar-sen, kaçkañni **tuta almas** mu-sen, öldin **qava almas** mu-sen, ya kendü öltüre bilmez mü-sen?” (111v/15-16-17).

“İlāhī barçağa şabr kılğay-biz ammā **kaṭ**’iyyetğa şabr **qıla almağay**-biz.” (213r/19).

“Benī İsrā’ilde biregü k[eldi] ümmetin bu yükni **kötere almağay** yangıl yenilrek qolğıl, tedi.” (213v/2-3).

“Aymışlar: yılanlar inleridin çıkğalı boldılar, yol tapmadılar, bu eki inge keldiler **çıka** almadılar erse Ebū Bekr ražiya’llāhu ‘anhu tabanın tiki,” (220r/12-13-14).

6.1.2.4. -A kel-

Eckmann, “-a kel-” ile ilgili “*Daha önceki bir tarihten beri devam eden bir hal veya hareketi ifade eder.*” demiştir (Eckmann, 2013: 115).

“Bir kün İsmā’ıl awğa barmış erdi, İbrāhīm İsmā’ılni **köre keldi**, Sāre İbrāhīmğa ant berdi tewedin inmegil tēp.” (49r/10-11-12).

“Ol hâlde havādın bir keşek kâğız **uça kelgey**, tā’at pelesine qonğay.” (53r/13-14).

“Ya’qūb aydı: ol du’āni **qola keldim** tedi.” (54v/3).

“Arığ kim on eki yıl zindānda meniñ üçün yatdı ve sırrımni açmadı ve ‘aybımni aytmadı tēyü perdedin **çıka keldi** ve çadırın başdın salıp aydı.” (90v/17-18).

“[An]dın soñ aydı: yana kelür bolsañız ol qarındaşıñızni **ala keliñ**,” (94r/17).

“Yüklerimiz içinde çıkğan nerselerni Ken’āndın Mısrğa **qayta keltürdük**, sağı mu oğurlarmiz.” (97r/12-13).

“Mundağ kişiler bizge **yağılaşa keldi**mişler tedi.” (117v/17).

“Du’āsı tamām bolmay erdi kim gūrları yarılıp on yēti kişi **qopa keldi** beş er, üç oğlan, toquz tişi.” (163r/5-6).

“İmdi Muḥammed cemālin kördüm erse Muḥammedin dostrak kimerse yok, baş algalı keldim erdi imdi başım bereyin, tēp toprakğa yüzün tüşüp **evrüle keliñ** Resūlnıñ adaqinga tüşüp aydı.” (197r/2-3-4).

“Kaçan men ağırığ bolsam Resūl meni **sora kelür** şefkat kılur erdi, bu yerde kelmedi, sormadı men anı tañladım, destür tiledim, atam anam ewiñe barayın tēdim erdi, murādım ol erdi, nelük barur-sen? tēp maña sorgay, men ayğay-men: sen meni sormas üçün, tēp.” (234v/6-7-8-9).

6.1.2.5. -(y)U kel-

Bayraktar, “*Harezmi Türkçesine ait eserlerden tespit edilen örneklerin tümünde zarf-fiil eki yuvarlak biçimleriyle kullanılmıştır.*” demiştir (Bayraktar, 2004: 298). Kısasü’l-Enbiyā eserinde bu ekle ilgili tespit edilen örneklerin yuvarlak biçimlerde olduğu görülmüştür.

“Aydı: “ilim” **öğrenü keldim** ya’nī ‘ilm öğrengeli keldim.” (18v/19).

“Kamuğ çerigiñe tört ay otun yığdurdı, qayu kölükke **yükleyü kelseler** kötürmedi, tewege yüklediler.” (40v/14-15).

“Suw taşıyu başladılar otğa koydılar, telim hālāyık İbrāhīmni köreliñ **tèyü keldiler**,” (42r/7-8).

“Ya‘kūbnıñ Yūsuf atlıg oğlı bar erdi, qarındaşları anı awğa alu bardılar, yābānda bōri yēmiş, atalarına **aytu keldiler**.” (79r/16-17-18).

“Aymışlar: tört ay qaldı, aşılkğa yeterge halk açıkıp Yūsufğa **yalbaru keldiler**,” (93r/9-10).

“Mundağ kişiler **yağılaşu keldiler** tep bāzār halkı külüştiler.” (118r/6-7).

“Mūsī su’āl kıldı, urağut aydı: ey Mūsī **umanu keldim** erdi,” (123v/13-14).

“Tālūt Dāvūdnu **edleyü** tağğa **keldi** Dāvūdnu kördiñiz mü? tēyü ‘ābidlerdin sordı.” (134r/7-8).

“Zü’l-Ķarneyñ aydı: mengü suwın **isteyü keldim**, uzun yaşap İdige bendelik kılayın tēdim.” (177r/13-14).

“Hiṭāb keldi: du‘ānı icābet kıldım, ḳat‘iyyetdin amān bērdim, namāzların ēki rek‘at kıldım, **tileyü keldiñ**, bēşer vaqt bağışladım, bēş namāz qaldı anı hem tilesen bağışlayur erdim, tilemediñ.” (213r/19-20-21).

“ ‘Amr bini’l-‘Āş aydı: seniñ Tenriñni **atayu kelgen** atını oqısun.” (233r/20-21).

6.1.2.5.1. Olumsuzluk Ekiyle Kullanılışı

Kıyasü’l-Enbiyā eserinde “-(y)U kel-” fiilinin olumsuzluk ekiyle kullanıldığı tek bir örnek tespit edilmiştir.

“mü’minler muḥarrem üçün silāh **alu kelmediler** erdi, taş birle uru ḳamuğını yandurdılar.” (225v/10-11).

6.1.3. SÜREKLİLİK FİİLİNDE KULLANILIŞI

Rabgūzī’nin Kıyasü’l-Enbiyā adlı eserinde “-A tur-, -(y)U tur-, -(I)p tur-, -A ḳal-, -(y)U ḳal-, -(I)p ḳal-, -A başla-, -(y)U başla-” süreklilik fiilleriyle oluşan örnekler tespit edilmiştir.

6.1.3.1. -A tur-

Hediye Tuncer, “ ‘tur-’ yardımcı fiili ile süreklilik, devamlılık ifadeli tasvir fiili oluşturmaktadır.” açıklamasını yapar (1996: 108).

“Nūh aydı: dünyānı bir ēki ḳapuğluğ sarāy teg buldum, bir ḳapuğdın kirdim bir ḳapuğdın **çıḳa turur**-men tēdi.” (28r/2-3).

“ey melik üçegü öñünde oltururlar tēgresinde yēgirmişer tikim yaz çēçekleri açılmış, çēşmeler **aḳa turur**, ḥurmā yığaçı ötmiş.” (42r/20-21).

“İblīs aydı: seni ḳurbān kıılmaḳğa **ēlte turur**.” (50v/17-18).

“Zelīhā aydı: meniñ **tapuna turğan** butum turur, andın uwtanur-men.” (83r/1-2).

“Taḳı ol **yıḳıla turğan** tam içide yetīm oğlanlarınñ mālları bar erdi bir Azrām atlıg biri Žarām atlıg, ata anaları şālih erdi.” (130v/20-21).

“Urağut aydı: tünni oyağlık birle **keçüre turğan**larını öltürdün, imdi kim bilür.” (134r/16-17).

“Birisi qoldaşına aydı: bu er adağını kürgek birle **çapa turur**.” (135v/1-2).

“Üç tün kün ‘ibâdetde **öre turdı**, yarlıg keldi.” (136r/11-12).

“Yarlıkar, ‘arza kılındı: Süleymānga keçelik oğurda üç adağı birle turup törtünçi adağının topuğu **ura turğan** edgü atlar toğuz yüz at qalğan yüz atı ‘arza kılur hâlde kün hiçâbğa kirdi.” (140r/19-20-21).

“Bulutdın mundağ yinçü **yağa turur** tēp kız anı taqlap körgeli çıktı erse aq bulut inip kızını yörgēp köterdi.” (142v/4-5).

“Kağan ‘İsī olarnıñ sözün [işitdi] erse **eme turur**da yüzün olarğa öwürdi,” (169v/14-15).

“Andın soñ olar ayğan sözni Resülğa ayta bērdi yana **ayta tururlar**.” (205r/9).

“Resül ‘aleyhi’s-selām aydı: ne boldı? tēdi, aydı: bu inde yılan bar menı **tike turur**.” (220r/15-16).

“Süheyl aydı: hālī bitigleştük, bitig tağı qurımadı, ‘ahdni **buza turur**-siz.” (226r/17-18).

“‘Ömer aydı: yā Resūla’llāh körmez mü-sēn menı yalğançı tēyür, **söke turur**.” (229r/16).

“ey Resülniñ qumartğusı silāhını qoğğıl, sançışmağıl, kerekmez kim bir ‘āfet tēgse sendin yime maħrūm qalsa-miz, özi berāt **keltüre turur**,” (242v/17-18-19).

“sühbāna’llāh qayu türlüg kāfir zamān qolsa bērür-miz, Resül uruğı zamān **qola turur**,” (246v/4-5).

“ya‘nī İdiyā körer-sen bu ‘āşī qullarındın maña ne **tēge turur**, fi’l-cümle qamuğ birikip tepündiler.” (248r/11).

6.1.3.2. -(y)U tur-

Bayraktar, “*Eklendiği fiillere süreklilik anlamı veren bu birleşik fiil, -(y)I zarf-fiil ekinin tur-/dur- yardımcı fiiliyle birlikte kullanılmasından oluşmaktadır.*” demiştir (Bayraktar, 204: 302). Kısasü’l-Enbiyā eserinde “-(y)U tur-” yardımcı fiiliyle oluşan süreklilik fiili örnekleri tespit edilmiştir.

“**Yalnayu turğan** tilindin ‘āşī yulğan Muştafā / Ol yēgirmi üç yıl emgep körmedi tün uyqusın” (2r/12).

“Ādem aydı: sen mundağ tēyür-sen ammā Hābīlniñ qanı yērde **mıranu turur**,” (16v/3-4).

“Olarnı **saqlayu turur**-biz, siz bizni füsūs tutup İbrāhīm Lūt tēyür-siz tēdiler.” (43v/15-16).

“Munça oğlan arasında añsızın ol onıqa / On birinç oğlın üdürüp **ulyu turğan** Ya‘qub ol” (61v/7).

“Ol siz içken suwdın **yēyü turğan** ta‘āmdın bizge bērip ıdın.” (102r/15-16).

“‘Ādiler **kizlenü turur** baqar erdiler, ol qazukğa aşp yana qazuk qakar erdi.” (117v/20-21).

“kızı aydı: at[am] seni öltüreyin **tēyü turur**, munı bileyin tēseni keçe yaturda bir qap alu kiregil, anı körsünler yana kör[mesde] çıkğıl” (133v/18-19-20).

“‘Ömer saña **keñü turur**, ārzūlap tapdın utru çıkğıl.” (196v/21-197r/1).

“Muḥammed bin Ebī Bekr üç künlük yēr bardı erte bir qaravulnı kördi, tewege minüp ewe **baru turur**,” (240r/4-5).

6.1.3.3. -(I)p tur-

Bayraktar, -(I)p zarf-fiil ekiyle tur- yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşan bir süreklilik fiili olduğunu belirtir (Bayraktar, 2004: 305).

“Sen kim-sen kim Muḥammedni yumaknı men‘ kıllur-sen yumak sünnetin Muḥammed **koyup turur**.” (14v/8-9).

“Yana sordı, bu ne? **têp turur**.” (18v/6-7).

“Miñ altun kırluğ yigit sağında kıllarığa altun ‘amüdlar **alıp tururlar**.” (101v/7-8).

“Anası aydı: meniñ oğlum mendin **ayrılıp turur**, Ya‘küb yalavaç du‘ası birle Mevlî ta‘ālâ haber **bêrip turur**.” (105v/9-10).

“Ḥaberde andağ kelür: künlerde bir kün ekeğü Dāvüdgâ keldiler biri aydı: bu kışiniñ kıoyları kèce kelip meniñ aşıkımnı **yêp turur**.” (136r/15-16).

“Kaçan elçi Zü‘l-Karneyngâ keldi erte Zü‘l-Karneyn başın köterip elçiğe **bakıp turdı** erte elçi başın kıuyı saldı.” (174r/9-10).

“Ebü Cehl-i [la]‘in cühüdlarğa aydı: ol siz istegen kimerse biziñ kârvânda turur, sizler silâhlıg [er]enler **anuqlap turur**,” (190r/2-3-4).

“Yarlıg keldi: ey Muḥammed sen ümmetiñğa yarlıkanmak tileyür-sen, ümmetiñni mundın burun **yarlıkap turur**-men, yarlıkamasam imân bërmegey erdim.” (212v/8-9-10).

“Ammâ Bedr tokışığa sebeb ol erdi: Cebre‘il keldi Resül ‘aleyhi’s-selâmğa haber bërdi, Mekkeniñ azuqını Şâmdın keltürür buğday, arpa, ħurmâ, kıruğ üzüm **yüklep tururlar** şahâbelerğa aygıl olarğa barsunlar.” (221r/8-9-10).

“Medînedin çıkalıñ utru yöriyelîñ taşkarudın salıñ, ilgerü kırmesünler, têp Resül ‘aleyhi’s-selâm tüş körmiş erdi, yarık **keçip turğanın** aydı.” (223r/1-2-3).

“Aydılar: Uḥud tağnıa busuğ urğu bir yēr bar erdi, anı saqlağalı ‘Abdu’llâh Ḥabîrni yetmiş atımçılar birle ıdtı, sançışta ol kimge bolğay bu yêrdin kırmesünler, **saklap turuñ** tedi.” (223r/9-10).

“Muḥammed bin Müslim tutuğ **keltürüp turur**-men, tedi.” (227v/10-11).

“Ol ħâlde Cebre‘il keldi aydı: yâ Resüla’llâh olar yıgılmasdın burun barğıl, yılkı qaraları boş eyesiz **qalıp turur**, tedi.” (227v/21-228r/1).

“Kaçan Resül ‘aleyhi’s-selâmni körse erdi, yēr astında bir at **asrap turur**-men, ol atğa minüp Ḥindî dirresi birle seni öldürgüm turur, têtür erdi.” (230v/19-20-21).

“Resül ‘aleyhi’s-selâm **emgenip turur**, yalğançı ‘izzet ve ħürmet birle eymenü ün kıldı.” (237r/8-9).

“ey ata benim selâmumnı Resülka teğürgil, aygıl yâ Resüla’llâh sensiz yawlağ **irilip turur**-men,” (238v/21-239r/1).

“ ‘Abdu’llâh Ziyâd maña **sözlep turur**, Ḥüseynni kıyda bulsañ tutğıl, têp.” (245v/13-14).

6.1.3.4. -A al-

Kısasü'l-Enbiyā eserinde tek örneği bulunan “-A al-” süreklilik fiili, -A zarf-fiil ekiyle al- yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşmuştur (Bayraktar, 2004: 308).

“Mālik bin Ca‘ferniñ atı ürkti yııldı, adaı üze **añuda aldı**, süyreyü keltürüp ota kemişti,” (246v/1-2).

6.1.3.5. -(y)U al-

Kısasü'l-Enbiyā eserinde “-(y)U al-” süreklilik fiiliyle ilgili yuvarlak biçimiyle oluşmuş örnekler tespit edilmiştir (Bayraktar, 2004: 310).

“Yūsufniñ arası körünmes bolğunça botası almış inen teđ **mrayu aldı**,” (69v/4-5).

“Keldük maşūdğa: yėti kün Yūsuf sarāyığa **kelü aldılar**, Yūsuf bizā‘atların unamadı,” (102r/18-19).

“Anası Mübeşşere **yığlayu aldı**, Teñri ta‘ālā tadİR ıldı: ey Ya‘küb, sen Beşirni anasıdın ayırıp satdın erse men hem Yūsufni sendin ayırıp satay-men.” (105r/17-18-19).

“müntehī Haşeviler aydılar: mi‘rāc bar erdi, ol kēçe ‘ālem halkı üç yüz yıl **uğıyu aldılar**, ol tünniñ uzunluğı ança erdi.” (217v/19-20).

6.1.3.6. -(I)p al-

-(I)p zarf-fiil ekiyle al- yardımcı fiilinin birleşmesiyle meydana gelen süreklilik fiilinin Kısasü'l-Enbiyā eserinde iki örneği tespit edilmiştir (Bayraktar, 2004: 311).

“Yūsuf aydı: ol yėti yıl aşlık köp bolğanda yēğü aklığ, eker aklığ **alıp alsunlar**, alğanın anbārlasunlar.” (90r/15-16).

“Ol şerī‘atiçe meniñ ođrım turur tēp Yūsufni **alıp aldı**.” (97v/18).

“Rivāyet ılır Ebū Sa‘īd El-Fārnāni açan tevelerge yüklep tañısız ıdtilar erse uruđ idişler, eški urımış aplar tewedin **tüşüp aldı** ammā yaraştılar erse teweler ürktiler,” (228r/8-9).

6.1.3.7. -A başla-

“-A başla-” fiili, -A zarf-fiil ekiyle başla- yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşmuş ve “-maya başlamak” anlamında kullanılmıştır (Bayraktar, 2004: 314). Kısasü'l-Enbiyā eserinde bu süreklilik fiilinin birçok örneği tespit edilmiştir.

“Ādemnün terisi be-ğāyet körklüg erdi, kün kün yaruqluğı **arta başladı**.” (6v/20-21).

“amuđ yığılıp keldiler, ilk burun sıça[n] kelip Ādemnün başınğa onup saçın **yola başladı**, anıñ üçün Ādem oğlanları sıçanı tutup yünini yolup söklürler.” (13r/12-13-14).

“suw üze ördek yörügenin körgüzü berdi, anı oşayu kimi **yüze başladılar**.” (24r/1-2).

“Yūsuf ardı, teğme bir arındaşınıñ yüzine telmüre **baa başladı**, birisi raħm ılğay tēp.” (69v/8-9).

“Yūsuf anı mundağ kördi erte teğme bir kapuğ sanınça tiz tonının bağığa tügen **sala başladı.**” (80v/19-20).

“Yūsuf ewdin çıkgaç tişiler aşukup bıcağ birle türmek keşip Yūsuf ağığa tikke bereleñ tep **kese başladılar.**” (85v/15-16),

“Yūsuf tarıçılık **kıldura baş[ladı]**, telim ekin ektürdi.” (92v/9-10).

“Yūsuf aydı: öz tiliñizni neteg bilmes-siz, oquñ tedi erte olar korktılar yüzleri sargardı **yalbara başladılar**, aydılar: ey ‘aziz bu bitigni okumağda sizin maşşudımız ne turur,” (102v/16-17-18).

“Olar korkup öz için ara öz tilleri birle **sözleşe başladılar.**” (104r/17-18).

“ ‘Aciz boldılar Fir‘avn yaş yığaç **sora başladı.**” (115r/5).

“Mūsī kabül kılıp du‘ā kıldı, qan belası kötrüldi suwları **ağa başladı.**” (115r/9).

“Mūsīğa du‘ā kıldı, bulut ağı ton edük **yağa başladı**, teğme biriniñ boyığa lāyık, yaş oğlanga tegi oğlan ulğarmışınça ton uzayur erdi, ay eskirmişinçe karanguluğ bolsa Mevlī ta‘ālā kökdin bir sıduğ yaruğ ıdır erdi.” (118v/15-16-17-18).

“Ekisi yöridiler bir kimige teğdiler ekeğü kirdiler, Hızır ol kimini **buza başladı.**” (130r/16-17).

“Olar aydılar: sen melik bo[duñ] erte suw içmekke tağı erklig bolduñ tep üküşleri suwğa yüzün tüşüp yıl[kı] kara menizlik **içe başladılar**, qarınları kerildi,” (132v/13-14-15).

“Yılan peşşelerini **qava baş[ladı]** bir yığaç budaki birle yelpiyü başladı.” (143v/8-9).

“Yūnus kimige kirdi, teniz ortasığa yetgende suwğa erklig feriştege yarlığ boldı, dört muhālif yelni kopardı, ‘akim, şarşar, cenüb, şimali dört taraftın kimini **oynata başladılar**, halāyık korktılar.” (156r/2-3-4).

“Yana üç kün tuttılar demi ağızındın **çıka başladı.**” (165r/3-4).

“Andın soñ Resül imān da‘vetin zāhir kıldı, kayu yoksuz çığay erte imān keltürdi, baylar boynağular zahmet **bere başladılar.**” (195r/2-3).

“Qarımni öz elinde körmiş erdi, qarım **qaza başladılar**, içinde taş çıktı,” (228r/15-16).

“Aymışlar: Necāşī olarka köp edğulik kıldı ammā ba‘zı zengiler Ca‘ferka tağı koldaşlarığa tapuğ kılurda közleri ol kızğa tüşti, sekrişü ayaların **çapa başladılar.**” (233v/9-10-11).

“ol kutluğ köñli muñluğ boldı, menzi sargardı, şeker teg tili sözleşmes [bol]dı, körklüg yañaqlarındın qatre qatre yaş **tama başladı.**” (237r/16-17).

6.1.3.8. -(y)U başla-

-(y)U zarf-fiil ekiyle başla- yardımcı fiilinin birlikte kullanılmasıyla oluşan süreklilik fiilinin “-maya başla-“ anlamında Kısasü'l-Enbiyā eserinde yuvarlak biçimiyle kullanılan birçok örneği tespit edilmiştir (Bayraktar, 2004: 316).

“Bu yer, su üze yaratıldı erte toktamadı **teprenü başladı**, anı toktamak için tağları yaratdı anı basıldurukı boldı.” (3r/18-19).

“Yana keldimiz maşşudğa: Kağan Ādem ve Havvādın zillet belğürdi erte tādın hulledin yalıñ kaldılar, eligleri birle ‘avretlerin örtüp yığaçdın yığaçğa yapurğak tileyü **yügrü başladılar** kayu yığaçğa barsa yapurğak bermedi.” (12r/11-12-13-14).

“Kaçan Kābīl Hābīlni öltürdi erse İklīmanın elgin tutup Yemen vilāyetingā bardı, anda otğa **tapunu başladı**, Ādem oğlanlarından kim anda keçer bolsa bir taş atar erdi.” (17r/11-12-13-14).

“Erkek tawuq kefil boldı, qarğa bardı, ölügler telim boldı anı yegüge bolup keç kaldı, erkek tawuq ugğa kirmiş üçün kimige kirip kimi tamınğa aşır kanat tokıp **çarlayu başladı**.” (26v/14-15-16-17).

“Sālih du‘ā kıldı ol taş **mıranu başladı**, bir inen çıkdı olar tilemiş teg, bir ançada inen botaladı inen botası birlen kopdı **otlayu başladı**.” (34v/19-20-21).

“Sālih kişilerin **uru başladı**; Sālihni bizge körgüze berin tediler.” (36r/19-20).

“Suw **taşıyru başladı** otğa koydılar, telim halāyık İbrāhīmi körelin tēyü keldiler.” (42r/7-8).

“Anda kedin burnına kirdi, yana dört yüz yıl anda turdı kim kanınğa kirse tok kılıp anı urdurur erdi, anı birle tınmasa yumruk birle urdurur erdi, tınmadı **enşeyü başladı**.” (44v/14-15-16).

“İbrāhīm yip aldı bıcaq birle yenine soqdı tağğa **baru başladı**,” (50v/12).

“oların birle siz iş kılın, olar özleri kaçğaylar tep ol boğun Zīfāl katından çıkdılar, ol kişileri **isteyü başladı**.” (57r/18-19).

“Açın yerlerde manzarlar kopardılar, ğarīblerni **saqlayru başladı**.” (57v/7-8).

“Ol tişiler birle eren teg yatur erdi, tişilerge ol iş hoş keldi erse biri birine **kawuşu başladı**,” (57v/16-17).

“kaç kün olar birle turdı, ol hatunlar İblīsge **munlanu başladı**.” (57v/13-14).

“Ya‘kūb anı işitip Yūsufnıñ adağı altında **ağnayu başladı**,” (69r/13).

“Yūsuf açın suwsız yığlayu **yöriyü baş[ladı]**.” (69v/12).

“Yūsuf tağı **yalwaru başladı**, aydı: ey qarındaşlarım, atam hakkı üçün köñlekimni maña bağışlañ, tirig qaldım erse ‘avretim örtsün eger ölsem kef[enim] bolsun.” (70v/3-4-5).

“ögsüz bolup atın tüşdi, çeçek teg menzi soldı, ağlaq yerge savuldı, kız kırkınları birle qarşu oturup ün tüzüp **aytu başladı**.” (77r/12-13-14).

“Hāmān Fir‘avnge söz **öğretü başladı**, aydı: sorgıl kimdin kelmiş, kimge kelmiş, kimge sözleyür.” (112r/15-16).

“Anı içti uçmağğa ulandı, andın soñ halk Mūsīğa yüzlendi müsülmānlıqğa **kirü başladı**.” (113v/11-12).

“Fir‘avn Benī İsrā‘ılğa öwkelig boldı, katıg **emgetü başladı**.” (114r/2-3).

“Mūsī yana kırk kün du‘ā kıldı, bu kırk kün içinde aşıqları ekinleri körkendi, İdi ‘azze ve celle çökürge iddi aşıqların **yeyü başladı** uça kün körünmes erdi.” (114r/16-17-18).

“Bu munça tınlıglarda eñ ilki çökürge helāk bolğay, anda kedin adınları **yoqalu başlağay**.” (114v/15-16).

“Mūsī koptı otun yondı, un yogurdı, **emgenü başladı** közindin yaş akar, yüzindin suw tamar erdi.” (130r/8-9).

“Yılan peşşelerni kava baş[ladı] bir yığaç budakı birle **yelpiyü başladı**.” (143v/8-9).

“Yūnus halāyıkni imānğa **ündeyü başladı** kırk künge tegi, kırk birinçi kün melikge keldi aydı.” (153v/11-12).

“Der-hāl başın secdege koyup secde içinde **sözleyü başladı**,” (183v/4).

“Kureyş kâfırları seni öltürgeli keleş kılmışlar men [bar] erken kimerse kaçd kıla bilmegey, tēp bu beytni **oқыu başladı**.” (205v/17-18).

“Mevlī ta‘ālā kâfirler köziñe kigürdi, közlerige meşgöl boldılar, islām çerigi kılıç alıp kirdiler, **öltürü başladılar**.” (222r/1).

“Tennürdın etmek **çıkaru başladı**, aşıçdın ęt ve aş **keltürü başladılar**.” (228v/15-16).

“yemişsiz yıgaçnı du‘ā birle ni‘metliğ kıldıñ, uşaq taşnı tesbīhge keltürdün, tamuğda baru turğanlarnı yandurup uçmağ yolına başladıñ, tēyü **mırayu başladılar**.” (237r/1-2).

“ ‘Azrā’ıl cān almakğa oğradı Resül ‘aleyhi’s-selām sağdın solğa, soldın sağğa **tolğanu başladı** mübārek a‘zāsı [kü]çsüz boldı,” (237r/14-15-16).

SONUÇ

Harezmi Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan önemli bir eser olan Rabgûzî'nin Kısâsü'l-Enbiyâ adlı eserindeki fiilimsiler tespit edilerek örnekleri ve kullanılış şekilleriyle birlikte ortaya konulmuştur.

Çalışmanın 1. bölümünde “İsim-Fiiller” başlığı altında 184 cümlede “-mAk / -mAklık / -mA ve -(I)ş” ekleri olmak üzere bu dört ekin farklı örneklerine ulaşılmıştır. İsim-fiil ekleri içinde 161 cümleyle en çok örneğine ulaşılan ek, “-mAk” olmuştur. Bulunan örnekler ayrıntılı şekilde incelenmiş ve tasnif edilmiştir. “-mA” ekiyle ilgili tespit edilen örneklerde bu ekin genellikle kalıcı isim yapma göreviyle kullanıldığı görülmektedir. Eserdeki “-(I)ş” ekiyle ilgili örnekler de bulunup incelenmiştir. “-mAklık” ekiyle ilgili olarak sadece birkaç örnek tespit edilmiştir.

Çalışmanın 2. bölümünde “Sıfat-Fiiller” üç ana başlık altında toplam 835 cümlede incelenmiştir. İlk olarak “Geçmiş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri” başlığı içinde 472 cümlede “-DUK / -mİş / -GAn, -ğan, -An / -(I)GII, -(U)GII, -glu” eklerinin açıklamaları yapılmış ve bulunan örnekler düzenlenmiştir. İkinci başlık olarak “Geniş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri” başlığı altında 254 cümlede “-Ur, -Ar, -r, -(y)Ur / -mAz, -mAs / -mAzlık, -mAslık” tespit edilmiş, örnekleriyle ortaya konulmuştur. Son olarak da “Gelecek Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-Fiil Ekleri” başlığı altında 109 cümlede “-GU, -ku / -GUIUk / -GUÇI, -ICI” ekleriyle ilgili açıklamalar yapılarak örnekler bulunmuştur. Rabgûzî'nin Kısâsü'l-Enbiyâ adlı eserinde on farklı sıfat-fiil ekiyle ilgili açıklamalar yapılarak örnekler tespit edilmiştir.

Çalışmanın 3. bölümünde “Zarf-Fiiller” başlığı altında “-A / -(y)U / -DI erse / -GAÇ, / -GAI, -GAIU, -kalı / -GInÇA, -GUñÇA, -KUñÇA / -IbAn, -UbAn, -ban / -mAdIn / -mAyIn / -(I)p, -(U)p, -p / -y / (er)ken” ekleri olmak üzere on iki farklı ek hakkında açıklamalar yapılarak 921 cümlede yer alan fiilimsi örneklerine yer verilmiştir.

Çalışmanın 4. bölümünde “İsim-Fiillerden Türeyen Zarf-Fiiller” başlığı altında 66 cümlede “-mAkdIn / -mAkGA / -mAkdA” ekleri açıklanarak örnekler tespit edilmiştir.

Çalışmanın “Sıfat-Fiillerden Türeyen Zarf-Fiiller” başlığından oluşan 5. bölümünde 298 cümlede “-DUKDA / -GAndA / -GAn+iy.+dA / -GAndIn / -gAn+iy.+dIn / -GAnğA / -mİş+iy.+çA / -mİşDA / -mİş+iy.+dA / -mİşdIn / -mİşdAn / -mİş+iy.+dAn / -mİşğA / -ArdA, -UrdA / -Ar+iy.+dA / -ArGA / -ArdIn / -mAzdA, -mAsdA / -mAzdIn, -mAsdIn / -

mAzdAn, -mAsdAn / -mAsğA / -gUçA / -gUgA.” olmak üzere yirmi üç ekle ilgili açıklama yapılarak örnekler verilmiştir.

Çalışmanın 6. bölümünde “Zarf-Fiil Ekleriyle Kurulan Birleşik Fiiller” başlığı kendi içinde üç ana başlığa ayrılarak 220 cümlede incelenmiştir. Birinci kısımda “Tezlik Fiilinde Kullanılışı” başlığı altında 45 cümlede “-A bër- / -(y)U bër- / -A kıop- / -A kör- / -(y)U kör-” tezlik fiilleriyle ilgili açıklamalar yapılmış ve beş fiille ilgili örneklere yer verilmiştir. İkinci kısımda “Yeterlilik Fiilinde Kullanılışı” başlığında 71 cümlede “-A bil- / -(y)U bil- / -A al- / -A kel- / -(y)U kel-” yeterlilik fiilleriyle ilgili açıklamalar ortaya konarak bu beş fiille ilgili örnekler tespit edilmiştir. Üçüncü kısım “Süreklilik Fiilinde Kullanılışı” başlığıyla 104 cümlede “-A tur- / -(y)U tur- / -(I)p tur- / -A kıal- / -(y)U kıal- / -(I)p kıal- / -A başla- / -(y)U başla-” olmak üzere sekiz tane süreklilik fiili açıklanmış ve örneklerine yer verilmiştir.

Tez çalışmasına konu olan Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyā adlı eserinde dört tane isim-fiil eki, on tane sıfat-fiil eki ve elli altı tane de zarf-fiil eki tespit edilmiş ve örneklerle ortaya konulmuştur. Fiilimsiler içinde en fazla ek ve örnek, zarf-fiil eklerine aittir.

Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyā adlı eserinde “-dı erte / -di erte / -tı erte / -ti erte” şekilleriyle oluşmuş “-IncA, -UncA / -diğında” anlamında kullanılan zarf-fiil ekinin örneklerinin tespit edilmesi Harezmi Türkçesi açısından önemli bir özelliktir.

Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyā adlı eserinde “-GAndIn / -gAn+iy.+dIn / -mİşdIn / -mAzdIn, -mAsdIn” zarf-fiil eklerinde “+dın, +din” ayrılma hâli eki kullanılması, “-ğalı, -geli, -ğalu, -gelü, -kaları, -keli / -ğınça, -ginçe, -ğunça, -günçe, -kinçe, -kuncha” zarf-fiil eklerinin olması, “-ğan, -gen, -kan, -ken / -ğuçı, -güçi” sıfat-fiil eki olması, “+nI, +n” yükleme hâli eklerinin kullanılması, “+ğa, +ge, +ka, +ke, +na, +ne” yönelme hâli ekinin olması gibi özellikler Doğu Türkçesinin özelliğini yansıtmaktadır.

Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyā adlı eserinde “-mİşdAn / -mİş+iy.+dAn / -mAzdAn, -mAsdAn” zarf-fiil eklerinde +dAn ayrılma hâli eki kullanılması, -alı, -eli zarf-fiil eki bulunması, “-an, -en / -uçı, -içi” sıfat-fiil eklerinin kullanılması, yükleme hâli eklerinden +I ekinin kullanılması Batı Türkçesi özelliğini göstermektedir.

Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyā adlı eserinin içinde yer alan fiilimsi örnekleri incelendiğinde Harezmi Türkçesinin dil özelliklerinin yansıtıldığı örnek bir eser olduğu anlaşılmıştır. Hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan

zengin içeriğe sahip bir eser olduğu ortaya konulmuştur. Harezmi Türkçesinin Karahanlı Türkçesi ile Çağatay Türkçesi arasında bir geçiş dönemi dili olduğu görülmektedir.

Eserdeki sıfat-fiil ve zarf-fiil zenginliğı anlatıma akıcılık ve geniş imkân sağladığı gibi dönemin dilinin gelişmişliğini de göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2004). -ĠAn Eki. *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı I. Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 85-95.
- Akar, A. (2012). *Türk Dili Tarihi (Dönem-Eser-Bibliyografya)*, (5. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Argunşah, M., Sağol Yüksekkaya, G. (2016). *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*. (4. Baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî Kısasü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları) I Giriş - Metin - Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî Kısasü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları) II Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (2002). *Harezme-Altın Ordu Türkçesi*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul: Kitap Matbaası.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayraktar, N. (2004). *Türkçede Fiilimsiler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Biray, H. (1999). *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bozkurt, F. (2012). *Türklerin Dili*. (5. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Demir, N., Yılmaz, E. (2014). *Türk Dili El Kitabı*, (7. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları,
- Eckmann, J. (1998). *Tarihî Türk Şiveleri*, (3. Baskı). (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 161 Seri:IV - Sayı: A. 43.
- Eckmann, J. (2011). *Harezme, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. (3. Baskı). (Haz. Osman Fikri Sertkaya). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eckmann, J. (2013). *Çağatayca El Kitabı*, (6. Baskı). (Çev. Günay Karaağaç), İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ediskun, H. (1985). *Türk Dilbilgisi Dil-Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Eker, Ü. (2019). Çağatay Türkçesi Metinlerinde “-DI + şahıs eki + érse” Yapısı ve İşlevleri. *Kilitbahir Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (15), 37-80. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/810235>
- Emre, A. C. (1945), *Türk Dilbilgisi Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişimleri Gramer Denemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eraslan, K. (1980). *Eski Türkçede İsim-Fiiller*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Eraslan, K. (2004a). -maklık / -meklik ve -maççı / -mekçi Birleşik Ekleri Hakkında. V. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı I. Cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 927-928.
- Eraslan, K. (2004b). Tarihî Yazı Dillerinde -gu/-gü, -ku/-kü İsim-Fiil Eki, Yapısı, İşlevi, Kullanılışı ve Genişlemiş Şekilleri. *Zeynep Korkmaz Armağanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 117-146.
- Ercilasun, A. B. (1984). *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2011), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. (10. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2011). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Gabain, A. V. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökdağ, B. A. (1993). *Oğuz Grubu Türk Şivelerinde Sıfat-Fiiller*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (2017). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. (4. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1997). *Harezmi Türkçesi ve Grameri*, Ankara: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Hacıeminoğlu, N. (2013). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. (4. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2015). *Türk Dilinde Edatlar En Eski Türkçe Metinlerden Zamanımıza Kadar Yazı Dilinde*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1969), *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2006), *Türkçe Temel Dilbilgisi*, Ankara: Engin Yayınevi.
- İlhan, N. (2005). Türkçede Olumsuzluk. *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi*, T.C. Karaman Valiliği Yayınları, TBBM Yayınevi, 271-279. http://turkoloji.cukurova.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/nadir_ilhan_turkcede_olumsuzluk.pdf
- İlhan, N. (2009). Türkçede Ek+Kök / Kök+Ek Kaynaşmasıyla Ortaya Çıkan Ekler. *Turkish Studies*, 4 (8), 1535-1557. <http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=1008>
DOI : <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1008>
- İlker, A. (1997). *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kalegeri, Ç. (2019). Doğu Türkçesinden Batı Türkçesine -di ér-se/-diIsA Zarf-Fiil Eki Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 279-297. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/900489>
- Karamanlıoğlu, A. F. (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karasoy, Y. (2004). Türkçede -ma (-me) Ekinin Yeri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 1-14. <http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/252/242>
- Korkmaz, Z. (1969). Türkiye Türkçesindeki -madan / -meden / -madın / -meğin Zarf-Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, 2 (1), 297-307.
- Korkmaz, Z. (2010), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, (4. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Korkmaz, Z. (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017a). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. (5. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017b), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. (5. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2018). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Negiş, Z. (2017). Tarihî ve Çağdaş Türk Dillerinde -GAn (-An) Ekinin İşlevleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 56 (56), 23-40.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/318701>
- Özkan, F. (2004). -Mak, -Mek Eki İle Yapılan Kalıcı İsimler. *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı II. Cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2277-2282.
- Özmen, M. (2014). *Türkçede -Ken Zarf-Fiili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Paçacıoğlu, B. (1995). *Orta Türkçe*, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Sev, G. (2007). *Tarihî Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şişman Karaşah, Z. (2006). *Dede Korkut Hikâyelerinde Sıfat-Fiiller ve Zarf-Fiiller*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Tuncer, H. (1996). *Türk Dilinde Zarf-Fiiller*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Turgunbayev, C. (2000). Kırgız Türkçesindeki “-GAn / -GOn” Sıfat-Fiil Ekinin İşlevleri ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (9), 271-287. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/136167>
- Turgunbayev, C. (2004). *Kırgız Türkçesinde Sıfat-Fiil Ekleri Şekil, Anlam, İşlev ve Türkiye Türkçesi İle Karşılaştırma*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, M. (1999). *Memlûk Türkçesinde Zarf-Fiilli Parçaların Dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Üstüner, A. (2000), *Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Üstüner, A. (2017). *Türkçenin Tarihî Gelişmesi*, (2. Baskı), İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Yılmaz, H. (1998). *Kuzey (Kıpçak) Grubu Türk Şivelerinde Zarf-Fiiller*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

URL1: <https://sozluk.gov.tr/> (TDK Güncel Türkçe Sözlük) (Son Erişim Tarihi: 25.07.2020)

URL2: https://sozluk.gov.tr (TDK Güncel Türkçe Sözlük) (Son Erişim Tarihi: 07.09.2020)

URL3: <https://sozluk.gov.tr/> (TDK Güncel Türkçe Sözlük) (Son Erişim Tarihi: 07.09.2020)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Süheyla TUNÇ

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans : Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yayınlar

Tunç, S. (2018). Prof. Dr. Erhan Aydın, Uygur Yazıtları, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 2018, 237 s. Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, (11), 110-113.